

Preot Ioan Sorin Usca

Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți

1. Facerea

Comentarii la Cartea Facerii

Introducere la Cartea Facerii

Facerea este prima dintre cele cinci cărți ale lui Moise (*Pentateuh*). Evreii o numesc **Beresit**¹ (= la început), după primul cuvânt al cărții. *Septuaginta* numește cartea **Ghenesis - Γενεσις** (= origine; naștere), după conținut. *Vulgata* redă ambele denumiri: **Liber Beresith id est Genesis**. Traducerile românești preferă denumirea *Facerea*, mai rar *Geneza*.

Cartea Facerii descrie evenimentele creării cerului și a pământului, a întregii lumi, a neamului omenesc, și dezvăluie țelul creației: îndumnezeirea omului și a lumii în vederea unei veșnice comuniuni cu Creatorul.

Calea paradisiacă a îndumnezeirii fiind pierdută prin neascultarea protopărinților, pentru a răspunde chemării dintâi, calea omului va fi de acum calea dureroasă, și pentru el și pentru Dumnezeu, a mântuirii.

După cădere, Dumnezeu n-a părăsit lumea. Pronia dumnezeiască pregătește omenirea pentru mântuire, întâi pe calea universală, apoi pe calea particulară, alegând o familie și apoi poporul născut din aceasta, și îngrijind de ei în mod special.

În cele ce urmează, vom urmări cu precădere sensul mistic al Cărții Facerii, așa cum ne apare în lumina scrierilor Noului Testament și ale Sfinților Părinți ai Bisericii.

În comentariul nostru, ne-am folosit de ediția Scripturii diortosită de Bartolomeu V. Anania² comparată, de câte ori se impunea aceasta, cu alte versiuni. De un mare ajutor în munca noastră este traducerea românească a *Septuagintei* de care ne-am folosit mai ales pentru comentarii. Deși am evitat, pe cât posibil, aceasta, s-ar putea ca uneori comentariul nostru să fie redundant, însă am socotit acest procedeu a avea, pe lângă neajunsuri, și un însemnat rol mnemotehnic.

¹ בראשית

² **Biblia sau Sfânta Scriptură**, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania (în continuare, abreviat: BBVA), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (în continuare: EIB), București, 2001

Comentarii

CAPITOLUL 1 – *Facerea lumii și a omului.*

„Capitolul 1 din Facerea s-a bucurat de o atenție specială din partea comentatorilor evrei și creștini. Există o întreagă literatură numită *hexamerală* (de la *hexameron*, cele șase zile ale creației). Părinții Bisericii au cunoscut tratatele lui Philon, *Opif.* și *QG*, din care s-au inspirat adesea, dând versetelor o interpretare platoniciană ori stoică³:

1: **Întru-nceput a făcut Dumnezeu cerul și pământul.**

Întru-nceput. „în interiorul dimensiunii nemărginite și atemporale a lui Dumnezeu, atunci când El, prin propria Sa voință și putere, a hotărât ca lumea să aibă un început. *Întru-nceput* [**en arhi**] sugerează că Dumnezeu transcende începutul, că El este anterior oricărei mișcări. **Arhi** însă înseamnă nu numai început, ci și principiu (tradus în Vulgata prin **principium**), adică concepție, regulă, normă, punct de vedere. Textul preconizează ideea Înțelepciunii creatoare (Proverbe 8, 22-31), a Logosului (Cuvântului) creator (Ioan 1, 1-3)⁴. SEP 1 traduce asemănător: *Întru început.* „**Ev αρχη** a fost înțeles fie în sens temporal, fie în sens instrumental (în al doilea caz sensul este de *principiu* metafizic; traducerea ar fi *în principiu*). Pentru a lăsa cât mai deschis câmpul semantic al expresiei, am preferat traducerea *întru început*. Creștinii pun expresia în legătură cu Proverbe 8, 22 *sq.* (creația s-a făcut prin sau întru Înțelepciunea, **σοφία**, lui Dumnezeu) și cu Prologul Evangheliei după Ioan (creația s-a făcut prin Logos)⁵.

A făcut: „grecescul **pieo** = *a face*, îl traduce pe ebraicul **bara'**, un verb care în Vechiul Testament este întotdeauna folosit pentru a exprima acțiunea creatoare a lui Dumnezeu. Vulgata (și unele versiuni moderne) îl traduc prin *a crea*, echivalentul românesc a lui *a face*. Verbul e mult mai explicit în II Macabei 7, 28: Dumnezeu a făcut totul din nimic (ceea ce exclude prezumția unei materii preexistente). Românescul *a face* înseamnă nu numai a crea (din nimic), ci și a crea în mod organizat, potrivit unui plan, în etape prestabilite și cu o finalitate clară⁶. „Septuaginta redă printr-un singur verb grec, **ποιέω**, două verbe ebraice, **bara'** (*a crea*), folosit numai avându-l ca subiect pe Dumnezeu, și **asah** (*a face*). Aquila propune verbul **κτίζω**⁷.

Cerul și pământul: „prin *cerul și pământul* (ebraism) se înțelege rezultatul creației, cosmosul ordonat, *existența întregului univers* (Sf. Vasile cel Mare). Alți Sfinți Părinți înțeleg lumea îngerească și cea materială⁸. „Pentru majoritatea interpreților antici *cerul* din acest verset nu este totuna cu *tăria* din versetul 8. După Philon și Origen, de pildă, aici este vorba despre lumea incorporeală, inteligibilă, noetică (*Opif.* 29 și 36; *De princ.* II, 9, 1 și II, 9, 6). Textul Masoretic: **samayim**, întotdeauna la dual, ceea ce stă la originea traducerii frecvente cu *ceruri*⁹.

Creația apare *la început*, dincolo de ea fiind Creatorul Cel fără de început. „A spus mai întâi *întru început*, ca să nu socotească unii că lumea este fără început¹⁰. Curgerea timpului pornește odată cu creația, timpul fiind, de asemenea, creat de Dumnezeu, Cel ce există dinaintea

³ *Septuaginta 1, Geneza. Exodul. Leviticul. Numerii. Deuteronomul*, (în continuare, abreviat: SEP 1), Colegiul Noua Europă/Poliorom, București/Iași, 2004, p. 51

⁴ BBVA, p. 22

⁵ SEP 1, p. 51

⁶ BBVA, p. 22

⁷ SEP 1, p. 51

⁸ BBVA, p. 22

⁹ SEP 1, p. 51

¹⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexameron*, I, 2

și deasupra timpului. „Trebuie, deci, neapărat ca cele ce au început în timp să se sfârșească tot în timp”¹¹. Spațiul și timpul sunt date ca un cadru în care creația să se desăvârșească, urmând a sui dincolo de acestea, prin îndumnezeire. „Iar expresia *la început* vrea să spună că toate au fost create îndată, fără nici o amânare, căci cuvintele *la început* nu suferă să ne gândim la vreo trecere de vreme. Așa cum punctul formează începutul liniei, iar atomul particică dintr-un întreg, tot așa și clipa este începutul timpului”¹².

Toți Sfinții Părinți sunt de acord cu creația *din nimic*, chiar dacă aceasta nu este afirmată explicit în Cartea Facerii, ci abia la II Macabei 7, 28. „Nu de la sine s-a produs lumea, căci nu e lipsită de o providență; nici dintr-o materie mai dinainte existentă, căci nu e slab Dumnezeu”¹³. În același ton, Sfântul Vasile cel Mare arată că ar fi necuviincios să socotim materia coeternă cu Dumnezeu, căci ar trebui atunci să-i aducem aceeași cinstire ca și divinității¹⁴. „Unii, pentru a explica facerea lumii, au alergat la ipoteze materiale, atribuind elementelor lumii cauza creării universului”¹⁵.

Prin *cerul* făcut la început nu trebuie înțeles cerul cel văzut, numit de Scriptură *tărie*. „Sfânta Scriptură n-a vorbit despre tăria aceasta, ci de alt cer, nevăzut de noi, după care este cerul acesta văzut de noi, numit tărie”¹⁶. Iar cerul nevăzut nu poate fi decât lumea îngerilor, creată înaintea lumii materiale. Altfel, atât șarpele (3, 1) cât și heruvimii ce păzesc drumul către pomul vieții (3, 24) ar rămâne fără explicație. „După cum se pare, a fost și înainte de lumea aceasta ceva, care se poate contempla cu mintea noastră, dar n-a fost consemnat de istorie, pentru că acest lucru era nepotrivit celor începători și încă prunci cu cunoștința. Era o stare mai veche decât facerea lumii, potrivită puterilor celor mai presus de lume, o stare mai presus de timp, veșnică, pururea fiitoare; în ea, Ziditorul și Creatorul tuturor a făcut creaturi: lumină spirituală, potrivită fericirii celor ce-L iubesc pe Domnul, firile raționale și nevăzute și toată podoaba celor spirituale, câte depășesc mintea noastră, ale căror nume nici nu este cu putință să le descoperim”¹⁷.

Apărută în timp, lumea există din veci, în planul divin: „Dumnezeu, înainte de a fi cele ce se văd acum, a gândit și a pornit să aducă la existență cele ce nu erau; în același timp, a gândit și cum trebuie să fie lumea și ce formă să-i dea materiei, ca să fie în armonie cu ea”¹⁸.

Verbul ebraic **bara**, tradus prin *a face*, este folosit întotdeauna în Scriptură pentru a exprima acțiunea creatoare a lui Dumnezeu. Mai menționăm că lumea aceasta nu e singura posibilă. „Creatorul acestui univers nu are putere creatoare numai pe măsura creării unei singure lumi, ci puterea Lui este nesfârșită”¹⁹.

2: Dar pământul era nedeslușit și ne-mplinit; și întuneric era deasupra genunii; și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor.

Nedeslușit și ne-mplinit: „Nedeslușit: invizibil sau de-abia vizibil, ca prin abur. Ne-mplinit: ne-ntocmit pe de-a-ntregul; pustiu; gol; deșert, fără viață. Ebraicul **tohu-bohu** sugerează ideea de haos, materie informă, creată din nimic, dar încă neorganizată, nedeslușită”²⁰. SEP 1 traduce: „nevăzut (**אֲדָמָה**) și neorânduie (**אֲכַתְּמָלִים**): traducătorul grec redă expresia ebraică **tohu wa-bohu**, care se presupune că înseamnă *gol, pustiu, neant*. Traducerea greacă lasă așadar să se subînțeleagă o materie preexistentă, ca la Platon, *Timaios* [*Timeos*] 51a. În Înțelepciunea [lui Solomon] 11, 17, text marcat de gândirea

¹¹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, I, 2

¹² Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaïmeron*

¹³ Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului*, I, 3

¹⁴ Cf. *Omilii la Hexaïmeron*, II, 2

¹⁵ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, I, 2

¹⁶ Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, II, 13

¹⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, I, 5

¹⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, II, 2

¹⁹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, I, 2

²⁰ BBVA, p. 22

elenistică, se spune, de altfel, că Dumnezeu a creat lumea *dintr-o materie informă*²¹. Totuși, Părinții vor insista asupra principiului creației din nimic (*ex nihilo*) începând cu Teofil al Antiohiei (*Ad Aut.* II, 10)²².

Genune sau *abis*: „gr. **αβυσσος** (**α** – privativ, **βύσσο** – *fund*). Semnificațiile sale sunt multiple. În textul de față, el desemnează marea originară, profunzimea originară acoperită de apă²³.

Duhul lui Dumnezeu: „în limba greacă, același cuvânt, **pnevma**, înseamnă și *vânt*, și *duh*. Așadar, mișcarea aerului care va face posibilă ivirea pământului; Duhul dăător de viață al lui Dumnezeu²⁴.

Fără acțiunea Duhului, apele ar rămâne simple stihii. „Cuvântul *se purta* (...) se interpretează prin *încălzea și dădea viață apelor* [...]. *Duhul Se purta*, adică pregătea apele pentru nașterea vieții. Încât din acest text se poate vedea [...] că nici Duhul cel Sfânt nu este lipsit de puterea creatoare²⁵.

Prin *netocmit și gol* (Biblia 1982) sau *nedeslușit și ne-implinit*, cum traduce Bartolomeu V. Anania, se redă ebraicul **tohu va bohu**, ce sugerează o materie informă, încă neorganizată. „Din ceea ce zice Scriptura, că pământul era *nevăzut*, se dovedește totodată că nici nu avea în el vreo altă calitate. Iar atunci când zice că *era netocmit* ne dă să înțelegem că încă nu se statornicise în el nici o calitate trupească²⁶.

3: **Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Și a fost lumină.**

Și a zis Dumnezeu: „Rostirea lui Dumnezeu: actul prin care voința Sa devine Faptă; participarea cuvântului (Cuvântului) la actul creației (vezi Ioan 1,1)²⁷. „Zece cuvinte ale creației (*Dumnezeu a zis*). După Philon (*Opif.* 17-36), Dumnezeu creează prin Logos, care este lăcașul ideilor/formelor lumii inteligibile. După creștini, acest Logos este Fiul²⁸.

4: **Și a văzut Dumnezeu lumina că e frumoasă; și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric.**

Frumoasă: „ca adjectiv, **kalos** înseamnă *frumos* (versetele 4 și 31); ca adverb, înseamnă *bine* (versetele 8, 10, 12, 18, 21 și 25). *Lumina frumoasă* e opțiunea exegetică a Sfântului Vasile cel Mare. *Frumos* și *bine*, laolaltă, induc ideea de *armonie*²⁹. SEP 1 redă prin *era bună*, „în greacă, **καλόν** (de gen neutru). Lumina era deopotrivă bună și frumoasă, după criteriile

²¹ Anania redă locul astfel: *Mâna Ta cea atotputernică! - aceea care a făcut lumea dintr-o materie fără chip - și comentează în notă: Autorul pare a afirma aici pre existența materiei, ceea ce e de neconceput pentru un monoteist; mai degrabă se înțelege că el a avut în minte haosul primordial, adică lumea creată de Dumnezeu mai întâi ca materie informă (Facerea 1, 2), pe care, punându-i legi, l-a organizat în ceea ce constituie universul. – BBVA, p. 1284*

²² SEP 1, p. 51

²³ *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, Pars I, Genesis, (în continuare, abreviat: GEN), p. 327*

²⁴ BBVA, p. 22

²⁵ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, II, 6

²⁶ Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaïmeron*

²⁷ BBVA, p. 22

²⁸ SEP 1, p. 52

²⁹ BBVA, p. 22

³⁰ SEP 1, p. 52

³¹ BBVA, p. 22

teologice și estetice grecești³². „Negația luminii (simbol al vieții, al fericirii, al mântuirii) este întunericul (simbol al morții, al răului, al pedepsei și nenorocirii)”³³.

„Veți înțelege că în timp ce lumea a izvorât din porunca lui Dumnezeu când a zis: *să fie lumină*, întunericul a existat fără porunca Lui”³⁴. Dacă lumina este creația lui Dumnezeu, întunericul apare ca absența sau ca negația Sa. Astfel, întunericul e îndepărtare de Dumnezeu, fiind introdus de păcat. Înseamnă că, în alt plan, păcatul fusese săvârșit înaintea creării lumii văzute. Dar Dumnezeu desparte lumina de întuneric, despărțire ce rămâne definitivă. „Cel dintâi cuvânt al lui Dumnezeu a creat lumina, a risipit întunericul, a pus capăt tristeții, a veselit lumea, a adus dintr-odată, peste toți și peste toate, privesc veselă și plăcută”³⁵. Aceasta pentru că însuși „Cuvântul dumnezeiesc este lucrarea luminii care întrece orice cugetare omenească”³⁶. Cum astrele nu au fost încă create, aici pare a fi vorba despre lumina necreată, care pătrunde în oarecare fel în lumea creată, putând fi experimentată de către creaturi. Lumina naturală e icoană acestei lumini, manifestată pe Tabor (cf. Matei 17, 2).

5: Și Dumnezeu a numit lumina „ziua”, iar întunericul l-a numit „noapte”. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua întâi.

„La Evrei, ziua de 24 de ore începea și se termina la apusul soarelui. Este și ziua liturgică în cultul creștin”³⁷. „Philon vede aici reperatele care fixează măsurarea timpului. Creația se face în timp, iar timpul înseamnă măsură (*Opif.* 33-35). După Vasile cel Mare, o zi durează de la o dimineață la cealaltă, incluzând așadar seara de la mijloc (*Hom. Hex.* II, 8). ♦ *ziua întâi (ἡμέρα μία)*: Philon înțelege expresia în sensul de o zi, nu de prima zi dintr-un șir de șapte. Pentru el, această zi unică este ziua *lucrurilor inteligibile*, aflate în afară de timp (*Opif.* 15). Cf. de asemenea Irineu, *Adv. haer.* V, 23, 2: o singură zi a creației. Pentru Vasile cel Mare, *μία* marchează întoarcerea aceleiași zile, ca simbol al eternității (*Hom. Hex.* II, 8). Această o zi a fost interpretată și ca a opta zi, *ziua eternă*, de după zilele lumii. Zilele săptămânii creației au fost interpretate și ca simbol al vârstei lumii (șapte mii de ani), plecând de la echivalarea unei zile a Domnului cu o mie de ani (cf. Psalmi 89, 4). Lumea va exista șapte mii de ani, după care, în ziua a opta, Împărăția lui Dumnezeu se va instaura pe pământ (doctrina milenaristă)”³⁸.

E subliniată, în versetul precedent, frumusețea (*kalós*) sau armonia creației, reflex al frumuseții Creatorului, cât și acea zi una, irepetabilă, cuprinzând în sine veacurile. „Sau mai adevărată este explicația transmisă în cuvintele cele de taină, că Dumnezeu, Cel Ce a făcut timpul, a pus timpului măsuri și semne: durata zilelor; și măsurând timpul cu săptămâna, poruncește ca săptămâna să se învâртеască mereu în ea însăși, pentru a număra mișcarea timpului; iar pe săptămână să o împlinescă *ziua cea una*, întorcându-se spre ea însăși de șapte ori; și această întoarcere este în formă de cerc, că începe dintr-un punct și se sfârșește în același punct. Același însușire o are și veacul; se întoarce spre el însuși și niciodată nu se sfârșește. Aceasta este pricina că începutul timpului n-a fost numit de Scriptură *ziua întâia*, ci *zi una*, ca și din numirea ei să i se vadă înrudirea cu veacul”³⁹.

6: Și a zis Dumnezeu: „Să fie o țarie prin mijlocul apelor și să despartă apele de ape!” Și a fost așa:

Tărie: „firmament; cuvântul original sugerează o boltă cu circumferința pe orizont”⁴⁰. Despre același subiect, ceva mai pe larg: „*tărie (στερέωμα)*: imaginea cerului *forjat/martelat*, redând originea cuvântului ebraic *raqia* (*a bate, a ciocăni*). Problema interpreților este să

³² SEP 1, p. 52

³³ GEN, p. 328

³⁴ Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaïmeron*

³⁵ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, II, 7

³⁶ Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaïmeron*

³⁷ BBVA, p. 22

³⁸ SEP 1, p. 52

³⁹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, II, 8

⁴⁰ BBVA, p. 23

înțelege raportul dintre *cerul* din Facerea 1, 1 și *tăria* din 1, 6. După Philon și Origen, primul este incorporeal, al doilea corporal. După Grigorie al Nyssei, *tăria* este limita lumii sensibile (*Hex. 72B*)⁴¹. „Pentru semiți, bolta aparentă a cerului era o cupolă solidă, ce reținea apele superioare. Prin deschizăturile acesteia vor curge ulterior apele Potopului. De altfel și popoarele indo-germanice credeau că cerul este de piatră”⁴². „Simbolismul apei poate fi redus în toate tradițiile la trei semnificații esențiale: 1) sursă a vieții; în acest sens apa este considerată de iudei ca cel mai important dar al Grației divine, proveniența ei din cer sau din adâncul pământului, ca element fertilizator, reprezenta pentru israeliți un semn deosebit al bunăvoinței Dumnezeului lor; 2) sursă a morții și a distrugerii, folosită de Dumnezeu împotriva dușmanilor săi sau împotriva poporului nesupus; 3) mijloc de purificare și regenerare”⁴³.

7: Dumnezeu a făcut *tăria* și a despărțit Dumnezeu apele cele de sub *tărie* de apele cele de deasupra *tăriei*.

„Creației prin cuvânt – Dumnezeu *a spus* – i se adaugă creația prin act – Dumnezeu *a făcut* (BJ)”⁴⁴. „Există două interpretări patristice ale despărțirii apelor. Prima este fizică (apele de sus și apele de jos) și se întâlnește la Teofil al Antiohiei II, 13, Vasile cel Mare, Theodoret [al Cirului]. A doua este alegorică: apele de sus reprezintă puterile spirituale (îngerii), iar apele de jos, puterile malefice (Origen: *C. Cels.* V, 44; *Hom. Luc.* XXIII, 7)”⁴⁵.

8: Și Dumnezeu a numit *tăria* „cer”. Și a văzut Dumnezeu că este bine. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a doua.

S-a spus adesea, pornind de la denumirea de *tărie*, că vechii semiți socoteau bolta cerească drept o cupolă solidă. Dar cuvântul ebraic *raqia* desemna o întindere inconsistentă. „Scriptura nu numește *tărie* substanța rezistentă și tare, care are greutate și este solidă; că pământul ar fi meritat mai potrivit o astfel de denumire; dar din pricină că substanța celor care stau deasupra pământului este fină și rarefiată și nu-i percepută de nici unul din simțurile noastre, substanța aceasta s-a numit *tărie*, în comparație cu substanțele foarte fine, care nu pot fi sesizate de simțirea noastră”⁴⁶. *Tăria* are un dublu înțeles: acela de *atmosfera terestră*, ca și cel mai larg, de *cer văzut*. „Propriu vorbind, numirea de *cer* se potrivește altcuiva, dar, prin asemănare, are parte și *tăria* de această numire. [...] În multe locuri, Scriptura numește *cer* locul care se vede deasupra noastră”⁴⁷.

Și aici s-ar putea traduce prin: *și a văzut Dumnezeu că este frumos*. „Prin aceste cuvinte, Scriptura nu vrea să spună că cele făcute de Dumnezeu I-au încântat ochii lui Dumnezeu, nici că Dumnezeu privește frumusețile fapturilor cum le privim noi; ci frumosul, în înțelesul dat aici de Scriptură, este ceea ce-i făcut în chip desăvârșit și servește bine scopului pentru care a fost făcut”⁴⁸.

Toate vin la existență ori se rânduiesc odată cu primirea poruncii. „Împlinirea operelor s-a înfăptuit odată cu rostirea cuvintelor, fără nici o întârziere care ar fi arătat, cum spun (ereticii), pe mijlocitorul lucrând ca slujitor, mișcându-se ca o unealtă. Căci Cuvântul era ca un ipostas al faptei, și nu o simplă aprobare a ceea ce nu era”⁴⁹.

9: Și a zis Dumnezeu: „Apele de sub cer să se adune într-o singură adunare și să se arate uscatul!” Și a fost așa: apele de sub cer s-au adunat în adunările lor și s-a arătat uscatul.

⁴¹ SEP 1, p. 52

⁴² GEN, p. 328

⁴³ GEN, p. 330

⁴⁴ GEN, p. 328

⁴⁵ SEP 1, p. 52

⁴⁶ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, III, 7

⁴⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, III, 8

⁴⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, III, 10

⁴⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, IV

Adunările lor sau *locurile lor* (SEP 1): „trecere de la singular la plural inexplicabilă. (Părinții justifică pasajul prin existența mai multor mări, dar a unei singure ape)”⁵⁰.

10: **Și Dumnezeu a numit uscatul „pământ”, iar adunările apelor le-a numit „mări”. Și a văzut Dumnezeu că este bine.**

11: **Și a zis Dumnezeu: „Pământul să odrăslească verdeață: iarbă purtătoare de sămânță, după felul și asemănarea ei, și pom roditor care după felu-i să dea rod cu sămânță-n sine pe pământ!” Și a fost așa:**

„*Iarbă, pom*: singular generic, care cuprinde-n sine specia sau regnul”⁵¹.

12: **Pământul a odrăslit verdeață: iarbă purtătoare de sămânță după felul și asemănarea ei, și pom roditor care după felu-i să dea rod cu sămânță-n sine pe pământ. Și a văzut Dumnezeu că este bine.**

13: **Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a treia.**

În cea de-a treia perioadă a creației se arată uscatul și apare vegetația. „Gândește-mi-te că aceste puține cuvinte și această poruncă scurtă au făcut ca pământul cel neroditor să odrăsească dintr-o dată și să se pornească spre naștere de roade. Pământul și-a aruncat haina lui tristă și de doliu; a îmbrăcat o altă haină strălucitoare; se veselește de podoabele pe care le-a primit; arată mii și mii de felurite plante”⁵².

14: **Și a zis Dumnezeu: „Să fie-ntru tăria cerului luminători care să lumineze pământul, să despartă ziua de noapte și să fie ei spre semne și spre anotimpuri și spre zile și spre ani,**

Care să lumineze pământul: sintagma „(literal: spre luminare pe pământ) se află numai în Septuaginta”⁵³.

Spre semne „pare a avea o semnificație astrologică. Corelează cu *semnele* astrelor (Isaia 7, 11), care vor preceda sfârșitul lumii (Matei 24, 3, 29). Următoarele finalități se referă la fixarea calendarului”⁵⁴. „*Semne*: Philon le interpretează ca *semne meteorologice* (*Opif.* 58-59); Origen polemizează cu credințele astrologice: aștrii sunt *semne*, dar nu cauze ale evenimentelor (*Com. Gen.*, *apud Filocalia XXIII*)”⁵⁵.

15: **și să fie ei întru tăria cerului luminători să lumineze pământul!” Și a fost așa:**

16: **Dumnezeu i-a făcut pe cei doi luminători mari: luminătorul cel mai mare spre stăpânirea zilei și luminătorul cel mai mic spre stăpânirea nopții, și stelele.**

„Este vorba despre soare și lună, în multe mitologii divinități atât de importante și cu o simbolică atât de pregnantă. Aici devin simple făclii care luminează pământul și fixează calendarul (BJ). În folclorul românesc, soarele și luna sunt sfinte pentru că ele *sunt ochii lui Dumnezeu care luminează pământul*”⁵⁶.

17: **Și le-a pus Dumnezeu întru tăria cerului, ca să lumineze pământul,**

18: **să stăpânească ziua și noaptea și să despartă lumina de întuneric. Și a văzut Dumnezeu că este bine.**

19: **Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a patra.**

„Philon și Origen cred că astrele au fost create a patra zi ca *ornamente* ale cosmosului (*Opif.* 45; *Hom. Gen.* I, 5). Fiind create atât de târziu, e limpede că nu se cuvin adorate ca entități divine (*Opif.* 45-47)”⁵⁷.

Apariția astrelor în cea de-a patra zi arată că zilele creației sunt perioade sau etape, a căror lungime nu o putem cunoaște. Dar Moise pare a intenționa să sublinieze că astrele sunt

⁵⁰ SEP 1, p. 53

⁵¹ BBVA, p. 22

⁵² Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, V, 2

⁵³ BBVA, p. 23

⁵⁴ BBVA, p. 23

⁵⁵ SEP 1, p. 53

⁵⁶ GEN, p. 328

⁵⁷ SEP 1, pp. 53-54

doar creaturi, într-o epocă în care acestea erau divinizate de majoritatea popoarelor. „Nu erau încă nici soarele, nici luna, ca să nu spună oamenii că soarele este cauza și tatăl luminii și nici cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu să-l socotească (soarele) creator al celor răsărite pe pământ”⁵⁸.

„Aceste semne ale luminătorilor sunt de neapărată trebuință pentru viața omenească. Dacă nu vei iscodi peste măsură *semnele* date de acești luminători, vei afla, pe temeiul observațiilor unei îndelungate experiențe, folosul lor. Datorită lor poți afla multe despre ploile mari, multe despre secetă și mișcarea vânturilor”⁵⁹. Apoi, „când Scriptura spune *spre vreme*, socot că vorbește despre schimbările anotimpurilor”⁶⁰. Anii sunt marcați de mișcarea corpurilor cerești. „Luna, după ce îndeplinește de douăsprezece ori drumul său, săvârșește durata unui an; numai că adeseori este nevoie de adăugarea unei luni pentru a se ajunge la o completare exactă a anotimpurilor, așa cum calculau anul în timpurile vechi evreii și grecii. Anul solar, la rândul lui, este timpul cât îl face soarele, prin mișcarea sa, întorcându-se la același semn de la care a plecat”⁶¹.

Apariția ulterioară a soarelui nu contrazice crearea luminii primordiale. „Cuvintele acestea nu sunt contrare celor ce s-au spus despre lumină. Atunci, la început, s-a adus la existență natura luminii; acum, corpul acesta creșcă a fost făcut ca să fie vehicul al acelei lumini prim-născute”⁶².

20: Și a zis Dumnezeu: „Puiască apele puiță de ființe vii; și păsări să zboare peste pământ în largul tăriei cerului!” Și a fost așa:

Puiță de ființe vii: „ideea generală: ființe din speciile inferioare (moluște, reptile), care se înmulțesc cu mare repeziciune. Oricum, viața apare mai întâi în apă, apoi se extinde în aer și pe uscat”⁶³. „Originea acvatică a zburătoarelor este atestată de tradiția evreiască (IV Ezdra 6, 47; Philon, *Opif.* 63) și creștină (Vasile, *Hom. Hex.* VIII, 2). ♦ Prima mențiune a cuvântului *suflet*, în legătură cu târătoarele [*ființe vii*, la Anania] (de fapt, termenul grec **ερπετά** înseamnă, în general, *animale mici fojgăitoare*). Pentru exegeți, animalele diferă de plante prin faptul că au suflet (Philon, *Opif.* 63; Vasile, *Hom. Hex.* VII, 1) Augustin deduce, din *reptilia animarum vivarum*, că animalele acvatice au sensibilitate și memorie (*Gen. Litt.* III, VIII, 11-12)”⁶⁴. „*Târătoare* redă gr. **ερπετά**: termenul se referă nu numai la șerpi și șopârle, ci și la insecte și animale mici (BJ)”⁶⁵.

21: A făcut Dumnezeu înotătoarele cele mari și toate ființele vii care mișună, și pe care apele le puiesc după felul lor, și toate păsările înaripate după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că este bine.

Înotătoarele cele mari: „literal: *chiții cei mari*. Ideea exactă: monștrii marini; uriașe reptile sau mamifere acvatice”⁶⁶. SEP 1 a tradus prin *balene*: „monștri marini (în ebr. **tanninim**). Termenul ebraic va fi redat în greacă fie prin **κητος**, de unde *chitul* românesc, fie prin **δράκων** (versiunea lui Aquila). Alegoriștii vor interpreta *balenele* ca pe un simbol al diavolului, al îngerilor căzuți, al gândurilor rele (Origen, *Hom. Gen.* I, 8-10)”⁶⁷.

Pe care apele le puiesc: „metonimie: expresia nu înseamnă că apele erau înzestrate cu facultatea de a produce ființe vii, ci că ele erau mediul în care se exercita puterea creatoare a lui Dumnezeu”⁶⁸.

⁵⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VI, 2

⁵⁹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VI, 4

⁶⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VI, 8

⁶¹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VI, 8

⁶² Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VI, 2

⁶³ BBVA, p. 23

⁶⁴ SEP 1, p. 54

⁶⁵ GEN, p. 329

⁶⁶ BBVA, p. 23

⁶⁷ SEP 1, p. 54

⁶⁸ BBVA, p. 23

22: **Și le-a binecuvântat Dumnezeu și le-a zis: „Creșteți și înmulțiți-vă și umpleți apele mărilor!; și păsările să se înmulțească pe pământ!”**

23: **Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a cincea.**

În cea de-a cincea perioadă au apărut vietățile acvatice și păsările. „Acum, pentru întâia oară, a fost creată o ființă vie, înzestrată cu simțire. Că plantele și arborii, chiar dacă se zice că trăiesc, pentru că participă la facultatea de hrănire și de creștere, totuși nu sunt nici vietăți, nici însuflețite”⁶⁹.

24: **Și a zis Dumnezeu: „Să scoată pământul ființe vii după felul lor: dobitoace, târâtoare și fiare sălbatice după felul lor”. Și a fost așa:**

25: **A făcut Dumnezeu fiarele sălbatice după felul lor, și dobitoacele după felul lor, și toate târâtoarele pământului după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că este bine.**

Prin *târâtoare* sunt înțelese reptilele, ca și insectele. *Animale domestice* sunt numite, cel mai probabil, acelea ce ulterior vor fi socotite *curate*, putând fi aduse jertfă. Sunt aduse la existență, la începutul celei de-a șasea perioade, viețuitoarele uscatului, despre care se spune că *le-a scos pământul*. „Este, oare, însuflețit pământul? [...] Pământul a scos la iveală ceea ce se afla în el, nu pentru că Dumnezeu a spus: *Să scoată*, ci pentru că Dumnezeu, Care i-a dat porunca, i-a dăruit pământului și puterea de a scoate din el”⁷⁰. „Ai, așadar, cerul înfrumusețat, pământul împodobit, marea îmbogățită cu viețuitoarele născute în ea, văzduhul plin de păsările care zboară prin el. Toate au fost aduse de la neființă la ființă prin porunca lui Dumnezeu”⁷¹.

26: **Și a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră, ca să stăpânească peste peștii mării și peste păsările cerului și peste dobitoace și peste tot pământul și peste toate vietățile ce se târăsc pe pământ!”**

„*Om* redă gr. *ανθρωπος*, *om*; *adam* în ebraică avea valoare colectivă. El este o creatură a lui Dumnezeu, care se privește pe sine nu ca o parte a cosmosului, ca în filosofia greacă, nici ca un rezultat al unei evoluții naturale, ca în știința⁷² modernă, ci numai în relația sa cu Dumnezeu”⁷³.

Noastră: „acesta nu este un plural al maiestății, ci un plural gramatical autentic; Sfinții Părinți văd în el prima revelație scripturistică asupra persoanelor Sfintei Treimi”⁷⁴. „Pluralul *să facem* există și în Textul Masoretic. Diferite interpretări au fost date acestui plural: Dumnezeu vorbește cu îngerii (tradiția ebraică; Philon), cu Logosul, cu Fiul și Sfântul Duh (Teofil II, 18; Irineu, *Adv. haer.* I, 24, 1; Ioan Gură de Aur, *Hom. Gen.* VIII). ♦ Philon remarcă absența articolului înaintea lui *om* și prezența lui în versetul următor și opune *omul* material, creat de mai mulți (amestecul lumii de jos cu cea de sus), omului spiritual, creat de singur Dumnezeu (*De fuga et inventione* 71-72). ♦ [*asemănare*]: termen important: *ομοίωσις*, pe care l-am tradus tradițional [atât SEP 1 cât și Anania], prin *asemănare*, dar care trebuie înțeles platonician, *asimilare* (cf. *Theetetos* 176b). Irineu, Clement, Origen, dar mai cu seamă Grigorie al Nyssei (în *De opificio hominis*) își întemeiază mistica (*asimilarea* lui Dumnezeu) pe acest termen. Philon și Părinții elimină interpretările antropomorfe (la un moment dat, o parte din călugării egipteni ajunseseră să-și reprezinte antropomorf divinitatea, în rugăciune). ♦ [*chipul*]: în Noul Testament (Coloseni 1, 15; I Corinteni 15, 49) Hristos singur este *chip/icoană* a lui Dumnezeu, omul fiind invitat să *îmbrace* această icoană. ♦ [*după chipul*]: Theodoret a consacrat o întregă *quaestio* (*QG* 20) expresiei *după chip*, care ar desemna: 1) partea invizibilă a sufletului; 2) trupul (una din chestiunile disputate la Părinți: cine a fost făcut *după chipul* lui Dumnezeu: sufletul, trupul, sau amândouă la un loc?); 3) legătura între sensibil și inteligibil; 4) capacitatea de a comanda. ♦ Tema dominației omului asupra animalelor (cf. *Facerea* 9, 1-2; Psalmi 8, 5-9; Sirah 17, 2-4;

⁶⁹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VII, 1

⁷⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VIII, 1

⁷¹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VIII, 7

⁷² Aici, termenul va fi luat cu rezerva necesară, câtă vreme *știința* vine de la *a ști*.

⁷³ GEN, p. 329

⁷⁴ BBVA, p. 23

Înțelepciunea lui Solomon 10, 1-2) e prezentă în apocrifile intertestamentare (*Cartea Jubileelor* 2, 14; *IV Ezdra* 6, 54) și la Philon (*Opif.* 77). Omul este *locțiitor al lui Dumnezeu* pe pământ, ca ființă rațională, spre deosebire de animale, care sunt neraționale, *αλογα*⁷⁵. „Cuvântul *asemănare* atenuează sensul lui *imagine* [*chip*], excluzând paritatea. Termenul concret de *imagine* implică o similitudine fizică, ca între Adam și fiul său, de exemplu. Această raportare la Dumnezeu îl diferențiază pe om de animale, presupunând în același timp o asemănare generală – ca natură: inteligență, voință, putere. Omul devine astfel o persoană ce se bucură de grația divină”⁷⁶.

Pluralul *Noastră*, ca și cuvintele *să facem*, indică un sfat în sânul Sfintei Treimi. Dacă Vechiul Testament nu afirmă descoperit taina Treimii, o face, învăluit, chiar de la primele versete. Astfel, toate sunt aduse la existență prin Cuvântul, identificat în prologul Evangheliei după Ioan cu Dumnezeu Fiul, iar Duhul Sfânt dădea apelor puterea Sa de viață făcătoare. „Este, oare, și acum vorba de o singură persoană? Nu! Că nu este scris: *Să se facă om!* Atâta vreme cât nu se arătase omul, omul care avea să fie instruit, predica teologiei era ascunsă în adânc; dar acum, la facerea omului, credința se descoperă și dogma adevărului se arată clar”⁷⁷. Păreră că Dumnezeu S-ar sfătui cu îngerii este eretică: „Nu se va spune, socotesc, că (El vorbește cu) unii dintre sfinții îngeri, sau că a avut nevoie de o mână de ajutor a lor, sau în general de consimțirea și contribuția vreunora din creaturi spre întărirea lui Dumnezeu ca să isprăvească ceea ce gândea. Căci dumnezeirea este atotputernică pentru orice și are în sine bogăția pentru a săvârși cu ușurință tot ce voiește și în ea este toată puterea existențelor”⁷⁸.

Omul e după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. „Cuvintele *după chip și asemănare* nu se referă la chipul și asemănarea după trup [...], ci la chipul și asemănarea după spirit și rațiune”⁷⁹. Desigur, noi nu atribuim lui Dumnezeu o existență corporală. „A zis *după chipul* pentru că Dumnezeu a făcut sufletul nestricăcios și liber; a mai zis *după asemănare* adică *după virtute* [...]. Deci Dumnezeu ne-a dat în chip firesc virtuțile. Dar patimile nu le avem în chip firesc. Căci nu au vreo ființă, sau vreun ipostas; ci sunt ca întunericul care nu există (nu subzistă) după ființă”⁸⁰. Așa cum Dumnezeu, cel Unul în ființă, este Treime de Persoane, tot astfel sufletul omului este dăruit cu trei facultăți: rațiune, voință și afectivitate. Când tot acest *chip* al lui Dumnezeu în om Îl contemplă pe Creator, putem vorbi și despre asemănare, aceasta însemnând statornicirea în Bine. „Ceea ce imprimă în noi chipul dumnezeiesc este fără îndoială sfințenia, adică împărtășirea de Fiul în Duhul. De aceea, când firea omului a alunecat spre abatere și frumusețea chipului a fost desfigurată, am fost înnoiți în starea de la început; am fost remodelați prin Duhul spre chipul Creatorului, adică al Fiului, prin care vin toate de la Tatăl”⁸¹.

27: Și I-a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu I-a făcut; bărbat și femeie I-a făcut.

„*L-a făcut*: Philon (*Opif.* 134) și Origen (*Hom. Gen.* I, 13) opun omul *făcut*, din acest verset, de omul *plăsmuit*, din Facerea 2,7 (*Omul interior este făcut*, scrie Origen, *în vreme ce omul exterior este plăsmuit*). ♦ Trecere de la singular (*omul*), la plural (*i-a făcut*). Tradițiile rabinice semnaleză o alterare a acestui verset (*I-a făcut bărbat cu orificii femeiești*). Există tradiții rabinice despre omul primitiv androgin (*Talmudul Babilonian, Berakhoth* 61a, *Erouvim* 18a; Philon, *Opif.* 152; *De cherubim* 59; *Quaestiones in Genesim* I,25). Augustin critică această reprezentare a lui Adam androgin (*Gen. Litt.* III, XXII, 34). ♦ Pe urmele lui Philon, Origen interpretează alegoric *partea femeiască* și *partea bărbătească*, vorbind despre un *spirit*

⁷⁵ SEP 1, pp. 54-55

⁷⁶ GEN, p. 329

⁷⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, IX, 6

⁷⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, III

⁷⁹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 102, 6

⁸⁰ Ava Dorotei, *Învățătură de suflet folositoare*, XII, 10

⁸¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, VI

masculin, pozitiv, și un *spirit feminin*, negativ, două categorii paradigmatică (*Hom. Gen. I, 15*)⁸².

Pare a fi o contradicție aici, căci omul, la singular, a fost făcut bărbat și femeie. „Spune bărbat și femeie nu pentru că (femeia) era deja făcută, ci pentru că se afla împreună cu Adam în coasta lui”⁸³. Sau am putea spune că femeia era făcută, dar încă nu fusese despărțită de bărbat; după cum s-ar mai putea înțelege că omul deplin este bărbat și femeie.

Vorbind despre lucrarea lui Dumnezeu, Scriptura revine la folosirea singularului: „Scriptura nu spune: Au făcut. A evitat aici pluralul persoanelor. Instruind pe iudei prin primele cuvinte, iar prin ultimele excluzând păgânismul, Scriptura revine cu tărie la monadă, ca să înțelegi pe Fiul împreună cu Tatăl și să fugi de primejdia politeismului”⁸⁴.

28: Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: „Creșteți și înmulțiți-vă și umpleți pământul și supuneți-l; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate dobitoacele și peste tot pământul, peste toate vietățile ce se târăsc pe pământ!”

Creșteți: „în original, acest verb sugerează, deopotrivă, facultatea de a spori în talie, în forță, în putere, în număr, și pe aceea de a deveni fecund, rodnic, apt pentru înmulțire. E motivul pentru care unii traducători români (Radu, Galaction, Nicodim) preferă sintagma: *Fiți rodnici (roditori)*!, în consonanță cu versiunile occidentale, spre deosebire de cei mai vechi ai noștri, care rețin sensul primar al cuvântului (verbul e același ca în versetul 22)”⁸⁵.

Omul e creat ultimul, când toate cele peste care urma să stăpânească erau făcute. „Era deci necesar să se plăsmuiască o ființă cuvântătoare (rațională), arătându-se înaintea ei cele ce îi servesc spre întreținere și care să se arate ca făcute pentru un bine. De aceea, arătând mai înainte în podoaba convenită cerul și pământul și cele din ele, a purces la alcătuirea omului, având înainte de facerea lui gândul despre el, precum și toată cealaltă zidire a cugetat-o și întemeiat-o prin Cuvântul Său ca Dumnezeu”⁸⁶. Clement Alexandrinul atenționează că: „nu ni s-a poruncit atât doar să stăpânim numai fiarele din afară, ci și patimile sălbătice care sunt în noi”⁸⁷. E o anticipare, patimile fiind doar virtuale pentru primul om, zidit nepătimitor. Oricum, când Dumnezeu cere omului să stăpânească *tot pământul*, arată că spiritul trebuie să domine materia, pentru ca elementele acesteia să nu redevină stihii pustiitoare.

29: Și a zis Dumnezeu: „Iată, vă dau vouă toată iarba dătătoare de sămânță pe fața-ntregului pământ, și tot pomul purtător de rod cu sămânță de pom într-însul; acestea vă vor fi vouă spre hrană.

Vă dau, în SEP 1 *v-am dat*: „după Procopius (*Commentarii in Genesim* PG I, 137C), Dumnezeu i-a dat omului puteri depline și asupra regnului vegetal. Didim vorbește despre *puterea cunoașterii/gnozei* asupra plantelor. Omului i s-a dat acum capacitatea de a deosebi plantele hrănitoare, nehrănitoare, medicinale (*In Genesim* 67)”⁸⁸.

30: Și tuturor fiarelor pământului și tuturor păsărilor cerului și tuturor vietăților ce se târăsc pe pământ, și care au în ele suflare de viață [le dau] toată iarba verde spre hrană”. Și a fost așa.

„Este imaginea unei *Vârste de aur* în care omul și animalele trăiesc în pace, hrănindu-se cu plante”⁸⁹. Ferocitatea și, implicit, suferința, urmează căderii. „Plecând de la *și-ul* care leagă versetul 29 de versetul 30, propriu Septuagintei, Părinții au dedus că omul și animalele au același tip de hrană, vegetală (Didim, *ibid.*; Vasile, *De origine hominis* II, 6). Din Textul Masoretic, unde *și-ul* nu există, rezultă că omul a primit drept hrană *iarba purtând sămânță*, iar

⁸² SEP 1, p. 55

⁸³ Sf. Simeon Noul Teolog, *Cuvântări morale*, I, 1

⁸⁴ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, IX, 6

⁸⁵ BBVA, p. 23

⁸⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

⁸⁷ *Stromate*, VI, 115, 2

⁸⁸ SEP 1, p. 55

⁸⁹ GEN, p. 329

animalele, *iarba verde*. De aici, chestiunea animalelor carnivore: acestea au început să se hrănească cu carne abia după potop. Milenariștii (Irineu, de pildă, *Adv. haer.* V, 33, 4) își imaginează Paradisul eshatologic populat cu animale erbivore, ca la început⁹⁰.

31: Și a văzut Dumnezeu toate câte făcuse: și iată că erau foarte frumoase. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a șasea.

Creația este încheiată odată cu sfârșitul zilei a șasea, fiind din nou subliniată armonia și perfecțiunea acesteia.

CAPITOLUL 2 – Ziua odihnei Domnului. Omul în mijlocul lumii și al raiului. Întâia familie.

1: Așa s-au împlinit cerul și pământul și toată podoaba lor.

Și toată podoaba lor: „în Textul Ebraic: *și toată oștirea lor*, cu înțelesul de totalitate a ființelor care populează cerul și pământul. Vulgata păstrează nuanța din Septuaginta: **et omnis ornatus eorum** (*și toată podoaba lor*), traducându-l astfel pe grecescul **kosmos**, al cărui înțeles mai complet ar fi: cu toată armonia (ordinea, frumusețea, perfecțiunea) lor⁹¹. „Cuvântul [*podoabă*] capătă în textul biblic o serie de valori metaforice, printre care și aceea de *aștri, ceata, mulțimea cerului*. Textul de față reprezintă unicul loc în care metafora este extinsă și la mulțimea de elemente ale pământului⁹².

2: Și-n ziua a șasea Și-a împlinit Dumnezeu lucrarea pe care o făcuse; iar în ziua a șaptea S-a odihnit de toate lucrurile Sale pe care le făcuse.

„Diferență între Septuaginta (Dumnezeu Și-a terminat creația în a șasea zi) și Textul Masoretic (a șaptea zi). Nu există contradicție, dacă înțelegem că Dumnezeu *Își terminase deja* creația în a șaptea zi, după Textul Masoretic. ♦ *s-a odihnit* (ebr. **šabath**, *a înceta, a se odihni* – de unde sabatul). Comentariile vechi combat totuși ideea inactivității lui Dumnezeu. După Philon, Dumnezeu *Își* consacră ziua a șaptea contemplării operei săvârșite, așadar, filozofiei (*Decal.* 96-106). Pentru Părinți, a șaptea zi este ziua Domnului (duminica); începutul zilei eterne, *a opta*; sfârșitul săptămânii milenare și odihna veșnică a sufletelor. Pentru Origen (*Hom. Num.* 23, 4), adevăratul sabat nu aparține acestei lumi, ci lumii de dincolo. Dumnezeu nu-Și încetează creația nici o clipă (Augustin, *Gen. Litt.* IV, VIII-XX)⁹³.

Și-a împlinit: „verbul **synteleo** (folosit și în versetul precedent) înseamnă *a împlini* (a rotunji, a desăvârși), dar nu singur, ci în cooperare (**teleo** precedat de **syn**), nuanță care cuprinde ideea embrionară (ca și în 1, 26) a unui Dumnezeu treimic, sau cel puțin pe aceea a participării Cuvântului la actul creației (Ioan 1, 1-3)⁹⁴.

3: Și a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că în ea S-a odihnit El de toate lucrurile Sale, cele pe care Dumnezeu le-a izvodit făcându-le.

„Dumnezeu sfințește aici sabatul (cf. Ieșirea 20, 11). Părinții traduc ideea consfințirii printr-un verb care înseamnă *a separa*. Ziua a șaptea este ceva deosebit, cu totul aparte față de restul zilelor (Ioan Gură de Aur, *Hom. Gen.* X, PG 53-54; Theodoret, *QG XXI*)⁹⁵.

Le-a izvodit făcându-le: „*a izvodit* îl traduce pe grecescul **arho** = *a face (ceva) primul, a face (ceva) pentru prima oară; a începe*; prin extensie: *a crea* (ca act pur, fără o altă determinare, spre deosebire de *a face*, care presupune o creație elaborată – uneori în trepte -, potrivit unui plan). Ultima propoziție are o funcție apozitională, ea explicând cum a făcut Dumnezeu lumea: creând-o din nimic, de vreme ce *a face* (a crea efectiv) devine simultan cu *a*

⁹⁰ SEP 1, p. 55

⁹¹ BBVA, p. 23

⁹² GEN, p. 329

⁹³ SEP 1, p. 56

⁹⁴ BBVA, p. 23

⁹⁵ SEP 1, p. 56

izvodi (a crea în imaginație modelul arhetipal). Prin această nuanță, textul de față îl anticipează cu mult pe cel din II Macabei 7, 28⁹⁶. SEP 1 traduce diferit finalul versetului: *pe care Dumnezeu începuse să le facă*: „începuse: după Philon (*Leg. I, 5-7*), Dumnezeu nu încetează să creeze, așadar cele șase zile n-au făcut decât să înceapă creația. După Didim, Dumnezeu n-a creat toate făpturile *întru început* (de pildă, îngerii au rămas pe dinafară)”⁹⁷.

Dumnezeu instituie odihna în ziua a șaptea, dând un exemplu ce va trebui urmat de om; deocamdată, însă, nu se face amintire despre *șabat*, care se va impune abia în vremea lui Moise, pe Muntele Sinai (Ieșirea 31, 12-17). „Este bun numărul șapte, pe care noi nu-l socotim după obiceiurile pitagoreilor sau ale altor filosofi, ci după forma și împărțirea harului duhovnicesc. Șapte sunt virtuțile principale ale Sfântului Duh, pe care le-a cuprins cu mintea sa profetul Isaia (11, 2-3)”⁹⁸.

De remarcat că ziua a șaptea se continuă până azi, căci ea nu are seară. Dar aceasta înseamnă că și odihna lui Dumnezeu continuă, fără ca El să ne fi abandonat. Odihna lui Dumnezeu „înseamnă că (El) a poruncit să se păstreze fără schimbare, în toată vremea, ordinea pe care a pus-o în cele pe care le-a făcut și fiecare din făpturi să se odihnească, să pună capăt adică vechii lor neorânduiri”⁹⁹. În ziua a șaptea Dumnezeu nu Se mai arată în ipostaza de Creator, ci ca Proniator, purtând de grijă celor create, nefiind, așadar, lipsit de anume lucrare (cf. Ioan 5, 17).

Oamenii au fost creați la sfârșitul zilei a șasea, urmând ca în ziua a șaptea să participe la odihna lui Dumnezeu. Dar ei au ratat această odihnă. De aceea, în citatul de mai sus se arată că omul este chemat la odihnă ca unul care a pierdut-o, odihnă ce se va împlini în ziua a opta, ziua Învierii Domnului. Chiar inaugurată fiind, această zi începe pentru fiecare om în parte doar odată cu mutarea veșnică la Hristos.

Sfântul Maxim Mărturisitorul tâlcuiește astfel zilele 6, 7 și 8: „Ziua a șasea indică ideea existenței simple a făpturilor; a șaptea înseamnă modul existenței fericite a lor; iar a opta indică taina negrăită a veșnicei existențe fericite a făpturilor”¹⁰⁰. Această împărțire amintește de cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc: purificarea, iluminarea și îndumnezeirea.

4 a: **Aceasta-i cartea facerii cerului și a pământului, de la facerea lor.**

Facerii: „prin folosirea acestui termen aici, creația este demitizată, ea devine începutul istoriei și nu, ca în Sumer sau Egipt, relatarea unor serii de încrucișări divine (BJ)”¹⁰¹.

„Aici se încheie primul referat biblic asupra creației; de aici începe cel de al doilea, al cărui centru este omul. Pentru a marca hotarul dintre ele, versiunea de față a adoptat felul în care o seamă de versiuni occidentale împart versetul în a și b”¹⁰².

Facerii: „**γένεσις** (Textul Masoretic: **toledhoth**: un plural): termenul care dă titlul primei cărți a Torei. El rezumă evenimentele relatate până aici. În acest singur cuvânt Philon descoperă tema lumii create de Dumnezeu universului (*Opif. 12*)”¹⁰³.

4 b: **În ziua când Domnul Dumnezeu a făcut cerul și pământul,**

5: **pe pământ încă nu era nici un copăcel, și nici o buruiană încă nu odrăslise, pentru că Domnul Dumnezeu nu trimisese încă ploaie pe pământ și încă nu era om ca să lucreze pământul;**

⁹⁶ BBVA, p. 24

⁹⁷ SEP 1, p. 56 – Aici avem o altă opinie, socotind că *cerul* dintru început e totuna cu lumea nevăzută a îngerilor, chiar dacă această presupunere e combătută de alți teologi mai noi. Altfel, însă, am constata, asemenea lui Didim, că apariția îngerilor rămâne fără explicație.

⁹⁸ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XLIV, 3

⁹⁹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 142, 1

¹⁰⁰ *Capete despre cunoștința de Dumnezeu*, 56

¹⁰¹ GEN, p. 329

¹⁰² BBVA, p. 24

¹⁰³ SEP 1, p. 56

Este evocată ploaia, ca semn al binecuvântării divine și al fertilității; totodată, se cere intervenția omului, care să lucreze pământul. Creația va ajunge la scopul său prin împreună-lucrarea lui Dumnezeu și a omului.

6: ci numai un abur ieșea din pământ și umezea toată fața pământului.

Abur: SEP 1 traduce cu *izvor*: „în Textul Masoretic apare un cuvânt rar, **edh**, care s-ar traduce prin *nor*, *abur*. Philon vede o alegorie pentru Logos, *care udă sufletul cu virtuți* (*Post.* 127-129), iar Părinții dau cuvântului un sens hristologic, baptismal¹⁰⁴.

În continuare, Scriptura revine asupra creării omului, semn că acesta reprezintă coroana creației:

7: Și Domnul Dumnezeu l-a zidit pe om din țărână luată din pământ, și a suflat asupra lui suflare de viață și s-a făcut omul întru suflet viu.

„În ebraică: **adam** = om; **adama** = pământ. Aceste două substantive comune îi vor da primului om numele său propriu: Adam¹⁰⁵. „Iahve este reprezentat ca un olar ce îl modelează pe om din lut, însuflețindu-l apoi. Până în epoca Părinților Bisericii, metafora olarului și a puterii pe care acesta o are asupra lutului este folosită pentru a reda puterea suverană a lui Dumnezeu, cf. Isaia 29, 16; 49, 9; 64, 7; Sirah 33, 13¹⁰⁶.

L-a zidit: SEP 1 traduce: *Dumnezeu a plăsmuit omul – praf și pământ*: „verbul **πλάσσω** apare încă de trei ori în acest capitol: în v. 8; v. 15 (cu referire la om); în v. 19 (cu referire la animale). Pentru greci, verbul respectiv evocă activitatea olarului, de pildă, sau a sculptorului. Mulți exegeți antici opun omul *plăsmuit* (terestru) celui *făcut* (din Facerea 1, 26-27). Este cazul lui Philon și Origen. Alții nu fac această distincție: Irineu, *Dem.* 11; *Epistola către Diognet* 10, 2. ♦ *praf* [la Anania: *țărână*] (**χρως**) este o apozitie. Unele manuscrise vechi adaugă un participiu (*luând*), pentru a face sensul mai clar. Pavel opune primul om/Adam, *făcut din praf*, celui de-al doilea, venit din cer (I Corinteni 15, 47-49). Pentru Philon, Dumnezeu a ales cea mai bună țărână în vederea plăsmuirii omului (*Opif.* 137). Pentru creștini (după Psalmi 21, 16; Ecclesiast 3, 20 etc.), *praful* este semnul umilinței (spirituale). Omul trebuie să se umilească, întrucât a fost plăsmuit din praf (Ioan Gură de Aur, *Hom. Gen.* XII; Vasile, *De origine hominis* II, 2; 12). ♦ *sufflare* (**πνοή**, ebr. **nišmah**), diferită de *duh* (**πνευμα**, ebr. **ruah**). Același cuvânt apare în Fapte 2, 2, la Cincizecime, și în Fapte 17, 25. După Textul Masoretic, Dumnezeu îi suflă lui Adam *în nări*; după Septuaginta, *în față*. Pentru Tertulian, omul primește în acest moment spiritul, inteligența, devenind asemenea lui Dumnezeu; pentru Irineu, Ioan Gură de Aur, Augustin, omul primește acum sufletul¹⁰⁷.

S-a făcut omul întru suflet viu: „Textul Masoretic: *și s-a făcut omul ființă vie. S-a făcut:* a devenit; a trecut în alt mod de existență. În Septuaginta: *și s-a făcut omul întru suflet viu* (**eis psychin zoosan**), care poate fi tradus și: *întru suflet care trăiește*, adică nemuritor. Sufletul omului (altceva decât *viața*) s-a născut din suflarea lui Dumnezeu și l-a învăluit (l-a îmbrăcat) pe om odată cu aceasta, dar și cu tendința de a fi *absorbit*: particula **eis [is]** înseamnă și *întru* (înăuntru) și *spre* (direcție, scop). În I Paralipomene 12, 18 se spune că Duhul *l-a îmbrăcat* pe Amasai, care a rostit o profeție. Acest **endyno** înseamnă *a îmbrăca*, cu sensul de a lua complet în stăpânire; *a se îmbrăca* = a intra în posesia cuiva sau a ceva. În acest sens duhovnicesc îl va folosi Pavel în Romani 13, 14: *...îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos*, în Galateni 3, 27: *...în Hristos v-ați îmbrăcat și în Coloseni 3, 12: ...îmbrăcați-vă cu simțăminte de-ndurare, de bunătate...* Așadar, omul nu e o simplă *ființă vie*, asemenea tuturor celorlalte, ci trup cu suflet viu, aparținând celor două lumi, materială și spirituală. Având un caracter antinomic (în același timp exterior și interior trupului), el este – ontologic – apt și pentru experiențele mistice (extaz

¹⁰⁴ SEP 1, p. 56

¹⁰⁵ BBVA, p. 24

¹⁰⁶ GEN, p. 330

¹⁰⁷ SEP 1, pp. 56-57

și entaz)¹⁰⁸. Dacă ființa nu poate fi decât vie, sufletele pot fi și moarte, când se cufundă într-o falsă existență, îndepărtându-se de Creator.

Încă de la facerea sa, omul se bucură de o atenție specială: „Pe toate le-a făcut Dumnezeu cu Cuvântul, că pe toate le-a socotit secundare; numai facerea omului, operă veșnică, o socotește vrednică de mâinile Lui.”¹⁰⁹ Cât privește „mâinile” lui Dumnezeu, vom spune, în acord cu Sfinții Părinți, că acestea desemnează pe Fiul și pe Duhul Sfânt și un mod al Lor de a lucra diferit de toată lucrarea de până acum.

Referatul biblic afirmă că trupul omului e alcătuit din pământ, fapt susținut de cele mai multe dintre tradițiile lumii. Și numele primului om, *Adam*, derivă din ebraicul *adamah* care înseamnă *pământ*. Nu numai în limba ebraică întâlnim această filiație: „Dumnezeu a făcut pe om din humă, de unde îi vine și numele: *homo* = om. Poeții grecilor afirmă și ei același lucru când spun că omul a fost făcut din lut de către Prometeu; faptul în sine este exact, numai numele creatorului diferă.”¹¹⁰

Dar ce folos are Dumnezeu de pe urma omului, dacă l-a creat pentru Sine? „Divinitatea a făcut pe om pentru ca să fie cineva care să-i înțeleagă opera, adică rânduiala Providenței, rațiunea creațiunii, puterea realizării, pe care să le și admire cu simțirea și să și exprime această admirație.”¹¹¹

Omul este o îndoită realitate: el e trup material și suflet viu. Prin trup aparține lumii materiale văzute, iar prin suflet, celei spirituale și nevăzute. „Ce este omul, decât o ființă rațională alcătuită din suflet și trup?”¹¹² „De vreme ce avem trupul din pământ și sufletul din cer, suntem în același timp pământ și cer și de aceea ne rugăm să se facă voia lui Dumnezeu și-ntr-o parte și-n cealaltă, adică în corp și în spirit”¹¹³. Chiar dacă sufletul e din insuflare divină, acesta nu e parte din divinitate și nici preexistent trupului: „Sufletul nu e din ființă, ci din voința lui Dumnezeu. El este așadar creat și devine nemuritor prin voința lui Dumnezeu”¹¹⁴.

Create de Dumnezeu, sufletul și trupul au amândouă o valoare pozitivă. „Ființa umană alcătuită din trup și suflet este indestructibil unită. Această ființă care suferă toate patimile sufletului și ale trupului, care activează și realizează toate câte sunt legate de simțuri și de judecata rațională, are, prin această înlănțuire, perspectiva unui singur țel”¹¹⁵. „Scopul vieții umane este trăirea în fericire și în contemplarea lui Dumnezeu. Fericirea aparține nu numai sufletului, ci și trupului. Amândouă au trăit împreună, amândouă ating același scop împreună”¹¹⁶. „Lăuntric, este omul nostru făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, iar cel din afară este cel făcut din țărână. [...] Așadar, precum sunt doi oameni, la fel și viața este dublă: una a omului lăuntric și alta a celui din afară. Cele mai multe fapte ale omului lăuntric ajung la omul din afară, așa cum neprihana omului lăuntric trece și la neprihana trupestă”¹¹⁷. Dumnezeu „a unit pe cele despărțite și a împreunat lutul cu duhul, alcătuiind omul, această ființă văzută și nevăzută, vremelnică și nemuritoare, pământească și cerească, care se atinge de Dumnezeu și nu-L cuprinde, care, cu cât se apropie de Dumnezeu, cu atât se depărtează”¹¹⁸.

Dacă omul e după chipul lui Dumnezeu, aceasta implică și aceea că trup și suflet, cu toate facultățile acestuia, sunt aduse deodată la existență: „dimpună cu sufletul au coexistat și mintea și cuvântul nostru, fără a fi preexistat sau presubzistat unul înaintea altuia, întrucât aceste trei sunt deodată una și ne-au fost date toate într-un singur duh de viață –, așa deci cum în

¹⁰⁸ BBVA, p. 24

¹⁰⁹ Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, II, 18

¹¹⁰ Lactanțiu, *Dumnezeieștile instituții*, II, 10, 3-5; apud I.G. Coman, *Patrologie* II, p. 226

¹¹¹ Lactanțiu, *Dumnezeieștile instituții*, VII, 5, 3-5; apud I. G. Coman, *Patrologie* II, p. 229

¹¹² Sf. Iustin Martirul, *Despre înviere*, 8; apud I. G. Coman, *Patrologie* I, p. 301

¹¹³ Sf. Ciprian al Cartaginei, *Despre rugăciunea domnească*, XV

¹¹⁴ Sf. Iustin Martirul, *Dialog cu iudeul Trifon*, V

¹¹⁵ Atenagora Atenianul, *Despre învierea morților*, XV; apud I. G. Coman, *Patrologie*, I, p. 351

¹¹⁶ Atenagora Atenianul, *Despre învierea morților*, XV; apud I. G. Coman, *Patrologie*, I, p. 351

¹¹⁷ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LXXII, 19-20

¹¹⁸ Sf. Grigorie de Nazianz, *Despre preoție*, LXXV

acestea n-a preexistat și nu a presubzistat una înaintea alteia, fiind o singură ființă și fire, tot așa nici în Sfânta Treime cea de-o-ființă și de-o-cinstire n-a preexistat o persoană înaintea alteia”¹¹⁹.

8: Și Domnul Dumnezeu a sădit un rai în Eden, spre răsărit, și l-a pus acolo pe omul pe care-l zidise.

Rai: „în ebraică: **gan** = grădină. Septuaginta îl preferă pe **paradeisos** [**paradisos**] = paradis, rai, spre a-i sublinia caracterul cu totul special”¹²⁰. SEP 1 a tradus prin *grădină*: „tocmai pentru a transmite imaginea concretă a acestui *loc* primordial. *Raiul* a căpătat un sens propriu, în românește, așa încât se poate spune *grădina raiului*, fără a resimți expresia ca pleonastică. **Παράδεισος** vine dintr-un cuvânt persan și denumește un parc destinat plimbărilor și destinderii regale”¹²¹. Mai amănunțit: „Cuvântul [**παράδεισος** – ebr. **pardes**] a fost împrumutat în ebraică din iraniană, **pai-ri-daeza** *parc îngrădit*. În ebraica târzie, cuvântul **pardisu/pardes** a dezvoltat sensul de *grădină a plăcerilor, pădure*; aceeași dezvoltare semantică o are și gr. **παράδεισος**, care inițial denumea parcul regilor persani. Prin intermediul Septuagintei, cuvântul intră în vocabularul religios, denumind fie *grădina lui Dumnezeu*, fie *starea de pace și fericire de la începutul și sfârșitul timpurilor*. Pentru popoarele antice, grădina era simbolul ordinii, fertilității și vieții”¹²²

Eden: „imposibil de localizat geografic, dar cu semnificația de *bucurie, desfătare*”¹²³. „Cuvântul ebraic **eden**, o denumire geografică ce nu poate fi localizată, este identic semantic cu sumerianul **edin**, *stepă, deșert*, dar iudeii l-au apropiat de **eden**, *desfătare, bucurie*, din radicalul **dn** – *bucurie, desfătare*”¹²⁴.

Spre răsărit: „Septuaginta indică un punct cardinal, în vreme ce cuvântul din Textul Masoretic (**miqqedhem**, literal: *în față*) poate fi interpretat și ca însemnând *la început* (aşadar cu valoare temporală). La Philon, răsăritul simbolizează Înțelepciunea (*QG I, 7*), la Părinți, pe Iisus (cf. Zaharia 6, 12; Luca 1, 78). Grigorie al Nyssei explică prin acest verset obiceiul de a se ruga cu fața spre răsărit”¹²⁵.

Se vorbește despre sădirea raiului după odihna lui Dumnezeu, cumva ca și când s-ar anticipa o nouă zi (deși ne aflăm tot în ziua a șaptea): „Pentru ce, deci, n-a făcut în ziua a șaptea raiul ce avea să fie, ci l-a sădit la răsărit după aducerea la existență a întregii creații? Fiindcă Dumnezeu, ca Unul Care cunoaște dinainte toate, a zidit creația într-o ordine și într-o stare bine împodobită, și a rânduit cele șapte zile ca o închipuire a celor șapte veacuri viitoare, iar raiul l-a sădit după acestea, ca unul ce este un semn al veacului viitor. Pentru ce, deci, Duhul Sfânt n-a legat ziua a opta cu cele șapte zile precedente? Fiindcă nu era potrivit să o numere pe aceasta împreună cu ciclul acestor zile, în care una și a doua și celelalte șapte revenind în cerc alcătuiesc săptămânile, în care sunt tot atâtea prime zile, câte săptămâni sunt, ci trebuia ca aceea să fie în afara acestora, ca una ce nu are început sau sfârșit. Fiindcă nici nu este o zi care acum nu este, dar are să fie și să primească un început în viitor; ci ea a fost înainte de veacuri, este și acum și va fi în vecii vecilor; despre ea se spune că va primi un început atunci când pur și simplu va veni și se va descoperi, la sfârșit, ca o zi neînserată și fără de sfârșit prin faptul că ajunge la noi”¹²⁶.

9: Și Domnul Dumnezeu a făcut să răsară din pământ tot soiul de pomi plăcuți la vedere și buni la mâncare, precum și pomul vieții în mijlocul raiului și pomul cunoștinței binelui și răului.

¹¹⁹ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice*, I

¹²⁰ BBVA, p. 24

¹²¹ SEP 1, p. 57

¹²² GEN, p. 330

¹²³ BBVA, p. 24

¹²⁴ GEN, p. 330

¹²⁵ SEP 1, p. 57

¹²⁶ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri etice*, I, 1

„Pomul vieții, simbol al nemuririi”¹²⁷. „În multe tradiții religioase este consemnată existența arborelui lumii, ce își are rădăcinile în ținuturile subpământene, iar vârful său atinge cerul. Așezat în centrul lumii, unește cele trei zone cosmice – cerul, pământul și străfundurile. El este o *imago mundi*, un simbol al înnoirii permanente, al regenerării cosmice, și, deci, al fertilității universale, al realității absolute și al imortalității. În tradițiile indice și iraniene, strămoșul mitic s-a hrănit cu fructele sale sau datorită lui a căpătat nemurirea. În Iezechieel 31 și Daniel 4, 7-9 arborele vieții poartă întreg universul și hrănește toate creaturile. Datorită unei vechi tradiții iudaice, care apropia arborele vieții de crearea lui Adam și mântuirea mesianică, autorii creștini au văzut în arborele vieții prefigurarea Crucii. Astfel *lignum* sau *arbor vitae* devine un simbol important a două teme creștine esențiale – Paradisul și Crucea. Anumite credințe, cu mare răspândire și audiență în popor, au făcut să se ivească convingerea provenienței crucii pe care a fost răstignit Iisus din lemnul arborelui vieții”¹²⁸. *Pomul cunoașterii binelui și răului*: „Așezat în Paradis alături de arborele vieții, opune unității acestuia dualitatea (bine/rău) și va fi instrumentul căderii lui Adam”¹²⁹. Tot despre cei doi pomi: „*pomul vieții*: cf. Proverbe 11, 30; 13, 12; 15, 4; *I Enoh* 25, 4-5; *Testamentul lui Levi* 18, 10-11; *II Enoh* 8, 3. Simbol eshatologic: la sfârșitul lumii, credincioșii vor gusta din pomul vieții. Pentru creștini simbolizează și *lemnul crucii* (cf. Fapte 5, 30; 10, 39; Galateni 3, 13; I Petru 2, 24). A fost identificat cu un măslin (*Viața lui Adam și a Evei* 36, 2; 40, 1-2; *Evanghelia lui Nicodim* 3), cu vița de vie [...], cu un palmier (Psalmi 91, 13). ♦ Denumirea celui de-al doilea pom a fost simplificată, devenind, la Părinți, *pomul cunoașterii*. Foarte des cei doi pomi sunt puși în opoziție de comentatori, pomul vieții având sensul pozitiv. *Pomul cunoașterii* este pomul discernământului, la Philon (*Somn.* II, 70); Augustin vede în el simbolul liberului arbitru (*Civ. Dei* XIII, 21). A fost identificat cu lămâiul, cu vița de vie, dar mai ales cu smochinul din frunzele căruia Adam și Eva își vor împleți cingători, după cădere (identificarea e cunoscută și criticată de Grigorie al Nyssei, *Cant., Prolog*)”¹³⁰.

„Toți așează în rai pomul rădăcină a vieții și pomul științei care deosebește binele de rău și ceilalți pomi plini de vigoare, plini de viață, cu respirație și gândire. Din acestea se înțelege că raiul nu poate părea pământesc, nu este în afara noastră, ci în noi, în ceva viu, care trăiește din puterile sufletului și din insuflarea Sfântului Duh”¹³¹. La raiul sensibil putem ajunge doar descoperind raiul lăuntric.

10: Și din Eden ieșea un râu care uda raiul, iar de acolo se împărțea în patru brațe.

„*Brațe* (*αρχύς*): după Ioan Gură de Aur, Ambrozie, Augustin: Gange, Nil, Tigru, Eufrat; după Efreem: Dunăre, Nil, Tigru, Eufrat. Plecând de la polisemia termenului *αρχή*, Philon vorbește despre cele patru virtuți cardinale care izvorăsc din Logos: prudența, curajul, cumpătarea, dreptatea. Pentru Ciprian (*Ep.* 63, 8), Hipolit (*Com. Dan.* I, 16-17), fluviul este Iisus care se revarsă în lume prin cele patru Evanghelii”¹³².

11: Numele unuia era Fison; acesta înconjoară toată țara Havila, în care se află aur,

12: iar aurul din țara aceea este bun; tot acolo se găsește bdeliu și piatra de onix.

Intenția autorului nu e „aceea de a localiza grădina Raiului, ci de a arăta că toate marile fluvii, *arterele vitale* ale celor patru regiuni ale pământului, își au izvorul în Paradis, tot acolo fiind, printre ele, și originea fertilității întregului pământ. De aceea nu este de mirare că această geografie este nesigură și confuză”¹³³.

¹²⁷ BBVA, p. 24

¹²⁸ GEN, p. 330

¹²⁹ GEN, p. 330

¹³⁰ SEP 1, p. 57

¹³¹ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XLV, 3

¹³² SEP 1, p. 58

¹³³ GEN, p. 331

Fison (= săltător) înconjoară țara *Havila* (= cerc; nisip aurifer), bogată în aur, bdeliu și onix. Aurul evocă dragostea și lumina divină. Bdeliul e un fel de rășină, străvezie și foarte mirositoare, provenind de la un arbore care crește în Arabia. Rășina simbolizează puritatea și nemurirea, iar arborii care o produc sunt, uneori, luați drept simbol al lui Hristos. Onixul e o piatră prețioasă, compusă din straturi de diferite culori; i se atribuie puteri benefice. Se poate presupune că autorul biblic a dorit să descrie, prin toate acestea, realități spirituale, potrivite stării paradisiace. Textul grec vorbește aici despre *piatra neagră* și *piatra verzuie*.

13: Numele râului al doilea este Gihon. Acesta înconjoară tot ținutul Etiopiei.

Gihon (= izvorul apei; valea harului) înconjoară țara Cuș (= țara fețelor arse), numele ebraic al Etiopiei. Înțelesul mistic al *fețelor arse* e acela al primirii luminii dumnezeiești. Gihon este identificat, cel mai adesea, cu Nilul.

14: Și râul al treilea este Tigru; acesta curge prin fața Asiriei; iar râul al patrulea este Eufratul.

Tigru (= săgeată) și *Eufrat* (= apă dulce; râul rodniciei) sunt cunoscute. Fiind vorba despre patru râuri, număr al elementelor și al punctelor cardinale, se sugerează că întreg pământul (întreaga creație) poate fi o grădină a bucuriei. *Asiria* < *Asur*: oraș pe Tigru, cea mai veche capitală a imperiului asirian, căruia îi dă și numele¹³⁴.

15: Și Domnul Dumnezeu l-a luat pe omul pe care-l zidise și l-a pus în rai ca să-l lucreze și să-l păzească.

Sfinții Părinți sunt de acord că e vorba de raiul lăuntric; el trebuia lucrat și păzit prin ascultarea poruncilor dumnezeiești, laude și rugăciune contemplativă. Cerându-i omului să păzească grădina raiului (cea lăuntrică), Dumnezeu îl avertizează că are un vrăjmaș, care se va dovedi a fi nu diavolul, în primul rând, ci propria-i neascultare.

16: Și Domnul Dumnezeu i-a dat lui Adam poruncă și i-a zis: „Din toți pomii raiului poți să mănânci,

„Prima apariție în Septuaginta a lui Adam, ca nume propriu. Până acum, ebraicul **adham** fusese redat prin **άνθρωπος**. ♦ [*poruncă*]: **εντολή** sugerează autoritatea binevoitoare a lui Dumnezeu față de Adam. Philon îi dă sensul de *sfat*, *precept*, nu de poruncă (*LA I*, 93). Adam are nevoie de îndrumare, nu de reprimare. Stăpânii poruncesc, prietenii îndeamnă (cf. Ioan Gură de Aur, *Hom. Gen. XIV*)¹³⁵.

17: dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el, cu moarte vei muri!”

Cu moarte vei muri: „expresia semnifică moartea inevitabilă și totală¹³⁶. Aici, Anania preferă să se apropie de textul ebraic. SEP 1 are: *dar să nu mâncați... când veți mânca... de moarte veți muri*: „Septuaginta trece de la pers. I sg. La pers. a II-a pl., spre deosebire de Textul Masoretic, care păstrează peste tot singularul. Philon interpretează astfel schimbarea de persoană: numai înțeleptul poate găsi binele, în vreme ce abținerea de la rău privește pe toată lumea (*Leg. I*, 101-104). ♦ *de moarte veți muri*: (...) construcția greacă, extrem de percutantă, calchiază ebraicul **moth tamuth**. Versetul ridică o problemă dificilă: Adam și Eva, deși au mâncat din pomul interzis, n-au murit. Din formula intensivă *veți muri cu moarte*, Philon deduce că este vorba despre moartea sufletului (*Leg. I*, 105-107; de asemenea Origen, *Hom. Gen. XV*, 2). Alții (Iustin, *Dialogul cu Trifon*, 81), care interpretează o zi a lui Dumnezeu ca având o mie de ani, spun că Adam n-a atins sfârșitul primei zile milenare (murind la 930 de ani)¹³⁷. „Cunoașterea este un privilegiu divin pe care omul îl va uzurpa prin păcatul originar¹³⁸ (*Facerea 3*, 5). Acest tip de cunoaștere nu înseamnă nici omnisciență, pe care omul căzut n-o poate avea, nici discernământ moral, pe care-l avea omul inocent, Dumnezeu neputându-l

¹³⁴ GEN, p. 331

¹³⁵ SEP 1, p. 58

¹³⁶ BBVA, p. 24

¹³⁷ SEP 1, p. 58

¹³⁸ Noi am zice că omul era chemat la un *alt fel* de cunoaștere.

refuza creaturii sale raționale, ci ea înseamnă facultatea de a decide singur între ceea ce este bine și ceea ce este rău și de a acționa în consecință. Încălcarea interdicției divine reprezintă o revendicare de autonomie morală prin care omul își reneagă statutul său de creatură (cf. Isaia 5, 20), păcatul originar – atingerea de fructul oprit – devenind astfel un atentat la suveranitatea lui Dumnezeu, o revoltă orgolioasă (BJ)¹³⁹. „Adam și Eva supraviețuiesc, iar pedeapsa lor (Facerea 3, 16-19) se referă la moarte ca simbol al unei vieți mizerabile, păcatul săvârșit de ei meritând însă pedeapsa cu moartea (BJ)¹⁴⁰. Acestea vor fi tratate mai nuanțat în capitolul următor.

Sfinții Părinți văd aici începutul Postului. Avertizat că are un vrăjmaș, omul e învățat în ce chip să-l biruie, prin ascultare de poruncă și post. O altă traducere a versetului 16 sună astfel: *Și a sfătuit Domnul Dumnezeu pe Adam.* „Vezi câtă cinste îi dă omului, chiar de la început? N-a spus: *I-a poruncit*, sau *I-a dat ordin*.”¹⁴¹ Mai există un motiv al interdicției: „deoarece cel rânduit să se ridice la atâta slavă și desfătare trebuia să străvadă că are pe Dumnezeu deasupra lui ca Împărat și Domn, ca nu cumva prin atâtea bunătăți date de-a gata să lunece în părerea că e liber de stăpânirea și de sub puterea Celui ce stăpânește peste toate, i-a dat îndată o lege și a unit cu călcarea ei amenințarea pedepsei”¹⁴².

Chiar dacă vom reveni asupra pomului cunoștinței binelui și răului, credem că e potrivită aici o primă analiză a acestuia: „pomul din care culegem o cunoaștere *amestecată* face parte din numărul pomilor oprțiți. În schimb, rodul lui, al cărui apărător s-a făcut șarpele, e un amestec de contradicții, poate din pricină că, potrivit firii sale, răul nu ni se oferă direct și pe față. Căci dacă, într-adevăr, răul nu lăsa urme atât de nenorocite, n-ar fi fost împodobit cu etichetă bună pentru ca să trezească pofta în cei pe care i-a înșelat. Așa se face că răul a fost înfățișat în chip învăluit, sub două aspecte, pe de o parte ascunzând în taină, printr-o cursă viclană, pieirea omului, în vreme ce, pe de altă parte, el poartă la arătare chipul binelui. [...] Aceasta nu înseamnă că rodul din pomul oprit e ceva cu totul rău, pentru că e înfățișat ca podoabă înflorită a binelui, ci doar numai pentru că, în sinea lui, el e ceva compus din amândouă, din care cei care nu vor asculta și vor gusta – a zis Domnul – *cu moarte vor muri*. Prin aceasta s-a statornicit răspicat învățătura că, după firea lui, binele este simplu și unitar și străin de orice duplicitate și de orice dezbinare, pe când, dimpotrivă, răul apare ca ceva neunitar și ispititor la înfățișare, întrucât ai crede că e vorba de altceva decât confirmă mai târziu experiența, încât, cum confirmă experiența, cunoașterea lui devine temei și prilej de moarte și pieire”¹⁴³.

18: Și a zis Domnul Dumnezeu: „Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor pe potrivă lui”.

Să-i facem: „Septuaginta folosește din nou pluralul, pentru a pune plăsmuirea femeii pe același plan cu plăsmuirea bărbatului, în vreme ce Textul Masoretic are aici singularul (*voi face*)”¹⁴⁴. *Pe potrivă lui:* „ca și cum el ar sta față-n față cu propria sa imagine”¹⁴⁵.

19: Și din pământ a mai zidit Domnul Dumnezeu toate fiarele câmpului și toate păsările cerului și le-a adus la Adam ca să vadă cum le va numi; și oricum va numi Adam toată ființa vie, ea așa se va numi.

Păsările sunt enumerate aici după mamifere, create ulterior: „indiferent de ordinea creării lor (compară cu 1, 20-27), toate viețuitoarele au fost făcute pentru om”¹⁴⁶. Aici, „Textul

¹³⁹ GEN, p. 331

¹⁴⁰ GEN, p. 331

¹⁴¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XIV, 3

¹⁴² Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

¹⁴³ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, XX

¹⁴⁴ SEP 1, p. 58

¹⁴⁵ BBVA, p. 24

¹⁴⁶ BBVA, p. 24

Masoretic e greu de înțeles: *tot ce omul va numi, adică suflet viu, va fi numele său*. Septuaginta propune o versiune mai clară¹⁴⁷.

20: Și a pus Adam nume tuturor dobitoacelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor câmpului; dar pentru Adam nu s-a găsit ajutor pe potrivă lui.

Se pregătește despărțirea femeii de bărbat. Aceasta s-a petrecut în ziua a șaptea sau, cum s-a arătat mai sus, într-o anticipare a zilei a opta. Dovadă că omul e chemat încă de la început la odihna veșnică. Petrecută în ziua odihnei divine, despărțirea femeii de bărbat, chiar dacă nu adaugă ceva nou creației, e încă un act excepțional de care se bucură omul, după prima binefacere, care a fost aducerea sa la existență.

Adam e chemat să pună nume tuturor vietăților. „În gândirea popoarelor vechi, numele era ca o imagine sau umbră a celui ce-l purta, un simbol al personalității acestuia, pe care o putea reprezenta. Și în Israel era răspândită credința în legătura strânsă dintre nume și purtătorul său. Pronunțarea unui nume transpune energia potențială în forță operantă; Adam denumește ființele instaurând astfel dominația sa asupra lor”¹⁴⁸.

21: Atunci Domnul Dumnezeu a adus asupra lui Adam un somn adânc, și el a adormit; și a luat una din coastele lui și locul ei l-a plinit cu carne.

SEP 1 traduce: *Dumnezeu l-a toropit pe Adam și l-a cufundat în somn*: „l-a toropit: Septuaginta spune exact *Dumnezeu a aruncat o toropeală (εκστασις) asupra lui Adam*. Termenul grec nu are aici sensul de extaz, ci de *toropeală, stare de leșin*. După Philon, termenul desemnează calmul gândirii (*Her. 249; LA II, 26-30; QG I, 24*); Ioan Gură de Aur vorbește de un somn letargic: *Hom. Gen., 120*); Metodiul însă vede plăcerea extatică prefigurând unirea sexuală (*Banchetul II, 2*); Augustin vede extazul profetic în care lui Adam i se revelează taina căsătoriei sau patimile lui Hristos (*Gen. Litt. IX, XIX, 34-36*). ♦ *coastă*: cuvântul grecesc (*πλευρά*) desemnează, de fapt, *partea laterală a trupului*. Philon îl înțelege așa (*LA II, 19-21; QG I, 27*); de asemenea, Clement Alexandrinul (*Pedagogul III, 19, 1*), care vorbește despre singurul *loc moale* al lui Adam, pe care Dumnezeu l-a luat spre a face un locaș pentru sămânța lui, pe Eva. Tradiția creștină a făcut apropierea între coasta lui Adam (*partea laterală a trupului*) și locul unde Iisus a fost împuns cu sulița, pe cruce (cf. Ioan 19, 34)¹⁴⁹. „*Coastă* redă gr. *πλευρά*, care la rândul său traduce ebr. *șela*, simbol al legăturii și atracției puternice dintre bărbat și femeie, care originar au fost un singur trup”¹⁵⁰. *Carne* avea și înțelesul său propriu, dar și pe acela de *trup*, ca și pe cel de *legătură de rudenie*. „Încetul cu încetul se va dezvolta opoziția între cele două componente ale omului, carnea, partea fragilă și perisabilă a sa, și spiritul care o animă, făcând-o să devină vie”¹⁵¹.

Asupra acestei probleme vom reveni ceva mai jos.

22: Iar coasta pe care Domnul Dumnezeu o luase din Adam a prefăcut-o în femeie și a adus-o la Adam.

A prefăcut-o: „literal: a zidit-o (a folosit-o ca materie pentru o construcție elaborată)”¹⁵².

Scriptura a arătat că Dumnezeu a făcut pe om bărbat și femeie. Astfel se explică și absența oricărei indicații privind însuflețirea femeii. Aceasta primise deja, la sfârșitul zilei a șasea, suflarea lui Dumnezeu.

Asupra lui Adam a fost trimis *somn greu* sau *somn adânc*. *Septuaginta* folosește *ekstasis*, extaz, ceea ce ar lăsa să se înțeleagă că omul nu este pasiv ci, prin ieșirea din sine către Creator, contribuie și el la această lucrare. Somnul lui Adam e și o prefigurare a morții, pentru ca la trezire din coasta sa să se fi ivit femeia. „Dacă înveți cele de la Dumnezeu, acel izvor al neamului omenesc, anume Adam, care a sorbit somnul înainte de a fi înșelat de odihnă,

¹⁴⁷ SEP 1, p. 58

¹⁴⁸ GEN, p. 331

¹⁴⁹ SEP 1, p. 59

¹⁵⁰ GEN, p. 331

¹⁵¹ GEN, p. 331

¹⁵² BBVA, p. 24

a adormit înainte de a fi muncit, ba înainte de a fi și mâncat, sau de a fi vorbit, ca să se vadă că somnul este un indice natural mai de frunte decât toate cele naturale. De aceea suntem determinați să-l socotim ca fiind chiar de atunci imaginea morții. Iar dacă Adam prefigura pe Hristos, somnul lui Adam era moartea lui Hristos, care avea să adoarmă în moarte, pentru ca de la vătămarea coastei Lui, Biserica să fie închipuită ca mamă adevărată a celor vii¹⁵³.

O apropiere se poate face și între modul în care femeia și-a luat trupul din Adam și cel în care Adam cel Nou, Hristos, Și-a luat trupul din Fecioara: „Dumnezeu a luat din Adam părțica trupului său și a umplut locul cu altă carne, iar trupul pe care l-a luat l-a zidit într-un om întreg, dar nu i-a adăugat lui Adam un suflet în locul celui pe care l-a luat împreună cu coasta sa, nici iarăși nu l-a sporit pe acesta în Eva; ci era ca și cum trupul cel luat în locul coastei avea plinirea, dar sufletul încă nu. Dar ascultă acest lucru încă și mai limpede. Dumnezeu a luat din Fecioară un trup înzestrat cu minte și însuflețit, pe care l-a luat de la Adam și a umplut locul lui cu altă carne; și luând din ea acest trup i-a dat lui Duhul Său cel Sfânt și l-a umplut cu ceea ce nu avea sufletul lui (Adam), cu viața veșnică. Căci carnea plinită în locul coastei lui Adam în trupul său, aceasta era arvuna și chezașia Iconomieii lui Dumnezeu, ca iarăși să ia coastă din coastă și să-i dea în locul ei nu iarăși trup, căci acesta a fost plinit mai dinainte, ci în chip ființial Duhul lui Dumnezeu; ca, așa cum femeia s-a făcut din coasta lui Adam și toți oamenii muritori s-au născut din ea, așa și din trupul femeii să se nască bărbatul, Hristos Dumnezeu, și din El toți să se facă nemuritori și să plinească ceea ce Adam avea mai mult decât femeia. Dar ce anume avea mai mult acela? Carnea care fusese plinită în locul coastei din trupul său. Fiindcă luând, ca să spun din nou aceleași lucruri, din Fecioară trupul, Hristos trebuia să plinească din nou locul său, așa cum a plinit odinioară și coasta lui Adam. Dar fiindcă acest lucru trebuia să se facă nu spre stricăciune, ci spre nesticăciune, plinirea s-a făcut prin Duhul, iar nu prin carne, ca firea lui Adam să se plasmuiască din nou și cei ce aveau să se facă copii ai lui Dumnezeu prin Duhul Sfânt să ia naștere din nou, și așa toți cei care cred în El să se facă rude ale Lui și un singur trup¹⁵⁴.

23: Și a zis Adam: „De data aceasta iată os din oasele mele și carne din carnea mea!; ea se va numi femeie, pentru că a fost luată din bărbatul ei.

Greaca, la fel ca româna, „nu are cum să redea jocul de cuvinte din ebraică, unde cuvântul *ışşah* (femeie) este derivat din *iş* (bărbat)¹⁵⁵.

24: De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și cei doi vor fi un trup”.

Vor fi un trup: „literal: vor deveni o singură carne. Tradiția ebraică vorbește, în legătură cu acest verset, despre *căsătoria paradisiacă*, fixată de Dumnezeu ca normă ideală¹⁵⁶.

E uimitoare profeția lui Adam, privind o ordine în care nu avea nici un precedent! Cunoaștem de aici puterea de penetrare a minții nerobite păcatului. Se mai poate observa, în plus, și altceva: „Adam nu zice *suflet din sufletul meu* [...]. Ceea ce vine de la pământ îi aparține lui, însă el nu îndrăznește să reclame ca al său ceea ce nu se naște din pământ¹⁵⁷. O altă remarcă deosebit de interesantă vizează ereticii din orice vreme: „Toată Sfânta Scriptură a întrebuițat cuvântul *femeie* și cu sens de *fecioară*, după exemplul Evei celei încă nenunțate¹⁵⁸.

25: Adam și femeia lui erau amândoi goi și nu se rușinau.

Propriul trup era suficient veșmânt primilor oameni, căci slava dumnezeiască iradia din el. „Adam, înainte de păcat, era gol, dar nu se știa gol, fiindcă era îmbrăcat în virtuți¹⁵⁹.

¹⁵³ Tertulian, *Despre suflet*, XLIII, 9-10

¹⁵⁴ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri etice*, II, 7

¹⁵⁵ SEP 1, p. 59

¹⁵⁶ SEP 1, p. 59

¹⁵⁷ Origen, *Omiliile la Cartea Ieșirii*, I, 3

¹⁵⁸ Tertulian, *Despre rugăciune*, XXII

¹⁵⁹ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LVIII, 12

Ajunși la sfârșitul capitolului referitor la facerea omului, vom concluziona împreună cu Metodiu de Olimp: „Omul este în lume ceva excepțional de valoros, pentru că Fiul lui Dumnezeu a luat trupul acestuia la venirea Sa pe pământ. Dar coroana omului o formează sufletul său, făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”¹⁶⁰.

CAPITOLUL 3 – Căderea primilor oameni. Pedepșa și fângăduința.

Urmează relatarea călcării poruncii divine de către primii oameni, cunoscută sub numele de *păcat strămoșesc*. Acesta se transmite tuturor oamenilor, putând fi curățit prin Taina Botezului. „Cât timp purtăm chipul lui Adam, neapărat purtăm și patimile lui. Căci e cu neputință ca pământul să înceteze să dea o odraslă potrivit firii lui”¹⁶¹.

Omul primordial putea să nu moară, dar nu îi era imposibil să moară. Totul depinde de legătura sa cu Creatorul: „Adam a fost zidit cu un trup nestricăcios, dar material și încă nedeplin duhovnicesc. Și a fost așezat de Făcătorul ca un împărat nemuritor în această lume nestricăcioasă; nu spun numai în rai, ci în toată lumea de sub cer”¹⁶².

Posibilitatea căderii stă în voința liberă a omului. Dumnezeu nu-l silește să aleagă fericirea veșnică, o fericire impusă nemaifiind cu adevărat fericire. „Omul a fost făcut la început încredințându-i-se frânelor voinței lui și mișcarea spre ceea ce voiește să aleagă. Numai fiind așa și nu altfel este vrednic de laudă. Căci se vede că e lucrător cu voie al virtuții și are curăția ca fruct al judecății, nu ca rezultat al necesității naturale, care nu-i îngăduie nicidecum să fie purtat în afara binelui, chiar dacă ar alege să lucreze ceea ce nu e bine”¹⁶³. Omul „a păcătuit pentru că a întrebuițat rău voința sa liberă și a murit din pricina păcatului [...]. Cu cât se depărta de viață, pe atât se apropia de moarte. Că Dumnezeu este viață, iar lipsa vieții, moarte”¹⁶⁴.

Urmarea păcatului este moartea, sufletească și trupească, chiar dacă moartea trupului pare să întârzie. „Nu zicem că (Adam) a pierdut totul, că a murit și a dispărut. El a murit față de Dumnezeu, dar trăiește după firea sa”¹⁶⁵. „Deși după ce a mâncat din rodul pomului Adam a mai trăit multă vreme, el era socotit între cei morți pentru că încălcase porunca”¹⁶⁶.

Să revenim, însă, la textul Scripturii:

1: Șarpele însă era cel mai viclean dintre toate fiarele de pe pământ, pe care le făcuse Domnul Dumnezeu. Și a zis șarpele către femeie: „Dumnezeu a zis El oare: Să nu mâncați roade din tot pomul care este în rai?...”.

„Frază lăsată intenționat în suspensie spre a fi corectată de femeia însăși, implicând-o astfel în faptă responsabilă: Eva cunoștea porunca nu direct de la Dumnezeu, ci prin soțul ei!”¹⁶⁷. În final, ar fi un argument pentru a explica de ce s-a adresat diavolul femeii. Însă, în opinia noastră, femeia fiind cuprinsă în omul primordial, primise porunca (sfatul) în măsură aproape egală. La fel, Scriptura nu vorbește despre însuflețirea femeii, ci doar a omului primordial, femeia primind deja suflarea de viață. Desigur, toate acestea sunt taine care ne depășesc, putând face doar presupuneri bazate pe text, și acesta foarte încriptat în primele capitole ale Cărții Facerii.

Viclean: SEP 1 traduce prin *isteț*: „*isteț* (φρόνιμος) are o valoare pozitivă în Septuaginta: îl califică pe Iosif, în Facerea 41, 33.39. Philon (QG I, 32) și Theodoret (QG 31) îl

¹⁶⁰ apud I.G. Coman, *Patrologie II*, p. 455

¹⁶¹ Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, LXXIV

¹⁶² Sf. Simeon Noul Teolog, *Cuvântări morale*, I, 2

¹⁶³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

¹⁶⁴ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, IX, 7

¹⁶⁵ Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii*, XII, 2

¹⁶⁶ Sf. Efreim Sirul, *Comentariu la Evanghelie*

¹⁶⁷ BBVA, p. 25

devalorizează, interpretându-l ca *viclean*. Theodotion și Aquila traduc termenul ebraic **arum** (*isteț* și *viclean* în același timp) prin **πανουργος** (*dibaci, șmecher*)¹⁶⁸. *Viclean*: „redă gr. **φρόνιμος**, folosit pentru a traduce conceptul ebraic de *înțelepciune practică* – capacitatea de a putea judeca corect oamenii și lucrurile și de a-ți alege mijloacele adecvate pentru atingerea scopului propus; este deci virtutea practică care asigură succesul”¹⁶⁹.

Surprinde viclenia șarpelui. „Este vorba de un șarpe, numai că sub această formă de apariție se ascunde un spirit rău, Satan. [...] Măiestria cu care șarpele face pe Eva să cadă în ispită presupune o ființă dotată cu rațiune. Eva e încredințată că cel care vorbește cu ea e o ființă superioară unui animal. Șarpele cunoaște bine porunca dată de Dumnezeu. Acel spirit înșelător nu putea fi decât un înger căzut, adică diavolul”¹⁷⁰. Aceeași explicație o dă și Noul Testament: *șarpele cel vechi de zile, numit diavolul și satana, acela care înșeală întreaga lume, care a fost aruncat pe pământ și, împreună cu el, au fost aruncați toți îngerii lui* (Apocalipsa 12, 9). E vorba, așadar, despre îngeri căzuți, existenți dinaintea lumii materiale (*vechi de zile*). O idee despre diavol ne dă și traducerea numelor sale: grecescul **diavolos** (= calomniator; pârâș; clevetitor) și ebraicul **satana** (= potrivnic; vrăjmaș). „În mitologiile vechi orientale, ca și în toate celelalte mitologii și religii ale lumii, șarpele este un arhetip fundamental cu valoare simbolic ambivalentă. Înfașurarea sa neobișnuită și mușcătura sa periculoasă pot trezi teamă și repulsie, în timp ce frumusețea și misterul ființei sale pot fascina. În textul de față el simbolizează o creatură ostilă lui Dumnezeu și dușmană a omului, în care ulterior Cărțile Înțelepciunii și Noul Testament, ca și întreaga tradiție creștină, vor recunoaște pe adversar, pe diavol. Aceasta este numai o ipostază a funcțiilor complexe pe care simbolismul șarpelui (fie el dragon sau leviatan) îl are în Cartea Sfântă”¹⁷¹.

Până azi, șarpele are o anume putere de fascinație, astfel că putem bănuși de ce a ales diavolul acest chip. „Șarpele era prietenul omului; se apropia de el mai mult decât toate celelalte viețuitoare și vorbea cu el prin mișcări plăcute. Pentru aceea, prin el, diavolul, autorul răului, a sfătuit pe strămoși”¹⁷².

2: Iar femeia a zis către șarpe: „Noi putem mânca din roada pomilor raiului,

3: dar din roada pomului care este în mijlocul raiului, ne-a zis Dumnezeu: „Din el să nu mâncați și nici să vă atingeți de el, ca să nu muriți!”

Ca să nu muriți: „cu înțelesul: altfel, veți muri”¹⁷³.

Nu știm ce fel de pom a fost acela. Tradiția îl socotește fie smochin, fie, mai târziu, măr, pomi cu simbolism ambivalent (dar s-a vorbit și despre altfel de pomi). Rămânem la opinia că e vorba mai degrabă despre un „pom” interior prin care omul, ca împărat pus peste zidire, putea extinde armonia în întreg cosmosul. Aceasta nu exclude, însă, și existența unui pom sensibil.

Dar cuprindea acel pom în sine moartea? Sau doar cunoștința? Este cunoștința aducătoare de moarte? „Cât privește pomul cunoștinței, era bun și pomul și era bun și rodul lui. Că nu-i așa, precum socot unii, că pomul acesta cuprindea în el moartea, ci neascultarea. În rodul lui nu era altceva decât cunoștință. Iar cunoștința este bună, dacă este folosită cum trebuie. În ce privește vârsta, Adam era încă copil; de aceea Adam nu putea cuprinde după vrednicie cunoștința”¹⁷⁴.

4: Atunci șarpele a zis către femeie: „Nu, nu veți muri;

5: dar Dumnezeu știe că-n ziua-n care veți mânca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca niște Dumnezei, cunoscând binele și răul”.

¹⁶⁸ SEP 1, p. 59

¹⁶⁹ GEN, p. 332

¹⁷⁰ Athanase Negoită, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, p. 98

¹⁷¹ GEN, p. 332

¹⁷² Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, II, 10

¹⁷³ BBVA, p. 25

¹⁷⁴ Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, II, 25

„Philon (*QG* I, 36) și Teofil al Antiohiei (*Ad Aut.* II, 28) văd în cuvintele șarpelui: *veți fi ca niște dumnezei* prevestirea epocii politeiste. Unii gnostici, în special ofiții, interpretează pozitiv cuvintele șarpelui, acuzându-l pe Dumnezeu, *demiurgul cel rău*, de gelozie¹⁷⁵. *Cunoscând binele și răul*: „este posibil ca aici șarpele să vrea să trezească Evei gândul că ar putea cunoaște elementele bune și rele ale naturii, obținând astfel putere asupra lor (LThK)”¹⁷⁶.

„Pe Eva, când i-a dat nădejdi mai mari, atunci a doborât-o și a adus peste ea cele mai mari nenorociri. Că dușman de moarte ne este diavolul și a pornit împotriva noastră război neîmpăcat. Nu ne sârguim noi atât pentru mântuirea noastră, cât se sârguiește el pentru pierderea noastră”¹⁷⁷. Diavolul, cel care *când grăiește minciuna, grăiește dintru ale sale, căci este mincinos și tatăl minciunii* (Ioan 8, 44), rostește, în puține cuvinte, trei minciuni: că oamenii nu vor muri; că Dumnezeu cel atotbun ar cunoaște răul; că oamenii vor fi ca Dumnezeu (se mai subînțelege și o teamă a lui Dumnezeu față de om). Cuvântul șarpelui cuprinde și o jumătate de adevăr, aceea că omului i se vor deschide ochii mâncând din pom. Într-un fel, ochii săi s-au deschis, cunoscând pe dată ceea ce a pierdut...

6: Și femeia a văzut că pomul e bun de mâncat și că plăcut le este ochilor la vedere și că e de dorit spre câștigarea priceperii. Și a luat din roada lui și a mâncat; și i-a dat și bărbatului său, care era cu ea, și el a mâncat.

Femeia *a văzut*: „în sensul: a socotit, a chibzuit, dar numai prin faptul că i-a dat crezare șarpelui, fără vreo altă probă”¹⁷⁸. *Pricepere*: „cuvântul *katanoeo* e foarte bogat în sensuri: a pricepe, a înțelege, a remarca, a-și da seama, a observa, a medita, a reflecta, a discerne, a vedea cu claritate, a fi conștient de sine. De aici, și marea putere de seducție a ispitei”¹⁷⁹. Cum am mai spus, nu știm ce fel de fruct a fost acela, chiar dacă cel mai des se vorbește despre *măr*: „Abia în Evul Mediu târziu pomul cunoștinței (în alte variante, cel al vieții) a fost considerat a fi mărul, la început – smochin. Mărul apare pentru prima dată la poetul creștin Ciprian (sec. V). Symbolismul mărului este ambivalent. Pe de o parte, simbol al fertilității (vezi mitul Hesperidelor, funcția sa ca atribut al Afroditei, al Demetrei și al lui Dionisos, precum și diferite obiceiuri de nuntă sau practici de îndepărtare a sterilității, în care mărul are un rol esențial [...]). Pe de altă parte, simbol al distrugerii și morții (vezi mitul Persefonei, Albă ca Zăpada etc.). El își păstrează acest caracter ambivalent și în tradiția creștină – simbol al păcatului și morții sau, în mâna Mariei și, începând cu sec. al XI-lea, în mâna pruncului Iisus, al mântuirii și vieții veșnice”¹⁸⁰.

Este o taină cum de omul, creat bun de către Dumnezeu, a ales neascultarea. „Să spunem deci că omul a fost făcut de la început având cugetarea mai presus de păcat și de patimi, dar nu și cu totul incapabil să se abată spre ceea ce ar fi voit. Căci Dumnezeu a socotit că e drept să-i încredințeze omului frânele propriilor voiri și să îngăduie pornirilor lui libere să facă ceea ce le place. Pentru că virtutea trebuie să fie liber aleasă și să nu fie fructul necesității, nici să fie ținută să nu cadă de legile firii”¹⁸¹. Tertulian vede a fi vorba aici despre virtutea răbdării: Femeia „n-ar fi păcătuit deloc dacă ar fi respectat cu neclintită răbdare interdicția divină”¹⁸². Vom apela și la o tâlcuire mai subțire, încercând să pătrundem taina căderii: „Când se răspunde că pricina căderii omului a fost mândria, nu s-a dat un răspuns la întrebarea despre prima cauză a răului, pentru că mândria este deja un rău, o patimă. Căutând să pătrundă în acest ultim ținut misterios în care s-a zămislit prima mișcare păcătoasă a ființei umane și unde își are ea permanent motorul ei, Sfântul Maxim (Mărturisitorul) se oprește la o influență a duhului

¹⁷⁵ SEP I, p. 60

¹⁷⁶ GEN, p. 332

¹⁷⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XIII, 4

¹⁷⁸ BBVA, p. 25

¹⁷⁹ BBVA, p. 25

¹⁸⁰ GEN, p. 332

¹⁸¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, I

¹⁸² *Despre răbdare*, V

satanic, care a aruncat o adiere de confuzie în mintea omului. Sub ispita lui, omul a avut o scurtă întunecare a inteligenței, uitând care este cauza lui adevărată și deci ținta lui, întorcându-și deci dorința dinspre ea, spre lume. Această scurtă amăgire a fost ușurată de atracția ce o exercitau formele frumoase și promisiunile dulci ale lumii asupra simțurilor sale. Lumea era aci, în imediată apropiere, cu toate chemările și făgăduințele ei; Dumnezeu era și El aci, dar mai greu de sesizat și cu făgăduieli de bucurii mai spiritualizate și mai îndepărtate¹⁸³.

Comentând acest verset, Sfântul Chiril al Alexandriei arată modul în care mintea noastră e atrasă către păcat: „Chipul (tipul) plăcerii e femeia. Și prin mângâierile plăcerilor lunecă mintea adeseori spre ceea ce nu voiește. Deci întâmplarea care se observă în Adam în mod sensibil, ca într-un chip îngroșat al lucrurilor, o poate vedea cineva în mod spiritual și ascuns întâmplându-se în fiecare dintre noi. Căci răsărind mai întâi plăcerea, farmecă mintea și o atrage pe încetul spre socotința că nu e nicidecum o încălcare a legii dumnezeiești¹⁸⁴.

7: Atunci amândurora li s-au deschis ochii și au cunoscut că erau goi; și au cusut frunze de smochin și și-au făcut șorturi.

„După interpretările iudaice și creștine, celor doi li s-au deschis ochii sufletului. Descoperirea goliciunii este interpretată divers. După Irineu (*Adv. haer.* III, 25, 5), cei doi descoperă pierderea veșmintelor paradisiace sau conștientizează apetitul sexual (*Dem.* 14); după Origen, ei își dau seama de nevoile materiale de supraviețuire, abătându-se de la contemplația spirituală (*C. Cels.* IV, 76 sq.). [...] ♦ Pentru unele tradiții, smochinul este însuși pomul oprit (cf. *Apocalipsa lui Moise* 20, 4-5 și Theodoret, *QG* 28). Fructele sale dulci și frunzele aspre fac din acest pom când simbolul plăcerilor (Philon, *QG* I, 41), când simbolul pocăinței (Irineu, *Adv. haer.* III, 23, 5). ♦ *cingătoarea (περίζωμα)* se referă la un minim acoperământ din frunze, legat în jurul coapselor¹⁸⁵. „Efectul atingerii de fructul oprit este *goliciunea*, autorul [...] folosind aici un joc de cuvinte între *gol* și *șiret*, atributul șarpelui din 3, 1. Este de așteptat ca omul, datorită fructului oprit, să devină asemenea șarpelui, ce pare a poseda acea cunoaștere misterioasă, dar el devine *gol*, ceea ce în concepția Vechiului Testament reprezintă o înjosire a omului (cf. Facerea 9, 22; II Regi 6, 20; Isaia 20, 3 ss; Iezechiel 16, 76; LThK), un semn al sărăciei și nevoii extreme (cf. Deuteronom 28, 48). Ea reprezintă și trezirea instinctului erotic, prima dezordine pe care păcatul o introduce în armonia creației (BJ)¹⁸⁶.

Omul a crezut că va fi ca Dumnezeu și cunoaște doar că este gol! În locul celor nădăjduite, el „s-a acoperit cu asprimea vieții plină de dureri – căci aceasta simbolizează frunzele de smochin¹⁸⁷. „Așadar, acest om pământesc, amăgit cu nădejdea îndumnezeirii și gustând din aceasta, s-a lipsit de toate bunătățile spirituale (inteligibile) și cerești și a căzut în simțirea pătimașă a fapturilor pământești și văzute; și [...] s-a făcut surd, orb, gol, nesimțitor față de cele din care căzuse, precum și muritor, stricacios și irațional, asemănându-se dobitoacelor celor fără de minte¹⁸⁸.

8: Și au auzit glasul Domnului Dumnezeu purtându-se prin rai în boarea amurgului; și de la fața Domnului Dumnezeu s-au ascuns Adam și femeia sa printre pomii raiului.

Boarea amurgului sau *răcoarea serii* (Biblia 1982) sau *îndesară* (Biblia 1688) ar putea indica seara zilei a șaptea și căderea omului în întuneric, până va dobândi zorii celei de-a opta zile. „De remarcat antropomorfismele: Dumnezeu *vorbește* și *se plimbă*. Pentru Philon, omul de după cădere crede, în mod greșit, că Dumnezeu se modifică, precum o ființă temporală (*QG* I, 42). Teofil al Antiohiei vede aici o manifestare a Logosului (*Ad Aut.* II, 22). ♦ Unii exegeți fac

¹⁸³ Dumitru Stăniloae, *Teologia morală ortodoxă*, vol. III, p. 66

¹⁸⁴ *Despre închinarea în duh și adevăr*, I

¹⁸⁵ SEP 1, p. 60

¹⁸⁶ GEN, p. 332

¹⁸⁷ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, III, 1

¹⁸⁸ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri etice*, XIII

legătura între ora în care a căzut Adam și ora răstignirii lui Iisus: între ceasul al șaselea și al nouălea după-amiaza (Irineu, *Adv. haer.* V, 23, 2)¹⁸⁹.

9: Și Domnul Dumnezeu l-a chemat pe Adam și i-a zis: „Adame, unde ești?”

„Cel ce știe toate nu căuta să afle, ci voia ca Adam să înțeleagă ce a ajuns din ce era. *Unde ești ?*, în loc de: *în ce cădere ai ajuns, de la o atât de mare înălțime!*”¹⁹⁰. Întrebarea lui Dumnezeu înseamnă: „Cine erai înainte și unde ai început să fii acum? Unde te așezasem? Și unde ai ajuns? Știi că ești gol, fiindcă ți-ai pierdut îmbrăcămintea bunei credințe. Frunze sunt astea cu care cauți să te acoperi. Ai respins roada, voiești să te ascunzi sub frunzele legii, dar te dai pe față. Ai dorit, din pricina soției, să te depărtezi de Domnul Dumnezeu tău și de aceea fugi de Cel pe Care căutai să-L vezi”¹⁹¹. „Adam și Eva, când au ajuns să cunoască, și-au acoperit pe dată ceea ce au cunoscut”¹⁹². De remarcat comportarea irațională a primilor oameni, când încearcă să se ascundă de Cel Atotprezent. Urmările păcatului sunt imediate. Totodată, observăm și grija pe care o arată Dumnezeu, chemând omul la pocăință. El nu abandonează creatura căzută.

10: Acesta a zis: „Glasul Tău l-am auzit purtându-se prin rai și m-am temut, pentru că sunt gol, și m-am ascuns”.

11: Și i-a zis Dumnezeu: „Cine ți-a spus ție că ești gol? Nu cumva ai mâncat din pomul din care Eu ți-am poruncit să nu mănânci?”

12: Adam a zis: „Femeia pe care mi-ai dat-o să fie cu mine, ea mi-a dat din pom, și eu am mâncat”.

Adam evită răspunsul direct, vorbind despre *altceva*, dar Dumnezeu îl aduce la subiect, arătându-i, totodată, că fapta îi e cunoscută. Adam, în loc să-și recunoască greșeala, aruncă vina asupra femeii și, indirect, asupra lui Dumnezeu.

13: Și a zis Domnul Dumnezeu către femeie: „Cum de-ai făcut una ca asta?” Iar femeia a zis: „Șarpele m-a amăgit, iar eu am mâncat”.

Atitudinea femeii e similară cu a bărbatului: ea învinovățește șarpele, ca și pe Cel Care a îngăduit șarpelui s-o înșele. Dar omul fusese avertizat *să păzească* grădina!

14: Și a zis Domnul Dumnezeu către șarpe: „Pentru că ai făcut aceasta, blestemat să fii între toate dobitoacele și între toate fiarele pământului; pe pântecele tău să te târăști și pământ să mănânci în toate zilele vieții tale!

Biblia 1914 spune: *pe pieptul tău și pe pântece te vei târi*. Dumnezeu nu-l întreabă nimic pe șarpe, știind că e pururi vrăjmaș, ci îi anunță pe loc pedeapsa: starea sa va fi mai joasă decât cea a animalelor după cădere, căutând mereu să se șerpuiască, deturnând afectele omului (pieptul) și trăgându-l spre plăceri (pântecele). Rațiunea, de regulă, e ultima atrasă la consimțirea cu păcatul. „Foarte potrivit s-a adăugat apoi la cuvintele *pe piept și pe pântece* cuvântul *vei umbla*. Căci plăcerea nu stăpânește asupra celor ce stau pe loc și sunt liniștiți, ci asupra celor ce sunt mereu în mișcare și plini de tulburare”¹⁹³. „Urzitorul răutății, șarpele, se târăște și se încolăcește în jurul vieții de pe pământ, după cum vorbește despre el în pilde Sfânta Scriptură, că *pe piept și pe pântece se târăște și din pământ mușcă toată viața lui*. De aici înțelegem – din modul mișcării și din felul mâncării – că viața de aici e pământescă și josnică, întrucât se admite să fie încolăcită de tot felul de răutăți și până la urmă s-ajungă hrană acestei fiare târătoare. Tot așa, cel ce ne îndeamnă să urmăm Tatălui ceresc, ne îndeamnă și să ne curățim de patimile cele pământești, în care nu distanțarea spațială contează, ci în primul rând alegerea liberă a cugetului nostru”¹⁹⁴.

15: Dușmănie voi pune între tine și femeie, între seminția ta și seminția ei; Acela îți va ținti ție capul, iar tu îi vei ținti Lui călcâiul”.

¹⁸⁹ SEP 1, p. 60

¹⁹⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, XIV, 3

¹⁹¹ Sf. Ambrozio, *Scrisori*, XX, 17

¹⁹² Tertulian, *Despre rugăciune*, XXII

¹⁹³ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, LVIII

¹⁹⁴ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înțelesul numelui de creștin*

„Textul ebraic, anunțând ostilitatea dintre descendența șarpelui și aceea a femeii, opune pe om Diavolului și lasă să se întrevadă victoria finală a omului. Este o primă anticipare a mântuirii (BJ)”¹⁹⁵. „Lupta dintre om (specia generată de Eva) și diavol (al cărui simbol este șarpele – vezi Apocalipsa 20, 20). Textul grecesc folosește verbul **tereo** = a pândi, a urmări, a se ține după, a supraveghea – ceea ce ar sugera o luptă infinită și nedecisă, spre deosebire de Textul Ebraic care e mai concludent. În schimb, Septuaginta începe fraza prin pronumele personal masculin **avtos** = El (sau Acela), implicându-l și în segmentul al doilea (**avtu** = al Lui), ceea ce face din acest verset un text profetic, referitor la Mesia, descendent trupesc al Evei și Fiul Mariei (Eva cea nouă). În paralel, Vulgata începe fraza prin pronumele personal feminin **ipsa** (ea), interpretat de exegeți ca referindu-se la Fecioara Maria. Fie că versetul are o dimensiune hristologică (Septuaginta), fie una mariologică (Vulgata), tradiția exegetică a Bisericii l-a supranumit **Protoevanghelia**, întâia deschidere a speranței pentru mântuirea celui căzut”¹⁹⁶.

Sfinții Părinți au văzut în acest loc prima vestire a venirii Mântuitorului, Cel Ce va zdrobi capul șarpelui și Care va fi sămânța a femeii, născându-Se din Fecioară, fără a avea un tată lumesc. Dar cuvântul ne privește și pe noi: „Fiindcă s-a spus de șarpe că este foarte viclean, păzește totdeauna capul lui, ca nu cumva să afle în tine cuib și prin el locuință și să lucreze în tine pustiirea”¹⁹⁷. Iar călcâiul înseamnă sfârșitul¹⁹⁸. „Precum șarpele nu poate fi tras afară de coadă, pentru că solzii de pe gât se opun celor care vor să-l tragă afară, tot așa nu se poate începe de la sfârșit alungarea plăcerii din casa sufletului. Iată de ce învățătorul virtuții ne poruncește să pândim capul șarpelui. Iar cap numește el începutul răutății. Dacă nu primim în suflet acest început, atunci și urmarea rămâne nelucrătoare. Căci cine este cu totul vrăjmaș al plăcerii nu va fi înfrânt nici de momelile parțiale ale patimii; dar dacă cineva a primit în suflet începutul patimii, odată cu aceasta a primit în sine și sălbăticiunea întreagă”¹⁹⁹.

Dar de ce se războiește diavolul cu noi? El „n-a fost făcut dușman al nostru; dar din pricina invidiei a ajuns în dușmănie cu noi. Văzându-se aruncat jos dintre îngeri, n-a suferit să vadă pe pământean înălțat, prin propășirea în virtute, la vrednicia îngerilor”²⁰⁰.

16: Iar femeii i-a zis: „Îți voi spori, înmulțindu-le, durerile și geamătul; în dureri vei naște copii; atrasă vei fi către bărbatul tău și el te va stăpâni”.

„Păcatul a tulburat ordinea vrută de Dumnezeu; femeia, în loc să fie tovarășa bărbatului (cf. 2, 18-24), devine seducătoarea acestuia, care o va supune pentru a avea copii (BJ)”²⁰¹.

E anunțată pedeapsa femeii. Atrasă de promisiunile plăcerilor lumii, femeia va avea parte de durere, căci durerea urmează întotdeauna cufundării în plăceri. Dar durerea nu va însoți nașterea lui Iisus din Fecioara, căci acesteia nu i-au premers păcatul și plăcerea. „Așa cum necazul a cuprins pe Eva și sămânța ei până azi, așa bucuria a cuprins pe Maria și pe bunii creștini în veci. Deci altfel suntem fii ai Evei și am cunoscut blestemul ei peste noi pentru gândurile noastre cele rele; și altfel trebuie să înțelegem că suntem fii ai lui Dumnezeu pentru gândurile bune ale Sfântului Duh și pentru patimile lui Hristos, dacă le avem cu adevărat în trupul nostru”²⁰².

Rânduită în aceeași cinste cu bărbatul, femeia îi devine supusă. Cu alte cuvinte, Dumnezeu i-a spus: „Pentru că ai părăsit pe cel de aceeași cinste cu tine, pe cel care e de aceeași fire cu tine și pentru care ai fost creată, pentru că ai voit să stai de vorbă cu șarpele, fiara cea vicleană, și să primești sfat de la el, de aceea supune-te bărbatului tău și hotărăsc să-ți fie el

¹⁹⁵ GEN, p. 332

¹⁹⁶ BBVA, p. 25

¹⁹⁷ Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 124

¹⁹⁸ Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 449

¹⁹⁹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, IV

²⁰⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, IX, 8

²⁰¹ GEN, p. 332

²⁰² Isaia Pustnicul, *29 de cuvinte*, XIX, 1

stăpân, ca să cunoști stăpânia lui! Și pentru că n-ai știut să conduci, învață să fii condusă bine!”²⁰³.

17: Iar lui Adam i-a zis: „Pentru că ai ascultat de vorba femeii tale și ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit: Să nu mănânci!, blestemat va fi pământul din pricina ta. În dureri te vei hrăni din el în toate zilele vieții tale!

„Greaca nu poate reda jocul de cuvinte din ebraică: **Adham** și **adhamah**, *pământ, țărână*. Nu Adam, ci pământul este blestemat din cauza lui Adam. Pământul va îndura *supliciul* muncilor agricole²⁰⁴. La fel, însă, și trupul omului va îndura *supliciul* poftelor. Despre aceasta, un comentariu ceva mai jos, care contrazice afirmația din notă.

18: Spini și pălămidă îți va rodi, și tu cu iarba câmpului te vei hrăni.

Iarba, „**χόρτος**”, este hrana animalelor, opusă fructelor (**καρποί**) din paradis, din care Adam a avut dreptul să mănânce până acum²⁰⁵.

19: Întru sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea, până te vei întoarce în pământul din care ești luat; căci pământ ești și în pământ te vei întoarce!”

„Pedeapsa îi lovește pe vinovați în funcțiile lor esențiale – pe femeie ca mamă și soție, pe bărbat ca truditor. În loc să rămână grădinarul lui Dumnezeu în Paradis, omul se va lupta cu un pământ devenit ostil (BJ)”²⁰⁶.

„Pe drept cuvânt trebuie ca acela ce se coborâse prin călcarea poruncii spre stricăciune și moarte să locuiască un pământ curgător și stricăcios și să guste după vrednicie o astfel de hrană. Fiindcă desfătarea îmbelșugată, viețuirea nestricăcioasă și fără osteneală l-au adus la uitarea bunătăților făcute de Dumnezeu și la disprețuirea poruncii date de El, pe bună dreptate a fost osândit să lucreze pământul în osteneală și sudoare, și așa să i se dea câte puțin din el hrană, ca (una împărțită cu zgârcenie) de către un iconom”²⁰⁷.

Biblia 1688 traduce, la versetul 17: *blestemat pământul întru lucrurile tale*. „Pământul blestemat în faptele lui Adam este trupul lui Adam, neconținut blestemat prin faptele lui, adică prin patimile minții lipite de pământ, la nerodirea virtuților, care sunt fapte ale lui Dumnezeu. Din trupul său se hrănește omul cu durere și cu întristare multă, bucurându-se doar de puțină dulceață ce i-o dă el. Din trup îi răsar omului, pe deasupra plăcerii stricăcioase, grijile și gândurile, ca niște spini, și marile ispite și primejdii, ca niște mărăcini”²⁰⁸. Cât despre pâinea mâncată în sudoarea feței, Sfântul Varsanufie arată că sudoarea frunții omului din afară obține pâine materială, iar sudoarea omului dinlăuntru (asceza, rugăciunea) dobândește pâine cerească²⁰⁹.

Am face aici observația că Dumnezeu nu a pedepsit, propriu-zis, oamenii, mai degrabă anunțând urmările ce decurg fiecare din îndepărtarea lor de El. Dimpotrivă, Dumnezeu caută să-i aducă pe oameni la căință, pentru a redobândi starea pierdută.

Păcatul a avut un efect cosmic, omul fiind zidit ca stăpân peste întreaga creație. Căderea este doar a omului, dar suferința se extinde și asupra celor ce-i erau supuse. „Toate creaturile au plâns pentru moartea și căderea lui (Adam), pentru că vedeau pe acela care le fusese dat ca împărat, făcându-se rob al puterii potrivnice și viclene”²¹⁰. „După călcarea poruncii [...], când pofta irațională a omului a condus în el rațiunea, când a nesocotit porunca Stăpânului, atunci și zidirea supusă lui s-a revoltat contra stăpânului pus de Creator”²¹¹.

²⁰³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XVII, 8

²⁰⁴ SEP 1, p. 61

²⁰⁵ SEP 1, p. 61

²⁰⁶ GEN, p. 332

²⁰⁷ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri etice*, I, 2

²⁰⁸ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, V

²⁰⁹ Cf. *Scrisori duhovnicești*, 105

²¹⁰ Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii*, XXX, 7

²¹¹ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, II, 10

20: **Și Adam i-a pus femeii sale numele Eva, pentru că ea este mama tuturor celor vii.**

Abia acum, după cădere, primește femeia numele Eva, chiar dacă noi am numit-o astfel și până aici. *Eva* (ebr. **Chawah**²¹²) derivă din **chay** (= viu) sau **chayah** (= a trăi), având înțelesul de *cea care dă viață*. Septuaginta are aici: *numele...* *Viață* (**Ζωή** - **Zoi**), femeia fiind numită *Eva* abia la 4,1.

21: **Și Domnul Dumnezeu le-a făcut lui Adam și femeii sale îmbrăcăminte de piele și i-a îmbrăcat.**

Îmbrăcăminte de piele sau „veșminte sau tunici din piele: există două interpretări principale, cu diverse ramificații: hainele reprezintă trupul material, carnea trupului omenesc (Philon, *QG* I, 53; gnostici, *apud* Irineu, *Adv. haer.* I, 5, 5); ele reprezintă condiția păcătoasă și muritoare a omului, de care ne lepădăm prin botez (Grigorie al Nyssei, *In diem luminum*, 20-30)²¹³.

Putem fi tentați să credem că omul capătă doar acum un corp. Dar materialitatea trupului a fost clar afirmată în capitolul anterior. Însă, după cădere, omul „s-a îmbrăcat cu murirea, adică cu mortabilitatea și grosolanția corpului – căci aceasta simbolizează îmbrăcarea cu piei”²¹⁴. „În înțelesul povestirii nu-i vorba numai de piei obișnuite. Căci ce fel de animale au putut fi sugrumate și despuiate pentru a li se da o astfel de întrebuințare? Or, întrucât orice piele luată de pe animal e moartă, sunt absolut sigur că prin această condiție muritoare rezervată doar animalelor necuvântătoare, a fost dată mai târziu omului, din grijă și prevedere, capacitatea de a muri. Sigur însă că moartea nu a fost dată omului pentru vecie, căci doar haina se îmbracă numai pe dinafară, aducând, la nevoie, folos trupului, dar nefiind inerentă firii sale”²¹⁵. Un alt înțeles al îmbrăcării oamenilor cu piele ar fi acela că Dumnezeu le-a consolidat trupurile, spre a face față vieții pline de greutate ce va urma.

22: **Și a zis Domnul Dumnezeu: „Iată, Adam a devenit ca unul din Noi, cunoscând binele și răul. Și acum, ca nu cumva să-și întindă el mâna și să ia roade din pomul vieții, să mănânce și să trăiască în veci...”**

„Unul dintre noi este înțeles de Origen (*Com. Io.* XXXII, 233 și *Hom. Ez.* I, 9) unul printre noi și interpretat ca referindu-se la Satan, care aparținuse lumii cerești, dar a căzut prin neascultare. Adam repetă căderea lui Satan. ♦ Pentru Origen, *pomul vieții* reprezintă Înțelepciunea (*De oratione* 27, 10-11)²¹⁶. „Pomul vieții are conform textului de aici capacitatea de a reînnoi forța vitală a omului și a-l feri astfel de moarte. Povestitorul biblic vrea în același timp să redea ideea că Dumnezeu a gândit inițial pentru om nu numai o viață lipsită de suferințele și poverile vieții pământești, ci și lipsită de teama de moarte. Textul nu spune dacă prin aceasta a fost gândită o viață veșnică în Paradis, sau că omul ar fi fost ridicat în sfera unei vieți cerești fără teama de moarte (LThK)”²¹⁷.

Omul căzut e departe de a fi ca Dumnezeu. Aici e, în mod evident, un mod ironic de a vorbi: „Dumnezeu întrebuințează în chip ironic și osânditor pluralul: *s-a făcut ca unul din Noi*, care corespunde cu ideea despre Dumnezeu sădită în Adam de amăgirea șarpelui”²¹⁸.

Un soi de mister păstrează Scriptura în jurul pomului vieții. Deducem doar că acel pom avea capacitatea de a dăruia viață veșnică. Dumnezeu nu i-a spus lui Adam nimic despre pomul vieții, ceea ce ar însemna că, până la cădere, omul a putut mânca din roadele sale. Abia după cădere e despărțit omul de acest pom, căci viața veșnică în stare de cădere ar însemna ca omul

²¹² הוה

²¹³ SEP 1, p. 61

²¹⁴ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, III, 1

²¹⁵ Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, VIII

²¹⁶ SEP 1, p. 62

²¹⁷ GEN, p. 333

²¹⁸ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, XLIV

să se afunde într-o existență lipsită de sens și plină de suferință. „Așadar, scoaterea lui Adam din rai este mai degrabă o faptă de purtare de grijă decât de mânie”²¹⁹.

23: Domnul Dumnezeu l-a scos din raiul Edenului, ca să lucreze pământul din care fusese luat.

24: Și l-a izgonit pe Adam și l-a așezat în fața raiului Edenului; și heruvimi a pus, și sabia de pară rotitoare să păzească drumul către pomul vieții.

„După Textul Masoretic, Adam este așezat de Dumnezeu *la răsărit de grădina raiului*. ♦ Heruvimii vor fi asimilați, de către interpreți, fie cu cei doi heruvimi de la Chivotul Legământului (Philon, *Cher.* 21, 30; Origen, *Exh. Mart.* 36), fie cu îngerul care ridică sabia în fața măgăriței lui Balaam (Numeri 22, 23). După Philon, heruvimii reprezintă mișcările sferelor cerești, iar rotirea lor este sabia. Pentru creștini, sabia de foc simbolizează purificarea sufletului înainte de a intra în paradis (cf. Origen, *Hom. Luc.* 24, 2)”²²⁰.

Adam așezat în *preajma grădinii* arată grija Creatorului de a menține în inima celor căzuți nostalgia stării primordiale. „Aceasta nu înseamnă că ei vor fi readuși iarăși, după refacerea lor, în același rai supus simțurilor și material. Nu în acest scop a fost păstrat el până acum; nu pentru aceasta l-a blestemat pe el Dumnezeu. Ci pentru că e tipul vieții viitoare și chipul veșnicei Împărății a cerurilor”²²¹.

Heruvimii ce păzesc drumul către pomul vieții sunt îngeri slujitori ai Creatorului. Nu cunoaștem originea exactă a cuvântului *heruvim*, sensurile propuse fiind: mare; puternic; mare cunoștință; slujitor apropiat; cel rugător; apariție strălucită.

Pomul vieții preînchipuie sfânta Cruce: „Pentru că prin pom a venit moartea, trebuia ca prin lemn să se dăruiască viața și învierea”²²². Dacă pomul vieții este sfânta Cruce, sabia de foc are rol de a opri pe cei care se apropie cu nevrednicie de roadele Jertfei celei mântuitoare: „săbie înfricoșătoare și arzătoare pentru cei necredincioși, iar pentru credincioși prietenoasă și cu dulce strălucire”²²³.

CAPITOLUL 4 – Cain și Abel; urmașii lor.

După cădere, raiul a încetat să mai existe pentru om. El se simte, deopotrivă, izgonit, dar și atras către redobândirea stării primordiale. Ca o mângâiere, Dumnezeu rânduieste acum primilor oameni să aibă copii.

1: Iar Adam a cunoscut-o pe Eva, femeia sa; și ea, zămisbind, l-a născut pe Cain și a zis: „Am dobândit om de la Dumnezeu”.

„Jubilația femeii care, din serva bărbatului, se descoperă născătoare de om”²²⁴

Sfântul Ioan Gură de Aur descoperă aici două înțelegeri: un început de înțelepciune la femeie, care cunoaște acum că tot ce avem vine de la Dumnezeu²²⁵; și începutul relației trupești ca urmare a căderii, în rai stăpânind fecioria²²⁶. „După ce prin neascultare a intrat păcatul și după ce sentința lui Dumnezeu ne-a făcut muritori, înțeleptul Dumnezeu, deci, rânduiind, potrivit înțelepciunii Lui, dănuirea neamului omenesc, a îngăduit ca neamul omenesc să se

²¹⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XVIII, 3

²²⁰ SEP 1, p. 62

²²¹ Sf. Simeon Noul Teolog, *Cuvântări morale*, I, 2

²²² Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 11

²²³ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XIII, 2

²²⁴ BBVA, p. 26

²²⁵ Cf. *Omilii la Facere*, XVIII, 4

²²⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XVIII, 4

înmulțească prin unire trupească²²⁷. Nu putem spune cum s-ar fi înmulțit oamenii păzind fecioria, ci doar să presupunem că relația lor ar fi fost una predominant spirituală.

Numele primului născut, *Cain*, se traduce prin *dobândit, primit* (de la verbul ebr. **qanah** = a dobândi); după o altă etimologie, Cain ar putea însemna *fierar, metalurg*.

2: Și i-a mai născut pe fratele său, Abel. Abel era păstor de oi, iar Cain, lucrător de pământ.

Abel (ebr. **hebel**) înseamnă *trecere, abur, suflare, nimicnicie*, traduceri care ar indica scurttimea vieții sale; sau *râu, luncă, păstor, fiu*. „Cei doi frați sunt reprezentanții, conform concepției vechi orientale, ai celor mai vechi îndeletniciri umane – păstoritul și agricultura. Dar această opoziție cultural-istorică este marginală și umbrată de opoziția etico-religioasă a celor doi frați. Povestitorul vrea să sublinieze aici efectul Răului, care prin păcatul părinților și-a pus pecetea pe întreaga umanitate (LThK)²²⁸. „După revolta omului împotriva lui Dumnezeu, urmează acum lupta omului împotriva omului (BJ)²²⁹.

„Philon (*Agr.* 21) și Didim (*In Genesim* 119) îl opun pe Abel, ciobanul, lui Cain *lucrătorul de pământ* (în sens peiorativ, deosebit de țăran, **γεωργός**, al cărui sens este pozitiv). Noe va fi numit **γεωργός** (Facerea 9, 20)²³⁰.

Sunt arătate cele mai vechi îndeletniciri umane și, totodată, observăm prioritatea pe care Scriptura o acordă lui Abel, deși el era cel de-al doilea născut. Din chiar îndeletnicirile celor doi putem vedea în Abel un tip al lui Hristos, Păstorul cel bun, iar în Cain pe cel ce se îngrijește de trup (*lucrător de pământ*) și culege roadele firești ale preocupării sale (plăcerea, durerea, grija și patimile).

3: Și a fost că, după un timp, Cain a adus din roadele pământului jertfă lui Dumnezeu.

După un timp sau după câteva zile (SEP 1) „este interpretat de către Philon (*QG* I, 60) ca semn al întâzierii sacrificiului din partea lui Cain. Dumnezeu pedepsește lipsa lui de zel și de promptitudine. Textul Masoretic are *la sfârșitul zilelor*²³¹. „Tot după Philon (*QG* I, 60), Cain n-ar fi adus primele roade, ci roade la întâmplare (păreră la care se raliază și Ioan Gură de Aur, *Hom. Gen. XVIII*)²³².

4: Și a adus și Abel din cele întâi-născute ale oilor sale și din grăsimea lor. Și Domnul a căutat spre Abel și spre darurile lui,

„Abel este simbolul Dreptcredinciosului, ale cărui jertfe Dumnezeu le primește cu [bucurie]²³³.

5: dar spre Cain și spre darurile lui n-a căutat. Și s-a umplut Cain de mânie și fața-i era posomorâtă.

„Prima apariție a temei mezinului preferat fratelui mai mare, preferință prin care se manifestă libera alegere a lui Dumnezeu, disprețul Său față de mărimile lumii și predilecția pentru cei umili. Această temă revine frecvent atât în Facerea (Isaac este preferat lui Ismael – 21; Iacov lui Esau – 25, 23; Rahila, Liei – 29, 15-30), fiii primei celor acesteia din urmă), cât și în întreaga Biblie (cf. I Regi 16, 12; III Regi 2, 15 etc.)(BJ)²³⁴.

Anania, în ambele cazuri, are *daruri*, dar „Septuaginta face distincție între *jertfele* lui Cain și *darurile* lui Abel. *Jertfele* (**θυσιαί**) sunt ceva obișnuit, jertfitorul păstrându-și o parte din ofrandă, în vreme ce *darurile* (**δωρα**) sunt deosebite. Distincția e cu atât mai semnificativă cu cât ea nu există în Textul Masoretic, care folosește același termen în ambele cazuri: **minhah**. ♦

²²⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XVIII, 4

²²⁸ GEN, p. 333

²²⁹ GEN, p. 333

²³⁰ SEP 1, p. 62

²³¹ SEP 1, p. 62

²³² SEP 1, p. 62

²³³ GEN, p. 333

²³⁴ GEN, p. 333

a privit [la Anania: *a căutat*]: se poate adăuga o nuanță: *cu bunăvoință*, conferită de preverbul $\epsilon\pi\iota$ -. Lecțiunile hexaplare atestă o altă lectură: în locul lui *a privit* apare verbul *a aprins*, se înțelege, *darurile lui Abel*, lăsând neatins jertfele lui Cain. ♦ Eusebiu (*DE I*, 10, 1-15) apropie sacrificiul lui Abel de jertfa *Mielului divin*, Iisus²³⁵.

Chiar în stare de cădere și fără a-L fi cunoscut pe Creator în chip nemijlocit, asemeni protopărinților, oamenii știau că se cuvine să-I închine o parte din roadele muncii lor, ca Aceluia de la care vine tot binele. „Vezi cum Creatorul firii a pus în conștiința omului cunoștința de Dumnezeu! Spune-mi, cine l-a adus pe Cain la această idee? Nimeni altul decât cunoștința de Dumnezeu din conștiința lui”²³⁶.

Există tendința de a socoti părtinitoare atitudinea lui Dumnezeu față de jertfele aduse. Dar vedem că Abel alege cu grijă jertfa sa (cele întâi-născute ale oilor lui), în vreme ce Cain jertfește la întâmplare (din roadele pământului). „Aduce deci sfințitul și preaînțeleptul Abel pe cele socotite mai alese și mai bune din turma sa. [...] Și neignorând modul sfintei slujiri, a alăturat grăsimea. Iar Cain nu face așa, fiind foarte nepăsător. Cele mai alese dintre rodirile pământului și le-a dăruit plăcerilor sale, și a ospătat pe Dumnezeul tuturor cu cele de calitate a doua”²³⁷. Apoi, „una este pârga și alta este dijma. Pârga este de un har mai mare, de o sfințenie cu totul deosebită. De aceea a căutat Domnul spre Abel, fiindcă acesta n-a întârziat cu darul său și l-a dăruit din pârga oilor sale”²³⁸. „Deci ni se poruncește să nu jertfim lui Dumnezeu cu zgârcenie (cu micime de suflet) laudele și rugăciunile, nici să-I aducem Stăpânului orice, la nimereală, ci să-I închinăm ceea ce este de căpetenie în suflet, mai bine zis însuși sufletul întreg, cu toată dragostea și hotărârea”²³⁹. Sfântul Maxim Mărturisitorul explică jertfa lui Abel, comparându-l pe acesta cu Sfântul Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul: „Glas al lui Dumnezeu care strigă de la început în pustie, adică în firea oamenilor, sau în lumea aceasta, este desigur orice sfânt, [...] (când) închină lui Dumnezeu cu sinceritate, ca Abel, cele dintâi mișcări ale contemplației sufletului, îngrășate prin virtuți”²⁴⁰. Orice gând curat născut în noi trebuie închinat lui Dumnezeu de îndată, spre a nu fi sfârtecat de vrăjmaș. Jertfa lui Abel preînchipuie lucrarea Mântuitorului: „Abel cel drept, adică Hristos, aduce lui Dumnezeu ca dar primele născute ale turmelor, adică pe cei fragezi la inimă și purtători ai slavei Lui în chipul lor de întâi născuți. Iar aceasta e Biserica, care e numită de dumnezeiescul Pavel mulțimea celor întâi născuți, înscriși în ceruri, a celor chemați spre sfințirea prin credință”²⁴¹.

Nu știm în ce fel a făcut vădită Dumnezeu alegerea Sa. O tradiție explică alegerea prin căderea unui foc din cer, care a mistuit jertfa lui Abel și nu pe a lui Cain; după o altă tradiție, fumul jertfei lui Abel a suit către cer, iar al celei a lui Cain s-a risipit. Oricum, din textul biblic reiese cu claritate că respingerea jertfei sale i-a fost bine cunoscută lui Cain.

Inima lui Cain se vedește încă de pe acum. Dumnezeu, însă, i-a cunoscut gândurile înaintea oricărei manifestări văzute: „La Cain, răutatea n-a început să se manifeste când și-a ucis fratele, căci încă înainte Dumnezeu cel cunoscător al inimilor *nu privise spre Cain și spre jertfa lui*, ci răutatea lui a ieșit [doar] la iveală când l-a ucis pe Abel”²⁴². „Supărarea lui Cain a fost îndoită; s-a supărat nu numai că a fost respins, ci și pentru că a fost primit darul fratelui său”²⁴³. Invidia e un păcat capital. Dar aici se manifestă chiar un păcat mai grav, împotriva Duhului Sfânt, Cain pizmuind harul decare s-a împărtășit fratele său și sporul acestuia în virtuți.

²³⁵ SEP I, pp. 62-63

²³⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XVIII, 4

²³⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

²³⁸ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XXXV, 9

²³⁹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre nevoință*

²⁴⁰ *Răspunsuri către Talasie*, 47

²⁴¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

²⁴² Origen, *Despre rugăciune*, XXIX, 18

²⁴³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, V

6: Și Domnul Dumnezeu i-a zis lui Cain: „De ce te-ai mâniat și de ce-ți este fața posomorâtă?”

„Tristețea lui Cain: Septuaginta nu amintește decât despre tristețe, amărăciune, dar unii comentatori creștini, plecând probabil și de la Textul Masoretic (*Cain s-a încins – mâniat* la Anania), vorbesc despre *invidia* și *mânia* celui refuzat de divinitate (*I Clement 4, 7*)²⁴⁴.

7: Dacă tu faci bine, nu vei fi oare bine primit? Dar de nu faci bine, păcatul stă pitit la ușă: pe tine te pofteste, dar tu cată să-i fii stăpân!”

Dacă tu faci bine, nu vei fi oare bine primit?: „text dificil, cu variante de traducere. Idee posibilă: Chiar dacă jertfa sa n-a fost primită, Cain ar putea fi acceptat de Dumnezeu în virtutea unor rațiuni care transcend jertfa în sine²⁴⁵. Tot despre acest loc: „Frază dificilă în greacă, al cărei sens probabil este: Cain a adus ce se cuvenea, dar n-a împărțit cum se cuvenea (n-a dat partea cuvenită lui Dumnezeu, încalcând așadar procedura ritualului). Este interpretarea pe care o propun pasajului Philon (*Agr. 127-130*), Irineu (*Adv. haer. IV, 18, 3*), Didim, *ad locum*”²⁴⁶.

Textul ebraic fiind corupt, versetul 7 ridică dificultăți în traducere. S-ar putea înțelege că Dumnezeu îi cere în mod imperativ lui Cain să biruie păcatul. Sfinții Părinți au arătat, însă, că voia liberă a omului nu e niciodată îngrădită de către Creator. Acesta doar îl îndeamnă pe Cain să lupte împotriva păcatului.

Biblia 1914 traduce: *De ai fi adus drept și ai fi împărțit drept n-ai fi păcătuit. Teci, la tine se va întoarce și tu îl vei stăpâni pe acela.*

Taci sau, cum mai e tradus uneori: *Liniștește-te!* „*Liniștește-te* se poate înțelege în trei sensuri: *nu te preocupă; taci din gură, nu mai vorbi; pocăiește-te*. Cu verbul precedent, *ai păcătuit*, va deveni o sentință celebră: *Ai păcătuit? Liniștește-te!*, adică *Încetează să păcătuiești* (cf. *Constituțiile Apostolice II, 16, 4*). Textul Masoretic este aici aproape incomprehensibil²⁴⁷.

Liniștea este începutul curățirii sufletului. „Căci n-ar putea împăca pe Dumnezeu cel ce nu e în pace cu fratele său, ci în dezbinare și ură”²⁴⁸. Dar Dumnezeu nu-și uită făptura, nici chiar căzută în mulțime de păcate. „Uită-te la iubirea de oameni a Stăpânului! Cum vrea să-i potolească mânia și furia și să-i oprească furia prin cuvintele acestea! Văzându-i mișcările sufletului și cunoscându-i neomenosul gând de ucidere, vrea să-i potolească mai dinainte gândul, să facă liniște în mintea sa”²⁴⁹.

8: Și Cain a zis către Abel, fratele său: „Să ieșim la câmp!” Și a fost că-n timp ce erau ei pe câmp, Cain s-a aruncat asupra lui Abel, fratele său, și l-a omorât.

„*Pe câmp* lipsește din Textul Masoretic. ♦ După Philon (*Deter. 47-48*), Cain se ucide pe sine însuși, ucigându-și sufletul prin crimă, în vreme ce Abel continuă să trăiască, în pofida morții fizice²⁵⁰. „Abel, invidiat pe nedrept de fratele său, datorită binecuvântării lui Dumnezeu, este ucis violent. Prin crima lui Cain se inaugurează o relație ostilă, care se va transmite apoi întregii umanități. Dreptcredinciosul este victima pe nedrept dușmănită și urmărită de cel nedrept, care-l consideră un veșnic reproș adus sie însuși (cf. *Pilde 2, 12-20; I Ioan 3, 12; Matei 23, 35; Luca 11, 51*). Ca arhetip al celui drept, pe nedrept urât și ucis, Abel devine în literatura și arta creștină simbol al lui Iisus și al Bisericii Sale, persecutat de frații Săi, iudeii necredincioși”²⁵¹.

„Cain pune la cale crima împotriva fratelui său, îl atrage într-un deșert și înfăptuiește crima încrezându-se în singurătatea locului, fapt nelegiuit și nebunesc totodată, fiindcă a socotit

²⁴⁴ SEP 1, p. 63

²⁴⁵ BBVA, p. 26

²⁴⁶ SEP 1, p. 63

²⁴⁷ SEP 1, p. 63

²⁴⁸ Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIII

²⁴⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XVIII, 6

²⁵⁰ SEP 1, p. 63

²⁵¹ GEN, p. 333

că este destul, pentru a-și ucide fratele, să se ferească de văzul oamenilor, fără să-și dea seama că la omorul săvârșit de el Dumnezeu este martor. Socotesc că s-a gândit atunci, cum se gândesc și acum mulți, că Dumnezeu nu se îngrijește de cele pământești și nu vede faptele oamenilor scelerati. Fără îndoială că așa s-a gândit, de vreme ce după săvârșirea crimei, chemat și întrebat de Dumnezeu, a răspuns că nu știe nimic despre uciderea fratelui. Îl socotea pe Dumnezeu atât de străin de faptele oamenilor, încât credea că poate acoperi cu minciuni o nelegiuire atât de bestială. Dar socoteala lui a ieșit altfel. Căci pe Dumnezeu, despre Care-și închipuia că nu i-a văzut crima pe când o înfăptuia, L-a simțit că-L vede pe când era condamnat²⁵².

Nil Ascetul actualizează: „Iar dacă e careva din cei ce nu știu încă să se lupte, să rămână nesupărat acasă, asigurându-și neprimejduirea prin liniștea sa. Așa era Iisus al lui Navi, despre care s-a scris: *Iar slujitorul Iisus, fiind încă tânăr, nu ieșea afară din cort* (Ieșirea 13, 11). Căci știa din istoria lui Abel că cei ce pleacă la câmp sunt uciși de frații și de prietenii după trup, pentru că ies la luptă înainte de vreme²⁵³. Să nu ne avântăm spre fructele vieții creștine cât încă mai socotim patimile trupului „frați și prieteni” ai noștri!

Tertulian socotește că, asemenea Evei, Cain a nesocotit virtutea răbdării: „De-a surda aș scrie despre nerăbdare, dacă acel prim ucigaș și prim fratricid, Cain, ar fi așteptat cu suflet liniștit și răbdător faptul că jertfa sa n-a fost bineprimită de Dumnezeu, dacă nu s-ar fi mâniat pe fratele său, dacă în sfârșit n-ar fi ucis pe nimeni²⁵⁴.”

Includem aici și o prețioasă tâlcuire, aparținând Sfântului Maxim Mărturisitorul: „Cain este legea trupului, cea dintâi pe care o naște Adam după ce a călcat porunca dumnezeiască. Iar Abel este cugetul duhului, pe care-l naște tot acela, mai pe urmă, prin căință. Pe acesta îl ucide Cain, fiindcă a purces la contemplarea naturii înainte de a dobândi deprinderea desăvârșită în acest scop²⁵⁵.”

9: Și a zis Domnul Dumnezeu către Cain: „Unde este Abel, fratele tău?” Iar el a zis: „Nu știu; nu cumva sunt eu paznicul fratelui meu?...”.

10: Și a zis Domnul: „Ce-ai făcut? Glasul sângelui fratelui tău strigă spre Mine din pământ.

„Abel este prototipul omului drept ucis fără vină/fără motiv, al cărui sânge va fi răzbunat (Matei 23, 35); el îl prefigurează pe Iisus, al cărui sânge îi a răscumpăra pe păcătoși (Evrei 12, 24). Versetul a fost folosit pentru a susține credința în supraviețuirea celui drept după moarte (Philon, *Deter.* 69-95)²⁵⁶. În majoritatea religiilor și culturilor, sângele (ebr. **dam**) era considerat sediul vieții și al forței vitale; în această calitate aparținea lui Dumnezeu și, ca atare, orice vărsare de sânge nevinovat reprezenta o nelegiuire împotriva divinității (Facerea 9, 5 ss.; Ieșirea 20, 13; Deuteronom 5, 17). Sângele nevinovat cere răzbunare (Facerea 4, 10; II Macabei 8, 3; Iov 16, 18) și apasă ca un *Blutschuld* asupra celui vinovat (Ieșirea 22, 1; Deuteronom 10, 10; I Regi 25, 26-33)²⁵⁷.

Ca și atunci când l-a întrebat pe Adam, Dumnezeu nu caută nici acum să afle ci, dimpotrivă, să-i arate lui Cain că fapta lui e cunoscută și, astfel, să-l aducă la pocăință. Dar, tot ca și Adam odinioară, Cain nu-și recunoaște păcatul.

Uciderea e un păcat strigător la cer; sângele vărsat *strigă* către Dumnezeu, cerând o pedeapsă imediată. „Abel se ruga nu numai prin tăcere, ci și prin moartea lui; că sângele lui dădea drumul la o voce mai puternică decât trâmbița²⁵⁸.”

²⁵² Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, I, 6

²⁵³ *Cuvânt ascetic*, XLVII

²⁵⁴ *Despre răbdare*, V

²⁵⁵ *Răspunsuri către Talasie*, XLIX

²⁵⁶ SEP 1, p. 63

²⁵⁷ GEN, p. 333

²⁵⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XIX, 3

11: **Și acum, blestemat să fii de pământul ce și-a deschis gura ca să primească din mâna ta sângele fratelui tău.**

12: **Când vei munci pământul, el nu-ți va mai da puterea lui; rătăcitor vei fi și fugar pe pământ!”**

Rătăcitor, „Cain fiind condamnat la o pribegie permanentă”²⁵⁹, aceasta putând desemna și pe acela ce rătăcește spiritual din loc în loc, neputându-se fixa în Dumnezeu.

Pe bună dreptate exclamă Sfântul Chiril al Ierusalimului: „Mare este păcatul, mică osânda!”²⁶⁰. În bunătatea Sa, Dumnezeu nici nu-l pedepsește pe Cain, ci doar îi anunță urmarea firească a faptei sale. „Că trupul, dacă nu are sprijinul său firesc, trebuie neapărat să se vânzolească și să tremure”²⁶¹. Odată cu creșterea păcatului, sporesc și consecințele. „Neamul lui Adam, căzând din poruncă și făcându-se vinovat de păcate, e zbuciumat de gânduri nestatornice și e plin de frică și de tulburare, însuși vrăjmașul învâluind tot sufletul care nu s-a născut din Dumnezeu, în poftă și plăceri felurite, învârtindu-l ca pe grâu cu o lopățică”²⁶².

13: **Și a zis Cain către Domnul Dumnezeu: „Pedeapsa mea e mai mare decât aș putea eu să duc.**

SEP 1 traduce aici: *Mi-e prea mare vina, ca să fiu iertat*. Anania se apropie de textul ebraic, în cazul de față. „Philon interpretează diferit: *Prea mare este pedeapsa mea, de a fi lăsat liber* (*Deter.* 141-150; *Confus.* 165); o temă specific philoniană: nu este bine pentru păcătos să rămână nepedepsit. După Didim, Cain îl roagă pe Dumnezeu să nu-l părăsească (*ad locum*)”²⁶³.

14: **Dacă Tu mă izgonești astăzi de la fața pământului, și de la fața Ta voi fi ascund; rătăcitor voi fi eu și fugar pe pământ, și va fi că oricine mă va întâlni, mă va ucide”.**

„Despărțindu-l de pământul însângerat, crima îl desparte pe om și de Dumnezeu; prin aceasta, el rămâne vulnerabil, total descoperit, fără nici o apărare. Arheologia biblică pare a recunoaște în Cain pe strămoșul Cheneilor (vezi 15, 19), trib nomad al Canaanului”²⁶⁴.

Nepedepsit, Cain își socotește pedeapsa prea grea. Sau s-ar putea înțelege că el spune: *Vina mea este prea mare ca să mi se poată ierta*, ceea ce ar fi un păcat mai greu, deznădejdea de a mai primi iertarea divină, păcat împotriva Duhului Sfânt. „Mai există încă și o altfel de tristețe, mai blestemată, care împinge sufletul păcătos nu la îndreptarea vieții și la alungarea patimilor, ci la cea mai pierzătoare disperare; aceasta l-a împiedicat pe Cain de la căință”²⁶⁵. Nu căința, ci teama de moarte îl copleșește pe Cain: „nimic nu aruncă sufletul în robie (mai mult) decât frica de moarte. Cum să se ridice deasupra urâciunilor simțirea de rând și josnică, înecată în băltoaca slăbiciunii și în poftăle acestei vieți?”²⁶⁶.

15: **Și i-a zis Domnul Dumnezeu: „Nu așa, ci oricine-l va ucide pe Cain, înșeptită răzbunare va cădea asupra-i”. Și Domnul Dumnezeu i-a pus lui Cain un semn, ca tot cel care-l va întâlni să nu-l omoare.**

„Origen a consacrat două cărți (13 și 14, din păcate pierdute) din *Com. Gen.* Acestui verset complicat. După Ieronim (*Ep.* 36, 3), sensul ar fi următorul: *Cine te va ucide îți va face un bine, pentru că te va elibera de nenumăratele muștrări*. Unii comentatori presupun un punct după *va ucide*. Atunci sensul se schimbă: Cain va plăti șapte răzbunări. Plecând de aici: Cain va fi pedepsit la a șaptea generație, prin Lameh (Ieronim, *loc. cit.*); Cain va fi pedepsit de șapte ori pentru șapte greșeli (invidie, necinste, crimă, fratricid, crimă primordială, întristarea părinților, minciună). Cele șapte pedepse: munca pământului, nerodnicie, geamăt, tremur, exil pe pământ,

²⁵⁹ GEN, p. 334

²⁶⁰ Catehezele, II, 2

²⁶¹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XIV, 5

²⁶² Sf. Simeon Metafrastul, *Parafrază la Macarie egipteanul*, 52

²⁶³ SEP 1, pp. 63-64

²⁶⁴ BBVA, p. 26

²⁶⁵ Sf. Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești*, IX, 9

²⁶⁶ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XXXVII, 31

exil de la fața lui Dumnezeu, semnul infamant (cf. Vasile, *Ep.* 260). Textul Masoretic spune: *Cine-l va ucide pe Cain, acesta va fi răzbunat de șapte ori*²⁶⁷.

Sfântul Ioan Gură de Aur tâlcuiește pe larg acest loc²⁶⁸; tâlcuire pe care vom încerca s-o rezumăm aici. Numărul șapte este întrebuițat spre a indica un număr mare. Se arată astfel cât de gravă e fapta lui Cain și cât de înfricoșătoare urmarea. Văzând zbuciumul lui Cain, oricine îi va cunoaște fapta și se va îngrozi de urmări. De aceea, de l-ar ucide, pe el sau pe oricare altul, pedeapsa ar fi amplificată, căci era avertizat asupra consecințelor.

În plus, acel ce ucide ia asupra sa și păcatele pentru care victima n-a mai putut să se căiască. Iar Cain a săvârșit șapte păcate, nu unul. După Sfântul Chiril al Alexandriei²⁶⁹, acestea au fost: 1) nu a deosebit în chip drept; 2) nu și-a îndreptat greșeala; 3) a pizmuit; 4) a fost viclean; 5) a ucis; 6) L-a mințit pe Dumnezeu; 7) a socotit că va scăpa fără voia lui Dumnezeu de pedeapsă. Sunt posibile și alte clasificări ale păcatelor săvârșite de Cain.

Nu știm ce semn i-a fost pus fratricidului, locul biblic fiind obscur. Credem, totuși, că e vorba de tremurul și zbuciumul de care s-a amintit, semn vizibil oricui.

16: Și s-a dus Cain de la fața lui Dumnezeu și a locuit în ținutul Nod, la răsărit de Eden.

Nod: „localitate necunoscută, dar al cărei nume pare a sugera ideea de pribegie, rătăcire, viață nomadă”²⁷⁰. „Denumirea ei a fost pusă în legătură cu ebr. **nad** – *rătăcitor* – și ar însemna ținutul lipsit de liniște, ținutul mizeriei, o viață departe de Dumnezeu”²⁷¹.

Cain se mută în ținutul Naid (Nod): „Naid se tâlcuiește *tulburare*, pe când Eden, *desfătare*. Credința, gnoza și pacea sunt desfătarea, din care a fost izgonit cel ce n-a ascultat. Cel care se socotește înțelept, însă, de la început nici nu vrea să audă de poruncile dumnezeiești; ci ca unul care se crede prin el însuși învățat, se împotrivește frâului și, de buna sa voie, se mută în tulburarea învălurată; și coborându-se de la cunoașterea Ființei nenăscute la cele muritoare și născute, are când o părere, când alta”²⁷².

E o sporire a răului: „Dacă Adam *s-a ascuns de la fața lui Dumnezeu*, Cain, mai păcătos și mai nelegiuit decât Adam, *a plecat de la fața lui Dumnezeu*”²⁷³. Ruptura e totală!

17: Și Cain a cunoscut-o pe femeia sa; și ea, zămislind, l-a născut pe Enoh; și a zidit o cetate și a numit cetatea după numele fiului său, Enoh.

Scriptura nu a amintit nașterea ori numele femeii lui Cain, socotindu-le lipsite de importanță. „După *Cartea Jubileelor* 4, 1, 9, femeia lui Cain se numea Awan și era sora lui. Părinții insistă pe ideea incestului (cf. Theodoret, *QG* 43). ♦ După Iosif Flaviu, evenimentul marchează începutul vieții politice (*AI* I, 61-62). Augustin pune în paralel cuplurile Remus/Romulus, Cain/Abel, precum și întemeierea celor două orașe (*Civ. Dei.* XV, V)”²⁷⁴.

Enoh înseamnă *îndemânatic, începător*, alte traduceri posibile părându-ni-se nepotrivite pentru el. Interesant că primul erou civilizator amintit de Biblie este Cain, primul care zidește o cetate. Depărtat de Dumnezeu, el simte nevoia de protecție prin ziduri, ca și dorința de-a dobândi o anume nemurire prin lucrarea sa. Ridicarea unei cetăți mai sugerează vremuri în care numărul oamenilor ajunsese destul de mare. „Atribuirea rolului de civilizator, fondator al primului oraș, are pentru autor [...] valoare simbolică, aceeași pe care o vom regăsi și în relatarea [...] turnului lui Babel (11, 1-9) – condamnarea vieții urbane și un argument pentru degenerarea umanității primitive prin extinderea caracterului violent”²⁷⁵.

²⁶⁷ SEP 1, p. 64

²⁶⁸ *Omilii la Facere*, XIX, 5

²⁶⁹ *Glafire la Facere*, I

²⁷⁰ BBVA, p. 26

²⁷¹ GEN, p. 334

²⁷² Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 51, 4-5

²⁷³ Origen, *Omilii la Cartea Ieremia*, XVI, 4

²⁷⁴ SEP 1, p. 64

²⁷⁵ GEN, p. 334

18: Iar lui Enoh i s-a născut Irad; lui Irad i s-a născut Maleleil; lui Maleleil i s-a născut Matusal, iar lui Matusal i s-a născut Laméh.

Irād apare în Septuaginta ca *Gaidad*. *Irād* (= fugar; oraș veșnic) arată continuarea zbuciumului lui Cain, ca și a acțiunii sale civilizatoare, surrogat al vieții în Dumnezeu. *Maleleil* (= lăudat de Dumnezeu) ar lăsa să se creadă că și din descendența lui Cain ar fi putut ieși ceva bun; Scriptura, însă, nu lasă să se întrevadă așa ceva. *Matusal* (= omul săbiei) indică o fire războinică, violentă, și un mediu în care e cunoscută metalurgia. *Lameh* (= războinic; distrugător; sălbatic) își anunță prin nume faptele sălbatice pe care le va săvârși.

19: Laméh și-a luat două femei: numele uneia era Ada și numele celeilalte era Sela.

„Caracterul insolent și degenerat al descendenței lui Cain culminează cu Laméh, primul care și-a luat două soții, contravenind astfel ordinii inițiale stabilite de Dumnezeu în creație, aceea a monogamiei”²⁷⁶. Numele soțiilor sale, *Ada* (= podoabă; frumusețe; plăcere) și *Sela* (= stâncă ascuțită), sugerează cufundarea în plăceri și împietrirea inimii.

20: Ada l-a născut pe Iabal; acesta a fost tatăl celor ce trăiesc în corturi, la turme.

21: Fratele lui Iabal se numea Iubal; acesta este tatăl tuturor celor ce cântă din fluier și din țiteră.

Iabal (= drumet; nomad; civilizație) are numele în acord cu ocupația sa; din nou e sugerat că civilizația e semn al degenerescenței. *Iubal* (= cântăreț din fluier; cultură) arată iarăși îndeletnicirea, ca și faptul că o anume *cultură*, ce nu se mai revendică de la *cult*, este încercarea omenirii decăzute de a crea o falsă realitate, spre a umple golul lăsat de îndepărtarea de Dumnezeu. „Septuaginta nu redă relația existentă în Textul Masoretic între numele părintelui muzicii, *Yubhal*, și numele trâmbiței, *yobhel*. În greacă, Iubal este doar inventatorul instrumentelor cu coarde; în Textul Masoretic, dacă *kinnor* este un instrument cu coarde, cel de-al doilea, *ughabh*, desemnează familia fluierelor și flautelor”²⁷⁷.

Textul grec vorbește aici despre *psaltire* și *chitară*. Anania a operat o apropiere de textul ebraic.

22: Cât despre Sela, ea l-a născut pe Tubal-Cain, care a fost părintele celor ce lucrează arama și fierul. Iar sora lui Tubal-Cain era Noema.

Tubalcain (= așchii de metal; fierar), prin ocupația sa, aparține unei categorii privite, în vechime, cu teamă sau chiar cu oroare; fierarul fiind văzut ca un fel de vrăjitor; nu e exclus ca metalurgia să fi fost împreunată cu practicile magice. *Noema* (= cea frumoasă; cea iubită) „etimologie ce a făcut posibilă presupunerea referirii aici la o altă plagă a vieții urbane – fiicele plăcerii”²⁷⁸.

23: Laméh le-a zis femeilor sale:

„Ada și Sela, ascultați glasul meu;

femei ale lui Laméh, luați aminte la cuvintele mele:

Am ucis un om pentru rana mea

și un tânăr pentru vânătaia mea.

24: Dacă pentru Cain fi-va răzbunarea de șapte ori,

pentru Laméh de șaptezeci de ori câte șapte”.

„Versetele 23-24 reprezintă textul unui poem străvechi, din vremea când în societatea primară se instituise vendeta sângeroasă: Laméh se laudă cu propria sa ferocitate spre a-și paraliza adversarii. Inserția poemului e o replică la versetele 13-15”²⁷⁹. Fragmentul „reprezintă un cântec sălbatic compus spre gloria lui Laméh, erou al deșertului, și este inserat aici ca mărturie a violenței crescânde a neamului lui Cain. Cântecul nu aparține inițial spațiului israelit, ci era o odă cheneitică, pe care autorul (biblic) o utilizează ca să caracterizeze degradarea etică

²⁷⁶ GEN, p. 334

²⁷⁷ SEP 1, p. 64

²⁷⁸ GEN, p. 334

²⁷⁹ BBVA, p. 26

(poligamia) și sălbăticia relațiilor umane (răzbunarea sângelui) după păcatul original. [...] Setea de răzbunare a lui Lameh reprezintă al treilea păcat (după atingerea de fructul oprit și crima lui Cain) din perioada anterioară lui Noe, cauză nemijlocită a potopului²⁸⁰. „Unii comentatori înțeleg că Lameh va fi pedepsit de 490 de ori (Philon *QG* I, 77; Vasile, *Ep.* 260); alții înțeleg că este vorba despre 77 de generații între crima lui Lameh și venirea lui Iisus (Ieronim, *Ep.* 36)²⁸¹.

E și un alt tâlc aici: „Cu alte cuvinte, Lameh a spus așa: *Eu merit mai mari pedepse decât Cain*. Pentru ce? Deși Lameh n-a omorât pe fratele său, totuși a fost pedepsit mai cumplit, pentru că nu l-a înțeleptit pilda lui Cain²⁸².

25: Adam a cunoscut-o iarăși pe Eva, femeia sa; și ea, zămislind, a născut un fiu și i-a pus numele Set, pentru că și-a zis: „Datu-mi-a Dumnezeu un alt vlăstar în locul lui Abel, pe care l-a ucis Cain”.

Set (= înlocuire; vlăstar) va înlocui pe Abel, omenirea având să se îndrepte în descendența lui. „Greaca nu poate echivala jocul de cuvinte din ebraică între numele **Seth** și forma verbală **sath**, a așeza, a rândui²⁸³.

26: Lui Set, de asemenea, i s-a născut un fiu și i-a pus numele Enos. De atunci au început oamenii să cheme numele Domnului Dumnezeu.

„Altfel formulat: *De atunci au început oamenii să-L cheme pe Dumnezeu cu numele de Domnul*. E vorba de introducerea numelui divin **Iahve** (din tetragrama YHVH) = *Domn*, pe lângă acela de **Elohim** = *Dumnezeu*; deci: Domnul Dumnezeu. Această tradiție îi plasează originea în generația contemporană cu nepotul lui Adam, în timp ce o alta îi atestă o apariție mult mai târzie, în vremea lui Moise (vezi *Ieșirea* 3, 13-15). La obârșie, **Iahve** era un nume propriu; din respect și teamă, Evreii preferau să-l rostească prin echivalentul *Domn*. În limbajul biblic, **numele divine** sunt folosite astfel: **Iahve** = Domnul; **Elohim** = Dumnezeu; **Adonai** = Domnul; **Adonai Iahve** = Domnul Dumnezeu; **Iahve Elohim** = Domnul Dumnezeu; **Iahve Sabaot** = Domnul Sabaot sau Domnul Atotțiitorul; **Şaddai** = Puternicul; **El-Olam** = Dumnezeu-Cel-Veşnic²⁸⁴. „Ultima parte a versetului este foarte greu de tradus. Enos este simbol al speranței (Philon, *Deter.* 138-140; *QG* I, 79; Origen, *Com. Io.* XX, 12; Eusebiu, *PE* VII, 8, 1-12). El este primul care a sperat să invoce numele lui Dumnezeu. Didim (*ad locum*) propune un alt sens pentru verbul grec considerat pasiv: Enos spera să fie invocat ca un dumnezeu, adică să devină ca Dumnezeu. Textul Masoretic are: *De atunci a început să se invoce...*²⁸⁵.

Numele *Enos* (= muritor; slăbănog) pare a indica smerenia acestuia. Textul ebraic are aici tetragrama IHVH²⁸⁶, folosită pentru prima dată și marcând reaproprierea omenirii de Dumnezeu. Acest nume va fi uitat, și Dumnezeu îl va redescoperi în arătarea Sa către Moise, în rug.

CAPITOLUL 5 – Patriarhii de dinainte de potop.

1: Aceasta este cartea neamului lui Adam. În ziua când l-a făcut Dumnezeu pe Adam, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut.

Cartea neamului lui Adam: variantă de text: *cartea neamului oamenilor*. Genealogiile aveau un rol important în viața triburilor semi-nomade, mai ales în exercitarea funcției preoțești. Cea de față vrea să acopere perioada dintre creație și potop și este, de fapt, o continuare a textului întrerupt la 2, 4a. După numeroși exegeți, cifrele din ea, de tradiție mesopotamică, sunt

²⁸⁰ GEN, p. 334

²⁸¹ SEP 1, p. 65

²⁸² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXIV, 2

²⁸³ SEP 1, p. 65

²⁸⁴ BBVA, pp. 26-27

²⁸⁵ SEP 1, p. 65

²⁸⁶ יהוה

simbolice și urmăresc, în principal, două idei: a) o perioadă foarte lungă între două generații; b) longevitatea e o binecuvântare a lui Dumnezeu asupra oamenilor drepecți, iar ea scade pe măsură ce răutatea și păcatul se instalează în lume (între 1000 și 600 de ani de la Adam la Noe, între 600 și 200 de la Noe la Avraam, între 200 și 100 între Avraam și Iosua Navi, pentru ca de la David încoace să devină *normală*)²⁸⁷. „O durată de viață foarte lungă este atribuită primilor patriarhi, între Noe și Avraam ea se va reduce la două până la șase sute de ani, apoi la o sută până la două sute de ani pentru patriarhii evrei. Această diminuare a lungimii vieții este pusă pe seama creșterii răului (cf. 6, 3), căci o viață lungă reprezintă o binecuvântare a lui Dumnezeu (BJ) și va fi unul dintre privilegiile erei mesianice (Isaia 65, 20)”²⁸⁸.

SEP 1 are: *cartea nașterii oamenilor*: „din nou apare termenul *geneză*. Versetul a fost considerat de unii comentatori (Origen, *C. Cels.* VI, 49) ca final al relatării Genezei. ♦ *după chip* (cf. Facerea 1, 26-27): după Ioan Gură de Aur, reluarea acestei expresii foarte sugestive arată că Dumnezeu își menține bunăvoința asupra lui Adam chiar și după cădere (*Hom. Gen. XXI*)”²⁸⁹

2: Bărbat și femeie i-a făcut; și i-a binecuvântat și i-a numit cu numele de „om” în ziua în care i-a făcut.

Reamintim că *Adam* înseamnă *om* sau *pământ*.

3: Adam a trăit două sute treizeci de ani și atunci i s-a născut un fiu după asemănarea sa și după chipul său și i-a pus numele Set.

„Adam îi transmite întregului neam omenesc chipul pe care el însuși îl primise de la Dumnezeu (vezi 1, 27); *asemănarea* e psiho-somatică”²⁹⁰. SEP 1 traduce: *după forma și după chipul său*. „Textul Masoretic reia *după chip și asemănare* din 1, 26-27, în timp ce Septuaginta folosește un termen rar, unic în tot Pentateuhul, *ιδέα*, *formă*, *tipar* (se poate referi atât la trup, cât și la caracter). ♦ Faptul că Set a fost născut *după chipul* lui Adam îi permite lui Pavel să spună, în I Corinteni 15, 49: *Avem în noi chipul [omului] pământesc, dar îl putem avea pe cel [al omului] ceresc*”²⁹¹. „Urmașii săi sunt *setiții*, care formează de la Adam la Noe zece generații cu o foarte lungă durată a vieții”²⁹².

De aici se redă genealogia lui Adam pe linia lui Set, în contrast cu descendența lui Cain. Cain e abandonat de autorul biblic, sămânța sa fiind deja condamnată. *Plecat* de la fața lui Dumnezeu, el nu mai e nici măcar după chipul și asemănarea părinților săi căzuți, într-atât a fost desfigurat de păcat. De acum, sunt înfățișați doar urmașii lui Set pentru că „toți oamenii care sunt în lumea aceasta sunt fiii lui Set. Căci urmașii lui Cain au pierit în potop”²⁹³. Cum s-a arătat, însă, în alte locuri, pare că au mai rămas și descendenți ai lui Cain, în pofida potopului; aceasta o putem afirma, fără dovezi concrete, și din experiența de zi cu zi...

4: Zilele pe care le-a trăit Adam după nașterea lui Set au fost șapte sute de ani; și i s-au născut fii și fiice.

5: Iar de toate, zilele vieții lui Adam au fost nouă sute treizeci de ani; și a murit.

Durata vieții oamenilor avea să scadă treptat, pe măsură ce aceștia s-au adâncit în păcate.

6: Set a trăit două sute cincisprezece ani și i s-a născut Enos.

Enos înseamnă *muritor*, *slăbănog*. „Prin darea acestui nume fiului său, Set recunoaște slăbiciunea vieții omenești, opunându-se astfel semetiei descendenților lui Cain. Spre deosebire

²⁸⁷ BBVA, p. 27

²⁸⁸ GEN, p. 335

²⁸⁹ SEP 1, p. 65

²⁹⁰ BBVA, p. 27

²⁹¹ SEP 1, p. 66

²⁹² GEN, p. 335

²⁹³ Origen, *Omiliile la Cartea Numerii*, XVIII, 4

de Chenei, oameni ai împărăției pământești, setiții, începând cu Enos, recunosc împărăția lui Iahve²⁹⁴.

7: După nașterea lui Enos, Set a mai trăit șapte sute șapte ani, și i s-au născut fii și fiice.

8: Iar de toate, zilele lui Set au fost nouă sute doisprezece ani; și a murit.

9: Enos a trăit o sută nouăzeci de ani și atunci i s-a născut Cainan.

Cainan înseamnă câștig, proprietate, ziditor, copil.

10: După nașterea lui Cainan, Enos a mai trăit șapte sute cincisprezece ani și i s-au născut fii și fiice.

11: Iar de toate, zilele lui Enos au fost nouă sute cinci ani; și a murit.

12: Cainan a trăit o sută șaptezeci de ani și atunci i s-a născut Maleleil.

Maleleil înseamnă lauda lui Dumnezeu sau cel ce laudă pe Dumnezeu.

13: După nașterea lui Maleleil, Cainan a mai trăit șapte sute patruzeci de ani și i s-au născut fii și fiice.

14: Iar de toate, zilele lui Cainan au fost nouă sute zece ani; și a murit.

15: Maleleil a trăit o sută șazeci și cinci de ani și atunci i s-a născut Iared.

Iared se tâlmăcește cel care coboară. Suntem tentați să vedem aici o aluzie la smerenie, nu la păcat.

16: După nașterea lui Iared, Maleleil a mai trăit șapte sute treizeci de ani și i s-au născut fii și fiice.

17: Iar de toate, zilele lui Maleleil au fost opt sute nouăzeci și cinci de ani; și a murit.

18: Iared a trăit o sută șazeci și doi de ani și atunci i s-a născut Enoh.

Enoh (= inițiat; sfințit; consacrat) poartă același nume cu fiul lui Cain, însă va avea un rol cu totul diferit, motiv pentru care am ales, în cazul numelui său, alte traduceri posibile, care să-i sublinieze lucrarea și viețuirea.

19: După nașterea lui Enoh, Iared a mai trăit opt sute de ani și i s-au născut fii și fiice.

20: Iar de toate, zilele lui Iared au fost nouă sute șazeci și doi de ani; și a murit.

21: Enoh a trăit o sută șazeci și cinci de ani și atunci i s-a născut Matusalem.

22: Și după nașterea lui Matusalem a umblat Enoh cu Dumnezeu două sute de ani și i s-au născut fii și fiice.

„A umbla cu Dumnezeu = metaforă pentru omul care trăiește în intimitatea lui Dumnezeu, care-I este bineplăcut”²⁹⁵.

23: Iar de toate, zilele lui Enoh au fost trei sute șazeci și cinci de ani.

„Lui Enoh i se atribuie cea mai scurtă durată de viață, care însă reprezintă [un număr perfect], acela al unui an solar”²⁹⁶

24: Și a umblat Enoh cu Dumnezeu și nu s-a mai aflat, pentru că Dumnezeu îl strămutase.

Îl strămutase: „în variantă de text: îl luase cu Sine. Verbul metatithemi înseamnă nu numai a muta, a strămuta, a schimba locul, ci și a preface, a transforma (a trece ceva sau pe cineva dintr-o stare de existență în alta). De aici, exegeza asupra misterului în care Enoh a fost strămutat (fenomen care se va repeta cu profetul Ilie – vezi IV Regi 2, 3-10)”²⁹⁷. „Excepția lui Enoh: toți ceilalți patriarhi mor, numai Enoh este strămutat (luat, după Textul Masoretic). Acest verb, strămutat, a permis două interpretări: 1) Enoh este simbolul dreptului care dobândește nemurirea; Philon apropie strămutarea lui Enoh de dispariția lui Ilie (QG I, 86; Mut. 34-38).

²⁹⁴ GEN, p. 334

²⁹⁵ BBVA, p. 27

²⁹⁶ GEN, p. 335

²⁹⁷ BBVA, p. 27

Pentru Theodoret și Augustin, versetul prefigurează Învierea eshatologică, dat fiind că Enoh este al șaptelea patriarh din listă (Învierea va avea loc în a șaptea zi milenară); 2) Tradiția apocrifelor (lui Enoh) face din personaj un profet care, fiind nemuritor, cunoaște derularea întregii istorii omenești, de la Creație până la Judecată. Enoh este unul din personajele apocaliptice cheie. Pentru Părinți, el va fi unul dintre cei doi *martori* care vor preceda venirea Antihristului (celălalt fiind identificat cu Ilie, Moise ori Ieremia). Abia la sfârșitul lumii Enoh va cunoaște moartea, fiind ucis de Antihrist (Victorin, Hipolit, Augustin etc.). ♦ Unii exegeți înțeleg verbul **μετέθηκεν** nu cu sensul de *l-a strămutat*, ci *l-a schimbat* spiritual. Astfel, pentru Philon, Enoh devine simbolul convertirii, al *metanoiei*, care se asociază cu pocăința și singurătatea (una din marile teme exegetice philoniene este *singurătatea lui Enoh: Praem. 15-21; Abr. 17-26*)²⁹⁸. „Enoh se distinge de ceilalți patriarhi prin câteva trăsături: are viața cea mai scurtă, dar care atinge [un număr perfect], este posesor al tainelor divine, dispare misterios luat de Dumnezeu, este al șaptelea în seria Adam (1), Enos (3), Noe (10) și primul în marea heptadă Enoh, Noe, Avraam, Isaac, Iacov, Moise și Iisus – cei șapte stâlpi ai lumii, cele șapte coloane ale casei Înțelepciunii, cei șapte păstori. El devine o figură importantă a tradiției ebraice, care îl va da ca exemplu de pietate și îi va atribui paternitatea cărților apocrife. Textul de față reprezintă cel mai vechi fragment păstrat referitor la Enoh”²⁹⁹.

„Bogat a fost Enoh, care a luat cu sine ceea ce a avut și toate roadele bunătății sale le-a depus în hambarele cerești. El de aceea *a fost răpit, pentru ca răutatea să nu-i schimbe inima* (Înțelepciunea lui Solomon 4, 11)”³⁰⁰. Nu e clar dacă Enoh a murit sau nu. Tradiția, însă, spune că Enoh va reveni, împreună cu Ilie, și abia atunci va trece prin moarte.

25: Matusalem a trăit o sută optzeci și șapte de ani și atunci i s-a născut Lameh.

26: După nașterea lui Lameh, Matusalem a mai trăit șapte sute optzeci și doi de ani și i s-au născut fii și fiice.

27: Iar de toate, zilele lui Matusalem au fost nouă sute șazeci și nouă de ani; și a murit.

Matusalem (= omul săbiei) a trăit mai mult decât oricare altă persoană menționată în Scriptură. Fiul său, *Lameh* (= plin de putere; sărac) nu are, desigur, vreo legătură cu urmașul lui Cain ce purta același nume. „După Textul Masoretic, data morții lui Mathusala [Matusalem] coincide cu data potopului, în vreme ce după Septuaginta el ar fi murit la paisprezece ani după potop, fapt care nu concordă cu evenimentele relatate în Facerea 7, 7. Ieronim propune să se adopte versiunea Textului Masoretic; alți comentatori rezolvă contradicția afirmând că Mathusala a fost păstrat lângă tatăl său, nemuritorul Enoh, până după sfârșitul potopului”³⁰¹. „Trăind nouă sute șazeci și nouă de ani, [Matusalem] atinge cea mai înaintată vârstă dintre patriarhi. Probabil la aceasta și la scurttimea vieții piosului său tată se referă comentariul din Înțelepciunea lui Solomon 4, 4-11”³⁰².

28: Lameh a trăit o sută optzeci și opt de ani și atunci i s-a născut un fiu

29: și l-a numit cu numele de Noe, zicând: „Acesta ne va mângâia în osteneala noastră și-n durerea mâinilor noastre, ce vine din pământul pe care Domnul Dumnezeu l-a blestemat”.

Noe (= liniște; odihnă; mângâiere) este tip al lui Hristos. „Hristos ni s-a făcut nouă dreptate și odihnă. Ne-a mântuit pe noi și de pământul pe care l-a blestemat Domnul Dumnezeu. Căci aceasta a spus-o Lameh proorocind despre Noe. Deci nu e nici o îndoială că în Hristos ni s-a iertat vina neascultării lui Adam.”³⁰³.

²⁹⁸ SEP 1, pp. 66-67

²⁹⁹ GEN, p. 335

³⁰⁰ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XXXVIII, 7

³⁰¹ SEP 1, p. 67

³⁰² GEN, p. 335

³⁰³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, II

30: Și după nașterea lui Noe, Lameh a mai trăit cinci sute șaiszeci și cinci de ani și i s-au născut fii și fiice.

31: Iar de toate, zilele lui Lameh au fost șapte sute cincizeci și trei de ani; și a murit.

„Privește, deci, înainte de altele, cum se numesc cei din Cain și șirul urmașilor lui. Dar și cum se arată clar la ce număr de ani s-a întins timpul fiecărei vieți pentru urmașii lui Set. (...) E și aceasta o dovadă vădită celor ce voiesc să cugete drept în acestea, că Dumnezeu nu rabdă să vadă viața celor păcătoși. (...) De aceea s-a trecut sub tăcere timpul vieții urmașilor lui Cain. Căci n-au făcut nimic vrednic de auzit”³⁰⁴.

32: Noe era de cinci sute de ani când le-a dat naștere celor trei fii: Sem, Ham și Iafet.

Din cei trei fii ai lui Noe se vor trage trei mari ramuri ale omenirii de după potop:

- *Sem* (= nume; răsad; sămânță) e părintele rasei *semitice* (arabi, evrei ș. a.);
- *Ham* (= negru; căldură; nervos) e strămoșul rasei *hamitice*, ușor de recunoscut după culoarea închisă a pielii;
- *Iafet* (= întindere; răspândire; frumusețe) e strămoșul rasei *iafetite*, cu pielea de culoare albă.

Anul cinci sute al vieții lui Noe e indicat ca fiind timpul în care Dumnezeu anunță pentru prima dată cataclismul ce va veni.

Din pricina sporirii răului în lume, Dumnezeu a hotărât nimicirea omenirii prin potop de apă. Memoria omenirii a păstrat, aproape pretutindeni, amintirea diluviului, în legende. Nu credem a fi vorba, însă, despre același cataclism, ci de evenimente similare, petrecute la date diferite. Potopul descris de Biblie a avut loc, conform lui Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, în jurul anului 3600 î. Hr., în zona Mesopotamiei, lăsând un strat de mâl gros de trei metri, pe o suprafață de 270.000 km².

Pornind de la relatarea diluviului, ni se dă un sfat pentru viața duhovnicească: „Precum corăbierii nu poartă haine frumoase, sau mănuși, sau sandale, căci de nu sunt dezbrăcați nu pot înota, așa îi e cu neputință sufletului să treacă peste valurile vânturilor potrivnice ale răutății, de nu se află dezbrăcat de cele ale lumii”³⁰⁵.

CAPITOLUL 6 – Eroii antediluvieni. Noe, singurul om drept. Vestirea potopului; corabia.

1: Și a fost că după ce au început oamenii a se înmulți pe pământ și li s-au născut fiice,

2: fiii lui Dumnezeu, văzând că fiicele oamenilor sunt frumoase, și-au luat dintre ele soții, care pe cine și-a ales.

„*Fiii lui Dumnezeu*: altă lecțiune este *îngerii lui Dumnezeu*. Philon și Origen comentează *îngerii lui Dumnezeu*. [...] ♦ *Fiii* sau *îngerii* sunt, pentru Philon, simboluri ale intelectului sau ale sufletului care se încarnează în trupuri (*Gig.* 6-18); literatura apocaliptică intertestamentară (*Enoh* 6-7) descrie revolta îngerilor și amestecul lor cu fiicele oamenilor (îngerii îi învață pe bărbați războiul și fierăria, iar pe femei, arta împodobirii; tot ei se află la originea idolatriei). Pentru o altă serie de exegeți (Ioan Gură de Aur, Ioan Casian, Theodoret), *îngerii* sau *fiii lui Dumnezeu* sunt urmașii lui Set, corupți de *fiicele oamenilor*, care sunt urmașii lui Cain (cele două categorii ale omenirii: bună și rea)³⁰⁶. *Cartea Jubileelor* 4 afirmă,

³⁰⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

³⁰⁵ Isaia Pustnicul, *29 de Cuvinte*, XXV, 12

³⁰⁶ Această din urmă opinie, cum se va arăta și mai jos, ne pare singura pertinentă, fără a exclude din toată această istorie influența malefică a îngerilor căzuți, dar respingând ideea unor *împreunări* imposibile (tehnic vorbind!).

dimpotrivă, că îngerii au venit să aducă dreptatea pe pământ, dar că au fost amăgiți de femei și renegați de Dumnezeu. Textul biblic nu vorbește despre nici o greșeală comisă de vreuna dintre cele două părți: îngerii sau fiice. Condamnarea unirii nefirești apare o dată cu interpretării târzii³⁰⁷. Dacă textul biblic nu arată explicit greșeala săvârșită, ea este, totuși, subînțeleasă.

În *fiii lui Dumnezeu* s-au văzut fie ființe cerești, fie îngeri căzuți. Credem că mai potrivit e să-i înțelegem pe urmașii lui Set³⁰⁸, cei ce *au început să cheme numele Domnului*, iar prin *fii-tele oamenilor*, descendente ale lui Cain, numite astfel deoarece au ratat posibilitatea de a-și transcende condiția de creatură căzută. „Desigur, n-ar putea proveni omul din împreunarea duhurilor cu totul străine de trup cu femeia”³⁰⁹. Ci „e vorba de oamenii ce se întorc la patimile iubirii trupești și se aprind de pofta ei urâtă prin îngerii căzuți”³¹⁰. „Până ce neamul sfințit viețuia de sine, neamestecat cu cel rău, strălucea în ei frumusețea dumnezeiască neatinsă și-i făcea minunați. Dar când au alunecat în iubirea trupească, fermecați de chipurile femeilor, s-au făcut apostatați”³¹¹. „Împărțirea aceasta (a neamurilor) s-a făcut după Cain și Set, cei din Cain numindu-se oameni, iar cei coborâtori din Set chemându-se fii ai lui Dumnezeu”³¹². Finalul versetului 2, după care și-a ales fiecare *pe cine a voit*, pare a sugera desfrâul general ce domnea pe atunci.

3: Dar Domnul Dumnezeu a zis: „Duhul Meu nu va rămâne pururea în oamenii aceștia, pentru că ei sunt numai trup; așadar, zilele lor vor fi o sută douăzeci de ani!”

„Duhul lui Dumnezeu va rămâne doar în oamenii spirituali, nu în cei *trupești* (Origen, *De princ.* I, 3, 7; *C. Cels.* VII, 38). Atanasie vede aici o mărturie despre Sfântul Duh (*Ep. Serap.* I, 5-7). ♦ (...) Nu *trupul* este condamnat de către Părinți, ci felul de viață carnal, pătimaș. ♦ *o sută douăzeci de ani*: fie viața omului va avea această limită (cf. Deuteronom 34, 7), fie Dumnezeu le-a mai dat oamenilor un răgaz de o sută douăzeci de ani, pentru a se converti. Ambele interpretări apar la comentatorii antici”³¹³.

Cufundarea în simțualitate și alipirea de materie grăbește moartea, căci stihiiile rămase în voia lor, se destramă în chip natural. „Plăcerea, trecând de la trup la minte, o face pe aceasta cu chip trupesc, neîmbunătățindu-se prin împărțășirea de ceea ce este mai bun, ci transmițându-i mai vârtos aceleia ceea ce este mai rău, încât omul întreg e numit din pricina ei *trup*, potrivit cu ceea ce s-a zis despre cei înecați prin mânia lui Dumnezeu”³¹⁴. Promisiunea plăcerilor atrage mintea într-o capcană, închizând-o în forme și despărțind-o de Cel Nelimitat de vreo formă. Omul rob plăcerii alege finitul în locul infinitului și temporalul în schimbul veșniciei.

4: În zilele acelea erau pe pământ uriași, și chiar după aceea, când fiii lui Dumnezeu au intrat la fiicele oamenilor și acestea le dăruiau fii: aceștia sunt uriașii din vechime, oamenii cei vestiți.

Uriași: „Septuaginta folosește un singur cuvânt, *γίγαντες*, pentru *două* cuvinte ebraice: **nephilim** (*cei care cad*) și **gibborim** (*cei puternici*). Philon îi apropie etimologic pe giganți de *γη*, *pământ*: sunt creaturi pământeste, materiale (*Gig.* 60-66; la fel, Irineu, *Dem.* 18)”³¹⁵. „La toate popoarele există reprezentarea dimensiunii supraomenești a generației mitice – Ghilgameș, la sumerieni, Thor, Ymir și dolmii la germani, Titanii, Giganții, Ciclopul la greci etc. Autorul se referă la o legendă populară despre giganți (**nephilim**), titani orientali născuți din unirea muritoarelor cu ființe cerești. Povestitorul biblic reînvie amintirea unei stirpe insolente de supraoameni – exemplu al degenerării crescânde care va provoca potopul. Iudaismul

³⁰⁷ SEP 1, p. 68

³⁰⁸ *Credem că* e un fel al nostru de-a ne exprima. A se citi: *cu certitudine că...*

³⁰⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, II

³¹⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, II

³¹¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, II

³¹² Sf. Grigorie Palama, *Capete despre cunoștința naturală*, 62

³¹³ SEP 1, p. 68

³¹⁴ Sf. Grigorie Palama, *Despre rugăciune*, 9

³¹⁵ SEP 1, p. 68

posterior și primii scriitori ecleziastici, aproape fără excepție, au interpretat pe *fiii lui Dumnezeu* (**οι υιοί του θεου**) ca îngeri căzuți. Începând cu secolul al IV-lea, datorită unei concepții mai spirituale despre îngeri, Părinții Bisericii au văzut în **οι υιοί του θεου** pe urmașii lui Set, iar în *fiicele oamenilor* (**θυγατέρες των ανθρώπων**) descendența lui Cain³¹⁶.

„Versetele 1-4: text enigmatic; inserția unei străvechi tradiții pe care autorul Genezei nu și-a permis s-o omită. În limbajul biblic, *fii ai lui Dumnezeu* sunt oamenii superiori, evoluți, virtuoși, în timp ce *fii ai oamenilor* sunt cei inferiori, primitivi, instinctuali, păcătoși. Din unirea acestor două *specii* atât de diferite s-au născut *uriașii*, ca o culme a răutății de pe pământ, răutate pe care Domnul o va eradica prin potop³¹⁷.

Sunt destule supozițiile privind acei *uriași*. Noi opinăm că, unindu-se cei cu aspirații spirituale cu aceia robiți trupului, urmașii lor vor fi fost sfâșiați de tendințe contradictorii, manifestate prin fapte de natură să uimească. Sau, „femeile au născut acești monștri, Dumnezeu urâtind și frumusețile trupurilor omenești, din pricina neînfrânării poftelor desfrânate ale celor ce se împreunau. De aceea cei născuți erau giganți, adică sălbatici și robuști, care pătimesc de o mare urâciune, dar sunt superiori altora prin mărimea trupurilor. De aceea e de știut că cuvântul Scripturii obișnuiește să numească uriași (giganți) pe cei foarte robuști³¹⁸.

5: Dar Domnul Dumnezeu a văzut că răutatea oamenilor s-a mărit pe pământ și că toată închipuirea din gândul inimii lor era fără-ncetare numai spre rău.

„Există mai multe narațiuni babilonice despre potop, ce prezintă asemănări cu povestea biblică, ceea ce presupune existența unei surse comune – amintirea uneia sau mai multor inundații catastrofale ale văii Tigrului și Eufratului, pe care tradiția le-a exagerat până la proporțiile unui cataclism universal. Autorul a încărcat această amintire cu o învățătură veșnică despre dreptatea și misericordia divină, despre răutatea oamenilor și despre mântuirea dreptilor (BJ)³¹⁹.

6: Și S-a căit Dumnezeu că l-a făcut pe om pe pământ, și S-a mâhnit întru inima Sa.

Lăsând de-o parte exprimarea antropomorfică vizându-L pe Dumnezeu, textul e de o duritate extremă față de abisul josniciei la care poate coborî omul! „Regretul lui Dumnezeu reprezintă aici sfîntenia Sa, ce nu poate suporta păcatul. Mult mai frecvent, *regretul* lui Dumnezeu se referă la potolirea mâniei și la retragerea amenințării Sale, cf. Ieremia 26, 3³²⁰.

Pentru *S-a căit*, SEP 1 preferă *S-a îngrijorat*: „verbul *s-a îngrijorat* poate fi nuanțat: *a devenit preocupat* și în același timp *s-a mâniat* din pricina purtării oamenilor. Textul Masoretic are verbele **naham** (*s-a căit*) și **aṭabh** (*s-a mâhnit, s-a mâniat*). Chestiunea teologică este majoră: Dumnezeu a regretat crearea omului? Dumnezeu și-a ratat creația? Philon și Origen resping o asemenea interpretare, afirmând că Dumnezeu este *mâniat* și supărat, dar nu-și reneagă creația, pe care o consideră bună, în principiu. Aceeași idee, în Sirah 44, 17³²¹.

7: Și a zis Domnul: „Șterge-voi de pe fața pământului pe omul pe care l-am făcut, de la om pân-la dobitoc și de la târâtoare pân-la păsările cerului, căci Mă căiesc că le-am făcut”.

Când citim că Dumnezeu *regretă* și *Se căiește*, nu-L vom cugeta ca fiind schimbător, acestea fiind adaptări la înțelegerea oamenilor. Înțelesul e acela că sfîntenia lui Dumnezeu nu poate îngădui învârtoșarea în păcat.

8: Noe însă a aflat har în fața Domnului Dumnezeu.

„Noe: tema potopului și personajul sunt reluate în diferite locuri din Scriptură: Isaia 54, 8-9; Iezechiel 14, 14; Sirah 44, 17-18; Înțelepciunea lui Solomon 10, 4; 14, 6-7; Luca 17, 26; Matei 24, 37-39; Evrei 11, 7 etc. Temele și simbolurile cele mai importante descoperite de

³¹⁶ GEN, pp. 335-336

³¹⁷ BBVA, p. 28

³¹⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, II

³¹⁹ GEN, p. 336

³²⁰ GEN, p. 336

³²¹ SEP 1, p. 68

autorii creștini: potopul-Judecată; Învierea; pedeapsa; pocăința; speranța; *omul drept*; apa baptismală; grinda-cruce. (...) ♦ Philon vede în Noe un *nou Adam*, iar resurecția lumii după potop reprezintă, pentru el, o *palingenesie, naștere din nou*. În Noe s-au păstrat *tăciunii* care au reaprins viața pe pământ (QG II, 17; 31; 45-46; Mos. II, 59-65; Abr. 46 și 56; Praem. 23). Ideea a fost preluată și de creștini (Iustin, *Dialogul cu Trifon* 119, 4; 138, 2; Origen, *Hom. Gen. II, 3*)³²². Har: „redă gr. *χάρις*, care la rândul său traduce, alături de alți termeni, ebr. *hen/hesed* – *îndurare, binefacere, bunăvoință*. Termenul nu are importanța pe care o va căpăta în Noul Testament, nu este încă un concept teologic, ci înseamnă, atunci când se referă la Dumnezeu, orice fel de îndurare sau bunăvoință a Sa, de la salvarea ocrotitoare (ca în textul de față sau Amos 5, 15) până la privilegiul comuniunii cu Dumnezeu (Ieșirea 33, 12-17). Deși această bunăvoință presupune o deplină libertate a manifestării ei, semnele îndurării divine nu se arată decât provocate și motivate de o situație limită, de demnitatea sau rugăminta clară a celui ce se va bucura de ocrotirea ei”³²³.

9: Iată neamurile lui Noe: Noe era om drept și neprihănit între cei din neamul său; Noe umbla cu Dumnezeu.

„*Neamuri* în sens de *generații*. Philon interpretează alegoric, spunând că este vorba despre virtuțile *generate* de un suflet drept (*Deus* 117-118; *Abr.* 31-37)”³²⁴.

Prin *drept* e înțeles „cel ce își îndeplinește în comunitatea teocratică îndatoririle față de Dumnezeu, în consens cu legea Acestuia; cel ce este loial față de Dumnezeu și, în măsura în care comportamentul său concordă cu exigențele divine, are dreptul la un tratament echitabil”³²⁵.

10: Iar lui Noe i s-au născut trei fii: Sem, Ham și Iafet.

Despre Noe și fiii săi s-a vorbit la 5, 32.

11: Pământul însă se stricase în fața lui Dumnezeu și se umpluse pământul de silnicie.

Silnicie: „*adikia*: nedreptate, strâmbătate, asuprire, agresiune, violență, cruzimea celui puternic față de cel slab”³²⁶, cu mențiunea, însă, că și cei asupriți coborâseră la aceeași stricăciune ca și asupritorii, de vreme ce potopul nu a acționat selectiv.

12: Și a căutat Domnul Dumnezeu spre pământ, și iată, era stricat; căci tot trupul își stricase calea sa pe pământ.

Tot trupul: „literal: *toată carnea*, adică orice ființă vie, fie om, fie animal”³²⁷.

13: Și Domnul Dumnezeu a zis către Noe: „Sosit-a înaintea feței Mele sfârșitul a tot omul, căci din pricina lor s-a umplut pământul de silnicie; și iată, Eu îi voi pierde, pe ei și pământul.

Sfârșitul (gr. *telos*) *a tot omul*: „pentru Irineu, acesta denumește unul din *momentele* tari ale intervenției lui Dumnezeu în istorie, cum ar fi: Legea, Întruparea, Judecata etc. (*Adv. haer.* V, 29, 2; *Dem.* 19)”³²⁸.

14: Ca urmare, tu fă-ți o corabie de lemn din cel tare. În corabie fă încăperi, iar pe dinăuntru și pe dinafară smolește-o cu smolă.

Lemn din cel tare: „ebraicul *gofer* (transpus ca atare de primele traduceri engleze) indică o esență de lemn necunoscută nouă. Septuaginta îl traduce prin termenul general *tetragonos*, ceea ce indică un lemn de esență tare. Echivalentele moderne mai specifice: *salcâm, chiparos, rășinoase* sunt fie total inadecvate, fie aproximative”³²⁹. Mai jos, în lipsă de altceva, noi vom

³²² SEP 1, p. 69

³²³ GEN, p. 336

³²⁴ SEP 1, p. 69

³²⁵ GEN, p. 336

³²⁶ BBVA, p. 28

³²⁷ BBVA, p. 28

³²⁸ SEP 1, p. 69

³²⁹ BBVA, p. 28

opta pentru *salcâm*. *Încăperi*: „după o interpretare mai nouă este pusă la îndoială existența despărțiturilor în arcă, această interpretare datorându-se probabil unei false traduceri”³³⁰.

Corabie sau *arcă din grinzi tari* (SEP 1): „*arcă* (κιβωτός), o *ladă* (acesta este sensul exact al termenului grecesc). Termenul este important, pentru că este același care desemnează *arca* Legământului, în care vor fi depozitate Tablele Legii (Ieșirea 25, 10). Textul Masoretic numește *arca* lui Noe **thebah**, iar *arca* Alianței/chivotul Legământului, **aron**. Traducătorul Septuagintei a folosit, pare-se, în mod intenționat același cuvânt grecesc: locul prin care va fi salvat cel drept este același cu locul prezenței divine prin Lege. ♦ Pentru Philon, *arca* simbolizează trupul care închide și adăpostește sufletul în timpul vijeliei vieții (*Plant.* 43; *Confus.* 105). Creștinii preiau această interpretare, dar, pentru ei, cel mai des, *arca* este Biserica (ex. Origen, *Hom. Gen.* II, 3, 5). Pentru Hesychios, *Homiliae festales* V, 2, *arca* este Maria, născătoarea de Dumnezeu ♦ *grinzi* [la Anania: *lemn*]: de fapt, *bârne dreptunghiulare*, asemenea celor utilizate la construcțiile cultice: încă un semn al voinței traducătorului de a descrie ambarcațiunea lui Noe ca pe un loc sacru. Unele manuscrise ale Septuagintei au adj. *Care nu putrezește*: așadar lemn trainic și de durată, care a fost interpretat ca simbol al crucii (Iustin, *Dialogul cu Trifon*, 138, 1-3)³³¹. „Arca va deveni în tradiția biblică și creștină unul dintre simbolurile cele mai bogate și mai frecvent comentate. În tradiția iudaică ea este o plută pe care s-a refugiat speranța lumii (Înțelepciunea lui Solomon 10, 4; 14, 6); pentru Sfântul Petru (I Petru 3, 20 ss.) ea reprezintă modelul Botezului, iar pentru Părinții Bisericii ea este simbolul Bisericii și al vieții veșnice. Adevăratul Noe este Iisus Hristos, care a construit singur Arca bisericii, iar potopul reprezintă pentru cei dreپți botezul”³³².

Corabia e simbol al Bisericii, locul în care sufletele află scăpare din potopul păcatelor. Ca lucrător al corăbiei, Noe este tip al Mântuitorului. Hristos, Noe cel Adevărat, „a construit Biserica, arătată ca în chipul acelei vestite corăbii, în care cei ce intră scapă de nimicirea ce amenință lumea”³³³. Sfântul Maxim Mărturisitorul compară pilda lui Noe cu viețuirea sfinților: „Sfântul [...], asemenea lui Noe, privind prin credință chipurile viitoare ale judecării dumnezeiești, și-a întocmit, ca pe o corabie, o viețuire și o deprindere care să-l scape de mânia viitoare, întărită din toate părțile cu frica de Dumnezeu”³³⁴. Corabia e făcută din lemn de salcâm, lemn tare și neputrezitor, simbol solar al renașterii și nemuririi.

15: Și iată cum să faci corabia: lungimea corăbiei să fie de trei sute de coți, lățimea ei de cincizeci de coți, iar înălțimea de treizeci de coți.

Un *cot* însemna aproximativ 0, 45 metri. „Dimensiunile arcei, așa cum au fost date de Iahve lui Noe, au fost ulterior interpretate în sensul simbolisticii creștine (Origen, Ambrozii, Isidor, Hugues de Saint-Victor etc.)”³³⁵.

16: Corăbiei să-i faci acoperiș pe care-l vei încheia la un cot deasupra; iar ușa corăbiei să i-o faci într-o latură; și vei face o punte jos, una în rândul doi și alta în cel de al treilea.

„Așadar, spațiul cel mare împărțit în trei etaje”³³⁶. *Acoperiș pe care-l vei încheia la un cot deasupra*: „Text dificil, înțeles neclar. Ideea ar fi: un acoperiș ușor înclinat, a cărui coamă nu va depăși în înălțime un cot de la streșină. Altă traducere: *o fereastră la un cot de la acoperiș*. Oricum, corabia (arca) lui Noe nu are nimic în comun cu structura și formele corăbiei clasice. Septuaginta o desemnează prin substantivul **kivotos** = ladă cu capac, cută”³³⁷.

³³⁰ GEN, p. 336

³³¹ SEP 1, p. 69

³³² GEN, p. 336

³³³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, II

³³⁴ *Răspunsuri către Talasie*, XLVII

³³⁵ GEN, p. 336

³³⁶ BBVA, p. 28

³³⁷ BBVA, p. 28

Clement Alexandrinul, urmând lui Barnaba, tâlcuiește: „Unii spun că cei trei sute de coți sunt simbolul semnului Domnului [T – litera taf, cu care vechii greci notau numărul 300, simbolizând Crucea – n.n.]; cei 50 de coți sunt simbolul nădejdi și al iertării date în ziua Cincizecimii; iar cei 30 de coți, sau 12 m, cum este scris în unele texte, arată predicarea Evangheliei, că Domnul a început predica Sa când era de 30 de ani, iar 12 sunt Apostolii. Construcția corăbiei se înalță deasupra apei cu un cot, simbol al propășirii dreptului, care își sfârșește viața în monadă, adică în unitatea credinței”³³⁸. Sau: „Privește deci în cele trei sute de coți închipuită desăvârșirea Sfintei Cruci. Căci aceasta este lungimea corăbiei. Iar că desăvârșirea desăvârșirilor este, ca să spunem așa, Dumnezeu în unitate, o arată lărgimea corăbiei, care se întinde pe cincizeci de coți, dat fiind că la cele șapte săptămâni se adaugă și unitatea ($50 = 7 \times 7 + 1$), întrucât firea lui Dumnezeu este una. Iar înălțimea nu naște în noi decât acest înțeles. Căci ea termină a treia decadă a coților, sfârșind iarăși în cel Unul aflat deasupra tuturor și cel mai sus. [...] Fiindcă Sfânta Treime, lărgindu-se în trei ipostasuri și Persoane deosebite, e concentrată oarecum într-o singură fire a Dumnezeirii”³³⁹. „Corabia e largă jos, unde stau dobitoacele, și strâmtă sus, unde stă omul rațional”³⁴⁰. Cei ce se fac asemenea dobitoacelor au nevoie de lărgământ, pentru a alerga de la o poftă la alta; cel fixat în contemplație e, într-un sens, nemișcat. Dar și primii găesc loc de scăpare în Biserica-corabie, dacă nu au ajuns să fie *numai trup*, asemeni celor ce pier.

17: Și iată, Eu voi aduce asupra pământului potopul – apele -, ca să pierd de sub cer tot trupul care are-n el suflare de viață; și tot ce este pe pământ va muri.

„Cuvântul *potop* (κατακλυσμός) îi va incita pe comentatorii de cultură greacă să apropie episodul de mitul grecesc al lui Deucalion (Philon, *Praem.* 23; Teofil, III, 19; Iustin, *Apologia* II, 7, 2; cf. și Origen, *C. Cels.* I, 19-20; IV, 11-12)”³⁴¹. „În mitologia multor popoare vechi și mai noi [...] există o relatare despre potop, care în epoca mitică a distrus, cu excepția a câtorva supraviețuitori aleși, omenirea. Prima legendă de acest fel, cunoscută nouă, este aceea sumeriană datând din jurul anului 2000 î. Hr. Elementele sale esențiale se reîntâlnesc apoi în *Epopoea lui Ghilgameș*, mitul grec despre Deucalion și Pyrrha sau acela despre strămoșul indian Manu. Relatarea biblică are multe elemente comune cu mitul babilonean despre Utnapiștim – prevenirea de către Dumnezeu/Enki, construirea corăbiei cu ajutorul căreia sunt salvați Utnapiștim/Noe și familia lor, proba cu păsările, jertfa de mulțumire adusă după potop, dar ea se deosebește în extrem de multe privințe de aceea amintită mai sus, în așa fel încât nu se poate vorbi de o dependență directă”³⁴².

Tot trupul de *sub cer* va pieri, urmând a se izbăvi doar cel unit cu cerul. Potopul vestește Taina Botezului, în care păcatul e omorât, urmând a se naște un om liber în Hristos. „Primul botez a fost botezul potopului pentru curmarea păcatului”³⁴³.

18: Dar cu tine voi statornici legământul Meu: tu vei intra în corabie, tu și împreună cu tine fiii tăi și femeia ta și femeile fiilor tăi.

„Este prima apariție a vocabularului Legământului: διαθήκη”³⁴⁴. *Legământ* traduce ebraicul *berit*, „termenul cel mai important din Vechiul Testament pentru a defini raportul lui Dumnezeu cu oamenii sau acela al oamenilor între ei. El se referă pe de o parte la făgăduința grației și a mântuirii, până la împlinirea lor finală, pe de altă parte la prescripțiile care reglează viața umană, la exigențele etice și cultice. Israeliiții numeau prin acest termen legătura lor strânsă, resimțită ca istoric trăită, cu Dumnezeu. Deși acest legământ reprezenta manifestarea plină de forță a voinței divine, prin care Iahve își exprima relația sa cu oamenii, potrivit intenției

³³⁸ *Stromate*, VI, 87, 2

³³⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, II

³⁴⁰ Origen, *Omilii la Cartea Numerii*, XXI, 2

³⁴¹ SEP 1, p. 70

³⁴² GEN, p. 336

³⁴³ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 9

³⁴⁴ SEP 1, p. 70

Sale mântuitoare, el nu putea fi încălcat de niciuna dintre părți, fiind încheiat pentru totdeauna, consfințit prin ritualuri sacre și întărit de o loialitate reciprocă³⁴⁵.

19: **Și din toate dobitoacele, din toate târâtoarele, din toate fiarele și din tot trupul tu vei aduce-n corabie două câte două, ca să le ții în viață împreună cu tine; ele vor fi parte bărbătească și parte femeiască.**

Două câte două: „în înțelesul: câte două din fiecare specie”³⁴⁶. „Ființele iraționale sunt asociate destinului uman (BJ), atât în ceea ce privește pedeapsa, cât și salvarea, deoarece răutatea oamenilor a corupt întreaga creație (cf. 6, 13)”³⁴⁷.

20: **Din tot soiul de păsări zburătoare după fel și din tot soiul de dobitoace după fel și din tot soiul de târâtoare după fel, două câte două din toate să vină la tine, parte bărbătească și parte femeiască, pentru ca-mpreună cu tine să le ții în viață.**

21: **Iar tu ia cu tine din toate bucatele ce se mănâncă și fă-ți acolo strânsură; ele vă vor fi vouă de mâncare, ție și lor”.**

22: **Și a făcut Noe totul după cum îi poruncise Domnul Dumnezeu; așa a făcut.**

Întreaga creație se salvează prin omul drept, după cum întreaga creație suferă în urma păcatului. Despre înțelesul dobitoacelor vom vorbi ceva mai jos.

CAPITOLUL 7 – Potopul.

1: **Și Domnul Dumnezeu i-a zis lui Noe: „Intră în corabie, tu și toată casa ta, căci pe tine te-am văzut că ești drept înaintea Mea în neamul acesta.**

Singur Noe fusese găsit drept în generația sa, astfel că el se va salva, împreună cu familia (casa) sa.

2: **Din toate animalele curate vei lua cu tine câte șapte perechi, parte bărbătească și parte femeiască, iar din animalele necurate câte o pereche, parte bărbătească și parte femeiască.**

3: **De asemenea, din păsările cerului cele curate să iei câte șapte perechi, parte bărbătească și parte femeiască, iar din toate păsările cele necurate, câte o pereche, parte bărbătească și parte femeiască, ca să le păstrezi lor soiul pe fața-ntregului pământ.**

Curate/necurate: „curate redă gr. καθαρός – curat, pur, care traduce ebr. **tahor** – care iese la lumină, strălucind ca lumina; necurate redă gr. μη καθαρός – necurat, impur, care traduce ebr. **tame**. Vechiul Testament împărtășește interesul deosebit pentru aceste două concepte alături de toate popoarele antice, în special cele vechi orientale, acest interes provenind din interpretări magice și animiste străvechi. Ambele devin apoi concepte cultice primare, primul reprezentând starea cultică obligatorie de contact cu divinitatea și devenind unul dintre simbolurile participării la viața divină, cel de al doilea, în forma sa cea mai exagerată, intrând în sfera morții și a tot ce este legat de aceasta. Cele două concepte operează în toate domeniile vieții – fizic, religios sau moral. Toate popoarele vechi sau noi au cunoscut și cunosc tabuuri de hrană, provenite fiecare în parte din cauze diferite. Pentru israeliți, în categoria animalelor necurate intrau mai cu seamă acelea care aparțineau unor culturi străine și de aceea neplăcute lui Iahve. Intrau aici acele animale care inițial fuseseră toteme, sau închinat unei alte divinități: porcul – animal sfânt în Babilon, Cipru și Siria; câinele – în Fenicia, Babilon, Egipt și Persia; șoarecii, șerpilor și iepurii erau privite ca purtătoare de forțe demonice etc. Se mai adăugau și criteriile estetice sau igienice. Contactul cu cadavrele unor astfel de animale aduce cu sine necurătenia, ele neputând fi nici mâncate și nici jertfite”³⁴⁸

³⁴⁵ GEN, pp. 336-337

³⁴⁶ BBVA, p. 28

³⁴⁷ GEN, p. 337

³⁴⁸ GEN, p. 337

4: Căci încă șapte zile, și Eu voi face să plouă pe pământ timp de patruzeci de zile și patruzeci de nopți și voi pierde de pe fața pământului toate ființele pe care le-am făcut”.

Patruzeci e numărul așteptării, al pregătirii, al încercării și al pedepsei. Odată depășit numărul 40, se trece la o stare superioară. Sfântul Ilie a mers 40 de zile până la Muntele Horeb, unde s-a învrednicit de vederea lui Dumnezeu (III Regi 19, 8 ș.u.), evreii petrec în pustie 40 de ani până să intre în Canaan etc.

5: Și a făcut Noe toate câte i-a poruncit Domnul Dumnezeu.

6: Iar Noe era de șase sute de ani când a venit potopul – apele – asupra pământului.

Cunoaștem îndelunga răbdare a lui Dumnezeu; El „pronunță amenințarea Sa în anul al cincii sutelea; totuși, în anul al șase sutelea a adus potopul pe pământ. [...] Intenționat a întins Domnul iubirea Sa de oameni, ca să le dea timp de pocăință”³⁴⁹.

7: Și Noe și fiii săi și femeia sa și femeile fiilor săi au intrat în corabie ca să scape de apele potopului.

8: Și din păsările curate și din păsările necurate și din dobitoacele curate și din dobitoacele necurate și din fiare și din toate cele ce se târăsc pe pământ,

9: parte bărbătească și parte femeiască, două câte două au intrat cu Noe în corabie, așa cum Dumnezeu îi poruncise lui.

„Înmulțindu-se oamenii și căzând într-un adânc de rele și într-o mare mulțime de păcate, vrând Dumnezeu să potopească lumea cu apă și să șteargă pe om de pe fața pământului, n-a lăsat din nou părțica Sa, ci pe Noe și pe fiii săi și pe fiicele sale i-a scăpat în arcă. Iar arca era iarăși prefigurarea Născătoarei de Dumnezeu, Noe era preînchipuirea lui Hristos, oamenii cei împreună cu Noe erau pârga părții luate din iudei, a celor ce aveau să creadă în Hristos, iar animalele sălbatice și toate dobitoacele și zburătoarele și târătoarele erau o preînchipuire a neamurilor păgâne. De aceea, așa cum arca l-a avut în ea după potop pe Noe, așa și Născătoarea de Dumnezeu Maria l-a avut pe Cel ce S-a întrupat, Dumnezeu și om; arca însă i-a scăpat numai pe acela și pe cei împreună cu el, dar Acesta a izbăvit de potopul păcatului și de robia legii și a morții atât arca, cât și lumea toată”³⁵⁰.

10: Și a fost că după cele șapte zile au venit apele potopului asupra pământului.

11: În anul șase sute al vieții lui Noe, în luna a doua, în ziua a douăzeci și șaptea a lunii, în chiar ziua aceea s-au desfăcut toate izvoarele adâncului celui mare și jgheburile cerului s-au deschis;

Izvoarele adâncului celui mare: „Adâncul: genunea (abisul) din 1,2. E vorba de apele subterane care țâșnesc din adâncuri în întâmpinarea celor ce se prăvălesc din cer. Totul sugerează refacerea hăului primordial; dacă la-nceput Dumnezeu despărțise apele de ape, acum ele se împreunează din nou, clocotind”³⁵¹. *Jgheburile:* „textual: cataractele. Imaginea este aceea a morarului care deschide scocul pentru ca apa acestuia să se prăvălească-n cupele roții”³⁵².

„După Septuaginta, potopul începe și se termină în ziua a douăzeci și șaptea din lună și durează exact un an (cf. Facerea 8, 14). Textul Masoretic dă aici ziua a șaptesprezecea, ultima zi fiind însă tot 27. După Textul Masoretic așadar, potopul durează cu zece zile mai mult decât după Septuaginta. ♦ *luna a doua* poate fi primăvara sau toamna, în funcție de calendarul folosit (liturgic, primăvara; *civil*, toamna). Philon (*QG* II, 11) și *Cartea Jubileelor* (6, 22; 7, 3-7) fixează evenimentul la echinocțiul de primăvară”³⁵³. *În a doua lună:* „israeliții urmau anul lunar. O lună (ebr. **hodesch/ierah**) dura 29 sau 30 de zile. Inițial au fost folosite denumirile canaanite ale lunilor. Ulterior, în perioada târzie a regilor și a exilului, s-a folosit desemnarea lor prin numerale ordinale, preluându-se însă anul babilonean, care începea primăvara. După exil

³⁴⁹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XIII, 20

³⁵⁰ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri etice*, II, 4

³⁵¹ BBVA, p. 29

³⁵² BBVA, p. 29

³⁵³ SEP 1, p. 71

pătrund tot mai frecvent și denumirile babilo-asiriene ale lunilor. Luna a doua ar fi aprilie-mai, luna **Iyyar** în denumirea ulterioară³⁵⁴. *Ziua a douăzeci și șaptea*: „cu excepția Sabbatului, zilele nu erau numite, ci numărate. Ziua (**iom**) era socotită de dimineață până dimineață, așa cum apare în relatarea despre Creație. Ulterior, această determinare a fost înlocuită cu aceea babiloniană – de seara până seara, ceea ce este obișnuit în Noul Testament. Ziua propriu-zisă avea trei momente principale – dimineața, amiaza și seara, abia în Noul Testament se întâlnește împărțirea ei în [ceasuri] (12). Noaptea era împărțită, ca în Babilon, în trei veghi (de noapte) (ebr. **ašmura**), care apoi, datorită influenței romane, au devenit patru³⁵⁵.

12: **și a plouat pe pământ timp de patruzeci de zile și patruzeci de nopți.**

13: **În chiar ziua aceea a intrat Noe în corabie, precum și Sem, Ham și Iafet, fiii lui Noe, femeia lui Noe și cele trei femei ale fiilor săi.**

„Septuaginta lasă să se înțeleagă că femeile au fost despărțite în arcă de soții lor, relațiile sexuale fiind întrerupte. Tradiția iudaică (Ginzberg, *Legendele evreilor*, t. V) și creștină (Didim, *ad locum*; Chiril al Ierusalimului, *Procateheză*) confirmă acest posibil sens. Textul Masoretic are însă *cu ei*³⁵⁶. Oricum ar fi fost, Ham nu a păzit asceza firească în timpul unui cataclism, așa cum se va vedea la capitolul 9.

14: **Și toate fiarele după fel și toate dobitoacele după fel și toate târâtoarele ce se târăsc pe pământ după fel și toate înaripatele după fel**

15: **au intrat la Noe în corabie, două câte două din tot trupul care are-n el suflare de viață.**

16: **Și cele ce-au intrat – o parte bărbătească și-o parte femeiască din tot trupul – au intrat precum îi poruncise Dumnezeu lui Noe. Și Domnul Dumnezeu i-a închis corabia pe dinafară.**

„Dumnezeu participă concret la salvarea lui Noe, închizând arca din exterior. Philon vede în episodul îmbarcării pe arcă un simbol al închiderii intelectului (Noe) în trup (*QG* II, 11). Pentru Ioan Gură de Aur, închiderea lui Noe este analogă închiderii lui Iona în pânțele balenei, prefigurare a Învierii (*Hom. Col. V*)³⁵⁷.

17: **Și a fost potopul pe pământ timp de patruzeci de zile și patruzeci de nopți; și apele au crescut și au ridicat corabia și ea s-a înălțat deasupra pământului.**

18: **Și s-au înstăpânit apele și-au tot crescut pe pământ; și corabia se purta pe deasupra apelor.**

19: **Și-atât de mult s-au înstăpânit apele pe pământ, încât toți munții cei înalți care erau sub cer s-au acoperit;**

20: **cu cincisprezece coți s-a ridicat apa deasupra-le și toți munții cei înalți s-au acoperit.**

Potopul s-a pornit în luna **Iyyar** (aprilie – mai). Apele s-au ridicat 15 coți deasupra munților. Vechii evrei notau numărul 10 cu litera **yod**, iar pe 5 cu **he**, astfel că 15 ar fi **IH** – începutul tetragramei sacre **IHVH (Iahve)**. S-ar înțelege astfel că tot cel unit cu Dumnezeu suie deasupra stihilor. Îmbietor, acest calcul rezistă cu greu, deoarece evreii, în cazul numărului 15, foloseau literele **teth** și **waw** (9+6), tocmai pentru a feri de profanare numele divin. Rămâne, totuși, posibilitatea de a gândi numele divin, fără ca el să fie rostit.

21: **Și a murit tot trupul ce se mișca pe pământ: păsările, dobitoacele, fiarele, toate vietățile ce mișună pe pământ, și toți oamenii;**

Cel ce vede în materie ultima realitate și se cufundă în viețuirea dobitocească este mort înaintea lui Dumnezeu.

³⁵⁴ GEN, p. 337

³⁵⁵ GEN, p. 337

³⁵⁶ SEP 1, p. 71

³⁵⁷ SEP 1, p. 71

22: toate cele ce aveau în nări suflare de viață, toate cele ce erau pe pământ uscat, toate au murit.

23: **Și s-a stins toată ființa ce se afla pe fața-ntregului pământ, de la om până la dobitoc și până la târâtoare și până la păsările cerului, toate s-au stins de pe pământ; și n-a rămas decât Noe și ce era cu el în corabie.**

„Noe este *rămășița* neamului omenesc. Tema *rămășiței salvate* are o mare importanță în textele profetice: ea este soluția găsită pentru a împăca dreptatea lui Dumnezeu (care ar cere pedepsirea) cu fidelitatea Sa (care a făgăduit salvarea)”³⁵⁸.

24: **Iar apa a tot crescut pe pământ vreme de o sută cincizeci de zile.**

Numărul 150 era notat prin literele **qof** (100) și **nun** (50), prima și ultima literă a numelui *Cain*. Poate că astfel se dă de înțeles că a pierit toată descendența lui Cain, fără a i se mai pomeni numele.

Izbăvirea au aflat doar cei ocrotiți în corabia de lemn. „Totdeauna viața a venit prin lemn. Pe vremea lui Noe, prin o corabie de lemn s-a dat viața”³⁵⁹. Mai apoi, viața veșnică s-a dăruit prin lemnul Sfintei Cruci.

Pieirea atâtor oameni e explicată de Clement Alexandrinul: „Ceea ce este mai subtil, adică sufletul, n-ar putea suferi ceva rău din partea apei, care este mai densă, și nu poate fi dominat din pricina subtilității și simplității lui; de aceea sufletul se și numește incorporeal. Dar partea aceea care a ajuns densă – că a ajuns densă din pricina păcatului – aceea este aruncată împreună cu duhul cel trupesc”³⁶⁰.

CAPITOLUL 8 – Încetarea potopului. Noe iese din corabie și-I aduce jertfă lui Dumnezeu.

1: **Și Dumnezeu Și-a adus aminte de Noe și de toate fiarele și de toate dobitoacele și de toate păsările și de toate vietățile mișcătoare câte erau cu el pe corabie; și a adus Dumnezeu vânt pe pământ și apele s-au potolit;**

Vânt sau suflare (SEP 1): „este vorba de o boare divină menită să zvânte fața pământului după potop”³⁶¹.

2: **izvoarele adâncului și jgheaburile cerului s-au închis și ploaia din cer a încetat.**

3: **Și apa scădea treptat de pe pământ și după o sută cincizeci de zile apele s-au micșorat.**

4: **Iar în luna a șaptea, în ziua a douăzeci și șaptea a lunii, corabia s-a odihnit pe muntele Ararat.**

„Literal: pe munții Ararat. Lanț muntos în Armenia de astăzi, la sud de Caucaz”³⁶². „Utnapiștim, în legenda babiloneană, se oprește pe muntele Nisir, iar Deukalion pe Parnas, înlocuit târziu prin Athos sau Etna”³⁶³.

Corabia s-a oprit pe Munții *Ararat* (= pământ sfânt; căruța celor închinați), locul exact nefiind cunoscut. Aceasta s-a petrecut în luna **Tişri** (septembrie – octombrie), prima lună a anului civil iudaic și a șaptea a anului religios. Dacă tradiția despre potop ajunsă până la Moise, autorul Cărții Facerii, a păstrat aceste date, înseamnă că încă de pe timpul lui Noe ele aveau o semnificație.

5: **Iar apele au tot scăzut până în luna a zecea; iar în cea dintâi zi a lunii a zecea s-au arătat vârful munților.**

³⁵⁸ SEP 1, p. 72

³⁵⁹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, II, 8

³⁶⁰ *Stromate*, VI, 52, 1-2

³⁶¹ SEP 1, p. 72

³⁶² BBVA, p. 30

³⁶³ GEN, p. 338

6: **Și a fost că după patruzeci de zile a deschis Noe fereastra corăbiei pe care o făcuse**

7: **și a trimis corbul să vadă dacă apele au scăzut. Și ieșind acesta, nu s-a mai întors până ce apele-au secăt pe pământ.**

„Proba cu păsări apare și în legenda babiloneană, Utnapiștim trimite pe rând un porumbel, o rândunică și un corb. În majoritatea mitologiilor, corbul este un mesager divin cu funcții profetice, de bun sau rău augur, ambivalență ce se datorează proprietăților sale fizice diferite. Aici el ar fi simbolul perspicacității (cf. *Dictionnaire des symboles*, Paris, 1973). Numeroase exemple și în poezia populară română”³⁶⁴.

„După Septuaginta, *corbul nu s-a mai întors*; după Textul Masoretic, el *plecă și se întorcea*. Philon interpretează alegoric plecarea definitivă a corbului: viciul se complăce în atmosfera potopului, dar pleacă pentru totdeauna în condiții normale, în vreme ce porumbelul, simbolul virtuții, revine în sufletul omului drept (*QG II*, 35-39). Corbul este un animal interzis, după Levitic 11, 15; va deveni simbol al diavolului”³⁶⁵.

Dacă potopul e simbol al Botezului, corbul care nu se mai întoarce semnifică ștergerea păcatului prin Botez. Pasăre necurată și hrănindu-se cu cadavre, corbul are o conotație malefică.

8: **Și după el a trimis porumbelul ca să vadă dacă apele au scăzut de deasupra feței pământului.**

Porumbelul: „Singura pasăre amintită ca animal de jertfă, fiind în special ofranda celor săraci. Simbolistica sa în Vechiul Testament este relativ variată, în mare măsură încadrându-se tradiției antice mai largi, în care porumbelul este simbol al sufletului. Începând cu acest episod, el devine și simbol al păcii și armoniei. În Noul Testament va deveni mai cu seamă simbol al Sfântului Duh”³⁶⁶.

9: **Dar porumbelul, negăsind loc de odihnă pentru picioarele sale, s-a întors la el în corabie; căci încă era apă pe toată fața pământului. Și [Noe] a întins mâna și l-a apucat și l-a băgat la el în corabie.**

„Creștinii fac analogie între porumbelul lui Noe și cel care se va pogorî peste Iisus în momentul botezului (Matei 3, 16 etc.): porumbelul este o imagine a Duhului Sfânt care se pogoră asupra celor drepti, Iisus fiind adevăratul Noe. Un element care întărește lectura tipologică a episodului îl constituie faptul că porumbelul se întoarce *către seară* (Chiril al Ierusalimului, *Cat.* XVII, 10; Ioan Gură de Aur, *Hom. in Mt.* XII, 3). În unele reprezentări bizantine ale botezului lui Iisus, porumbelul ține un ram de măslin în cioc”³⁶⁷.

10: **Și așteptând încă alte șapte zile, din nou a trimis porumbelul din corabie.**

11: **Și porumbelul s-a întors la el spre seară; și iată, avea în cioc o ramură verde de măslin. Atunci a cunoscut Noe că apele se scurseseră de pe fața pământului.**

Ramură verde de măslin: Septuaginta are aici *κάρφος*, „care desemnează mai degrabă un vreasc sau un mai (oricum, ceva uscat). Traducătorul Septuagintei vrea să sugereze probabil că apele s-au retras definitiv, așa încât crenguța respectivă a avut vreme să se și usuce. În Textul Masoretic, dimpotrivă, frunza de măslin e *proaspătă*”³⁶⁸. La fel cum, tacit, a făcut-o și Anania, preferăm aici varianta textului ebraic.

Porumbelul deasupra apelor e simbol al Duhului Sfânt (cf. Matei 3, 16), iar ramura de măslin închipuie pe Hristos. *Spre seară* arată timpul venirii Mântuitorului, spre *seara* zilei a șaptea. Dubla slobozire a porumbelului închipuie, pentru noi, cele două firi ale Mântuitorului, omenească și dumnezeiască. Se mai indică și aceea că Botezului îi urmează Mirungerea (măslinul fiind legat de ideea untdelemnului): „Botezului îi urmează ungerea cu untdelemn; el indică ungerea noastră, ne face *hristoși* (= unși) și ne făgăduiește, prin Duhul Sfânt, mila lui

³⁶⁴ GEN, p. 338

³⁶⁵ SEP 1, p. 72

³⁶⁶ GEN, p. 338

³⁶⁷ SEP 1, pp. 72-73

³⁶⁸ SEP 1, p. 73

Dumnezeu, pentru că porumbelul a adus o ramură de măslin celor care au fost izbăviți de potop³⁶⁹.

12: Și încă alte șapte zile așteptând, din nou i-a dat drumul porumbelului; dar acesta nu s-a mai întors la el.

Uscatul începuse să se arate. Al treilea zbor al porumbelului ne poate duce cu gândul la taina Treimii.

13: Și a fost că în anul șase sute unu al vieții lui Noe, în prima zi a lunii întâi, secând apa de pe pământ, a ridicat Noe acoperișul corăbiei și a privit: și iată că apa secase de pe fața pământului.

Ziua întâi arată o restaurare a creației, iar luna întâi este **nisan** (martie-aprilie) de mai târziu, în care Mântuitorul va pătimi și va învia.

14: Iar în luna a doua, în douăzeci și șapte ale lunii, pământul era uscat.

15: Și Domnul Dumnezeu i-a grăit lui Noe, zicând:

16: „Ieși din corabie, tu și împreună cu tine femeia ta, fiii tăi și femeile fiilor tăi;

17: și toate fiarele care sunt cu tine, și tot trupul: de la păsări și pân-la dobitoace și toate târâtoarele ce se mișcă pe pământ scoate-le împreună cu tine; creșteți și înmulțiți-vă pe pământ!”

„Textul Septuagintei reia expresia din 1, 28, ceea ce sugerează o naștere din nou a lumii, aceasta fiind solidară cu omul atât în cădere cât și în mântuire³⁷⁰.

18: Și a ieșit Noe, precum și femeia sa și fiii săi și femeile fiilor săi;

19: și toate fiarele, toate dobitoacele, toate păsările și toate târâtoarele care se mișcă pe pământ, după felul lor, au ieșit din corabie.

20: Și Noe I-a zidit Domnului un jertfelnic; și a luat din toate animalele cele curate și din toate păsările cele curate și le-a adus ardere-de-tot pe jertfelnic.

Jertfelnic: „altar făcut din pietre așezate unele peste altele³⁷¹. *Ardere-de-tot*: „holocaust: jertfă în care animalul sacrificat era în întregime mistuit de focul de pe altar. Ofrandă totală, din care jertfitorul nu-și reține nici o parte³⁷². „Ca în majoritatea religiilor, *jertfa* ocupă în Vechiul Testament un loc central. Ea nu este desemnată printr-un termen special, ci cel mai frecvent prin acela de *ofrandă*, căruia i se alătură alți termeni apropiați ca sens. Până în epoca regilor, sunt amintite numai ocazional practici de cult ale patriarhilor sau ale diferitelor triburi; începând însă cu perioada de după exil, este stabilită o complexă reglementare a acestora, în care sunt păstrate rituri foarte vechi, chiar din perioada pre-mozaică. Înțelesul și însemnătatea jertfei în Vechiul Testament sunt determinate de imaginea despre divinitate a israeliților: o divinitate personală, etică, nesuportând nici un fel de rivalitate, stăpână absolută a oamenilor, ce nu o pot influența prin nici o practică magică, de aceea religia Vechiului Testament este permanent ostilă magiei (Ieșirea 22, 17; Deuteronom 18, 9-13; I Regi 15, 23). Jertfa avea ca scop stabilirea sau restabilirea legăturii cu Dumnezeu, obținându-se astfel împăcarea sau ajutorul Acestuia. Ea consta din ceea ce omul însuși avea nevoie pentru viață sau din ceea ce, în decursul schimbării culturilor, avea la dispoziție. În epoca nomazilor era jertfită carnea animalelor de turmă, ulterior și produse agrare. Cel mai frecvent se întâlnește în Vechiul Testament (de 280 de ori) tipul de ofrandă ce consta în arderea întregului animal, jupuit de piele, și care semnifica un fel de omagiu adus lui Iahve, la care se putea adăuga motivul mulțumirii (Facerea 8, 20; I Regi 6, 14; II Regi 6, 17) sau al rugăminții (I Regi 7, 9; 13, 9 etc.). Prin jertfa sa, Noe încearcă restabilirea legăturii cu Dumnezeu, împăcarea cu Acesta (LThK)³⁷³

„Prima ocurență a termenului **θυσιαστήριον**, *loc pentru jertfe, altar*, neatestat în greacă înaintea Septuagintei (avem de-a face, așadar, cu un *neologism* antic). Pentru a reda cuvântul

³⁶⁹ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 9

³⁷⁰ BBVA, p. 30

³⁷¹ BBVA, p. 30

³⁷² BBVA, p. 30

³⁷³ GEN, p. 338

ebraic unic, **mizbeah**, traducătorii folosesc două cuvinte grecești: **θυσιαστήριον**, care desemnează *altarul* bun, al jertfelor pentru Dumnezeu, și **βωμός**, care desemnează altarele păgâne³⁷⁴.

21: Și Domnul Dumnezeu a mirosit bună mireasmă și a zis Domnul Dumnezeu în inima Sa: „De-acum nu voi mai blestema pământul din pricina faptelor omului, căci închipuirea inimii omului se pleacă spre rău încă din tinerețea lui; și nici nu voi mai pierde toate făpturile vii așa cum am făcut.

„*Miros plăcut sau plăcută/bună mireasmă* va trece în Noul Testament, pentru Iisus, jertfă *plăcută lui Dumnezeu, cu bun miros/miros de bună mireasmă* (Efeseni 5,2). Aceeași expresie va fi folosită pentru martiri. ♦ *faptele oamenilor* (sau *lucrările lor*) este specific Septuagintei, pentru că Textul Masoretic spune doar *din pricina omului*. Versiunea Septuagintei a dat naștere speculațiilor teologice: Dumnezeu nu ține seamă de natura omului, esențialmente bună, ci de faptele fiecăruia. ♦ *încă din tinerețe*: se referă, după Theodoret, la păcatul care intră în om *la adolescență*, prin impulsunile sexuale³⁷⁵.

22: De-acum, câte zile va avea pământul, semănat și secerat, frig și căldură, vară și iarnă, ziuă și noapte nu vor mai înceta!”

Prin Noe, omenirii i se făgăduiește că nu vor mai veni asupra sa cataclisme de asemenea proporții. Aceasta, însă, *câte zile va avea pământul*, ca să nu credem că lumea noastră e fără de sfârșit!

CAPITOLUL 9 – Rânduială nouă pe pământ. Legământul lui Dumnezeu cu Noe. Noe și fiii săi.

1: Și i-a binecuvântat Dumnezeu pe Noe și pe fiii săi și le-a zis: „Creșteți și înmulțiți-vă și umpleți pământul și stăpâniți-l!”

2: Groaza și frica de voi fie peste toate fiarele pământului, peste toate păsările cerului, peste tot ce se mișcă pe pământ și peste toți peștii mării; pe mâna voastră le-am dat.

„Omul este din nou binecuvântat și consacrat rege al creației ca la începuturi, dar acum nu va mai domni armonia *vârstei de aur*, noua epocă va fi frământată de lupta omului cu animalele și a oamenilor între ei (BJ)³⁷⁶.

3: Tot ce se mișcă și tot ce trăiește fie-vă spre hrană; așa cum iarba verde, pe toate vi le-am dat.

„Dumnezeu dă voie oamenilor să mănânce și carne, după ce Facerea 1, 30 lăsase să se înțeleagă că omul va avea un regim alimentar vegetarian, mai precis, erbivor³⁷⁷.

4: Numai carne cu viața ei – sângele – să nu mâncați.

Față de starea paradisiacă, omul se va hrăni și cu carne, însă scursă de sânge. Se pune astfel stavilă cruzimii; în plus, sângele aparține lui Dumnezeu, el reprezentând viața, darul Creatorului. Este aici cea mai veche regulă alimentară consemnată de Scriptură.

5: Cât despre viața voastră – sângele -, pentru ea voi cere socoteală de la toată fiara; și de la fratele omului voi cere socoteală pentru viața omului.

„Altfel formulat: fiecărui om îi voi cere socoteală pentru viața (sângele) fratelui său³⁷⁸.

6: Cel ce va vărsa sânge de om, de către om îi va fi sângele vărsat, căci după chipul lui Dumnezeu l-a făcut Dumnezeu pe om.

³⁷⁴ SEP 1, p. 73

³⁷⁵ SEP 1, pp. 73-74

³⁷⁶ GEN, p. 338

³⁷⁷ SEP 1, p. 74

³⁷⁸ BBVA, p. 30

E schițată o primă normă juridică, pedeapsa pentru omor. Uciderea e o fărădelege împotriva Divinității, căci e atinsă creatura Sa. „Viața Îi aparține lui Dumnezeu, căci El i-a dat-o fiecăruia. A atenta la viața omului înseamnă a atenta la însuși chipul lui Dumnezeu”³⁷⁹. „Sângele ca sălaş al vieții aparține lui Dumnezeu, de aceea orice vărsare de sânge nevinovat este o fărădelege împotriva divinității și se răscumpără prin sângele ucigașului”³⁸⁰.

7: Voi însă creșteți și înmulțiți-vă și umpleți pământul și stăpâniți-l!”

8: Și i-a grăit Dumnezeu lui Noe și fiilor săi care erau cu el, zicând:

9: „Iată, Eu închei legământul Meu cu voi, cu urmașii voștri de după voi

„*Legământ*: alianță, învoială, acord, făgăduință, testament. Legământul lui Dumnezeu cu Noe va fi urmat de acela cu Avraam (capitolele 15 și 17) și de acela cu poporul lui Israel (Ieșirea 24)”³⁸¹. „Prin Noe, Dumnezeu încheie un legământ cu toată omenirea, nu doar cu poporul lui Israel, ca mai târziu”³⁸². Atragem însă atenția că acest legământ n-a fost abolit vreodată, astfel că relația specială a lui Dumnezeu cu poporul Israel într-o perioadă istorică nu anulează legătura Sa cu celelalte neamuri.

10: și cu toate ființele vii care sunt cu voi: cu păsările, cu dobitoacele și cu toate fiarele pământului care sunt cu voi, cu toate câte au ieșit din corabie;

11: cu voi închei acest legământ: nici un trup nu va mai pieri de apele potopului și nici un potop nu va mai fi să pustiască pământul”.

12: Și a zis Domnul Dumnezeu către Noe: „Iată semnul legământului pe care Eu îl fac cu voi și cu toată ființa vie care este cu voi, din ne-am în neam și de-a pururi:

13: curcubeul Meu îl așez în nor, ca să fie el semn al legământului dintre Mine și pământ.

Curcubeul sau arcul (SEP 1): „*arcul*: după Philon, reprezintă *forța nevăzută a lui Dumnezeu, care încordează și slăbește norii* (QG II, 64)”³⁸³. „Legământul lui Iahve cu Noe reprezintă primul legământ al lui Dumnezeu făcut cu întreaga creație. El garantează stabilitatea veșnică a ordinii naturii după potop. Este un legământ unilateral, generos și necondiționat, deoarece așa numitele *legi ale lui Noe* (vv. 1-7) nu aparțin de fapt legământului propriu-zis. Apare acum imaginea unui Dumnezeu nu numai creator, ci și hotărât să păstreze ceea ce a creat. Omul nu este de acum înainte numai creația lui Dumnezeu, ci se găsește sub protecția mântuitoare a Acestuia. În opoziție cu relatările politeiste despre potop, Vechiul Testament subliniază identitatea unei divinități unice, creatoare, drepte și ocrotitoare, cu Dumnezeul lui Israel”³⁸⁴.

14: Și fi-va că ori de câte ori voi aduna nor deasupra pământului și curcubeul Meu se va arăta în nor,

15: Îmi voi aduce aminte de legământul Meu pe care l-am încheiat cu voi și cu toată ființa vie a oricărui trup, și apele nu vor mai deveni potop ca să nimicească tot trupul.

16: Fi-va curcubeul Meu în nor și Eu îl voi vedea și-Mi voi aduce aminte de legământul veșnic dintre Mine și toată ființa vie din tot trupul care este pe pământ!”

În general, curcubeul simbolizează legătura dintre cer și pământ. Aici, sensul e aproape același, curcubeul fiind semnul alianței dintre Dumnezeu și oameni. „Imaginea curcubeului a dat naștere în diferite mitologii și religii la simboluri diferite. Cel mai frecvent este acela al curcubeului ca pod, legătură între două lumi, între cer și pământ, între zei și oameni (cf. Iris, mesagera zeilor în mitologia greacă). Aici el este simbolul alianței între Dumnezeu și oameni, semnul unei noi creații, ocrotită de bunăvoința divină”³⁸⁵.

³⁷⁹ BBVA, p. 30

³⁸⁰ GEN, p. 338

³⁸¹ BBVA, p. 30

³⁸² SEP 1, p. 74

³⁸³ SEP 1, p. 75

³⁸⁴ GEN, pp. 338-339

³⁸⁵ GEN, p. 339

17: **Și a zis Dumnezeu lui Noe: Acesta este semnul legământului pe care Eu l-am încheiat între Mine și tot trupul care este pe pământ”.**

18: **Iar fiii lui Noe care au ieșit din corabie erau Sem, Ham și Iafet. Iar Ham era tatăl lui Canaan.**

Amintit abia acum, Canaan pare să fi fost conceput chiar în zilele potopului, fapt privit ca indicând neseriozitatea lui Ham, trăsătură manifestată și în evenimentele ce vor urma. Tot mai jos, vom reveni asupra lui Canaan.

19: **Aceștia sunt cei trei fii ai lui Noe; din ei s-au răspândit [oamenii] pe-ntregul pământ.**

20: **Noe a prins a fi lucrător de pământ și a sădit vie.**

„Noe este numit γεωργός, *țăran*, spre deosebire de Cain, despre care se spune doar că lucra pământul (4, 2). Philon îl apropie pe Noe abia ieșit din arcă de Adam, alungat din rai: amândoi încep să cultive pământul. Noe este un al doilea Adam (QG II, 66). Fraza greacă este complicată, sunând exact așa: *A început Noe, om țăran al pământului...* Ideea principală este că o dată cu Noe pământul a început să fie lucrat cu pricepere și temeinicie”.

„Noe este socotit primul cultivator al viței de vie [...]. Vinul era privit ca un dar al lui Iahve și, alături de pâine și ulei, constituie unul dintre mijloacele esențiale de hrană, având un rol foarte important în cultul religios ca băutură de jertfă. A sta la umbra viței de vie și a smochinului și a le gusta fructele este pentru Vechiul Testament una din imaginile fericirii”³⁸⁶.

21: **Și a băut vin și s-a îmbătat și s-a dezvelit în cortul său.**

„Beția lui Noe: episod comentat amplu de exegeții antici. Philon i-a consacrat trei tratate, în jurul a trei teme complementare: lucrarea pământului (*De plantatione*), beția (*De ebrietate*) și trezirea din beție (*De sobrietate*). Philon dă o valoare pozitivă beției înțeleptului (*sobria ebrietas*), care nu-i altceva decât beția intelectului în comuniune cu energiile divine”³⁸⁷.

22: **Iar Ham, tatăl lui Canaan, a văzut goliciunea tatălui său și, ieșind afară, le-a spus celor doi frați ai săi.**

„De aici înainte numele de Ham nu va mai fi pomenit, iar Canaan va fi blestemat”³⁸⁸. „Ham este fiul rău al lui Noe, care, conform unei tradiții transmise de *Cartea Jubileelor* și Iosif Flaviu, a perpetuat învățăturile îngerilor căzuți și ale giganților după potop (înscriindu-le pe table de metal, imperisabile). Această tradiție își are, probabil, originea în episodul de față, unde Ham joacă rolul *denunțătorului*. Vina lui este de a vesti un lucru rușinos (goliciunea tatălui) *în afară*, așadar de a face public un lucru intim. După o altă tradiție, atestată de Philon (QG II, 71) și preluată de creștini, Ham ar fi răs la vederea goliciunii lui Noe. Acest răs batjocoritor va fi interpretat de Chiril al Alexandriei ca o prefigurare a batjocurilor îndurate de Iisus, dezbrăcat înaintea răstignirii (*Glafire II*)”³⁸⁹.

23: **Dar Sem și Iafet au luat o haină, și-au pus-o amândoi pe umeri și, mergând cu spate-nainte, au acoperit goliciunea tatălui lor; cum ei își aveau fețele întoarse înapoi, n-au văzut goliciunea tatălui lor.**

Sfinții Părinți, combătând patima beției, dau uneori exemplu pe Noe care, în ciuda virtuților sale, a alunecat vremelnice, datorită îmbătării cu vin. Ca circumstanță atenuantă, se subliniază noutatea vinului pentru Noe, acesta necunoscându-i efectele. E o intenție pedagogică în aceste comentarii, dar aici s-ar putea vedea și altceva. Plin de bucurie duhovnicească, Noe simte refăcută în el starea paradisiacă, nemaiavând nevoie de veșminte. Dar fiii săi, neputând privi cu ochi nepătimăș, reamintesc pierderea stării edenice. Dacă Ham e cu totul ușuratic, Sem și Iafet nu-și judecă tatăl, dar nici nu pot împărtăși starea duhovnicească a aceluia. „Noe

³⁸⁶ GEN, p. 339

³⁸⁷ SEP 1, p. 75

³⁸⁸ GEN, p. 339

³⁸⁹ SEP 1, p. 75

rămăsese gol, dar nu se rușina, fiindcă era plin de voie bună și de bucurie duhovnicească. Dar cel ce a râs de el când l-a văzut gol a rămas el însuși sub ocara înjosirii veșnice³⁹⁰.

24: Când Noe s-a trezit din vin, a înțeles ce-i făcuse fiul său cel mai tânăr,

Fiul său cel mai tânăr (SEP 1 a tradus prin *necoptul fiu*): „Ham este al doilea fiu al lui Noe, așadar nu se poate traduce prin *mezin*. Ideea este lipsa de maturitate a fiului nerușinat. Philon interpretează adjectivul *νεώτερος* ca *revoluționar, liberal* (Sobr. 6)³⁹¹.

25: și a zis: „Blestemat să fie Canaan! Robul robilor le va fi el fraților săi!”

Cel blestemat e fiul lui Ham, *Canaan* (= umilință, supunere), numele lui Ham nemaifiind vrednic de pomenire. Posibil ca și Canaan să fi împărtășit atitudinea disprețuitoare a tatălui său din acel moment. „Spusele lui Noe despre Canaan s-au împlinit cu gabaoniții, strănepoții lui Canaan³⁹².

26: Și a zis: „Binecuvântat să fie Domnul, Dumnezeu lui Sem, iar Canaan să fie robul său;

27: să-l înmulțească Dumnezeu pe Iafet și să locuiască-n corturile lui Sem, iar Canaan să le fie slugă”.

Să-l înmulțească: „literal: să-i lărgească (neamul). În ebraică, joc de cuvinte între *yefet* = Iafet și *yafte* = a lărgi. Binecuvântarea implică nu numai creșterea în număr a urmașilor lui Iafet, ci și extinderea lor pe teritorii vaste³⁹³. „Tradiția rabinică îl identifică pe Iafet cu strămoșul grecilor (Iapetos, un fiu al lui Zeus, a fost tatăl lui Prometeu), care va locui în corturile lui Sem, adică va deveni ucenicul lui Sem (strămoșul evreilor) și se va converti. Pentru creștini, *lărgirea* lui Iafet înseamnă extinderea legământului și la păgâni, viitorii creștini, Iafet fiind un simbol al Bisericii (Irineu, *Dem.* 21; Origen, *Hom. Ies.* III, 4)³⁹⁴.

„Binecuvântarea sau blestemul patriarhilor peste capul unei descendențe se realizează în urmașii acestuia. Neamul lui Canaan va fi supus lui Sem, strămoșul lui Avraam și al israeliților, așezați sub ocrotirea specială a lui Iahve, și lui Iafet, ai cărui descendenți se vor întinde în detrimentul lui Sem. Situația istorică concretă va fi aceea a domniei lui Saul și a începutului domniei lui David, când israeliții și filistenii vor domni asupra Canaanului și când filistenii au invadat o parte a teritoriului israelit (BJ)³⁹⁵. Aici, socotim că exemplele s-ar putea extinde, mergând chiar până în zilele noastre.

28: După potop, Noe a mai trăit trei sute cincizeci de ani.

29: Iar de toate, zilele lui Noe au fost nouă sute cincizeci de ani; și a murit

Cu moartea lui Noe se încheie partea referitoare la potop, continuându-se cu enumerarea urmașilor celor trei fii ai săi.

CAPITOLUL 10 – Obârșia neamurilor răspândite pe pământ.

„Sub forma unui arbore genealogic, (capitolul 10) oferă lista populațiilor, grupate mai puțin după afinități etnice, cât după raporturi istorice și geografice. [...] Descendenții lui Iafet vor popula Asia Mică până la Marea Neagră și insulele Mediteranei până în sudul Spaniei, cei ai lui Ham vor locui în ținuturile din sud: Egipt, Etiopia, Arabia și Canaan, făcându-se astfel referiri la dominația egipteană asupra acestor ținuturi. Între ei se vor afla *fiii lui Sem* – elamiții, asirienii, arameenii și strămoșii evreilor. Aceștia din urmă nu reprezintă în întregime ceea ce înțelegem azi prin populații semitice, căci, bineînțeles, această listă nu este concepută după criterii lingvistice [...]. Prin ea se afirmă unitatea speciei umane, divizată în grupuri ce pornesc

³⁹⁰ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LVIII, 12

³⁹¹ SEP 1, p. 76

³⁹² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, VIII, 3

³⁹³ BBVA, p. 31

³⁹⁴ SEP 1, p. 76

³⁹⁵ GEN, p. 339

de la o sursă comună, împărțirea ce apare în versetul 32 ca împlinire a binecuvântării lui Iahve din 9, 1³⁹⁶.

1: Iată-i pe urmașii fiilor lui Noe: Sem, Ham și Iafet, cărora li s-au născut fii după potop.

2: Fiii lui Iafet: Gomer, Magog, Madai, Iavan, Tubal, Meșec și Tiras.

Fiii lui Iafet:

- *Gomer* (= isprăvire; desăvârșire) – „Probabil eponimul cimerienilor vechilor autori (cf. Homer, *Odiseea* XI, 4) sau al populației Gimirai din inscripțiile asiriene. Au locuit inițial pe coastele de nord ale Mării Negre (cf. numele peninsulei Crimeea), iar în sec. al VIII-lea î. Hr. au fost siliți de regii din Urartu să se îndrepte spre vest și să cucerească regatul lidian al regelui Gyges. Ajung apoi în Ionia, de unde sunt siliți să se retragă în Capadocia (Iezechiel 38, 6)³⁹⁷.

- *Magog* (= cei din ținutul de jos) – „o populație din sud-estul Mării Negre. Iosif Flaviu (*Antichități iudaice* I, 61) și Ieronim (Migne, PL 25, 356) o identifică cu sciții; în Iezechiel 38 ss. Este un ținut legendar al *dușmanilor din Nord*. Tradiția iudaică face din Magog al doilea rege apocaliptic alături de Gog³⁹⁸.

- *Madai* (= cel mijlociu), strămoșul mezilor;

- *Iavan* (= tinerel) – „numele generic al ionienilor, locuitori ai cetăților din Asia Mică, ulterior denumire pentru întreaga Grece, fără a se putea face întotdeauna o distincție precisă³⁹⁹.

- *Tubal* (= reîntors, aramă) – „a fost identificat cu așa-numiții tibareneri pomeniți de Herodot, Strabo și Plinius și cu regii asirieni Tobal pomeniți de inscripții⁴⁰⁰.

- *Meșec* (= câștig; lung), popor vecin cu Tubal;

- *Tiras* (= înspăimântător; nimicitor), tirasienii au fost identificați, pe rând, cu tracii, cu tirenienii sau cu etruscii.

Între Iavan și Tubal, Septuaginta are în plus pe *Elișa*, prezent aici la versetul 4, ca fiu al lui Iavan.

3: Fiii lui Gomer: Așchenaz, Rifat și Togarma.

Fiii lui Gomer:

- *Așchenaz* (= roșu ca focul; mulgător de iepe): „sunt fie frigienii, care locuiau pe atunci în Bitinia (cf. numele grecesc **Ἀσκάνιος**), fie sciții, care veniseră în sec. al VII-lea în Armenia⁴⁰¹.

- *Rifat* (= zdrobirea dușmanului), identificat de Iosif Flaviu cu paflagonienii;

- *Togarma* (= osos; certăreț) – „populație cunoscută prin creșterea și comercializarea cailor și catârilor⁴⁰².

4: Fiii lui Iavan: Elișa și Tarșiș, Chitim și Dodanim.

Fiii lui Iavan:

- *Elișa* (= slava lui Dumnezeu) – „localitate pe coasta Mediteranei: au fost propuse Elis, în Peloponez, apoi, datorită apelativului Elissa al Didonei, Cartagina etc.⁴⁰³.

- *Tarșiș* (= subjugarea dușmanului; piatră prețioasă) – „unul dintre ținuturile de coastă la vest de Palestina, greu de localizat. Oricum, avea un comerț înfloritor, de acolo provenind argintul, fierul etc. (Iezechiel 27, 12). Unii cercetători l-au identificat cu Tartessos în Spania, alții au propus localități din nordul Mării Negre sau din Sardinia. Ca cetate comercială feniciană

³⁹⁶ GEN, p. 339

³⁹⁷ GEN, p. 339

³⁹⁸ GEN, p. 339

³⁹⁹ GEN, p. 339

⁴⁰⁰ GEN, p. 339

⁴⁰¹ GEN, p. 339

⁴⁰² GEN, p. 339

⁴⁰³ GEN, p. 339

a fost presupus și Tarsus în Cilicia, ceea ce pare a fi mai aproape de orizontul geografic al Bibliei, mai cu seamă că în Facerea 10, 4, Iezechiel 27, 12 este amintit alături de Ionia, iar în Isaia 66, 19 alături de Lidia⁴⁰⁴.

- *Chitim* (= uriași) – „denumirea inițială a insulei Cipru și a locuitorilor săi, care în Vechiul Testament apar ca navigatori prin excelență. Ulterior a devenit numele lumii insulare egeene (Isaia 2, 10), al Macedoniei (I Macabei 1, 1; 8, 5) și apoi al Imperiului Roman (Daniel 11, 30)⁴⁰⁵.

- *Dodanim* (= prietenul somnului) – „este greu de precizat ce populație se ascunde sub acest nume. Este probabil o scriere greșită pentru *dardani* sau *danai*. El apare și ca *Rodanim*, preluat astfel de Septuaginta, ceea ce ar putea fi o referire la *Rodos*⁴⁰⁶.

5: Din aceștia s-au desprins insulele neamurilor în pământul lor, fiecare după limba sa în triburile și-n națiile lor.

„După unii comentatori, [aici e vorba despre] ramurile care au migrat spre vest și au populat insulele și țărmurile Mediteranei. Fraza însă sugerează și metafora unui pământ plutitor din care se desprind plauri (vezi 10, 32). Ideea unității primordiale a speciei umane⁴⁰⁷. În altă opinie, „este vorba de insulele și coastele Mediteranei (BJ)⁴⁰⁸. *Insulele neamurilor* sau „*ostroave de neamuri* sau *de nații* este o expresie calchiată de Septuaginta după Textul Masoretic, interpretată de Philon în mod literal: neamul lui Iafet s-a înmulțit atât de tare, încât a trecut de pe continent pe insule (QG II, 80)⁴⁰⁹.

6: Fiii lui Ham: Cuș, Mițraim, Put și Canaan.

Fiii lui Ham:

- *Cuș* (= negru; ținutul fețelor arse) e „numele Etiopiei. El contează ca părinte al neamurilor arabe și al asirianului Nimrod⁴¹⁰.

- *Mițraim* (= țară închisă; țara de jos) e numele ebraic al Egiptului;

- *Put* (= tristețe; stepă), probabil o populație a Libiei;

- *Canaan* (= umilintă; roșu purpuriu) – „geografic, termenul a desemnat, din sec. al XV-lea î. Hr. până în epoca elenistică, coasta siriană, ținutul purpurei roșii, și regiunea din jurul ei până în Galileea de sus. Într-un sens mai larg, termenul se referă la stăpânirea egipteană în Palestina, de la Armarnofit până la Marenptah. În Vechiul Testament mai denumeste și regiunea munților de la vest de Iordan (Facerea 43, 2; Iezechiel 15, 15 etc.), apoi întregul ținut promis de Iahve și cucerit apoi cu ajutorul Său (Isaia 19, 18). Etimologia inițială, de la un radical care însemna *a se îndoi*, *a se apleca*, a fost abandonată odată cu descoperirea în inscripțiile acadiene a cuvântului *kinahhu purpură roșie*⁴¹¹.

Aici se obținea o vopsea de culoare roșie, foarte căutată pentru vopsirea țesăturilor. Posibil ca de la să derive numele zonei, dar Canaan ar mai putea însemna și *țara de jos*, numită astfel în comparație cu Siria, situată la o altitudine mai mare.

7: Fiii lui Cuș: Seba, Havila, Sabta, Rama și Sabteca. Fiii lui Rama: Șeba și Dedan.

Fiii lui Cuș:

- *Seba* (= captivitate; jurământ; bețiv) – „strămoș al unei populații înrudită cu sau identică cu sibiții⁴¹².

- *Havila* (= ținutul nisipului) – actualul Yemen sau, probabil, numele Etiopiei.

⁴⁰⁴ GEN, p 339

⁴⁰⁵ GEN, p 339

⁴⁰⁶ GEN, p 339

⁴⁰⁷ BBVA, p. 31

⁴⁰⁸ GEN, p 340

⁴⁰⁹ SEP 1, p. 76

⁴¹⁰ GEN, p 340

⁴¹¹ GEN, p 340

⁴¹² GEN, p 340

- *Sabta* (= săturat; băutori; merit pieirii) – „probabil un ținut neidentificat din Arabia”⁴¹³.
- *Rama* (= înălțime) – populație din sud-vestul Arabiei;
- *Sabteca* (= eu sunt sătul; lovit) – posibil un ținut din Arabia.

Fiii lui Rama:

- *Șeba* (= șapte; jurământ; fiul furtunii) – „ținut din Arabia de sud cunoscut mai cu seamă datorită comerțului său”⁴¹⁴.

- *Dedan* (= așezare joasă; prietenia lor) – „eroul eponim al triburilor arabe de la est de Edom, cunoscute prin comerțul de caravane”⁴¹⁵.

8: **Cuș i-a dat naștere lui Nimrod; acesta, cel dintâi, a fost puternic pe pământ.**

Nimrod: „un vânător și rege legendar al Babilonului și al altor cetăți din ținutul Senaar, fondator al cetății Ninive, Asurul fiind și el socotit în stăpânirea sa. Pare a fi regele mitic al Babilonului și Asiriei. A fost apropiat și de zeul babilonean al războiului și vânătorii Ninurta”⁴¹⁶.

9: **El a fost vânător puternic în fața Domnului Dumnezeu; de aceea se spune: „Vânător puternic ca Nimrod în fața Domnului Dumnezeu”.**

În fața Domnului Dumnezeu: „în socotința lui Dumnezeu, Cel ce-i atestă faima”⁴¹⁷. „Nimrod, gigantul, va fi considerat unul din constructorii turnului Babel (Ginzberg, *Legendele evreilor*, vol. V). Pentru Philon, numele său înseamnă *pustiire*; alexandrinul interpretează prepoziția *înaintea* în sensul de *împotriva*. Nimrod este *potrivnicul lui Dumnezeu*, simbol al omenirii animalizate (*QG II*, 81-82)”⁴¹⁸. Textul biblic nu pare a susține aceasta; oricum ar fi fost, Moise a socotit că nu-l poate omite pe Nimrod și, din cum se exprimă, vedem că numele aceluia încă avea rezonanță în epoca lui Moise.

10: **Începutul împărăției lui a fost Babilonul, Ereh, Acad și Calne din ținutul Șinear.**

11: **Din pământul acela a trecut în Asur și a zidit Ninive, cetatea Rehobot-Ir, Calah**

12: **- și Resen, între Ninive și Calah -; aceasta e cetatea cea mare.**

Cetatea cea mare: „se crede că această mențiune se referă la Ninive. Totuși, Calah a fost capitala Asiriei în secolele XII-IX î. Hr. Actuala localitate Nimrud, aproape de confluența Tigrului cu Zabul Superior”⁴¹⁹.

Nimrod (= răsculat; biruitorul leoparzilor; strălucirea luminii) e un rege legendar al Babilonului și al celorlalte cetăți enumerate:

- *Babilon* (= poarta zeilor) – „capitala Imperiului Babilonean. În Vechiul testament este pus în legătură cu radicalul **bl** a (*se*) *rătăci* (Facerea 11, 5-9). Babiloneenii înșiși înțelegeau cuvântul ca **Bab-ili** *Poarta zeilor*. După cum Ierusalimul este cetatea sfântă, așa este Babilonul simbolul puterii seculare, ostilă lui Dumnezeu (Isaia 13, 1), iar în Noul Testament el devine numele ascuns al Romei (I Petru 5, 13)”⁴²⁰.

- *Ereh* (= întindere; îngăduință) – „cetate la sud de Babilon, locul de cult al zeului cerului Anu și al fiicei sale Inanna (Iștar). După tradiția babiloneană, este reședința dinastiei a doua de după potop, căreia îi aparțin inventatorii legendari ai scrisului – Enmerkar și Ghilgameș”⁴²¹.

- *Acad* (= fortăreață; muntean) – „nu se poate localiza exact. A jucat un rol foarte important în jurul anului 2250 î. Hr. sub dinastia acadică (Sargon I și urmașii săi). De la numele său a fost denumit ulterior nordul Babiloniei *Ținutul acadic*, în opoziție cu sudul, denumit

⁴¹³ GEN, p 340

⁴¹⁴ GEN, p 340

⁴¹⁵ GEN, p 340

⁴¹⁶ GEN, p 340

⁴¹⁷ BBVA, p. 31

⁴¹⁸ SEP 1, p. 77

⁴¹⁹ BBVA, p. 31

⁴²⁰ GEN, p 340

⁴²¹ GEN, p 340

Ținutul sumerian. Limba vechilor semiți a fost de asemenea numită *acadică*, babiloneana și asiriană fiind dialecte ale sale⁴²²

- *Calne* (= fortăreața lui Anu), oraș neidentificat din apropierea Babilonului.

- *Șinear* sau *Senaar* (= dinți blestemați) – „denumirea Babiloniei (Sumer și Acad) distinctă de Asiria. Locaș al păcatului (Facerea 11, 2 ss.), loc al exilului (Deuteronom 1, 2)”⁴²³.

- *Asur* (= zeul bun; câmpie netedă) – „denumire prin care se înțelegea întregul platou de la est de actualul Mœsul”⁴²⁴.

- *Ninive* (= locuință; așezare; frumusețe atotlină) – „ebr. **nin-we** (acadiană **ninuwa**, **ninua** sau **nina**), capitala Imperiului Asirian în ultima sa perioadă de înflorire. Regii babilonieni, mai cu seamă Sanherib, Asarkadon și Asurbanipal au construit aici numeroase palate, iar ultimul amintit o mare bibliotecă, ale cărei texte reprezintă cele mai importante izvoare pentru cultura asiro-babiloniană. În 612 î. Hr. cetatea a fost distrusă, din nou locuită în epoca elenistică, se va numi, sub împăratul Claudius, Ninus sau Niniva”⁴²⁵.

- *Rehobot-Ir* (= locuri largi) – cetate apropiată de Ninive.

- *Calah* (= prospețime; putere; oraș vechi) – „localitate la sud-est de Ninive, unde s-a descoperit obeliscul negru al lui Salmanasar al III-lea”⁴²⁶.

- *Resen* (= căpăstru; frâu) – cetate asiriană.

13: **Din Mițraim s-au născut Ludiții, Anamiții, Lehabiții, Naftuhiții,**

14: **Patrușiții, Casluhiții – din care au ieșit Filistenii – și Caftoriții.**

Popoare provenite din Mițraim:

- *Ludim* [Ludiții] (= jar) – „cuvântul apare în Vechiul Testament la singular sau plural în enumerarea diferitelor populații, care aparțin însă unor limite geografice diferite. În textul de față apar ca descendenți ai Egiptului; tot ca populație africană și în Ieremia 46, 9; Iezechiel 30, 5. În alte părți sunt considerați lidienii, iar în Facerea 10, 22 sunt încadrați popoarelor semitice”⁴²⁷.

- *Ananim* [Anamiții] (= izvoare; locuitorii stâncilor) – nu avem date despre ei.

- *Lehabim* (= flăcări; locuitorii țării sterpe) – „libienii (cf. Homer, *Odiseea* IV, 85); uneori termenul este folosit pentru a desemna întreaga Africă”⁴²⁸.

- *Naftuhim* (= cei din ținutul graniței) – „ținutul lor era la vest de lacul Ghenizaret și de văile Iordanului, între Așer și Dan”⁴²⁹.

- *Patrusim* (= cei din sud; locul rușinii rupt) – „un împrumut egiptean prin care este denumit Egiptul de sus”⁴³⁰.

- *Casluhim* (= cei încrezători; deal arid) – „privit aici ca populație, ce locuia într-un ținut de sub influență egipteană. Este îndoielnic dacă Filistenii, sau o parte a acestora, provin din această populație, de aceea propoziția relativă, ce urmează cuvântul, este de mulți exegeți înlăturată sau legată de Caftorim”⁴³¹.

- *Filistenii* (= venetici; străini) – „populație din partea de sud-vest a Palestinei. În ceea ce privește locul originar, acesta este încă discutat. Este sigur că sunt o populație indo-europeană, venită inițial din Iliria, de aici în drumul lor spre Palestina s-au oprit în Caftor, care a fost identificat cu Creta, iar uneori cu Capadocia. În Palestina au preluat stăpânirea cetăților canaaneene și au întemeiat *Alianța celor cinci cetăți*, *Pentapolis*. Numele Palestinei provine de

⁴²² GEN, p 340

⁴²³ GEN, p 340

⁴²⁴ GEN, p 340

⁴²⁵ GEN, p 340

⁴²⁶ GEN, p 340

⁴²⁷ GEN, p 340

⁴²⁸ GEN, p 340

⁴²⁹ GEN, p 340

⁴³⁰ GEN, p 340

⁴³¹ GEN, p 340

la numele lor, marinarii și negustorii greci denumind ținutul **Συρία των παλαιστινών** *Siria filistină* sau simplu **Παλαιστίνη** denumire ce este atestată pentru întâia oară la Herodot și preluată apoi de scriitorii greci și latini. În Vechiul Testament ei apar ca *străini, netăiați împrejur*⁴³².

- *Caftorim* (= bulb; ceașcă; măr roșu; bulgăre) – identificat, de regulă, cu Creta.

15: **Din Canaan s-au născut: Sidon, întâiul-său-născut, apoi Heteul**

16: **și Iebuseul, Amoreul, Ghergheseul,**

17: **Heveul, Archeul, Sineul,**

18: **Arvadeul, Țemareul și Hamateul; apoi s-au răspândit neamurile canaaneene.**

19: **Și ținuturile Canaaneenilor se întindeau de la Sidon spre Gherara până la Gaza, iar spre Sodoma, Gomora, Adma și Țeboim până la Lașa.**

20: **Aceștia sunt fiii lui Ham în triburile lor, după limbile lor, în țările lor și-n națiile lor.**

Cei născuți din Canaan:

- *Sidon* (= vânătoare; pescuit; oraș întins) – port fenician. „În Vechiul Testament este numele Fenicienilor”⁴³³.

- *Het* (= frică; groază; uriaș; argint) – eponimul hitiților.

- *Iebuseu* (= zdrobire; loc tare) – „numele populației primitive a Ierusalimului, ca de altfel și denumirea orașului însăși [Iebus]. Numele trebuie pus probabil în legătură cu **Iabusum** (cf. Iezechiel 16, 3) de la nord-vest de Babilon sau înțeles cahititic”⁴³⁴.

- *Amoreu* (= flecar; răzvrătit; apusean) – „amintit fie ca populație preisraelită a Palestinei (Iosua 5,1; 7, 7; 10, 5), fie o parte a acesteia din ținutul *Celor două râuri*, ținut care în textele acadice și sumeriene era numit **Amuru Vestul**. Cuvântul apare și în textele hitite și egiptene ca nume al unui stat. În textele asiriene din prima jumătate a secolului I î. Hr. era numele Siriei și al Palestinei”⁴³⁵.

- *Ghergheseu* (= întors din luptă) – popor preisraelit din Canaan; „aliați ai hitiților împotriva lui Ramses al II-lea în 1285 î. Hr.”⁴³⁶.

- *Heveu* (= cel viu; pădurean) – populație canaanită din jurul Ghibeonului. Soția lui Esau provine de aici”⁴³⁷.

- *Archeu* (= vâna mea) – trib canaanit trăitor, se pare, în Siria.

- *Sineu* (= lutos; mlăștinos) – trib canaanit din Liban.

- *Arvadeu* (= smulgere; leu tare) – „insulă și cetate în Fenicia, între Laodiceea și Tripolis, important centru comercial. Locuitorii săi erau marinari și războinici (Iezechiel 27, 8)”⁴³⁸.

- *Țemareu* (= țară bogată în lână; dublu tăiș) – localitate la nord de Tripolis;

- *Hamateu* (= înconjurat de ziduri; izvoare calde) – Hamat, cetate în Siria.

Cetăți locuite de canaaneii:

- *Gherara* (= cerc; peregrinare) – „cetate la frontiera de sud a Canaanului, identificată cu mai multe localități din jurul Gazei, din secolul al XIII-lea î. Hr., cetate a prinților filistenii”⁴³⁹

- *Gaza* (= loc întărit; capră) – „cetate în sud-vestul Palestinei în apropierea coastei, capitala filistenilor”⁴⁴⁰.

- *Sodoma* (= arzător; mulțime zgomotoasă) – cetate la Marea Moartă, una dintre cetățile

⁴³² GEN, p 340

⁴³³ GEN, p 341

⁴³⁴ GEN, p 341

⁴³⁵ GEN, p 341

⁴³⁶ GEN, p 341

⁴³⁷ GEN, p 341

⁴³⁸ GEN, p 341

⁴³⁹ GEN, p 341

⁴⁴⁰ GEN, p 341

ce formau alianța Pentapolis, împreună cu Gomora, Adma, Țeboim și Bela sau Țoar.

- *Gomora* (= scufundare; răscoala poporului) – cetate pe coasta Mării Moarte.
- *Adma* (= pământ roșu) – cetate la sud-estul Mării Moarte.
- *Țeboim* (= gazelă; hienă; păsări colorate) – cetate în estul Mării Moarte.
- *Lasa* (= crăpătură în pământ) – cetate la est de Marea Moartă.

21: Și i s-au născut fii și lui Sem, tatăl tuturor fiilor lui Ever și fratele mai mare al lui Iafet.

Septuaginta numește aici pe Iafet ca frate *mai mare* [Anania a preferat să opereze în mod tacit, pentru a nu încurca pe cititor]: „până acum, lista celor trei fii ai lui Noe începea cu Sem și se termina cu Iafet. Aici însă ordinea se schimbă, Iafet fiind numit *cel mai mare* dintre cei trei frați (gramatical, nu există nici un dubiu asupra acestui aspect). Textul Masoretic este ambiguu, dar poate fi înțeles și în favoarea lui Sem. Comentatorii creștini încearcă să sugereze că Iafet este *mai mare*, în sensul de *mai tare*, *mai bun*, întrucât Dumnezeu *l-a lășit* (cf. 9, 27) dincolo de poporul lui Israel. S-ar putea să fie o eroare de traducere în Septuaginta. Aquila pune adjectivul *mai mare* la dativ (nu la genitiv, precum Septuaginta) raportându-l astfel în mod clar la Sem”⁴⁴¹

„După ce a consemnat structura etnografică a lumii vechi, autorul introduce genealogia semiților, asupra căreia i se va concentra de-acum atenția, pregătind astfel intrarea în scenă a lui Avraam”⁴⁴². *Eber* [*Ever*] (= trecător; nomad) este „eponim al populațiilor aramaice și arabe din Mesopotamia, Siria și Transiordania, și al evreilor”⁴⁴³.

22: Fiii lui Sem: Elam, Asur, Arfaxad, Lud și Aram.

Fiii lui Sem:

- *Elam* (= tinerețe; pământ înalt) – „ținut la est de Babilonia, care în cei peste două mii de ani ai istoriei sale a avut granițe diferite. Nucleul său îl constituia regiunea cu capitala Susa, cucerită în 639 î. Hr. de Asurbanipal și devenită provincie persană”⁴⁴⁴.

- *Așur* (= fericire; întindere) – eponimul asirienilor.

- *Arfaxad* (= cel care vindecă tristețea) – „interpretarea cuvântului este nesigură, este posibil ca cel de al doilea element al numelui să fie Caldeea, cf. kesed, kasidim. Dacă aici cuvântul reprezintă o referire geografică, atunci ar putea fi identificat cu Arrapha din împrejurimile Kerkucului”⁴⁴⁵.

- *Lud* (= naștere; urmaș) – probabil lydieni.

- *Aram* (= înalt; nobil) – eponim al arameilor.

23: Fiii lui Aram: Uț, Hul, Gheter și Maș.

Fiii lui Aram:

- *Uț* (= sfat; tărie; pământ nisipos) – ținut la sud-est de Palestina.

- *Hul* (= cerere; durere) – probabil Huli’a, în regiunea Munților Masinus.

- *Gheter* (= tristețe; valea judecății) – trib aramaic.

- *Maș* (= camătă; caravană) – ramură a arameilor.

24: Arfaxad i-a dat naștere lui Cainan; Cainan i-a dat naștere lui Șelah; iar Șelah i-a dat naștere lui Ever.

25: Lui Ever i s-au născut doi fii: numele unuia era Peleg, pentru că în zilele lui s-a împărțit pământul; iar numele fratelui său era Ioctan.

„Septuaginta reproduce întocmai Textul Masoretic, dar nu poate reda jocul de cuvinte bazat pe etimologia comună între **Peleg** și **niphelgagh** (*a fost împărțit*)”⁴⁴⁶.

⁴⁴¹ SEP 1, p. 77

⁴⁴² BBVA, p. 32

⁴⁴³ GEN, p 341

⁴⁴⁴ GEN, p 341

⁴⁴⁵ GEN, p 341

⁴⁴⁶ SEP 1, p. 77

„În general se admite – cu unele corecturi – ipoteza că din Peleg se trag semiții din Nord (Mesopotamia), iar din Ioctan, semiții din Sud (Arabia)”⁴⁴⁷.

26: **Lui Ioctan i s-au născut Almodad, Șalef, Hațarmavet, Ierah,**

27: **Hadoram, Uzal și Dida,**

28: **Obal, Abimael și Șeba,**

29: **Ofir, Havila și Iobab. Toți aceștia sunt fiii lui Ioctan.**

30: **Sălașurile lor se întindeau de la Meșa, spre Sefar, până la muntele răsăritului.**

„Munte necunoscut, în timp ce se speculează că Sefar (Safara) se afla pe țărmul de sud-est al Arabiei”⁴⁴⁸.

31: **Aceștia sunt fiii lui Sem în triburile lor, după limbile lor, în țările lor și-n națiile lor.**

Urmașii lui *Arfaxad* (= cel care vindecă tristețea):

- *Cainan* (= creator; ziditor; fierar) – „înțelesul cuvântului este îndoielnic, în inscripțiile arabe apare ca nume de persoană și de zeu; în același timp, în Facerea 5, 9-14, ca fiu al lui Enos. În alte versiuni este fiul lui Sem, în v. 24, fiul lui Arfaxad”⁴⁴⁹.

- *Șelah* (= cel care rupe; rugăciune);

- *Eber* [*Ever*] (= rătăcitor; țara de dincolo; vlăstar).

- *Peleg* (= împărțire; cătun) – eponimul ramurii de nord a central-semiților (evrei, aramei, nord-arabi).

- *Ioctan* (= cel tuns; mic) – eponim al ramurii sud-arabice.

- *Almodad* (= măsură; măsura lui Dumnezeu).

- *Șalef* (= tras afară; cel care scoate sabia) – triburi sud-arabe.

- *Hațarmavet* (= poarta morții).

- *Ierah* (= lună nouă) – populație arabică.

- *Hadoram* (= împodobit; Hadar este înalt) – trib arab.

- *Uzal* (= drumet; rătăcitor).

- *Dida* (= locul palmierului).

- *Obal* (= fluviu; rece) – trib arab – numele lui Obal este omis în Septuaginta.

- *Abimael* (= un tată este Dumnezeu) – trib arab.

- *Șeba* (= jurământ; șapte; fiul furtunii) – „stat, inițial teocratic, din sudul Arabiei, cu mare influență între secolele al IX-lea și al VI-lea î. Hr. În *Analele* asiriene apare frecvent expresia *Reginele din Saba*, probabil preotese. Cea mai cunoscută este *Regina din Saba* (III Regi 10, 1-10), numită în tradiția arabă Bilqis, iar după tradiția etiopiană Makeda, care îi naște lui Solomon pe Menilek, întemeietorul dinastiei solomonice, care a fost până astăzi unica legitimă în Etiopia”⁴⁵⁰.

- *Ofir* (= loc roditor; belșug de aur) – „ținut legendar al aurului, de unde flota lui Solomon va lua aur, argint, fildeș și maimuțe (III Regi 9, 28; 10, 11 etc.). Au fost propuse mai multe ipoteze de identificare a locului, toate discutabile: estul sau vestul Arabiei, estul Africii, în India. Cea mai plauzibilă pare aceea care plasează Ofirul în Africa, pe coasta Somaliei și, de aici, ipoteza că numele continentului african ar veni de la numele cetății”⁴⁵¹.

- *Havila* (= cerc; nisip) – numele al unui ținut al Paradisului (2, 11) și al unui urmaș al lui Cuș (10, 7).

- *Iobab* (= jubilar; gălăgie) – trib arab.

Urmașii lui Arfaxad s-au extins de la *Meșa* (= salvare; mântuire) – numele unui ținut arab - până la *Sefar* (= numărare) – ținut arab – și la muntele răsăritului, despre care s-a vorbit mai sus.

⁴⁴⁷ BBVA, p. 32

⁴⁴⁸ BBVA, p. 32

⁴⁴⁹ GEN, p 341

⁴⁵⁰ GEN, p 341

⁴⁵¹ GEN, p 341

32: **Acestate sunt triburile fiilor lui Noe, după urmașii lor și după națiile lor. Din ele s-au răspândit insulele neamurilor pe pământ după potop.**

Se repetă expresia de la versetul 5.

CAPITOLUL 11 – Turnul Babel. Încâlcirea limbilor și împrăștierea popoarelor. Strămoșii lui Avraam.

1: Pământu-ntreg avea pe-atunci o singură limbă și aceleași cuvinte.

„Această relatare preia o tradiție diferită de aceea a listelor genealogice precedente, care presupun existența mai multor limbi. Totuși, ideea centrală le este comună: diversitatea oamenilor își are originea într-o unitate primordială”⁴⁵². „Motivul limbii primitive a oamenilor, omogenă și comprehensibilă pentru toți. Cf. Irineu, *Dem.* 22-23; Theodoret, *QG* 61”⁴⁵³.

Lingviștii par a fi de acord asupra rădăcinii comune a cuvintelor de bază din numeroase limbi. Dar, cum vom vedea, intenția autorului biblic pare a fi fost alta decât aceea de a da o explicație diversificării limbilor, episodul despre Turnul Babel fiind mai degrabă un pamflet la adresa celor alunecați în credințe politeiste.

2: Și a fost că, pornind din părțile Răsăritului, oamenii au găsit un șes în țara Șinear și s-au așezat acolo.

Biblia 1982: *purcezând oamenii de la Răsărit; SEP 1: mișcându-se ei de la Răsărit.* „Migrarea din Răsărit, simbolul paradisului, reprezintă o a doua cădere. Philon citează în legătură cu acest verset profeția din Zaharia 6, 12 (*Confus.* 62-63), care, pentru creștini, dă numele lui Iisus: **Ανατολή** (*Răsăritul*)”⁴⁵⁴.

3: Și au zis unul către altul: „Hai să ne facem cărămizi și să le ardem în foc!” Și au folosit cărămida în loc de piatră, iar smoala în loc de var.

„Când cugetele s-au înstrăinat de *lumina Răsăriturilor* și s-au îndepărtat de ea, atunci au dat peste *câmpia din țara Senaar*, cuvânt care în tâlmăcire înseamnă *scrâșnirea dinților*, pentru ca să arate în chip tainic că și-au sfârșit proviziile de hrană; atunci s-au sălășluit acolo și s-au apucat să adune cărămizi, căutând să unească cu cerul printr-un turn ceea ce nu putea fi nicicum unit și unelind prin mijlocirea materiei împotriva a ceea ce-i nematerial”⁴⁵⁵. Pentru noi, Răsăritul e un nume al lui Hristos Dumnezeu; cel ce părăsește Pâinea vieții va înfometa, căzând în scrâșnirea dinților.

Au folosit cărămidă în loc de piatră arată alegerea celor perisabile în locul celor eterne. Simbol al repetiției monotone a păcatului și al civilizației, cărămida înalță un zid între omul robit patimilor și Creator. Păcatul nu aduce nici o noutate, așa cum o cărămidă nu diferă de alta. *Smoala în loc de var* sugerează, de asemenea, alegerea negrului în locul albului, cu alte cuvinte, cufundarea de bună voie în păcate.

4: Și au zis: „Hai să ne clădim un oraș și un turn al cărui vârf să ajungă la cer, și să ne facem un nume, ca să nu mai fim împrăștiați pe fața-ntregului pământ!”

SEP 1 traduce: *înainte de a fi împrăștiați pe fața pământului.* „Prin înainte de, Septuaginta sugerează că oamenii știau că vor fi risipiți pe fața pământului (Philon, *Confus.* 120-121). Textul Masoretic spune exact: *de frică să nu fie împrăștiați*, dând actului zidirii turnului o anumită justificare”⁴⁵⁶. Și aici, Anania a preferat apropierea de textul ebraic.

Zidirea s-ar dori până la cer, însă Dumnezeu e exclus din calculele oamenilor (să *ne facem*). Scopul ei nu e unul religios, urmărind doar flatarea orgoliului propriu (*să ne facem faimă*).

⁴⁵² BBVA, p. 32

⁴⁵³ SEP 1, p. 78

⁴⁵⁴ SEP 1, p. 78

⁴⁵⁵ Origen, *Filocalia*, XXII, 9

⁴⁵⁶ SEP 1, p. 78

Posibil ca citatul biblic să se refere la ziguratul din Babilon, Etemenanki. Acesta avea un fundament de 90 x 90 metri, la fel și înălțimea. Numărul 90 simboliza distanța de la cer la pământ, iar ziguratul era simbol al muntelui sacru. Turnul avea șapte etaje, fiecare înconjurat de o terasă. La al șaptelea etaj se afla un templu pătrat, sanctuarul zeului. Aici urcau doar regele sau preotul, ajungând astfel ritualic la Cer. Textul lui Moise pare a fi un pamflet, în care e denunțată drept iluzorie credința celor căzuți în politeism că ar mai putea atinge cerul. Totodată, e o critică a vieții în marile cetăți, în care păcatul se extinde cu repeziciune. Oricum, intenția predilectă e aceea de condamnare a politeismului.

5: Și S-a pogorât Domnul să vadă cetatea și turnul pe care-l zideau fiii oamenilor.

„Coborârea Domnului a fost văzută ca o premanifestare a lui Dumnezeu înainte de Întrupare (Iustin, *Dialogul cu Trifon* 127-129)⁴⁵⁷.

Pogorârea lui Dumnezeu trebuie înțeleasă în chip nevăzut: „Domnul privește de sus la cei ce rămân în vrednicia lor și care săvârșesc cele date spre împlinirea firii omenești; iar pe cei care sunt pogorâți în adâncul răutății, îi cercetează altfel, prin pogorârea la ei”⁴⁵⁸.

6: Și a zis Domnul: „Iată că ei sunt un singur popor și au toți o singură limbă; și acesta-i doar începutul a ceea ce vor face; de-acum nu se vor mai opri de la tot ceea ce și-au pus în gând să facă.

Nici chiar pogorâmintele lui Dumnezeu nu mai întorc sufletul beat de orgoliu de la rătăcirea sa. Doar o pedagogie severă îl mai poate salva.

7: Hai să ne pogorâm și acolo să le încâlcim graiul, pentru ca unul altuia să nu-și mai înțeleagă limba”.

Să le încâlcim graiul: „Verbul **syg-heo**: a răsturna, a întoarce pe dos, a stârni confuzie, a amesteca (în sensul de a tulbura un lichid prin agitarea drojdiei), a încâlci, a răvăși, a înnegura, a încurca. În text, subiectul acestui predicat este *graiul* (singular)⁴⁵⁹. SEP 1 traduce: *să le amestecăm*: „dar nu există decât o singură limbă: normal ar fi fost, așa cum scrie și Philon (*Confus.* 183-195), ca Dumnezeu să *despartă* întâi limbile una de alta, pentru a le amesteca ulterior. Dar *amestecul* trimite aici la ideea pierderii de sens a cuvintelor, la ideea bruiajului fonetic. Se trece de la homofonia inițială, paradisiacă, la heterofonia, diafonia sau *polifongia* decăderii (cf. Iustin, *Dialogul cu Trifon* 102, 4)⁴⁶⁰.

„Verbul la plural (cf. Facerea 1,26): după Philon, Dumnezeu deliberează în El însuși, apoi poruncește *puterilor* (*Confus.* 168-182). După Origen (*Com. Io.* XIII, 50), Dumnezeu poruncește îngerilor, iar după Vasile cel Mare, este o deliberare a Treimii (*Adv. Eun.* V, 4)⁴⁶¹. Aici avem altă opinie, alăturându-ne comentariului de mai jos.

Pluralul de aici nu mai indică Sfânta Treime, căci e vorba despre oameni ce nu mai cunosc taina Treimii celei deoființă. Sfântul Maxim Mărturisitorul dezvăluie itinerarul alunecării în politeism: „În cazul de față, cei ce zideau turnul, porniseră mai înainte din țara de la răsărit a luminii, adică de la cunoștința unică și adevărată despre Dumnezeu, și veniseră în pământul Senaar, care se talmăcește *dinți blestemați*, căzând în tot felul de păreri despre dumnezeire. Aci adunând toate părerile, ca pe niște cărămizi, se apucaseră să zidească, asemenea unui turn, necredința politeistă. Din această pricină, pe drept cuvânt, Dumnezeu, care risipește unitatea conglăsurii păcătoase a oamenilor rătăciți, Se numește aci pe Sine la plural, după poziția lor care era împărțită și împrăștiată în nesfârșite păreri. Prin aceasta arată că, fiind unul, în ei s-a împărțit în mulți”⁴⁶².

8: Și de acolo i-a împrăștiat Domnul pe fața-ntregului pământ și ei au încetat să mai zidească cetatea și turnul.

⁴⁵⁷ SEP 1, p. 78

⁴⁵⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Omiliile la Psalmi*, VII, 8

⁴⁵⁹ BBVA, p. 32

⁴⁶⁰ SEP 1, p. 78

⁴⁶¹ SEP 1, p. 78

⁴⁶² *Răspunsuri către Talasie*, XXVIII

„Exegeții vor descoperi sensul *împrăștierii* în Deuteronom 32, 8 și Înțelepciunea lui Solomon 10, 5: împărțirea popoarelor în diverse regiuni ale lumii. O tradiție iudaică (*Oracolele sibiline* III, vv. 97.104; *Cartea Jubileelor* 10, 26) pune distrugerea turnului pe seama vânturilor puternice trimise de Dumnezeu⁴⁶³.

Cât timp oamenii nu se depărtează de Răsărit, Dumnezeu nu îi împrăștie⁴⁶⁴. Cei aflați în unire cu Dumnezeu sunt una, chiar risipiți în lumea întreagă; cei robiți ereziei sunt sfâșiați și dezbinați, de ar fi și siliți să trăiască laolaltă. „În timpul amestecării limbilor a fost o împărțire a voinței, pentru că gândul era împotriva lui Dumnezeu⁴⁶⁵. Aparent aspră, pedeapsa divină arată dragostea de oameni a lui Dumnezeu. „Doctorul [...] salvează restul trupului când taie partea care nu se poate vindeca, iar generalul, când seamănă discordie între conspiratori. Tot așa și la Turnul Babel; o bună neînțelegere a pus capăt unei păci rele și a făcut pace⁴⁶⁶.

9: E pricina pentru care cetatea aceea s-a numit Babilon, pentru că acolo a încâlcit Domnul limbile a tot pământul și de acolo i-a împrăștiat Domnul Dumnezeu pe toată fața pământului.

Abia acum e indicat numele cetății, Babilon. *Bab-ilani* însemna *poarta zeilor*. Autorul biblic, însă, utilizează un joc de cuvinte, alăturând numele cetății ebraicului **babel** [din **balal**] (= amestecare; încurcătură; confuzie). Cu alte cuvinte, locul prin care pătrund falsele credințe politeiste ni se face pricină de amestecare a limbilor, fiecare lăsându-se amăgit de o altă iluzie. E aici „sanționarea orgoliului omenesc de a străpunge cerul (locuința lui Dumnezeu) cu puteri proprii. Cu acest moment se începe nu numai istoria limbilor, ci și istoria mentalităților; când doi oameni *nu vorbesc aceeași limbă* înseamnă că ei gândesc diferit⁴⁶⁷. „La comentarii creștini, episodul amestecării limbilor trimite la episodul Cincizecimii, al *separării limbilor*, al clarificării sensurilor (cf. Fapte 2, 1-6). De pildă Grigorie al Nyssei, *Encom St.*, PG 46, 705A; Chiril al Alexandriei, *Glafire, ad locum*⁴⁶⁸.

Nu putem ști cu siguranță dacă Scriptura vorbește despre o lucrare abandonată de lucrători, sau despre un zигurat rămas „neterminat” ca unul ce nu și-a împlinit menirea, nefiind ridicat spre slava lui Dumnezeu. Evident, autorul biblic nu a intenționat în acest pasaj să facă istorie, decât într-un sens foarte larg. Important e să nu uităm de aici faptul că patimile nu se unesc niciodată, ci întotdeauna se despart. Iar atunci când suntem încercați de gânduri deșarte, să revenim la sfatul: „Adu-ți aminte de turnul dezbinării și de zidirea lui și de despărțirea limbilor și cunoaște că nu toată zidirea e bună, chiar dacă pare din afară altfel⁴⁶⁹.

10: Iată-i acum pe urmașii lui Sem: Sem era de o sută de ani când i s-a născut Arfaxad, la doi ani după potop.

Se reia genealogia lui Sem, restrânsă, de data aceasta, la ascendenții lui Avram. „Cu unele diferențe, acest tablou genealogic îl continuă pe cel din capitolul 5 și acoperă perioada dintre Noe și Avraam. El este însă și o paralelă a celui din 10, 21-31, cu deosebirea că pare a se ocupa numai de ramura nordică a semiților, cea din Mesopotamia, din care se va naște Avram⁴⁷⁰.

Dacă Noe a trăit 950 de ani, Sem a atins doar 600 de ani. Fiul său *Arfaxad* (= cel ce vindecă tristețea; ținutul haldeilor), în *Biblia Hebraica* Arpakşad, pare să fi dat numele său și unei regiuni situată la nord și nord-est de Ninive.

11: După nașterea lui Arfaxad, Sem a mai trăit cinci sute de ani și i s-au născut fii și fiice; și a murit.

⁴⁶³ SEP 1, pp. 78-79

⁴⁶⁴ cf. Origen, *Filocalia*, XXII, 9

⁴⁶⁵ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XVII, 17

⁴⁶⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, XXXV, 1

⁴⁶⁷ BBVA, p. 32

⁴⁶⁸ SEP 1, p. 79

⁴⁶⁹ Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, 54

⁴⁷⁰ BBVA, p. 32

12: Arfaxad a trăit o sută treizeci și cinci de ani și atunci i s-a născut Cainan. După nașterea lui Cainan, Arfaxad a mai trăit trei sute treizeci de ani și i s-au născut fii și fiice; și a murit..

Arfaxad a trăit 465 de ani. *Cainan* (= proprietate) e numit astfel doar în *Septuaginta*, *Biblia Hebraică* având *Şalak* (= trimitere). „Septuaginta îl inserează pe Cainan (care nu este citat în Textul Masoretic). Rezultatul este că Avram ajunge să facă parte din a zecea generație după Sem, așa cum Noe făcea parte din a zecea generație după Adam (cf. Irineu, *Dem.* 24; Origen, *Com. Io.* XX, 11)⁴⁷¹.

13: Cainan a trăit o sută treizeci de ani și atunci i s-a născut Şelah. După nașterea lui Şelah, Cainan a mai trăit trei sute treizeci de ani și i s-au născut fii și fiice; și a murit.

Cainan a trăit 460 de ani. Fiul său Şelah este, în *Biblia Hebraică*, trecut ca fiul lui Arpakşad. De asemenea, apar unele diferențe și între vârstele anumitor personaje.

14: Şelah a trăit o sută treizeci de ani și atunci i s-a născut Ever.

15: Iar după nașterea lui Ever, Şelah a mai trăit trei sute treizeci de ani și i s-au născut fii și fiice; și a murit.

Şelah a trăit 460 de ani. *Eber* (= cealaltă parte; regiunea de dincolo; strămutat) e strămoșul mai multor popoare semitice, printre care se numără și evreii. Inițial, Eber locuia la est de Eufrat.

16: Ever a trăit o sută treizeci și patru de ani și atunci i s-a născut Peleg.

Eber a trăit 504 ani. Lui i s-a născut *Peleg* (= împărțire; cătun).

17: Iar după nașterea lui Peleg, Ever a mai trăit două sute șaptezeci de ani și i s-au născut fii și fiice; și a murit.

18: Peleg a trăit o sută treizeci de ani și atunci i s-a născut Reu.

19: Iar după nașterea lui Reu, Peleg a mai trăit două sute nouă ani și i s-au născut fii și fiice; și a murit.

Peleg a trăit 339 de ani; fiul său a fost Ragav (după Septuaginta), după textul ebraic, *Reu* (= prietenie; păstor).

20: Ragav a trăit o sută treizeci și doi de ani și atunci i s-a născut Serug.

21: Iar după nașterea lui Serug, Ragav a mai trăit două sute șapte ani și i s-au născut fii și fiice; și a murit.

Ragav a trăit 339 de ani; fiul său era *Serug* (= viță; ramură), „păstrat ca nume, Sarugi, în textele acadice și ca nume de oraș (Sarugi (la vest de Haran) în textele asiriene⁴⁷².

22: Serug a trăit o sută treizeci de ani și atunci i s-a născut Nahor.

23: Iar după nașterea lui Nahor, Serug a mai trăit două sute de ani și i s-au născut fii și fiice; și a murit.

Serug a trăit 330 de ani; lui i s-a născut *Nahor* (= sforăitor), bunicul lui Avram. O cetate a lui Nahor era amplasată mai jos de Haran.

24: Nahor a trăit șaptezeci și nouă de ani și atunci i s-a născut Terah.

25: Iar după nașterea lui Terah, Nahor a mai trăit o sută douăzeci și cinci de ani și i s-au născut fii și fiice; și a murit.

Nahor a trăit 204 ani. De observat cum, după potop, durata vieții oamenilor scade treptat, după cum făgăduise Dumnezeu (6, 3). Lui Nahor i s-a născut *Terah* (= zăbavnic; întârziere).

26: Terah a trăit șaptezeci de ani și atunci i s-au născut Avram, Nahor și Haran.

Sunt numiți fiii lui Terah: *Avram* (= tată înalt; străin), *Nahor* (= sforăitor; mânios) și *Haran* (= muntean; luminat). Avram, „tatăl sublim, primul dintre patriarhi, a trăit probabil între secolele al XIX-lea și al XVII-lea î. Hr., după cum par să dovedească mărturiile culturale și politice nebiblice ale timpului⁴⁷³.

⁴⁷¹ SEP 1, p. 79

⁴⁷² GEN, p. 342

⁴⁷³ GEN, p. 342

Cu Avram, începe o nouă perioadă în istoria omenirii. După potop și amestecarea limbilor, Dumnezeu alege o altă cale pentru păstrarea dreptei credințe. „Acum Dumnezeu n-a mai pedepsit neamul omenesc prin potop, ci a socotit că e mai bine să aleagă bărbați, care să formeze un șir de generații și din ei să ne dea în sfârșit pe Fiul Său propriu îmbrăcat în corp omenesc. Dintre aceștia, cel dintâi a fost Avram”⁴⁷⁴.

Odată cu perioada patriarhilor (*patriarh* înseamnă *prim părinte*, având înțelesul de începător de popor, șef de trib etc.), dispunem de probe arheologice mai consistente, care vin să confirme adevărul biblic. Pe baza acestor mărturii, s-a stabilit că Avram a fost contemporan cu regele Hamurabi al Babilonului (1792-1750 î. Hr.).

27: Iată-i pe urmașii lui Terah: lui Terah i s-au născut Avram, Nahor și Haran. Haran i-a dat naștere lui Lot.

Lot (= culoare închisă; ascundere) este nepotul lui Avram. „Origen face următoarea ierarhie: Avram, *bun*; Lot, fiul lui Haran, *mediu*; Nahor, *râu*. Nahor, chiar dacă textul n-o spune explicit, va fi rămas la Haran, practicând în continuare idolatria (pentru că aceasta e miza teologică a fragmentului: raportul între idolatrie și eliberarea de idolatrie)”⁴⁷⁵.

28: Haran a murit în fața lui Terah, tatăl său, în pământul său de naștere, în Urul Caldeilor.

„Cu Terah începe istoria poporului ales, de aceea arborele genealogic se va restrânge, concentrându-se asupra lui Avram și Serai, Nahor, bunicul Rebecăi, și Lot, strămoșul moabiților și amoniților”⁴⁷⁶

Rămas orfan, Lot va fi de acum foarte apropiat de unchiul său, Avram. Inițial, familia lui Avram a trăit în Urul Caldeii, în sud-estul Babiloniei, pe malul unuia din brațele Eufratului. Cetatea era un important loc al cultului zeiței lunii, Nanna Sin. „Cetatea Ur (Uru), în Mesopotamia de Sud, pe malul drept al Eufratului, la cca 200 km de Babilon. Locuită la început de Sumerieni, ea a cunoscut o mare înflorire în mileniul III î. Hr. În primul mileniu era locuită de clanul aramaic al Caldeilor. Identificată de recente cercetări arheologice”⁴⁷⁷. Numele cetății Ur lipsește din Septuaginta, care vorbește aici despre *ținutul caldeilor*.

Numirile de aici au o semnificație în sublinierea virtuților lui Avram: *Ur* (= oraș; strălucire), *Caldeea* (= cel ce pustiește; câștig), *Eufrat* (= apă dulce; râul rodniciei). Avram va părăsi în curând râul rodniciei și strălucirea marilor orașe politeiste, disprețuind câștigul celor vremelnice, care pustiește sufletul.

29: Iar Avram și Nahor și-au luat femei; numele femeii lui Avram era Sarai, iar numele femeii lui Nahor era Milca, fata lui Haran, tatăl Milcâi și al Iscâi.

Sarai (= prințesa mea) era soția lui Avram. Nahor s-a căsătorit cu nepoata sa *Milca* (= sfat; consiliu; regină). Sora sa era *Isca* (= El vede; iscoadă). Ambele erau surori ale lui Lot și fiice ale lui *Haran* (= muntean; luminat).

30: Sarai era stearpă și nu naștea copii.

În vechiul Orient, sterilitatea unei femei era considerată dezonorantă, semn al unei pedepse divine. Această concepție se păstrase la evrei și în vremea Mântuitorului.

31: Și i-a luat Terah pe Avram, fiul său, și pe Lot, fiul lui Haran și nepotul său, și pe Sarai, nora sa și femeia lui Avram, fiul său, și i-a scos din Urul Caldeilor ca să meargă în țara Canaanului; și au mers până la Haran și s-au așezat acolo.

Din Ur, Avram se mută în *Haran* (= cetatea drumului; loc deluros), oraș în nordul Mesopotamiei, centru al cultului zeului Lunii, Sin. „În grafia ebraică, Charan, ușor diferit de Haran, fratele lui Avram. Se afla în nord-vestul Mesopotamiei; cândva mare centru al culturii aramaice”⁴⁷⁸. Haran era un centru comercial așezat pe una din principalele căi de comunicație

⁴⁷⁴ Boethius, *Scurtă expunere a credinței creștine*

⁴⁷⁵ SEP 1, p. 80

⁴⁷⁶ GEN, p. 342

⁴⁷⁷ BBVA, p. 33

⁴⁷⁸ BBVA, p. 33

dintre Babilonia și Mediterana. Haran era situat la peste 450 km nord-est de Damasc. Intenția inițială era aceea de a merge în Canaan. „După Fapte 7, 1, Avram ar fi plecat din Caldeea la porunca lui Dumnezeu; aici, el este scos de Terah, tatăl său. Comentatorii antici încearcă să pună de acord cele două tradiții”⁴⁷⁹.

32: De toate, zilele vieții lui Terah în pământul Haran au fost două sute cinci ani; și a murit Terah în Haran.

Textul ebraic, mai limpede, arată că Terah a trăit 205 ani. După *Septuaginta* ar rezulta că viața sa a fost mai lungă. Anania a făcut aici acordul, în mod tacit.

CAPITOLUL 12 – *Chemarea lui Avram. Avram în Canaan și în Egipt.*

1: Și a zis Domnul către Avram: „Ieși din țara ta și din neamul tău și din casa tatălui tău și vino în țara pe care ți-o voi arăta Eu.

„Prin această poruncă a lui Dumnezeu începe saga lui Avram, precum și a popoarelor care descind din Isaac și Ismael, fiii săi. Această saga este rezumată în Fapte 7, 2-8 și Evrei 11, 8-19. Itinerariul descris în versetele 1-9 a fost amplu comentat (ex.: Philon, *De migratione Abrahami*; Origen, *Com. Io.* XX, 68-74; 123-126). Pentru Philon, versetele respective prezintă itinerariul sufletului care se desprinde de lumea sensibilă; pentru creștini, *ieșirea* lui Avram prefigurează convertirea apostolilor, întoarcerea sufletelor către Cuvântul lui Dumnezeu (Irineu). ♦ *Ieși*: ieșirea din țara de obârșie, supusă idolatriei, și eliberarea de lumea sensibilă (cf. Philon, *Migr.* 1-127; *Her.* 277; *Abr.* 62; Origen, Grigore al Nyssei, *Contra Eunomium* II, 85-89; *Cant.* VIII etc.)”⁴⁸⁰. „Plecarea lui Avram reprezintă primul său act de credință, de care depinde viitorul poporului ales”⁴⁸¹.

2: Și Eu voi face din tine un neam mare; și te voi binecuvânta și-ți voi mări numele și tu vei fi izvor de binecuvântare.

„Izvorul oricărei binecuvântări este Dumnezeu, care investește cu puterea ei și pe cel ales de El, binecuvântând totodată și comunitatea ce se află în jurul alesului Său (cf. Facerea 12, 2 ss.; 30, 27.29; Numerii 24, 9; Isaia 19, 24; Ieremia 4, 2). Patriarhii transmit binecuvântarea mai departe urmașilor lor (Facerea 9, 26 ss.; 27, 23-29.49). Puterea cuvintelor binecuvântării îl ocrotește pe cel ales atâta vreme cât este vrednic de ea și cât Dumnezeu nu și-o retrage. Omul însuși nu-și poate retrage binecuvântarea, odată rostită (cf. Facerea 27, 33-37)”⁴⁸².

E indicată desprinderea fermă de politeism: „Avram a părăsit închinarea la idoli strămoșilor săi și la rătăcirile vieții lui de până atunci, mărturisind că există un singur Dumnezeu peste toate”⁴⁸³. Porunca nu era ușoară. „Ai văzut ce poruncă dureroasă a primit? Dar, iată, urmează o altă (făgăduință) plină de bucurie”⁴⁸⁴. Avram încearcă tensiunea între tristețea părăsirii celor devenite familiare și bucuria de a-I urma lui Dumnezeu. Ceva similar se întâmplă în fiecare din cei ce simt chemarea divină: „Tot astfel și noi, crezând până la moarte în glasul lui Dumnezeu, ne-am lepădat de toate cele ce sunt în lume”⁴⁸⁵. Porunca se adresează și sufletului nostru, *locul* pe care acesta trebuie să-l părăsească nefiind neapărat unul fizic: „dar zice și acum, într-un înțeles mai înalt, minții care s-a făcut trecătoare și a străbătut de la cele ce se cunosc cu simțurile, la cele ce se gândesc cu mintea.”⁴⁸⁶. Cel ce urmează chemării dumnezeiești s-a deprins, asemeni lui Avram, „să prefere pe cele nevăzute în locul celor văzute,

⁴⁷⁹ SEP 1, p. 80

⁴⁸⁰ SEP 1, pp. 80-81

⁴⁸¹ GEN, p. 342

⁴⁸² GEN, pp. 342-343

⁴⁸³ Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, I, 4, 13

⁴⁸⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LIII, 4

⁴⁸⁵ Sf. Iustin Martirul, *Dialog cu iudeul Trifon*, CXIX

⁴⁸⁶ Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, XXIV

pe cele viitoare în locul celor ce-i stăteau înaintea ochilor⁴⁸⁷. Poruncii îi urmează făgăduințele dumnezeiești:

3: Voi binecuvânta pe cei ce te vor binecuvânta, iar pe cei ce te vor blestema îi voi blestema; și-ntru tine se vor binecuvânta toate neamurile pământului”.

Grecesul *evloghin* (= binecuvântare) traduce ebraicul *braka* (= a face pe cineva important). Toate neamurile se vor binecuvânta în Avram; universalismul mântuirii e afirmat încă de acum.

4: Și a plecat Avram, așa cum îi zisese Domnul; cu el s-a dus și Lot. Iar Avram era de șaptezeci și cinci de ani când a ieșit din Haran.

E primul act de credință din partea lui Avram, de care depinde și viitorul descendenței sale. „Ai văzut că nici vârsta, nici altceva din cele ce-l puteau ține lipit de casa părintească nu i-a fost piedică, ci dorul de Dumnezeu a fost mai puternic decât toate? Când sufletul ți-i hotărât și treaz, înfrângi toate piedicile, te faci una cu ceea ce dorești, și nu te împiedică nici una din aparentele greutăți; pe toate le învingi și nu te oprești până nu dobândești tot ce dorești⁴⁸⁸.

5: Și a luat Avram pe Sarai, femeia sa, pe Lot, fiul fratelui său, și toate averile pe care le agoniseră și toți oamenii pe care-i dobândiseră în Haran, și au ieșit ca să meargă în țara Canaanului și au ajuns în țara Canaan.

Toți oamenii: „literal: toate sufletele; se înțeleg servitorii și sclavii⁴⁸⁹.

Când urmă chemării lui Dumnezeu nu trebuie să lăsăm în urmă ceva ce ne-ar putea întoarce la vechile deprinderi: „A ieșit deci din Haran, nelăsând nici o rămășiță a sa în el, cu tot neamul și cu toată casa, alergând din toată inima spre țara Canaanului. Și urcă spre țara înaltă, adică spre deprinderea care e așezată sus în virtuți, și nu are din nici o parte povărnire spre plăcerea trupească⁴⁹⁰. „N-a spus fără rost *toate câte agoniseră în Haran*, ci ca să aflăm că patriarhul n-a luat nimic din cele ce avea în Haldeea, ci a lăsat fratelui său toată averea părintească și a plecat numai cu ceea ce putuse agonisi în Haran. Și acest minunat bărbat a făcut lucrul acesta nu pentru că ținea la averi, nici că era zgârcit, ci ca să poată arăta tuturor, cu averea lui, câtă purtare de grijă a avut Dumnezeu cu el⁴⁹¹. Însoțit de Sarai, de Lot și de câțiva oameni credincioși, Avram intră în Canaan către 1800 î. Hr. Canaan este vechiul nume al Țării Sfinte. Cum am mai spus, denumirea are mai multe tălmăciri posibile: *Canaan* (= supunere; țara de jos; roșu purpuriu). Ultimul nume ar proveni de la vestita vopsea de culoare roșie descoperită aici. Pigmentul, obținut dintr-o specie de scoici, era foarte scump. Țara e numită în textele cuneiforme *kinakkkhu* (= roșu purpuriu), nume redat în greacă prin *finx*, de unde provine numele de Fenicia.

6: Și Avram a străbătut țara de-a lungul ei până la locul numit Sihem, până la stejarul Mamvri. Pe-atunci trăiau în țara aceea Canaanenii.

„Secvența *a străbătut cât era de lung* denotă, după Philon, imensa curiozitate intelectuală a lui Avram (*Migr.* 216). ♦ *Sichem*: la Philon, numele înseamnă *umăr* și sugerează efortul pe care-l presupune studiul (*Migr.* 221-223). ♦ [...] Didim interpretează astfel: la capătul investigațiilor sale teologice, Avram a ajuns la revelația Întrupării (*ad locum*)⁴⁹².

Sichem (= grumaz; umăr) era un oraș canaanit în munții Efraim, între Ebal și Garizim – „important centru comercial din Palestina de Mijloc, amintit de textele egiptene începând cu sec. al XIII-lea î. Hr. Populația originară era nesemitică. Ulterior este locuit de populațiile israelite ce nu au luat parte la Exil și devine centru de cult al Israelului (Deuteronom 27). Metropolă politică a triburilor din nord, este primul oraș regal al Israelului și apoi capitala

⁴⁸⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXI, 3

⁴⁸⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXI, 5

⁴⁸⁹ BBVA, p. 33

⁴⁹⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, I

⁴⁹¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXII, 2

⁴⁹² SEP 1, p. 81

Regatului din Nord⁴⁹³. *Mamvri* (= grăsime; puterea vieții) denumește ținutul Hebronului, la vest de Macpela. Sunt mai mulți stejari bătrâni în zonă, despre care se susține că ar fi stejarul lui Avraam. Stejarul simbolizează măreția, forța fizică sau morală, și e investit cu privilegiile supremei divinități; e un instrument de comunicare între cer și pământ, explicându-se astfel revelațiile legate de prezența unor stejari.

Avram este o pildă vrednică de urmat de către credincioși: „Tot așa devine un alt Avraam duhovnicesc, ieșit din pământul, rudenia și casa tatălui și venind la pământul arătat de Dumnezeu, cel ce s-a rupt de alipirea la trup, a ieșit afară din el prin despărțirea de patimi, a părăsit simțurile și nu mai primește prin ele nici o amăgire a păcatului și a lăsat în urmă toate cele sensibile din care îi vine sufletului toată legătura materială, în pământul dumnezeiesc și fericit al cunoștinței și, străbătându-l tainic în lung și în lat, află în el pe Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos, moștenirea cea bună a celor ce se tem de El, a teologhisit despre El oamenilor, vorbind despre o lungime neînchipuită de cei drepti, pe cât e cu putință, și L-a slăvit pentru noi în lățimea Lui, arătată în providența Lui cea prea înțeleaptă care toate le îmbrățișează și în minunata și negrăita lui iconomie (întrupare) cea pentru noi. Căci unul ca acesta a devenit părtaș de modurile prin care a fost învățat să cinstească pe Domnul prin fapte și contemplație, moduri prin care se întărește în chip ferm iubirea și asemănarea cu Dumnezeu⁴⁹⁴”.

7: Și Domnul i S-a arătat lui Avram și i-a zis: „Țara aceasta Eu o voi da seminției tale”. Și acolo I-a zidit Avram un jertfelnic Domnului Care i Se arătase.

„În Vechiul Testament, teofania lui Iahve era încă arhaic reprezentată, ca prezență corporală, iar cuvintele Lui erau percepute senzitiv. Încă de la început, teofania lui Iahve este însoțită de promisiuni, care odată împlinite se deschid spre alte promisiuni⁴⁹⁵”. „Avram va ridica altare în toate locurile unde i se arată Iahve (Facerea 13, 4; 22, 9), în special pe înălțimi. Nu toate altarele erau destinate jertfei, multe reprezentau locuri de pomenire⁴⁹⁶”. În perioada patriarhală, capul familiei era săvârșitorul cultului, aducând jertfele pe altare ridicate din piatră. Astfel era recunoscută de către om supremația divină. În apropierea actualului Hebron, arabii au descoperit o piatră de altar și un rest de rădăcină, concluzionând că este vorba de altarul ridicat de Avram lângă un stejar. Ei au numit locul *Haram ramet el-Khalil* (= locul sfânt unde s-a arătat măreția prieteniei lui Dumnezeu). În Islam, Avraam (Ibrahim) e numit *Prietenul lui Dumnezeu*.

Deslușim un progres în apropierea de Dumnezeu: „Până petrecea în pământul patriei și încă nu se mutase în țara sfântă, i se dăduse numai vestirea că trebuie să se mute în altă țară, nemaigândindu-se la a sa. Dar după ce a venit în țara Canaanului și s-a urcat spre țara înaltă, i s-a dat harul vederii lui Dumnezeu și siguranța nădejzii în tăria libertății și i s-a îngăduit în sfârșit să ridice un altar⁴⁹⁷”. Avram a suit la vederea lui Dumnezeu dar, cum atenționează Sfinții Părinți, el nu a văzut ființa dumnezeiască, aceasta fiind cu neputință, ci Dumnezeu i S-a arătat lui într-un mod potrivit înțelegerii omenești. Oricum, Avram este primul om despre care Scriptura afirmă că s-a învrednicit de o asemenea cunoaștere.

8: De acolo s-a strămutat în munte, la răsărit de Betel, și și-a întins cortul, având Betelul la apus, iar Hai la răsărit. Și acolo I-a zidit Domnului un jertfelnic și a chemat numele Domnului.

Betel: „După Ierusalim, cel mai frecvent loc amintit în Vechiul Testament, așezat la 19 km de Ierusalim, la o altitudine de 880 m. Conform Facerea 28, 19, orașul s-ar fi numit inițial *Luz – migdal* (locul mai este și astăzi bogat în migdali). Este probabil ca numele sanctuarului zeului canaanit Beth-El să fie preluat apoi de oraș. Din alte texte reiese că, la începutul perioadei israelite, cele două orașe, Luz și Betel, erau deosebite, primul fiind amintit de textele egiptene; începând cu secolul al XIII-lea î. Hr., Betel devine unul dintre centrele importante ale religiei

⁴⁹³ GEN, p. 343

⁴⁹⁴ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, XXXIV

⁴⁹⁵ GEN, p. 343

⁴⁹⁶ GEN, p. 343

⁴⁹⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, I

israelite, iar în epoca Judecătorilor devine chiar sanctuar național (Judecători 20, 26; 21, 2 ss.), rămânând încă la începutul monarhiei un loc de pelerinaj foarte popular (I Regi 10, 3)⁴⁹⁸. *Hai la răsărit*: „cetate canaanită la est de Betel. [...] Israeliții se orientau după răsăritul soarelui și astfel estul era numit **qedem** – înainte, apusul, în spate – **ahor**, nordul fiind la stânga, iar sudul la dreapta. Punctele cardinale erau denumite și după cele patru colțuri sau vânturi ale lumii: **mizrah** - est, **maarab** – vest, **semol** – nord, **iamin** – sud. Un alt sistem de orientare era acela după ținuturile învecinate: **negeb** – deșertul – pentru sud, **iam** – marea – pentru vest, sau **saphon** – nerușinarea – metaforă a Asirului sau Babilonului, pentru nord⁴⁹⁹.

9: Apoi s-a ridicat Avram și de acolo s-a îndreptat spre Negheb.

Betel (= casa lui Dumnezeu), numit în vechime *Luz* (= migdal), actualmente Beitin, era un oraș situat la 16 km nord de Ierusalim. *Hai* (= ruină; movilă) pare a fi aceeași localitate cu Aia (Neemia 11, 31), situată la nord de Micmaș. „Prin Negheb era desemnată partea de sud a Palestinei; cuvântul în sine avea înțelesul general de ținutul pustiu sau *miazăziua*”⁵⁰⁰. „Cuvântul *pustiu* este interpretat alegoric de Philon: singurătatea propice căutării lui Dumnezeu (Philon consideră orașul loc al pierzării și dușman al vieții spirituale). Aceeași interpretare la Origen, *Com. Io. XX*, 68-74”⁵⁰¹.

Avram pare să nu fi rămas aici mult timp. „Pentru ce a plecat de acolo? Poate pentru că a văzut că locuitorii locului aceuia nu vedeau cu ochi buni șederea lui printre ei. De aceea Avram se duce în pustie; și cu asta își arată marea lui bunătate; arată că dorește liniștea și că nu vrea să aibă de-a face cu ei”⁵⁰².

10: Și-n țară s-a făcut foamete și Avram s-a coborât în Egipt ca să locuiască acolo, pentru că-n țară se înțețise foametea.

Coborând în Egipt, Avram anunță itinerarul viitorului popor Israel, ca și fuga Mântuitorului din calea lui Irod. În Biblie, drumul către Egipt e întotdeauna coborât, nu doar din pricina amplasării joase a țării, cât mai ales pentru simbolistica sa, pentru evrei el fiind, cel mai adesea, echivalentul forțelor răului. În general, Egiptul are o simbolistică ambiguă, aceea de uniune a contrariilor, de răscruce, de închidere și de deschidere, în funcție de aspectul privit. „Spre Egipt *se coboară*, dinspre Egipt *se urcă*. Origen înțelege alegoric, Egiptul simbolizând ținutul răului, al idolatriei și păcatului (*Com. Gen. XV*, 1)”⁵⁰³.

11: Și a fost că-n timp ce Avram se apropia să intre în Egipt, a zis către Sarai, femeia sa: „Știu că ești femeie frumoasă la chip.

12: De aceea, când te vor vedea, Egiptenii vor zice: Aceasta-i femeia lui!... Atunci pe mine mă vor ucide, iar pe tine te vor lăsa cu viață.

13: Spune deci că-mi ești soră, pentru ca de dragul trecerii tale să-mi fie mie bine și datorită ție să rămân în viață”.

„Istoria mentalităților consemnează vremea când viața soțului conta mai mult decât reputația soției. Se pare însă că Egiptenii ignorau obiceiul unor nobili mesopotamieni de a-și proclama pe una din soții drept *soră*, titlu cu poziții privilegiate. Oricum, accentul acestui episod cade nu pe slăbiciunea lui Avram, ci pe iconomia divină care-l salvează pe beneficiarul făgăduinței lui Dumnezeu, indiferent de calitatea omului sau a circumstanțelor”⁵⁰⁴. „Stratagama ascunderii identității soției într-o țară străină apare și în Facerea 20 și Facerea 26”⁵⁰⁵. „Această povestire [...], pe care o vom regăsi și în Facerea 20 [...] și Facerea 26, 1-11 [...], celebrează frumusețea strămoșilor, dar și abilitatea lor. Precum și ocrotirea pe care le-o acordă Dumnezeu.

⁴⁹⁸ GEN, p. 343

⁴⁹⁹ GEN, p. 343

⁵⁰⁰ BBVA, p. 33

⁵⁰¹ SEP 1, p. 81

⁵⁰² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Facere*, XXXII, 3

⁵⁰³ SEP 1, p. 81

⁵⁰⁴ BBVA, p. 34

⁵⁰⁵ SEP 1, p. 81

Ea poartă amprenta unei epoci în care minciuna nu era disprețuită, iar viața bărbatului era mai importantă decât onoarea femeii. Conștiința morală se va forma progresiv sub îndrumarea divină. Pasajul a fost apropiat și de un obicei al Mesopotamiei, conform căruia bărbatul își putea adopta nevasta fictiv ca soră, în acest caz ea bucurându-se de un mare prestigiu și de privilegii deosebite (BJ)⁵⁰⁶.

Avram cere Sarei să spună că-i este soră. Dintr-un alt loc (20, 12), vedem că ei erau frați după tată. Dar, conform textelor juridice descoperite la Nuzi, existau în vechime și așa-numitele soții-surori. „Această calitate de soție-soră se obținea când fratele său natural sau adoptiv se îngrijea de căsătoria ei și ele se bucurau de anumite privilegii speciale în societate și în fața instanței judecătorești”⁵⁰⁷.

„Iată cât de frumoasă era femeia lui Avram! Ajunsese bătrână și rămăsese încă în floare, după atâta număr de ani!”⁵⁰⁸.

14: Și dacă a sosit Avram în Egipt, au văzut Egiptenii că femeia lui era foarte frumoasă.

15: Și au văzut-o dregătorii lui Faraon și au lăudat-o în fața lui Faraon și au dus-o în casa lui Faraon.

„Faraon nu desemna o anumite persoană, ci pe regele Egiptului, oricare ar fi fost el; nume generic cunoscut încă din secolul XV î. Hr.”⁵⁰⁹.

„Îndată i s-a luat lui Avram femeia; și a fost dusă la Faraon. Uită-te cât de mare e îndelunga așteptare a lui Dumnezeu! Nu-și arată de la început purtarea Sa de grijă, ci lasă să se întâmple totul, o lasă pe Sara să cadă aproape în gâttelej fiarei și numai atunci face cunoscută tuturora puterea Sa.”⁵¹⁰. Faraon (= fiul soarelui; cel ce locuiește în palat) „e icoana și tipul desfrânării diavolești. Căci scopul și strădania cea mai mare a aceluia e să strecoare și în mințile sfinților semințele desfrânării aflătoare în el, ca să primească să rodească cele iubite și plăcute lui”⁵¹¹.

16: Și de dragul ei s-au purtat bine cu Avram; și avea el oi, vite mari și asini, slugi și slujnice, catâri și cămile.

Socotim că Scriptura nu caută simplu să înșire averile lui Avram, dacă acestea nu ar avea un înțeles mai înalt. Oaia, simbol, de regulă, al omului credincios, precum și slujitorii, ar putea arăta roadele virtuților patriarhului răsărite și în ceilalți. Vitele arată buna viețuire ce se face hrană și celorlalți. Asinul e simbol al întinericului și neștiinței; acestea sunt risipite când stăpânitor e Avram. Asinul poate arăta și neamurile păgâne înfiat, ulterior, de Avram, în Hristos. Cămila e cea care poartă către centrul ascuns, esența divină; călător către înălțimile dumnezeiești, Avram s-a arătat a fi cu adevărat stăpân peste cămile, suind din oază în oază către înțelesuri tot mai adânci. Catârii, în sfârșit, ar putea desemna cele contrarii, împăcate de înțelepciunea patriarhului.

17: Dar Domnul l-a lovit cu plăgi mari și grele pe Faraon și casa lui din pricina Saraii, femeia lui Avram.

„Unii comentatori observă că nu se spune despre Faraon că nu s-a atins de Sara, cum se va spune în cap. 20 despre Abimeleh. Faraon îi este așadar inferior acestuia din urmă (cf. Theodoret, QG 63)”⁵¹².

18: Și chemându-l Faraon pe Avram, i-a zis: „Ce mi-ai făcut? De ce nu mi-ai spus că e femeia ta?”

⁵⁰⁶ GEN, p. 343

⁵⁰⁷ Dumitru Abrudan și Emilian Cornițescu, *Arheologie biblică*, (în continuare, abreviat: AB), p. 25

⁵⁰⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXII, 4

⁵⁰⁹ BBVA, p. 34

⁵¹⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXII, 8

⁵¹¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, I

⁵¹² SEP 1, p. 82

19: **De ce ai zis: Mi-e soră? – și eu am luat-o de femeie. Acum dar iată-ți femeia! Ia-ți-o și du-te!”**

20: **Și Faraon le-a dat oamenilor săi porunci cu privire la Avram ca să-l petreacă, pe el și pe femeia lui și toate câte avea; și pe Lot, care era cu el.**

Mențiunea *și Lot, care era cu el* „lipsește din Textul Masoretic. Armonizarea Septuagintei e foarte importantă, pentru că Lot va fi salvat de Avram din Sodoma”⁵¹³.

E anticipată eliberarea poporului evreu din robia egipteană, ca și surparea puterilor iadului de către Hristos. Totodată, vedem că nici popoarele idolatre nu au fost lipsite de o anume revelație. Avram a fost ocrotit, căci „nu îngăduie Dumnezeu căderea sfinților, ci reține în oarecare mod uneltirile împotriva sfinților și meșteșugirile celui rău”⁵¹⁴.

CAPITOLUL 13 – Avram se desparte de Lot.

1: **Iar din Egipt s-a suit Avram la Negheb, el, femeia sa și toate câte avea; și cu Lot, care era cu el.**

„Capitolul descrie împărțirea teritoriilor între Avram și Lot. Lot este *omul mediu*, după Origen (*Hom. Gen. IV, 1;3*)”⁵¹⁵.

2: **Avram însă era foarte bogat în vite, în argint și în aur.**

„Cu mare slavă și cu multă bogăție se întoarce din Egipt dreptul Avram; prin cele întâmplare ajunge dascăl nu numai egiptenilor, ci și tuturor celor din drumul său și celor ce locuiau în Palestina”⁵¹⁶. Din nou se vorbește despre averile lui Avram, arătându-se prin aur și argint, socotim, înaltele virtuți ale acestuia. Argintul semnifică înțelepciunea divină, iar aurul, dragostea divină. Avram e cel care, în acele timpuri, s-a împărțit în cel mai înalt grad de acestea.

3: **Și din popas în popas a mers Avram de la Negheb până la Betel, până la locul unde-i fusese mai înainte cortul, între Betel și Hai,**

4: **adică spre locul jertfelnicului pe care-l făcuse el înainte. Și acolo a chemat Avram numele Domnului.**

Traiful în cort arată pe cel gata de a-I urma oricând lui Dumnezeu; în plus, cortul, ca imagine a bolții cerești, simbolizează prezența cerului pe pământ.

5: **Iar Lot, care mergea împreună cu Avram, avea și el oi și vite mari și corturi.**

6: **Pământul acela însă nu-i încăpea să locuiască împreună, căci averile lor erau multe și ei nu încăpeau să stea laolaltă.**

7: **Și s-a făcut o ceartă între păstorii vitelor lui Avram și păstorii vitelor lui Lot... - În pământul acela locuiau pe-atunci Canaaneenii și Ferezeii -.**

Ferezeii: „populație ce nu este amintită în nici o listă a popoarelor, de aceea s-a emis ipoteza originii lor precanaaniene. După alte ipoteze ar fi vorba de o populație hurită”⁵¹⁷.

„Iată că mulțimea averilor ajunge îndată pricină de neînțelegere și de despărțire; mulțimea averilor strică unirea, rupe legătura rudeniei”⁵¹⁸. Nil Ascetul se întreabă: „Dacă avuțiile ațâță la pismă pe invidioși împotriva celor ce le au, și-i scoate pe cei împovărați cu ele de la lucrurile mai de preț, dacă taie rudenia și aduc dușmănie între prieteni, dacă nu au nimic

⁵¹³ SEP 1, p. 82

⁵¹⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, I

⁵¹⁵ SEP 1, p. 82

⁵¹⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXII, 8

⁵¹⁷ GEN, p. 343

⁵¹⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXIII, 2

laolaltă cu viața viitoare și nu aduc nici un folos însemnat vieții din trup, de ce să ne depărtăm de la slujirea lui Dumnezeu, făcându-ne întregi slujitori deșertăciunii?”⁵¹⁹.

8: Și Avram i-a zis lui Lot: „Sfadă să nu fie între mine și tine, între păstorii mei și păstorii tăi, căci suntem frați.

Suntem frați: „textual: oameni frați. Evident, cu înțelesul de *rude*, de vreme ce Lot îi era lui Avram nepot de frate”⁵²⁰

„Ce covârșitoare smerenie! Ce filosofie înaltă! Bătrânul Avram, omul în vârstă, îl numește frate pe cel tânăr, pe nepotul său, îi dă cinstea pe care el însuși o are și nu face nici o deosebire între el și celălalt”⁵²¹.

9: Iată, nu-i oare tot pământul înaintea-ți? Desparte-te dar de mine! Și de vei apuca tu la stânga, eu voi apuca la dreapta; iar de vei apuca tu la dreapta, eu voi apuca la stânga”.

„Uită-te la bunătatea dreptului Avram! Îi arată lui Lot prin fapte că nu face de bunăvoie asta și nici nu vrea să se despartă de el: o face silit de ceartă, ca să nu fie război neconținut în familia lor. Uită-te la Avram cum caută prin cuvinte să-i potolească mânia; îl lasă pe Lot să facă alegerea; îi pune înainte tot pământul”⁵²².

10: Și ridicându-și Lot ochii, a privit toată câmpia Iordanului, că toată, până la Ţoar, era udată de apă ca raiul Domnului și ca pământul Egiptului – aceasta era înainte de a fi nimicit Domnul Sodoma și Gomora.

Ţoar: „*mic*, oraș în sudul văii Iordanului. În 19, 20, prin etimologie populară, ăi este derivat numele de la *misar* – *închisoare*, iar în 19, 22 ss., este locul de refugiu al lui Lot. Ulterior este amintit numai ca oraș moabit (Deuteronom 34, 3; Isaia 15, 5)”⁵²³.

Pare a fi sugerat un amestec al binelui cu răul, de vreme ce raiul e alăturat Egiptului. Probabil e vorba de confuzia în care se afla Lot. Acesta e atras de câmpie, de locurile joase ale belșugului imediat.

11: Deci și-a ales Lot toată câmpia Iordanului și a apucat Lot spre răsărit; și așa s-au despărțit ei unul de altul:

De regulă pozitiv, când e doar un punct geografic, *răsăritul* poate fi și negativ sau indiferent. *Toată câmpia Iordanului:* „partea inferioară a văii Iordanului, a cărei latură nordică se situa cam la 30 km de Marea Moartă; se pare că la sud cuprindea Marea Moartă însăși. În realitate, cucerit de aspectele unei vieți materiale ușoare, Lot făcuse o alegere proastă, după cum se va vedea”⁵²⁴.

12: Avram s-a așezat în ținutul Canaan, iar Lot s-a așezat în cetățile din câmpie; și și-a întins corturile până la Sodoma.

13: Dar oamenii Sodomeierau răi și mari păcătoși împotriva lui Dumnezeu.

„Ai văzut că Lot s-a uitat la atât numai ca pământul să fie bun? N-a ținut seamă de răutatea locuitorilor”⁵²⁵.

14: Deci a zis Domnul către Avram, după ce Lot se despărțise de el: „Ridică-ți ochii și, din locul în care ești acum, caută spre miazănoapte și spre miazăzi și spre răsărit și spre apus,

15: că tot pământul pe care-l vezi ți-l voi da, ție și seminției tale, pentru vecie.

16: Pe urmașii tăi îi voi face mulți ca pulberea pământului; de va putea cineva să numere pulberea pământului, îi va număra și pe urmașii tăi.

⁵¹⁹ *Cuvânt ascetic*, XIII

⁵²⁰ BBVA, p. 34.

⁵²¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXIII, 4

⁵²² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXIII, 4

⁵²³ GEN, p. 343

⁵²⁴ BBVA, p. 34

⁵²⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXIII, 4

„Făgăduințele unei descendențe numeroase sunt interpretate de creștini ca o prevestire a numărului lor uriaș [al creștinilor – n. n.] (Iustin, *Dialogul cu Trifon* 119, 4; 120, 1-2; Irineu, *Adv. haer.* III, 9, 1; IV, 5, 3)⁵²⁶.

17: **Scoală-te; cutreieră pământul acesta-n lung și-n lat, că ție ți-l voi da!”**

18: **Și strămutându-și Avram corturile, a venit și s-a așezat la stejarul Mamvri, care este la Hebron; și I-a zidit acolo un jertfelnic Domnului.**

„Stejarul Mamvri, situat cam la 3 km nord de Hebron, va deveni un simbol important nu numai pentru istoria Evreilor, ci și pentru spiritualitatea creștină, mai ales prin episodul relatat în capitolul 18⁵²⁷. Mamvri „era probabil încă înaintea lui Avram un loc sacru”⁵²⁸. Hebron: „așezare la 36 km sud de Ierusalim. La 3 km nord se afla Mamvri”⁵²⁹.

„Cu adevărat, mai presus de firea omenească era făgăduința! Dumnezeu i-a făgăduit, cu toate că erau atâtea piedici, să-l facă nu numai tată, ci să-i înmulțească și seminția lui atât de mult încât să se poată compara cu nisipul pământului”⁵³⁰. Patriarhul și Sarai așteptau împlinirea promisiunilor. „După vârstă îmbătrâniseră, dar nădejdea era tânără”⁵³¹. Avram s-a mutat apoi lângă *Hebron* (= comuniune; legătură), oraș situat la 36 km sud de Ierusalim, existent până azi.

CAPITOLUL 14 – Războiul celor patru regi. Avram îl scapă pe Lot din robie și este binecuvântat de Melchisedec.

1: **Și a fost că în zilele lui Amrafel, regele Senaarului, ale lui Arioc, regele Elasarului, ale lui Kedarlaomer, regele Elamului, și ale lui Tidal, regele Goimilor,**

Goimi: „în Septuaginta: *regele neamurilor*. Prin *Goimi* se înțelegeau neamurile neconvertite la iudaism”⁵³².

2: **aceștia au făcut război cu Bera, regele Sodomei, cu Birșa, regele Gomorei, cu Șinab, regele Admei, cu Șemeber, regele Teboimului, și cu regele Belei, adică al Țoarului.**

„Capitolul prezintă confruntarea între două coalitii, prima alcătuită din patru regi, a doua, din cinci. Philon interpretează alegoric cei patru regi ca fiind cele patru patimi care asaltează și biruie cele cinci simțuri, în vreme ce Avram este deasupra tuturor, ca un al zecelea rege-înțelept (*Abr.* 226-241; 244; *Ebr.* 105; *Congr.* 92-93)⁵³³.

E prezentată aici alianța încheiată între patru regi:

– *Amrafel* (= dătător de legi) al Senaarului – „ar putea fi identificat cu Hamurabi, ale cărui noi datări (1792-1750 sau 1728-1686 î. Hr.) ar corespunde epocii lui Avram. Filologic însă nu poate fi găsită nici o explicație convingătoare pentru legătura celor două nume”⁵³⁴;

– *Arioc* (= leu tare) al *Elasarului* (= Dumnezeu leagă) – „s-a încercat identificarea sa cu Rim-Sin, al treisprezecelea rege din Larsa, dar filologic este la fel de imposibil, ca și în exemplul precedent, a se găsi o explicație plauzibilă. Numele este huritic și se întâlnește ca *Arriwük* sau *Arriükkî*”⁵³⁵; *Elasar*: „probabil Larsa din sudul Babiloniei”⁵³⁶

– *Kedarlaomer* (= slujitorul zeiței Laganar) al *Elamului* (= tinerețe); - nume elamitic, personaj neidentificat;

- *Tidal* (= glorie) din Gutim, în ebraică *Goim* (= neamuri);

⁵²⁶ SEP 1, p. 83

⁵²⁷ BBVA, p. 34

⁵²⁸ GEN, p. 343

⁵²⁹ GEN, p. 343

⁵³⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXIV, 3

⁵³¹ Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, I, 5

⁵³² BBVA, p. 35

⁵³³ SEP 1, p. 83

⁵³⁴ GEN, p. 343

⁵³⁵ GEN, pp. 343-344

⁵³⁶ GEN, p. 344

„Numele celor patru regi ai Orientului au forme arhaice, dar nu pot fi identificate cu nici un personaj istoric cunoscut. Este imposibil ca Elamul să fi stăpânit vreodată cetățile de la sud de Marea Moartă și să fi condus o alianță din care să facă parte un rege amorit, unul hurit și unul hitit. Pasajul vrea să-l alăture pe Avram unei mari istorii și să adauge figurii sale și aureola gloriei militare (BJ)”⁵³⁷.

Aceștia au purtat război împotriva unei coaliții încheiate între alți cinci regi (e vorba de pactul numit Pentapolis):

- *Bera* (= răutate; frică) al Sodomei;
- *Birša* (= gras; fiul răutății) al Gomorei;
- *Șinab* (= dintele tatălui) al *Admei* (= pământ însângerat);
- *Șemeber* (= nume puternic) din *Teboim* (= viperă);
- Regele din *Bela* (= nimicire) sau *Țoar* (= micime), anonim în textul ebraic; *Septuaginta* îl numește Valac sau Sigor.

3: **Toți aceștia din urmă s-au adunat în valea Sidim, care înseamnă marea Sării.**

„Cuvântul ebraic *siddim* a fost tradus de greci prin *valea sărată*, iar de Ieronim prin *vallis silvestris – valea împădurită*; această ezitare este justificată și de faptul că este singurul loc în care cuvântul este atestat pentru a numi regiunea în care regele Kedarlaomer și aliații săi au învins orașele din pactul numit *Pentapolis*. Există mai multe ipoteze de identificare a sa, cel mai frecvent se propune actualaparte de sud a Mării Moarte”⁵³⁸.

4: **Doisprezece ani îi slujiseră ei lui Kedarlaomer; dar în anul al treisprezecelea s-au răsculat.**

5: **Iar în al paisprezecelea an au venit Kedarlaomer și regii care erau de partea lui și i-au bătut pe Refaimi la Așterot-Carnaim, pe Zuzimi la Ham, și pe Emimi la Șave-Chiriataim;**

Refaimii: „cuvântul apare în Vechiul Testament de zece ori și denumește o populație legendară a Palestinei. Înțelesul original ar fi *cei mari, prinții* (cf. acadianul *rabu*). Aceștia, ca și cei ce sunt alături de ei, erau reprezentați ca neamuri de uriași. Este de remarcat că același cuvânt denumește în Vechiul Testament și sufletele sau umbrele morților (cf. Psalmi 87, 11 ss.; Isaia 26, 14 etc.)”⁵³⁹. *Așterot-Carnaim*: „o cetate sau două din Transiordania. Prima parte a cuvântului: *orașul lui Astartea*, cea de a doua: *Astartea cu două coarne*, deci centru sau centre de cult ale acestei zeițe”⁵⁴⁰. *Emimi*: „groază; fantomă: nume moabit pentru locuitorii legendari ai Palestinei”⁵⁴¹. *Șave-Chiriataim*: cetate moabită.

6: **iar pe Horei, în muntele lor Seir și până la El-Paran, care e lângă pustiu.**

Horei: locuitorii originari ai Edomului (cf. Facerea 32, 4; 36, 20 ss.; Deuteronom 1, 44; 2, 4; 12, 22). În secolele XV și XIV î. Hr. statul lor Mitanni a avut o mare importanță politică în Mesopotamia de Sus”⁵⁴². *El-Faran*, în Biblia 1688 *câmpia Faran*: „redau gr. *τερεμίνθου της Φαραν, τερεμίνθος – terebint* (arbore rășinos răspândit pe coastele Mediteranei), *Faran*, ebr. *paran*, cf. 10, 12; aici este presupus orașul Elath. [...] Cetățile populațiilor amintite erau toate pe marele drum care cobora la Marea Roșie”⁵⁴³.

7: **Apoi, întorcându-se, au venit la Ain-Mișpat sau Cadeș și au bătut toate căpeteniile Amaleciților, ca și pe toți Amoreii care locuiau în Hațațon-Tamar.**

Ain-Mișpat (= izvorul judecății): „un izvor, dar și un loc de judecată, a cărei localizare este nesigură”⁵⁴⁴. *Cadeș*: „a jucat un rol foarte important în istoria formării poporului israelit. La

⁵³⁷ GEN, p. 344

⁵³⁸ GEN, p. 344

⁵³⁹ GEN, p. 344

⁵⁴⁰ GEN, p. 344

⁵⁴¹ GEN, p. 344

⁵⁴² GEN, p. 344

⁵⁴³ GEN, p. 344

⁵⁴⁴ GEN, p. 344

templul de lângă izvor s-au adunat credincioșii lui Iahve pentru a celebra o sărbătoare comună⁵⁴⁵. *Amaleciții*: „populație semitică, înrudită cu israeliții și edomiții”⁵⁴⁶. *Hațațon-Tamar*: „oraș la granița de sud a Canaanului, la sud-estul Mării Moarte”⁵⁴⁷.

8: Atunci au ieșit regele Sodomei, regele Gomorei, regele Admei, regele Teboimului și regele Belei sau Toarului și s-au bătut în valea Sidim

9: cu Kedarlaomer, regele Elamului, cu Tidal, regele Goimilor, cu Amrafel, regele Senaarului, și cu Arioc, regele Elasarului: patru regi împotriva a cinci.

10: Valea Sidimului însă era plină de ochiuri de smoală; în fuga lor, regele Sodomei și regele Gomorei au căzut în ele, iar cei rămași au fugit în munți.

Pentru a arăta puterea celor patru regi, Scriptura înșiră popoarele învinse de aceștia:

– *Refaimi* (= cei învinși; uriași), *Zuzimi* (= drumeți; uriași) și *Emimi* (= înspăimântători; uriași), trei vechi popoare canaanite. Interesant că toate se pot traduce și prin *uriași*, ceea ce subliniază o dată în plus forța celor ce i-au învins;

– *Horei* (= locuitori ai peșterilor), popor străvechi nesemantic, înrudit cu huriții;

– *Amorei* (= cei vorbitori; cei distinși); popor așezat pe țărmul occidental al Mării Moarte și în munții învecinați;

- *Amaleciți* (= popor care stăpânește; locuitori ai văii) – populație nomadă din deșertul Sinai, la granița sudică a Țării Sfinte.

Locurile victoriilor au fost: *Așterot-Carnaim* (= Aștarte cu două coarne); *Ham* (= clocotitor); *Șave-Chiriataim* (= câmpia dublei cetăți); *Seir* (= păros; demon); *El-Faran* (= Dumnezeu frumuseții); *Ain-Mișpat* (= fântâna judecării); *Cadeș* (= sfânt) și *Hațațon-Tamar* (= tăierea palmierilor). În final, e biruită și alianța Pentapolis, în valea *Sidim* (= câmpie; valea demonilor).

Nil Ascetul tâlcuiește pe larg acest pasaj⁵⁴⁸, tâlcuire din care rezumăm: 5 regi poartă război împotriva a 4 regi. E războiul simțurilor (în număr de 5) împotriva lucrurilor sensibile (4 sunt elementele naturii). Până la doisprezece ani, simțurile se supun fără cercetare lucrurilor sensibile. Când omului i se întărește cugetarea și simte paguba ce o are, plănuiește răscularea și scăparea din robia simțualității. Însă, dacă suntem biruiți, ne aruncăm, precum cei 5 regi (de fapt, numai doi), în fântâni cu smoală; prin fiecare simț ne cufundăm în smoala lucrului sensibil, iubind mai mult cele de aici decât cele văzute cu mintea.

Septuaginta are **faranga tin alikin** în loc de Sidim, tradus de Biblia 1688 prin *Valea ceia a sării*. De aici, interpretarea lui Origen: „Toate ereziile și toate păcatele se întâlnesc într-o vale, într-o *vale de sare*. Căci păcatul și nedreptatea nu urcă, ci coboară de obicei spre cele de jos și inferioare. Dacă vei gusta din apa acestor fântâni, dacă cugeți la cele eretice și dacă accepți tristețea păcatului, pregătești în tine materialul focului și rugul gheenei”⁵⁴⁹.

11: Iar biruitorii au luat toate averile Sodomei și Gomorei și toate bucatele și s-au dus.

12: Dar l-au luat și pe Lot, nepotul lui Avram, și toată averea lui, și s-au dus; căci el trăia în Sodoma.

13: Dar unul din cei scăpați a venit și i-a dat de veste lui Avram Pribeagul, care trăia pe atunci la stejarul lui Mamvri Amoreul, fratele lui Eșcol și al Lui Aner; aceștia erau fărtații lui Avram.

Pribeagul: „Textul Masoretic: Evreu - Ebreu (în greacă, **Evreos**): descendent al lui Ever, urmașul lui Sem (vezi 10, 21; 11, 14). Septuaginta traduce ebraicul **brim** prin **peratis** = *cel ce vine din cealaltă parte* (a Eufratului). Versiunile românești din 1688 și 1914 îl redau prin *trecutul și trecătorul*, ceea ce îl apropie de variantele etimologice ce semnifică *rătăcitor, pribeag, nomad*. Sensul primar pare a fi nu etnic, ci sociologic. Ca etnie, în Vechiul Testament

⁵⁴⁵ GEN, p. 344

⁵⁴⁶ GEN, p. 344

⁵⁴⁷ GEN, p. 344

⁵⁴⁸ Cf. *Cuvânt ascetic*, LII

⁵⁴⁹ *Omilia la Cartea Numerii*, XII, 2

cuvântul *Evreu* e echivalent cu *Israelit*⁵⁵⁰. „**ο περάτης** – *pribeag, emigrant*, care în Septuaginta traduce cuvântul ebraic *brim*, denumirea profan-etnică a poporului lui Israel. Sensul exact al cuvântului nu a rămas mereu același. În relatările mai vechi ale Vechiului Testament apare aproape mereu ca *neliber și, în ochii străinilor; disprețuit*. Cuvântul a fost apropiat de egipteanul **pr**, ugariticul **prm** sau de **abar** – *a pribegi*, ceea ce a condus la sensul de *nomad* sau *cel ce vine de peste* (graniță? Euftrat? Iordan?)⁵⁵¹. *Mamvri* (aici): „inițial probabil numele prințului amorit, aliat cu Avram, devenit prin brachiologie toponim”⁵⁵².

SEP 1 traduce locul prin *înstrăinatul*. „Acest apelativ va fi bogat interpretat în tradiția alexandrină. *Omul lui Dumnezeu*, al cărui prototip este Avram, trebuie să *migreze* din lumea sensibilă spre cea inteligibilă (Philon, *Migr.* 20). *Trecerea, traversarea* graniței de către Avram va fi interpretată și ca simbol pascal (Clement, *Stromate* II, 51, 2; Origen, *C. Cels.* VIII, 22; Eusebiu, *PE*, VII, 8, 21)”⁵⁵³.

Avram e numit aici *evreu* [*pribeag*] (= de dincolo; nomad). Sunt prezentați și aliații săi, într-un mod sumar, ceea ce arată că ei erau cunoscuți din tradiție, nemaisimțindu-se nevoia de explicații. Traducerea e destul de confuză. După *Septuaginta*, înclinăm să credem că stejarul e numit al lui Mamvri Amoreul, iar *Eșcol* (= strugure) și *Aner* (= mlădiță) sunt numiți *frați* ai lui Avram, în sensul de aliați. Mai jos (v. 24) reiese că și Mamvri Amoreul era aliat al lui Avram.

14: Auzind Avram că Lot, nepotul său, a fost dus în robie, i-a ridicat pe oamenii săi cei mai încercați, născuți în casa lui, în număr de trei sute optsprezece, și i-a urmărit pe vrăjmași până la Dan.

Dan: „oraș la unul din izvoarele Iordanului, cel mai nordic oraș al Palestinei, pomenită și prin numirea granițelor ei⁵⁵⁴ - de la Dan la Beerșeba (Judecători 20, 1). Numele vechiului oraș locuit de canaaniți era Lais sau Lesem”⁵⁵⁵.

15: Și năvălind asupra lor în timpul nopții, el și oamenii săi, i-a bătut și i-a alungat până la Hoba, care este în stânga Damascului.

Damasc: „amintit aici pentru întâia oară în Vechiul Testament și pomenit mereu ca fiind capitala Siriei”⁵⁵⁶.

16: Și a adus înapoi toate bunurile din Sodoma; și l-a adus înapoi și pe Lot, nepotul său, precum și averea lui, femeile și oamenii.

„Având încredere în puterea lui Dumnezeu, nu s-a spăimântat de puterea bărbaților acelora, cu toate că aflase de măcelărirea ce-o făcuseră”⁵⁵⁷. Barnaba vede închipuită o taină prin cei 318 slujitori⁵⁵⁸: 318 e 300+10+8, numere pe care vechii greci le notau astfel: 10 cu litera **iota**, 8 cu **ita**, iar 300 cu **taf** (T). **Iota** și **ita** sunt primele litere ale numelui Iisus, iar **T** închipuie Crucea. „Deci slugile lui Avram arată mântuirea; cu alte cuvinte: cei ce aleargă la semn și la nume ajung domni ai prizonierilor și ai multor neamuri necredincioase care au urmat acelora”⁵⁵⁹. „Mai târziu, unii vor identifica în 318 numărul de participanți la Conciliul de la Niceea, din 325”⁵⁶⁰.

Vrăjmașii au fost alungați până la *Dan* (= judecată), cel mai nordic oraș al Palestinei, și *Hoba* (= ascunzătoare; vinovăție), la nord de Damasc.

17: Și-n timp ce el se întorcea după înfrângerea lui Kedarlaomer și a regilor uniți cu acela, regele Sodomei l-a întâmpinat în valea Șave, care astăzi se cheamă Valea Regelui.

⁵⁵⁰ BBVA, p. 35

⁵⁵¹ GEN, p. 344

⁵⁵² GEN, p. 344

⁵⁵³ SEP 1, p. 84

⁵⁵⁴ Prin indicarea punctelor extreme, nordic și sudic.

⁵⁵⁵ GEN, p. 344

⁵⁵⁶ GEN, p. 344

⁵⁵⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXV, 4

⁵⁵⁸ Cf. *Epistola*, IX, 8

⁵⁵⁹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 84, 4

⁵⁶⁰ SEP 1, p. 84

Fie acesta va fi scăpat într-un fel din groapa de smoală, fie e vorba de noul rege, instaurat foarte prompt.

18: Și Melchisedec, regele Salemului, i-a adus pâine și vin; el însă era preot al Dumnezeului-Celui-Preaînalt.

Melchisedec: „personaj hieratic, cu nume simbolic (*rege al dreptății și al păcii*), cumulând atributele regalității și sacerdoțiului. Salemul, în tradiția iudaică, e identificat cu Ierusalimul (Ieru – Salem), a cărui divinitate **El Elyon** (*Dumnezeul Cel Preaînalt*) este și divinitatea lui Avram. Sfântul Apostol Pavel va recunoaște în Melchisedec prototipul și prefigurarea lui Iisus Hristos (vezi Evrei 7, 1-26), iar tradiția patristică va vedea în pâinea și vinul oferite lui Avram imaginea însăși a Euharistiei”⁵⁶¹. „Pasajul a ridicat și ridică o serie de întrebări, fiind foarte mult exploatat în exegeza patristică. El-Elyon, al cărui preot este Melchisedec, cuvânt compus din două elemente, fiecare numind o divinitate distinctă din panteonul fenician, este identificat cu Dumnezeul lui Avram. Elyon este utilizat mai cu seamă în psalmi ca unul dintre numele divine. Aducerea pâinii și a vinului, interpretată în exegeza patristică drept sacrificiu euharistic, iar apariția lui Melchisedec în Psalmi 109, 4, ca una dintre figurile lui David (și acesta rege-preot), au furnizat aceleiași exegeze un argument în plus pentru identificarea lui Melchisedec cu Iisus”⁵⁶². „Creștinii văd în Melchisedec un *typos* pentru neamurile păgâne care se vor converti la creștinism (Melchisedec nu era circumcis). Avram reprezintă Legea, Melchisedec, harul (Iustin, *Dialogul cu Trifon* 19, 4)”⁵⁶³.

19: Și i-a binecuvântat Melchisedec pe Avram și a zis: „Binecuvântat să fie Avram de către Dumnezeul-Cel-Preaînalt, Ziditorul cerului și al pământului!

„Invocarea Dumnezeului Creator (de la **κτίζω**, de data aceasta) a permis dezvoltarea unei legende în jurul lui Melchisedec, preot păgân, idolatru, care a avut brusc viziunea creării cerului și a pământului, descoperind existența unui Dumnezeu Creator”⁵⁶⁴.

20: Și binecuvântat să fie Dumnezeul-Cel-Preaînalt, Cel ce i-a dat pe vrăjmașii tăi în mâinile tale!” Și [Avram] i-a făcut parte zeciuială din toate.

Binecuvântat să fie Dumnezeu: „gr. **εὐλογεῖν θεόν**, o formulă foarte precisă a vieții religioase, care are ca obiect al *binecuvântării* pe Dumnezeu, iar înțelesul ei este acela de *a preamări, a slăvi pe Dumnezeu*. Omul israelit, care își concepe întreaga viață supusă voinței divine, nu-și putea exprima mai bine credința, recunoștința și speranța decât prin preamărirea numelui lui Iahve”⁵⁶⁵.

Pâinea e un simbol al hranei spirituale, iar vinul închipuie nemurirea și inițierea. Împreună, ele sunt prefigurarea Euharistiei.

Melchisedec e un personaj învăluit în mister. Apare brusc, pentru ca apoi să nu se mai vorbească despre el. Pare fără de început și sfârșit. Este, apoi, preot monoteist într-un ținut renumit printr-o idolatrie de un materialism cras [mulți exegeți, de altfel, îl socotesc a fi un preot idolatru; preferăm, aici, să-l socotim un caz de excepție, așa cum pare a reieși din Scriptură]. „Înțelepții în cele dumnezeiești nu l-au numit pe Melchisedec numai de Dumnezeu iubitor, ci și preot, ca să arate celor înțelegători că acela nu se îndrepta numai el spre Dumnezeu cel cu adevărat existent, ci conducea și înălțarea altora, ca ierarh, spre adevăratul și singurul Început dumnezeiesc”⁵⁶⁶.

Melchisedec (= regele dreptății) era preot în *Salim* (= pace), viitorul Ierusalim. El vestește pe Hristos, Împăratul Păcii. Psalmistul afirmă despre Mesia: *Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec* (109, 4).

⁵⁶¹ BBVA, p. 35

⁵⁶² GEN, p. 344

⁵⁶³ SEP 1, pp. 84-85

⁵⁶⁴ SEP 1, p. 85

⁵⁶⁵ GEN, p. 345

⁵⁶⁶ Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, IX, 3

Teofil al Antiohiei confirmă identitatea Salim – Ierusalim: „a fost un împărat drept cu numele Melchisedec în cetatea Salim, care acum se numește Ierosolima”⁵⁶⁷. Istoria lui Melchisedec prefigurează Taina Euharistiei, împărăția și arhieria Mântuitorului: „Melchisedec, preotul Domnului celui Preaînalt, a primit cu pâine și vin pe Avram, care s-a întors după învingerea celor de alt neam. Masa aceea preînchipuia masa aceasta mistică, după cum și preotul acela era tipul și icoana adevăratului arhieru Hristos”⁵⁶⁸. Suntem, în plus, avertizați ca, asemeni lui Avram, să primim și noi Euharistia doar după ce am biruit pe cei de *alt neam*, adică patimile străine de firea noastră. „Biruind deci pe vrăjmașii văzuți și nevăzuți și neprimind nimic de la lume, ci cinstind mai mult bogăția de sus, suntem binecuvântați de Hristos, Împăratul păcii. Suntem binecuvântați ca cei ce primim locuința cerească ca merinde a vieții celei de taină”⁵⁶⁹.

Avram recunoaște superioritatea lui Melchisedec și-i dă acestuia zeciuală. „Dar nu în fire spunem că avea Melchisedec superioritatea, ci în calitatea de preot. De aceea nu s-a reținut Avram, ci i-a recunoscut ceea ce avea superior, cinstindu-l și prin darurile zeciuielii”⁵⁷⁰.

După Sfântul Maxim Mărturisitorul, Melchisedec s-a învrednicit, prin har, să devină mai presus de timp și fire. El avea *cunoștința* care circumscrie timpul și veacul și *contemplația* ce depășește existența a toată ființa materială și nematerială. „Acest mare Melchisedec, pentru virtutea dumnezeiască întipărită în el, s-a învrednicit să fie chip al lui Hristos Dumnezeu și al tainelor Lui negrăite”⁵⁷¹.

21: Iar regele Sodomei a zis către Avram: „Mie dă-mi oamenii, iar averile ia-le pentru tine!”

22: Dar Avram i-a zis regelui Sodomei: „Iată, mâna mi-o ridic spre Domnul, Dumnezeul-Cel-Preaînalt, Ziditorul cerului și al pământului:

Mâna mi-o ridic: „gestul care însoțește un jurământ”⁵⁷².

23: nici o ață sau o curea de încălțăminte nu voi lua din toate câte sunt ale tale, ca să nu zici: Eu l-am îmbogățit pe Avram!,

24: decât numai ceea ce au mâncat tinerii și partea cuvenită fărtașilor care au mers cu mine, Aner, Eșcol și Mamvri; ei să-și ia partea lor!”

De aici rezultă că Mamvri Amoreul era și el aliat cu Avram. Avram respinge darurile regelui Sodomei, spunându-i, cu alte cuvinte: „Am pe Cel Care îmi dă mii și mii de bunătăți; mă bucur de mare ajutor de sus, așa că n-am nevoie de bogăția dată de tine, nu-mi trebuie bogăție omenească; îmi este de ajuns dărnicia lui Dumnezeu față de mine; cunosc bogăția darurilor Lui”⁵⁷³.

CAPITOLUL 15 – Legământul lui Dumnezeu cu Avram.

1: După aceea fost-a-n vedenie cuvântul Domnului către Avram și a zis: „Nu te teme, Avrame; Eu sunt scutul tău, iar răsplata ta va fi foarte mare”

„Credința lui Avram este pusă la încercare prin aceea că promisiunile făcute întârzie să se împlinescă. Ele vor fi reînnoite și pecetluite printr-o alianță (BJ)”⁵⁷⁴.

După Ioan Gură de Aur, „Avram e vrednic să primească revelația divină pentru că a refuzat darurile regelui Sodomei, în 14, 23”⁵⁷⁵.

⁵⁶⁷ *Trei cărți către Autolic*, II, 21

⁵⁶⁸ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 13

⁵⁶⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

⁵⁷⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

⁵⁷¹ *Ambigua*, XXIX

⁵⁷² SEP 1, p. 85

⁵⁷³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXV, 6

⁵⁷⁴ GEN, p. 345

⁵⁷⁵ SEP 1, p. 85

Cuvântul Domnului e auzit, de data aceasta, în vis, fapt ce amintește de dreptul Iosif, către care toate arătările s-au făcut în vis (Matei 1, 20; 2, 13; 2, 19). *Noaptea* sugerează și un moment de îndoială în sufletul patriarhului (o altă asemănare cu Iosif), îndoială ce pare să reiasă din răspunsul lui Avram:

2: Iar Avram a răspuns: „Stăpâne Doamne, ce oare-mi vei da? Că iată, eu mă duc fără să am copil, iar Masek, fiul slujnicei mele, Eliezer din Damasc...”

„Text incomplet pe manuscrisul ebraic deteriorat, abordat de traducători în moduri diferite, dar al cărui sens se limpezește în versetul următor”⁵⁷⁶.

Stăpâne: „(δέσποτα), reluat în v. 8 (Stăpâne Doamne) este unic în Pentateuh. Corespunde formulei ebraice **Adhonay YHWH** din Textul Masoretic”⁵⁷⁷. *Mă duc*: „cu sensul de *mor*. Ioan Gură de Aur comentează verbul în sens filozofic: Avram, ca un adevărat înțelept, știe că moartea e o *plecare*, o *desprindere*, o *eliberare* (*Hom. Gen., ad locum*)”⁵⁷⁸.

3: Și a zis Avram: „De vreme ce nu mi-ai dat urmași, iată că sluga mea mă va moșteni!”

Eliezer din Damasc era primul dintre slujitorii lui Avram; în caz că stăpânul murea fără urmași, acesta devenea moștenitor. Sfântul Chiril al Alexandriei crede că aici ar fi vorba despre Ismael, dar acela încă nu se născuse; redăm, totuși, tâlcuirea sa: „Adică: să-mi fie mie deci cel născut din slujnica mea *fiu iubit*. Căci aceasta înseamnă *Damasc*. El se va socoti și ca *ajutor și sprijin de la Dumnezeu*. Fiindcă aceasta înseamnă *Eliezer*”⁵⁷⁹.

4: Și de-ndată s-a făcut cuvântul Domnului către el și a zis: „Nu acela te va moșteni, ci acela care va odrăsli din coapsele tale, acela te va moșteni!”

5: Și l-a scos afară și i-a zis: „Privește la cer și numără stelele, de le poți număra”; și i-a zis: „Așa va fi seminția ta!”

„*Stelele* sunt uneori opuse de comentatorii creștini *nisipului* din Facerea 13, 16: aici ar fi vorba despre descendența cerească, despre Noul Legământ”⁵⁸⁰.

6: Și Avram l-a crezut lui Dumnezeu și aceasta i s-a socotit cadreatate.

Ca dreptate „traduce gr. **δικαιοσύνη**, care redă incomplet conceptul ebraic, ce presupune echitatea relației dintre două părți, în cazul de față Avram și Iahve. Întreaga gândire religioasă a israeliților este centrată pe ideea alianței cu Dumnezeu, *dreptatea* însemnând în acest caz atitudinea conformă acestei alianțe, atât a părții divine, cât și a celei umane. Credința lui Avram este încrederea în împlinirea unei promisiuni omenește nerealizabilă. Iahve îi recunoaște meritul – acela al unui comportament conform voinței Sale și supus judecării Dumnezeului celui drept”⁵⁸¹. „Text important, pe baza căruia Apostolul Pavel își va construi doctrina asupra îndreptării prin credință (vezi Romani 4, 3; Galateni 3, 6), completată de Iacob (2, 23) cu observația că omul se îndreptățește și prin fapte. În Vechiul Testament, prin dreptate se înțelegea, în general, dreapta relație dintre om și Dumnezeu ca parteneri de dialog și legământ; supunerea omului față de Lege; totalitatea elementelor prin care un om putea fi socotit *drept* în fața lui Dumnezeu. De vreme ce Avram nu cunoaște Legea (venită de abia prin Moise), dreptatea lui se constituie în încrederea că Dumnezeu Își va ține făgăduința și că-i va da ceea ce omenește pare imposibil.)În ultimă instanță – conform învățaturii ortodoxe -, îndreptățirea se obține prin har)”⁵⁸².

7: Și i-a zis: „Eu sunt Dumnezeul Care te-a scos pe tine din Urul Caldeilor pentru ca să-ți dea pământul acesta să-l moștenești”

⁵⁷⁶ BBVA, p. 36

⁵⁷⁷ SEP 1, p. 85

⁵⁷⁸ SEP 1, p. 85

⁵⁷⁹ *Glafire la Facere*, III

⁵⁸⁰ SEP 1, p. 85

⁵⁸¹ GEN, p. 345

⁵⁸² BBVA, p. 36

Eu sunt Dumnezeu: „gr. **Εγώ ὁ Θεός**, formulă specifică a epifaniei divine prin care Iahve, ca Dumnezeu cârmuitor și mântuitor, se adresează aleșilor Săi ca să le aducă la cunoștință voința Sa”⁵⁸³.

8: Și a zis [Avram]: „Stăpâne Doamne, din ce voi cunoaște că-l voi moșteni?”

E un nou progres. Avram „a săvârșit multe fapte mari, dar n-a fost numit *prieten al lui Dumnezeu* [se urmează unei versiuni diferite – n.n.] decât atunci când a crezut”⁵⁸⁴. La Avram, credința nu era despărțită de faptele bune: „Cel care se depărtează numai de fapta rea nu este drept dacă nu adaugă și fapta bună și cunoașterea; să cunoască, adică, pentru care pricină trebuie să fugă de unele fapte și pentru care pricină să le facă pe altele”⁵⁸⁵. Cunoașterea e o virtute, iar dreptcredinciosul trebuie să urmeze pilda Sfinților care, „după ce se învrednicesc de descoperirile celor dumnezeiești, caută rațiunile celor descoperite”⁵⁸⁶.

9: Iar [Domnul] i-a zis: „Gătește-Mi o junincă de trei ani, o capră de trei ani, un berbec de trei ani, o turturică și un pui de porumbel!”

„Origen dă, în *Com. Io. VI*, 264-265, o listă de cinci animale care nu corespunde cu lista de aici. Pentru el, fiecare animal reprezintă un aspect al unei funcții a lui Hristos. Despicarea în două a unora dintre ele trimite la taina Întrupării celui deopotrivă om și Dumnezeu, în vreme ce nedespicarea păsărilor simbolizează unitatea divină. Pentru Philon, care dă o interpretare morală celor cinci animale, [numărul] 3 (*trei ani*) este semnul perfecțiunii, căci ea conține *începutul, mijlocul și sfârșitul* (*Her.* 125-127). Interpretarea a fost preluată de Metodiul al Olimpului (*Banchetul V*, 110-111). După Diodor al Tarsului, animalele *de trei ani* simbolizează *cele trei generații* ale poporului evreu care vor fi exilate și împilate, conform profeției de mai jos”⁵⁸⁷.

Sunt animalele socotite mai apoi curate de către evrei. „Dumnezeu i-a poruncit să fie de trei ani, să fie adică desăvârșite”⁵⁸⁸. Sunt interesante simbolurile acestor animale, în spațiul vechiului Orient. *Vaca* era socotită simbolul Pământului dătător de hrană, fiind legată și de *laptele* cunoașterii. *Berbecul* simboliza forța originară și refacerea ciclului vital. *Capra*, fiind capricioasă, arată gratuitatea darurilor imprezibile ale Divinității. *Porumbelul* și *turtureaua* reprezintă puritatea și nevinovăția.

10: Și le-a luat [Avram] pe acestea toate, le-a tăiat în două și a pus jumătățile una în fața alteia; dar păsările nu le-a tăiat în două.

11: Iar păsările de pradă năvăleau asupra leșurilor, dar Avram le alunga.

„Pentru Philon, aceste *păsări* care *coboară* sunt apucăturile rele ale sufletului (*Her.* 241-242). Pentru Targum, popoarele idolatre. Pentru Theodoret și Chiril al Alexandriei, egiptenii care-i năpădesc pe evrei”⁵⁸⁹.

„Era socotit un semn nefavorabil și dătător de griji zborul unor păsări necurate peste cele jertfite. Căci păsările carnivore sunt întotdeauna necurate”⁵⁹⁰.

12: Și-ntru asfințitul soarelui a căzut peste Avram somn greu, și iată că-ntuneric și frică mare l-au cuprins.

Septuaginta are **ekstasis**, tradus prin *somn greu*. În extaz, așadar, Avram e cuprins de teama resimțită de om la apropierea Divinității. „*Toropeala* [*somn greu*] (**εκστασις**), ca în *Facerea 2*, 21. Termenul ebraic corespunzător este **tardemah**. Plecând de la acest pasaj, Philon propune o teorie despre patru tipuri de extaz, replică la teoria lui Platon din *Phaidros* 224a-245b (*Her.* 240-266). Cele patru tipuri sunt: 1) rătăcirea minții (în cazul maladiilor psihice); 2)

⁵⁸³ GEN, p. 345

⁵⁸⁴ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, V, 5

⁵⁸⁵ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 103, 2

⁵⁸⁶ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, LIX

⁵⁸⁷ SEP 1, p. 86

⁵⁸⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXVII, 2

⁵⁸⁹ SEP 1, p. 86

⁵⁹⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

stupoarea în fața unui eveniment neașteptat; 3) odihna minții în timpul somnului (mintea *iese din sine*, se odihnește); 4) extazul propriu-zis, prin inspirație divină (specific profetilor)⁵⁹¹.

13: Și atunci a zis [Domnul] către Avram: „Să știi bine că urmașii tăi vor fi străini într-o țară care nu-i a lor; robiți vor fi și apăsăți timp de patru sute de ani;

Patru sute de ani: „cf. Ieșirea 12, 40-41: evreii ies din Egipt după patru sute de ani. Philon vorbește despre cele patru sute de patimi care înrobesc sufletul (*Her.* 269-270)⁵⁹².

14: dar pe neamul la care vor robi, Eu îl voi judeca; după aceea ei vor ieși de acolo, cu avere multă.

„Dumnezeu prezice că Israel va robi patru sute de ani în Egipt. În această prezicere, dacă se ia în considerare tot timpul de când a vorbit Dumnezeu, sunt mai mult de patru sute de ani; iar dacă se are în vedere numai timpul în care au robit, sunt mai puțin de patru sute de ani”⁵⁹³.

15: Cât despre tine: te vei petrece-n pace către părinții tăi și îngropat vei fi la mândre bătrâneți.

„N-a spus *vei muri*, ci *te vei duce*, ca și cum ar fi vorba de unul care pleacă, care se mută dintr-o țară în altă țară. [...] Nu vorbește de părinții cei după trup. Cum s-ar putea, când tatăl lui era necredincios? Că nu-i cu puțință ca patriarhul cel credincios să se ducă în același loc cu el. [...] E vorba de drepti, de Avel, Noe, Enoh”⁵⁹⁴.

16: Ei însă numai într-al patrulea neam se vor întoarce aici, căci pân-acum păcatele Amoreilor nu și-au ajuns la vârf”.

„Păcatele (oamenilor) încă n-au atins limita răbdării lui Dumnezeu”⁵⁹⁵. Amoreii, „datorită riturilor păgâne și a păcatelor lor se bucurau de un renume rău (III Regi 21, 26; IV Regi 31, 11)”⁵⁹⁶.

Încă un indiciu al implicării divine în istorie, evenimentele fiind în funcție de faptele oamenilor, dar și ale neamurilor.

17: Iar după ce a asfințit soarele și s-a făcut întuneric, iată cuptor fumegând și pară de foc au trecut printre bucățile acelea.

Au trecut printre bucățile acelea: „printre jumătățile animalelor jertfite (v. 10). O ofrandă pe care o mistuie focul însuși al lui Dumnezeu, așa cum o va face cu jertfa lui Ilie (vezi III Regi 18, 38)”⁵⁹⁷. „Vălvățiile care trec printre bucățile tăiate sunt interpretate de Philon ca o imagine a judecării lui Dumnezeu (*Her.* 311-312). Tot în cheie eshatologică interpretează pasajul și Theodoret (focul sfârșitului lumii: *QG* 66), un element care susține interpretarea fiind mențiunea *la apus*”⁵⁹⁸.

„Era obiceiul Haldeilor să însoțească jurământul cu trecerea printre animalele despicate și să zică făcând acestea: să fii ca acestea! Deci Avram fiind Haldeu după neam și ieșind de curând dintre ei, Stăpânul tuturor i-a poruncit, ținând seama de aceasta, să facă jurământul după acest obicei. [...] După obiceiul Haldeilor, focul este chipul lui Dumnezeu, care împlinește jurământul”⁵⁹⁹. Dumnezeu adeverește legământul în chipul focului și al fumului, focul reprezentând purificarea și iluminarea, iar fumul, legătura dintre pământ și cer, sau rugile oamenilor.

18: În ziua aceea a încheiat Domnul legământ cu Avram, zicând: „Urmașilor tăi le voi da pământul acesta, de la râul Egiptului până la Râul-cel-Mare, râul Eufratului:

⁵⁹¹ SEP 1, p. 86

⁵⁹² SEP 1, p. 87

⁵⁹³ Sf. Ioan Casian, *Despre întruparea Domnului*, XXIII, 1

⁵⁹⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXVII, 3

⁵⁹⁵ BBVA, p. 36

⁵⁹⁶ GEN, p. 345

⁵⁹⁷ BBVA, p. 36

⁵⁹⁸ SEP 1, p. 87

⁵⁹⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

„Pământul făgăduit lui Avram și urmașilor săi drept moștenire se întindea *de la râul Egiptului* (identificat de unii cu Nilul, iar de către alții cu pârâul El-Ariș, care are apă numai iarna și care curge prin partea de nord-vest a Peninsulei Sinai) *și până la râul cel mare al Eufratului*. Avem indicate aici, desigur, nu atât granițele exacte ale Țării Sfinte, cât mai ales zona în care se află ea amplasată⁶⁰⁰.

„Cele două fluvii sunt interpretate alegoric de Philon (*Her.* 315-316): Egiptul, *trupul*, Eufratul, *bucuria* (cuvântul este apropiat etimologic de verbul *εὐφραίνω*, *a se bucura*)⁶⁰¹.

19: **pe Chenei, pe Chenzei, pe Chedmonei,**

20: **pe Hetei, pe Ferezei, pe Refaimi,**

21: **pe Amorei, pe Canaaneeni, pe Hevei, pe Gherghesei și pe Iebusei”.**

Sunt enumerate aici neamurile peste care vor stăpâni urmașii lui Avram: *Cheneii* (= fierari), *Chenzeii* (= vânători), *Chedmoneii* (= poporul de la răsărit), *Heteii* (= îngroziți; uriași) sau hitiții, fondatorii celui de-al treilea mare imperiu oriental între 1900-1200 î. Hr., *Ferezeii* (= locuitorii câmpiei; călăreți), *Refaimii* (= uriași), *Amoreii* (= cei vorbitori), *Canaaneii* (= negustori; zeloși), *Ghergheseii* (= întorși din luptă), *Heveii* (= trăitori în corturi) și *Iebuseii* (= cei din loc întărit; cei ai zdrobirii), locuitorii cetății Iebus, viitorul Ierusalim.

CAPITOLUL 16 – Nașterea lui Ismael.

1: **Sarai însă, femeia lui Avram, nu-i dăruia copii. Dar avea o slujnică egipteancă, al cărei nume era Agar.**

Agar: „cuvântul este arab și nu egiptean, dar Egiptul era din cele mai vechi timpuri o importantă piață de sclavi⁶⁰².

2: **Atunci a zis Sarai către Avram: „Iată, mie mi-a încuiat Domnul putința de a naște. Intră dar la slujnica mea; poate că de la ea vei dobândi copii”. Și Avram a ascultat de vorba Saraii.**

„Variantă de text: *poate că de la ea voi dobândi copii*. Legislația mesopotamă permitea ca o soție sterilă să-i ofere soțului o slujnică prin care atât el cât și ea să aibă copii; în acest caz, copilul nu era al slujnicei, ci al stăpânei. Vezi cazuri asemănătoare la 30, 3; 30, 9⁶⁰³.

3: **Așadar, după ce Avram locuise timp de zece ani în țara Canaan, Sarai, femeia lui Avram, a luat-o pe Agar egipteanca, slujnica sa, și i-a dat-o de femeie lui Avram, bărbatul său.**

„Mare e filosofia dreptului Avram! Avram nu s-ar fi gândit mai înainte la asta (...); dar acum a primit îndemnul Sarei și a ascultat-o îndată. Cu aceasta, Avram a arătat că nu mânat de patimă a primit să trăiască cu slujnica Sarei, ci ca să aibă moștenitor⁶⁰⁴.

Substituirea ce nouă ne poate părea stranie era conformă dreptului mesopotamian, după care o femeie sterilă putea da bărbatului ei o slujnică drept concubină, recunoscând ca ai săi copiii născuți din această unire. Numele *Agar* (= locuire în străinătate; fugă) este arab, nu egiptean, dar ea va fi provenit din Egipt, unde era o importantă piață de sclavi; posibil să-i fi fost dăruită Sarei de Faraon, după ce a fost dusă în casa acestuia.

4: **Și el a intrat la Agar; și ea a zămislit; și văzând ea că a zămislit, stăpâna n-a mai avut în ochii ei nici o cătare.**

„Așa e obiceiul slugilor! Dacă li se face un bine cât de mic, nu mai vor să rămână în hotarele lor, ci uită îndată în ce stare se află și se grăbesc să fie nerecunoscătoare⁶⁰⁵. Posibil ca

⁶⁰⁰ AB, p. 70

⁶⁰¹ SEP 1, p. 87

⁶⁰² GEN, p. 345

⁶⁰³ BBVA, p. 36

⁶⁰⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXVIII, 2

⁶⁰⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXXVIII, 4

atitudinea Agarei să fi determinat pe unii autori de a-l privi cu asprime și pe cel născut de ea. Calist Patriarhul face mențiunea că Hristos este „din neamul lui Avraam, ca Cel ce Se pogoară din acela. Dar nu s-a spus același lucru de Dumnezeu despre Ismael (că se vor binecuvânta în el toate neamurile – n.n.), căci acesta nu era fiul celei libere”⁶⁰⁶. Simbolistica libertate-robie e des folosită de autorii bisericești, fără a înțelege de aici că ar fi vreun neam exclus de la mântuire.

5: Atunci a zis Sarai către Avram: „M-ai făcut de ocară! Eu ți-am dat-o pe slujnica mea la sân, dar de-ndată ce ea a văzut că a zămislit, eu nu mai am în ochii ei nici o cătare. Dumnezeu să judece-ntre mine și tine!”

„Desigur, iritarea Saraii e nejustificată, dar ea demonstrează starea de spirit în căsniciile poligame”⁶⁰⁷. În cazul de față, nu era vorba tocmai despre o căsătorie poligamă, dar observația își menține valabilitatea.

6: Iar Avram a zis către Sarai: „Iată, slujnica ta e în mâinile tale, fă cu ea ce-ți place!” Și Sarai i-a făcut necazuri și [Agar] a fugit de la fața ei.

Clement Alexandrinul dă un sens surprinzător răspunsului lui Avram: „Iubesc știința lumească și pentru că este mai tânără și pentru că este slujnica ta; dar cinstesc și venerez știința ta ca pe o stăpână desăvârșită”⁶⁰⁸. Cuvântul indică drumul de la Filosofie la Teologie, sau de la știința profană la Regina (Sarai) științelor. Același autor îndulcește atitudinea Saraii: „a necăjit-o pe Agar, adică a înțelepțit-o, a sfătuit-o”⁶⁰⁹. Sfântul Ioan Gură de Aur, în schimb, e aspru cu toți cei de condiție joasă care nu-și cunosc locul: „Pentru că a pedepsit-o pentru obrăznicia ei, slujnica a fugit. Acesta-i obiceiul slugilor! Când nu pot face ce vor, ci li se taie cele ce vor să săvârșească, îndată își părăsesc stăpânii și o pornesc la fugă”⁶¹⁰.

7: Și îngerul Domnului a găsit-o la un izvor de apă în pustiu, la izvorul de lângă calea ce duce spre Șur.

„Înger, gr. *αγγελος*, *trimis, mesager*, ebr. *malak*, *trimis, mesager*, denumește în Vechiul Testament soli ai oamenilor sau ai lui Iahve (Facerea 32, 4; Judecători 9, 3; Isaia 44, 26). Sensul cunoscut a fost consacrat în Evul Mediu, dar și atunci accentul a fost pus nu atât pe natura sa, cât pe funcția sa, aceea de trimis în slujba Domnului sau al Satanei (cf. Augustin, *Sermo*. 7, 3: *angelus enim officii nomen est, non naturae*). În Vechiul Testament, acești soli ai lui Iahve sunt numiți după menirea lor, prin cuvântul amintit (Facerea 19, 1; 28, 12; 19, 10.12), după relația pe care o au cu Divinitatea – *oștirea lui Iahve* (Iosua 5, 14), *oștirea cerească* (III Regi 22, 19). Au trăsături războinice (facerea 32, 2 ss.), stau în cer lângă Dumnezeu (Facerea 21, 17; 22, 11), conform unei alte tradiții locuiesc și pe pământ (Facerea 32, 2). *Îngerul lui Iahve* este în Vechiul Testament reprezentantul Domnului, el poate vorbi și acționa în numele Acestuia (Facerea 24, 7; Ieșirea 14, 19; 23, 20 ss.; 32, 34; 33, 2; Numerii 20, 16; Judecători 21, 1 ss.) Este de fapt una din formele epifaniei divine. În acest capitol precum și în Facerea 21, 17 ss.; 22, 11 ss.; 31, 11 ss.; Ieșirea 3, 2 ss.; Numerii 22, 22 ss.; Judecători 6, 11 ss. Identificarea este neîndoielnică, îngerul Domnului este întruchiparea lui Iahve”⁶¹¹.

8: Și i-a zis îngerul Domnului: „Agar, slujnica Saraii, de unde vii și unde te duci?” Iar ea a răspuns: „Fug de la fața Saraii, stăpâna mea”.

9: Și îngerul Domnului i-a zis: „Întoarce-te la stăpâna ta și supune-te sub mâinile ei!”

10: Și i-a mai zis îngerul Domnului: „Atât de mult îi voi înmulți pe urmașii tăi, încât nu vor putea fi numărați din pricina numărului”.

11: Și i-a zis îngerul Domnului: „Iată, tu ai zămislit și vei naște un fiu și-i vei pune numele Ismael, pentru că Domnul ți-a auzit necazul.

⁶⁰⁶ Capete despre rugăciune, XXXVIII

⁶⁰⁷ BBVA, p. 37

⁶⁰⁸ *Stromate*, I, 31, 1

⁶⁰⁹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, I, 31, 2

⁶¹⁰ *Omilii la Facere*, XXXVIII, 5

⁶¹¹ GEN, pp. 345-346

În pustia *Şur* (= zid; fortăreață), Agar s-a oprit lângă un izvor. Pustia e o invitație la căutarea realității sub întinderea superficială, iar izvorul reprezintă sămânța cerului. Anghelofania e, astfel, potrivită cu locul în care se afla Agar. Prin înger, Dumnezeu a întors pe Agar la stăpâna sa și a vestit-o că va avea un fiu, pe *Ismael* (= Dumnezeu aude), din care se va naște un popor mare. Ismael și urmașii săi s-au adăugat arabilor care, ulterior, aveau să-l socotească drept părintele lor. „Numele **Işmael** înseamnă *Dumnezeu aude*, în timp ce numele Agarei e legat de acela al Agariților (Agarienilor), arabi nomazi din sudul pustiu al Palestinei, teritoriu sub dominație egipteană”⁶¹². „*Ismael*, gr. **Ἰσμαήλ**, ebr. **iîşmael**, *Dumnezeu aude*, îi vor urma 12 triburi, care vor locui în stepele din Iordania de est și în Nordul Arabiei ca nomazi și comercianți (Facerea 25, 12-18; 37, 28; 39, 1). După o viață nestatornică, moare în vârstă de 137 de ani (Facerea 25, 17)”⁶¹³.

12: Acela va fi o sălbăticiune de om; mâinile lui împotriva tuturor și mâinile tuturor împotrivă-i, și el se va așeza în fața tuturor fraților săi”.

O sălbăticiune de om: „variantă textuală: *un asin de om*. Ismaeliții, identificați cu arabii locuitori ai deșertului, vor fi asemenea asinilor sălbatici: rătăcitori și izolați”⁶¹⁴. Ismael va duce o viață aventuroasă și rătăcitoare, nesupus și de nestrunit, plin de dârzenie. Sunt calități, adesea, și ale arabilor. Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că anghelofania s-a făcut mai mult pentru Avram⁶¹⁵. Credem, însă, că Dumnezeu nu se descoperă oricui, având aici dovada că Agar, în ciuda unor căderi, nu era o oarecare, ci sufletul său căuta sincer pe Dumnezeu.

13: Și L-a numit Agar pe Domnul Cel ce-i grăise: „Tu,-Dumnezeul-vederii”, căci a zis ea: „Oare nu L-am văzut eu aici pe Cel ce m-a văzut?”

„În altă traducere: *Oare mai sunt eu în stare să văd după ce L-am văzut?* în sensul: Oare L-am văzut eu într-adevăr și mai sunt vie după ce L-am văzut? Potrivit Legii, omul nu putea să-L vadă pe Dumnezeu și să rămână în viață (vezi Ieșirea 33, 20)”⁶¹⁶. „Iahve este numit aici **el-roi**. Ebr. **el**, ugaritică **’l**, acadiană **ilu**, arabă **ilah** este denumirea semitică a divinității. Sensul primordial nu poate fi stabilit exact, dar toate etimologiile propuse sunt de acord că prin acest cuvânt se exprima ideea de *putere, măreție*. Începând cu mileniul al III-lea, cuvântul apare ca apelativ divin și nume propriu. În Vechiul Testament denumește atât pe Iahve, cât și divinitățile păgâne. În majoritatea cazurilor, atunci când se referă la Iahve, este însoțit de un determinant, ce reprezintă probabil denumirea locală a aceleiași mari divinități. El-Roi ar putea însemna *Dumnezeul viziunii*, dar textul este dificil de interpretat (BJ)”⁶¹⁷.

14: Iată de ce fântâna aceea se cheamă „Fântâna-Celui-viu-Care-mă vede”; ea se află între Cadeş și Bered.

Fântâna se află între *Cadeş* (= sfânt) și *Bered* (= chemare), la 80 km sud de Beer-Şeba.

15: Agar i-a născut lui Avram un fiu; și fiului său pe care i-l născuse Agar i-a pus Avram numele Ismael.

16: Iar Avram era de optzeci și șase de ani când Agar i l-a născut pe Ismael.

Ismael s-a născut la 11 ani după plecarea lui Avram din Haran.

CAPITOLUL 17 – Tăierea-mprejur, semnul legământului. Vestirea nașterii lui Isaac.

⁶¹² BBVA, p. 37

⁶¹³ GEN, p. 346 – Nestatornicia lui Ismael e o presupunere, bazată pe unele fragmente cu accent profetic. Adevărul e că știm foarte puține, pe baza Scripturii, despre viața sa.

⁶¹⁴ BBVA, p. 37

⁶¹⁵ Cf. *Omiliii la Facere*, XXXVIII, 6

⁶¹⁶ BBVA, p. 37

⁶¹⁷ GEN, p. 346

1: Iar când era Avram de nouăzeci și nouă de ani, Domnul i s-a arătat lui Avram și i-a zis: „Eu sunt Dumnezeul tău; mergi în căile Mele și fii desăvârșit

„Prima ocurență a expresiei *Dumnezeul tău* (sau *Dumnezeul meu*), corespunzând ebraicului **El Șadday**. Dumnezeu alege și este ales, în termeni de exclusivitate, prin legământ⁶¹⁸. „Ebraicul **El-Șhaddai**, tradus în greacă prin **θεός παντοκράτωρ** *Dumnezeu cel Atotputernic*, în Septuaginta prin **θεός** numai. Cuvântul este arhaic [...]. Apropiat de acadianul **sadu munte** ar însemna *preaînaltul stăpân* sau, mai nou, de ebr. **sadeh câmpie, stepă** ar fi deci *Dumnezeul stepii*. Tradiția rabinică îl interpretează ca *Cel ce își este suficient Sieși*. Cuvântul este probabil un apelativ divin adus de strămoși din Mesopotamia de Sus⁶¹⁹.

2: și voi încheia legământul Meu între Mine și tine și te voi înmulți foarte”.

3: Atunci a căzut Avram cu fața la pământ, iar Dumnezeu i-a grăit, zicând:

4: „Eu sunt, și iată că legământul Meu e cu tine și tu vei fi tată a mulțime de neamuri;

5: și de-acum nu te vei mai chema cu numele de Avram, ci Avraam va fi numele tău, căci te voi face tată a mulțime de neamuri;

„*Avram* și *Avraam* par două forme dialectale ale unuia și aceluiași nume. Totuși, prin numele cel nou, Dumnezeu îi conferă lui Avraam, prin legământ, o misiune cu totul specială, indicată prin trimiterea explicativă la asonanța **av-hamon** = tatăl mulțimii⁶²⁰. „Philon crede că numele vechi, Avram, trebuie tradus prin *tatăl care se înalță* (**μετέωρος**), aluzie la interesul lui Avraam pentru astrologie, iar numele nou, Avraam, înseamnă *tată ales al sunetului* (**ηχος**), migrația fiind indicată prin **alfa** suplimentar (*Mut.* 66-67; *Cher.* 7; *Gig.* 62-64; *Abr.* 81-84; *QG* III, 43)⁶²¹.

Au trecut 24 de ani de la plecarea din Haran, dar credința patriarhului nu s-a stins! Acum, lui Avram îi este schimbat numele în *Abraham*, în versiunea ebraică (*Avraam* în Septuaginta): „cele două forme ale numelui sunt probabil două variante dialectale ale aceluiași cuvânt, aici explicat prin asonanță cu **abhamon** *tată al unei mulțimi*. Conform concepției antice, numele nu denumea numai ființa care-l purta, ci îi determina și natura, orice schimbare a numelui reprezenta și schimbarea destinului (BJ)⁶²².

Sunt, într-adevăr, mai multe popoare care se trag din Avraam (israeliții, ismaeliții, edomiții și medianiții), dar nu e vorba de o *mulțime*. Sfântul Chiril al Ierusalimului rezolvă problema: Avraam este tatăl Iudeilor, din pricina descendenței trupești. Dar toți cei ce cred în Înviere se fac fiii lui Avraam, așa cum a crezut și acela că trupul bătrân și amorțit mai poate naște copil⁶²³. Schimbarea numelui patriarhului e explicată de Clement Alexandrinul: „pentru că se ocupa cu filosofia înaltă a celor ce se petrec în văzduh și cu filosofia superioară a celor ce se mișcă în cer, a fost numit Avram, care se tâlcuiește: *tată care se îndeletnicește cu cele de sus*. Mai târziu, a privit sus la cer și a văzut acolo, cu duhul său, pe Fiul, după cum interpretează unii, sau înger slăvit, sau a cunoscut în alt chip pe Dumnezeu, superior creației și întregii ordini din lume; de aceea a primit în plus la numele său litera *a* – care înseamnă cunoașterea unicului și singurului Dumnezeu, și s-a numit Avraam în loc de Avram; a ajuns, în loc de cercetător al naturii, înțelept și iubitor de Dumnezeu. Cuvântul Avraam se traduce: *tată ales al sunetului*. Că cel ce a ajuns Cuvânt sună⁶²⁴.

6: și foarte roditor te voi face, foarte; și din tine voi face neamuri, și regi se vor ridica din tine.

⁶¹⁸ SEP 1, p. 89

⁶¹⁹ GEN, p. 346

⁶²⁰ BBVA, p. 37

⁶²¹ SEP 1, p. 89

⁶²² GEN, p. 346 – în ce ne privește, suntem mai rezervați în a vorbi despre *destin*.

⁶²³ *Catehezele*, V, 6

⁶²⁴ *Stromate*, V, 8, 6-7

7: Legământul Meu îl voi pune între Mine și tine și seminția ta de după tine, întru tot neamul lor, legământ veșnic pentru ca Eu să fiu Dumnezeuul tău și al urmașilor tăi de după tine.

8: Și-ți voi da ție și seminției tale de după tine pământu-n care pribegești acum, tot pământul Canaanului, în stăpânire veșnică, și Eu le voi fi lor Dumnezeu”.

Făgăduința se referă îndeosebi la cei ce vor arăta aceeași credință cu cea a lui Avraam; aceștia vor moșteni Împărăția cerurilor, al cărei chip era Canaanul.

9: Și i-a zis Dumnezeu lui Avraam: „Iar tu să păzești legământul Meu, tu și urmașii tăi de după tine-ntru tot neamul lor.

10: Și iată legământul pe care voi îl veți păzi între Mine și tine și urmașii tăi de după tine-ntru tot neamul lor: toți cei de parte bărbătească ai voștri vor fi tăiați împrejur.

„După Philon, circumcizia înseamnă suprimarea a ceea ce este de prisos din partea *masculină* a spiritului, conotată pozitiv (QG III, 47-48). ♦ Plecând de la Romani 4, 9-12, Părinții vor insista asupra faptului că Avraam a fost *îndreptățit* prin credință, înainte de circumcizie. După ei, tăierea împrejur trupească nu este necesară (Iustin, *Dialogul cu Trifon* 23, 3-5; Irineu, *Dem.* 24), adevărata, singura circumcizie fiind aceea spirituală (Romani 2, 28-29), hristică (Coloseni 2, 11), adică botezul (Origen, *Hom. Gen.* III, 4-7)⁶²⁵.

11: Vă veți avea tăiată-mprejur carnea pielii voastre; și acesta va fi semnul legământului dintre Mine și voi.

Carnea pielii voastre: „literal: *carnea prepuțului vostru*. Circumcizia va fi, până-n zilele noastre, o caracteristică fundamentală a poporului evreu, semnul prin care Dumnezeu își amintește de legământ și prin care fiecăare purtător își menține conștiința apartenenței la poporul ales. Ritualul tăierii-mprejur e strâns legat de punerea numelui. Apostolul Pavel va spiritualiza acest simbol printr-un transfer al semnificațiilor⁶²⁶. „Cuvântul grec *ακροβυστία*, *prepuț*, nu este atestat înaintea Septuagintei. Pentru Părinți, tăierea împrejur a lui Avraam este un *semn* care prefigurează o realitate mai importantă (Iustin, *Dialogul cu Trifon* 23, 4; Irineu, *Adv. haer.* IV, 15, 2)⁶²⁷.

12: În a opta zi de la naștere să fie tăiat împrejur tot pruncul de parte bărbătească-ntru tot neamul vostru; născut la voi în casă sau cumpărat cu bani de la orice străin care nu-i din seminția voastră,

„Datorită [numărului] 8, menționat aici, creștinii vor spune că adevărata tăiere împrejur va avea loc în ziua învierii lui Hristos (Iustin, *Dialogul cu Trifon* 41, 4)⁶²⁸.

13: cu tăiere-mprejur va fi însemnat și cel născut în casa ta, și cel cumpărat cu argintul tău; și legământul Meu în carnea voastră va fi legământ veșnic.

14: Iar cel netăiat împrejur, cel de parte bărbătească-ntre voi care-n ziua a opta nu va fi tăiat împrejur în carnea pielii sale, sufletul acela stârpit va fi din poporul său, pentru că Mi-a călcat legământul”.

„*Cel de parte bărbătească* nu se referă aici la pruncii necircumciși, ci la bărbații maturi care vor refuza tăierea împrejur. ♦ *a opta zi* lipsește din Textul Masoretic: aici are sens de *chiar și în ziua sabbatului*, când în mod firesc nu se putea practica circumcizia. Septuaginta susține așadar preeminența circumciziei asupra sabbatului⁶²⁹.

„Circumcizia (ebr. *mula*, gr. *περιτομή*), practică foarte răspândită la multe popoare primitive (Africa, Oceania, Indonezia), a apărut probabil inițial în Africa. Folosirea unui cuțit de piatră dovedește vechimea ei. În afară de evrei, ea se întâlnește și la alte popoare semitice (egipteni⁶³⁰, arabi), nu însă la semiții orientali (asirieni, babilonieni, filistenii⁶³¹). Semnificația sa primordială este nesigură, era probabil un vechi ritual de inițiere la viața clanului și de căsătorie.

⁶²⁵ SEP 1, p. 89

⁶²⁶ BBVA, p. 37

⁶²⁷ SEP 1, p. 90

⁶²⁸ SEP 1, p. 90

⁶²⁹ SEP 1, p. 90

Religia israelită i-a conferit un nou sens și anume acela de semn al alianței și condiție a apartenenței la poporul ales. Ea începe să capete o mare importanță începând cu epoca exilului. În Noul Testament îi corespunde Botezul⁶³².

„Găsim în istoria celor vechi că nu numai egiptenii, ci și unii dintre arabi, etiopieni, și fenicieni au folosit tăierea împrejur față de ai lor. Ei socotesc că au motiv de a păstra ritualul fiindcă, spun ei, pornind de la începuturile trupului și sângelui, prin jertfirea unei părți neînsemnate a trupului, trebuie distruse cursele pe care demonii le întind împotriva neamului omenesc⁶³³. Botezul e curățirea în vederea zilei a opta; curățire necesară atât celui născut *în casă*, adică în Biserică, cât și *celui cumpărat cu arginți*, sau convertit în urma propovăduirii. Spiritualizată, circumcizia își capătă adevăratul sens: „Acesta este chip dat celor vechi despre omul nou, căruia S-a arătat în sfântul Lui trup Domnul Iisus Hristos, ca ceea ce e vechi și acoperă bărbatul să cadă și să se piardă⁶³⁴. Bărbatul lăuntric, sau sufletul ferm în credință, trebuie să îndepărteze acoperământul mort al păcatului și toată necurăția, pentru a intra în ziua a opta a veșnicei existențe fericite. Cum locul circumciziei a fost luat de Botez, Sfântul Vasile cel Mare mustră pe cei ce amână primirea acestuia: „Iudeul nu amâna tăierea împrejur din pricina amenințării; tu, însă, amâni tăierea împrejur cea nefăcută de mână omenească, care se săvârșește în Botez prin dezbrăcarea poftelor trupului!⁶³⁵. „Observă că tăierea împrejur s-a arătat de mai înainte ca chip al tăierii împrejur în duh și în adevăr. Căci se săvârșea în ziua a opta, în care Hristos a revenit la viață dintre morți și a fost timpul să ne împărtășim de Sfântul Duh și să primim tăierea împrejur în El, care nu supără trupul, ci curățește duhul, nu eliberându-ne de murdăriile trupesti, ci vindecându-ne de bolile sufletești⁶³⁶.

15: Și i-a zis Dumnezeu lui Avraam: „Pe Sarai, femeia ta, nu o vei mai chema Sarai, ci Sarra să-i fie numele.

„Paralela schimbării de nume a lui Avram. Înțelesul numelui Sarrei rămâne același: *Principesă*⁶³⁷. La fel: „*Sarra*, gr. **Σαρρα**, ebr. **sarai/săra**: *prințesă*, probabil două forme ale aceluiași nume, explicat aici ca *mamă de popoare și regi*⁶³⁸. „Dublarea lui **r** în Septuaginta nu corespunde modificării numelui ebraic al Sarei, din **Saray** în **Sarah**. Prima formă este un feminin arhaic al lui **Sar** *prinț, căpetenie*. Philon a crezut că **yod** final de la **Saray** era sufixul de persoana întâi și a explicat că, prin schimbarea numelui, s-a trecut de la *cârmuirea mea* (sensul lui *Sara*) la *cea care cârmuiește* (sensul lui *Sarra*). Tot el interpretează dublul **ro** prin valoarea numerică a acestei litere, 100: Sarra cârmuiește⁶³⁹.

Mai jos, vom reda și alte propuneri de traducere a numelui Sarra, chiar dacă acelea sunt oarecum forțate.

16: Și o voi binecuvânta și-ți voi da dintr-înșea un fiu; și-l voi binecuvânta, și va fi el întru neamuri, și regi de neamuri se vor ridica din el”.

Tot acum, Sarai primește numele *Sarra* (= mamă de popoare și regi) și se făgăduiește că ea va naște fiu. „Binecuvântarea Sarrei. După Philon, Sarra-Virtutea va avea o posteritate bogată (*Mut.* 148-151; *QG* III, 54). În sens istoric, versetul prevestește înmulțirea evreilor în Egipt. Pentru creștini, fecunditatea acestei femei sterpe prevestește *fecunditatea* Bisericii

⁶³⁰ Egiptenii nu sunt popor semitic, ci hamitic. Comentariul va fi luat în considerare că astăzi Egiptul e de limbă arabă.

⁶³¹ Și aici, doar parțial e vorba despre semiți.

⁶³² GEN, p. 346

⁶³³ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LXXII, 6

⁶³⁴ Isaia Pustnicul, *29 de Cuvinte*, XXII

⁶³⁵ *Omilii și cuvântări*, XIII, 2

⁶³⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

⁶³⁷ BBVA, p. 38

⁶³⁸ GEN, p. 346

⁶³⁹ SEP 1, p. 90

neamurilor. Versetul trimite și la I Regi 2, 6, cântarea Anei (Origen, *Hom. I Rg.* 1, 18; Theodoret, *Q I Rg.* 3)⁶⁴⁰.

17: **Avraam a căzut atunci cu fața la pământ și a răs, zicând întru sine: „E cu putință oare să i se nască fiu celui de o sută de ani?... Și Sarra, cea de nouăzeci de ani, poate ea oare să nască?...”.**

A răs: „Numele **Yiṯhaq** face, în ebraică, un joc de cuvinte cu rădăcina care înseamnă *a râde* (**ṬHQ**). Septuaginta nu poate reda această apropiere etimologică. Unii Părinți văd o aluzie la râsul lui Avraam în cuvintele lui Iisus din Ioan 8, 56: *Avraam a văzut ziua mea și s-a bucurat*: nașterea lui Isaac prefigurează așadar *ziua* lui Iisus, *Întruparea*⁶⁴¹.

18: **A zis Avraam către Domnul: „Măcar acest Ismael să trăiască-naintea feței Tale!”**

Avraam a răs, ceea ce se interpretează de regulă că *s-a bucurat*. Dar din cuvintele sale rezultă că uimirea sa cuprindea și îndoială, rugându-se pentru Ismael. „Râsului lui Avraam îi corespund acela al Sarrei din 18, 12 și al lui Ismael din 21, 9. Ele sunt tot atâtea aluzii la numele lui Isaac, o prescurtare de la **iishaq-el Dumnezeu râde**; un răs prietenos al divinității este amintit și de textele ugaritice. Râsul lui Avraam exprimă mai puțin neîncrederea, cât uimirea în fața unei astfel de promisiuni; el dorește o confirmare, pe care o solicită amintind de existența lui Ismael, ce ar fi putut fi moștenitorul promis (BJ)⁶⁴².

19: **Dar Dumnezeu i-a zis lui Avraam: „Așa cum spun Eu: însăși Sarra, femeia ta, îți va naște un fiu și-i vei pune numele Isaac. Eu voi încheia cu el legământul Meu ca legământ veșnic lui și urmașilor săi de după el.**

20: **Cât despre Ismael, iată că te-am ascultat, iată că-l voi binecuvânta, îl voi face roditor și-l voi înmulți foarte; douăsprezece neamuri se vor naște din el și-l voi face un mare popor.**

„Varianta de text: *doisprezece principii*. Oricum, e vorba de cei doisprezece descendenți ai lui Ismael, nominalizați în 25, 12-16⁶⁴³.

21: **Dar legământul Meu îl voi încheia cu Isaac, pe care Sarra îl va naște la anul pe vremea aceasta”.**

E vestită nașterea lui *Isaac* (= răs; bucurie) și rolul său deosebit în planul divin. Se făgăduiește și lui Ismael un viitor important, dar în plan lumesc, el fiind rodul calculului omnesc, în vreme ce Isaac se naște din credință.

22: **Și dacă a-ncetat Dumnezeu să mai vorbească cu el, S-a înălțat de la Avraam.**

23: **Iar Avraam l-a luat pe Ismael, fiul său, pe toți cei născuți în casa sa, pe toți cei cumpărați cu argintul său – pe toți oamenii de parte bărbătească din casa lui Avraam – și le-a tăiat împrejur carnea pielii lor, în chiar ziua aceea, așa cum îi spusese Dumnezeu.**

24: **Și era Avraam de nouăzeci și nouă de ani când a fost tăiat împrejur în carnea pielii sale.**

25: **Iar Ismael, fiul său, era de treisprezece ani când a fost tăiat împrejur în carnea pielii sale.**

26: **Avraam și Ismael, fiul său, au fost tăiați împrejur în aceeași zi.**

27: **Și odată cu ei au fost tăiați împrejur toți cei de parte bărbătească din casa lui Avraam – născuți în casa lui sau cumpărați cu bani de la cei de alt neam.**

Împlinind de îndată porunca dumnezeiască, Avraam se va învrednici, la scurtă vreme, de o vedere și mai înaltă.

⁶⁴⁰ SEP 1, p. 90

⁶⁴¹ SEP 1, p. 90

⁶⁴² GEN, p. 346

⁶⁴³ BBVA, p. 38

CAPITOLUL 18 – Arătarea treimică de la stejarul Mamvri.

„Capitolele 18 și 19 cuprind unul din cele mai frumoase episoade ale Vechiului Testament. Narația e permanent învăluită într-o aură de mister. Cei Trei vorbesc când la plural, când la singular, și tot așa Li se vorbește. Sfânta Tradiție a Bisericii creștine a identificat aici întâia revelare a Sfintei Treimi (un singur Dumnezeu în trei persoane), credință care a inspirat numeroase capodopere ale iconografiei ortodoxe (printre care celebra icoană a lui Rubliov și fresca de la Surpatele⁶⁴⁴. „*Trei bărbați (ανδρες)*: personaje misterioase, care au dat naștere multor interpretări în tradiția iudaică și creștină. După Philon, ar fi o *viziune a lui Dumnezeu înconjurat de puterile Sale principale (puterile au un rol fundamental în angelologia philoniană)*. Într-un fragment păstrat doar în armeană, Philon scrie că cele trei personaje sunt simple aparențe, deoarece Dumnezeu este *neschimbător*, iar cuvântul *bărbat* trimite la natura *masculină* a divinității, ea însăși neavând nici un nume, doar cele două puteri ale Sale se numesc *Domnul și Dumnezeu*. ♦ Marea problemă exegetică este alternanța singular-plural. Tradiția midrașică atribuie câte o funcție diferită fiecărui personaj: 1) vestirea nașterii lui Isaac; 2) distrugerea Sodomei; 3) vindecarea lui Avraam după circumcizie. În sec. II, creștinii au văzut manifestarea Cuvântului lui Dumnezeu însoțit de doi îngeri (Iustin, *Dialogul cu Trifon* 56-59). El singur va vorbi în versetele următoare. Pentru Origen și pentru antiohieni, cei trei sunt îngeri (*Com. Io. II*, 144; XIII, 214). Alți exegeți (Chiril al Alexandriei) vor vedea aici simbolul Treimii⁶⁴⁵.

1: Domnul i S-a arătat [lui Avraam] la stejarul Mamvri, pe când el ședea în pragul cortului său sub zăduful amiezei.

„*Stejarul*, după Iustin, *Dialogul cu Trifon* 86, 5, prefigurează lemnul crucii⁶⁴⁶.

2: Și ridicându-și el ochii, s-a uitat; și iată, trei Oameni îi stăteau în față; și de cum I-a văzut, a alergat din pragul cortului său în întâmpinarea Lor și s-a închinat până la pământ.

„Închinarea până la pământ nu reprezintă un act ritual, ci o formă de politețe. Avraam nu recunoaște, la început, în noii sosiți decât niște oaspeți, caracterul lor divin dezvăluindu-se progresiv⁶⁴⁷.

„Uită-mi-te aici la virtutea dreptului! Scriptura zice: *când stătea în ușa cortului*. Asta o făcea de dragul iubirii de străini. Că nici nu îngăduia să încredințeze altuia din cei ai casei lui această vânătoare. Avea trei sute optsprezece slugi, era om bătrân, ajuns la adânci bătrânețe – atinsese suta – și stătea în ușă! El făcea lucrul acesta! Bătrânețea nu-i era o piedică, nu se gândea la odihna lui, nu se gândea să stea înăuntru, așezat în pat, ci ședea în ușă!⁶⁴⁸. Sufletul curat recunoaște apropierea lui Dumnezeu: „Dumnezeu a fost văzut ca un om de către Avraam, șezând la stejarul Mamvri, unde I s-a și închinat îndată până la pământ, cu toate că ochii lui vedeau doar om. Dar I s-a închinat totodată ca unui Dumnezeu și s-a rugat înaintea Lui ca unui Domn⁶⁴⁹. Totuși, închinarea până la pământ era un gest de politețe obișnuit în Orient, astfel că nu putem trage doar de aici concluzia că Avraam a știut de la început Cui se închină. Sfântul Maxim Mărturisitorul consideră că principala virtute a lui Avraam a fost iubirea sa de oameni, prin aceasta dobândind harul iluminării și cunoașterea unicului Dumnezeu ca Treime de Persoane: „Avraam s-a învrednicit ca om să vadă pe Dumnezeu și să-L primească, călătorind împreună cu rațiunea desăvârșită prin iubirea de oameni. S-a înălțat spre El, părăsind particularitatea celor divizați și care divide, nemaisocotind pe celălalt om ca pe altul decât pe sine,

⁶⁴⁴ BBVA, p. 38

⁶⁴⁵ SEP 1, p. 91

⁶⁴⁶ SEP 1, p. 91

⁶⁴⁷ GEN, p. 346

⁶⁴⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLI, 3

⁶⁴⁹ Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, I, 2, 7

cunoscând pe toți ca pe unul și pe unul ca pe toți⁶⁵⁰. Prin iubire, Avraam pătrunde taina Treimii Celei deoiființă și a relației iubitoare între Persoanele dumnezeiești. De aceea, deși i s-au arătat trei Oameni, Le aduce o singură închinare.

3: Și a zis: „Doamne, dac-am aflat har în ochii Tăi, nu-l ocoli pe robul Tău!”

Doamne: „în ebraică: **Iahve** (indiciu sigur al intuiției lui Avraam, în sensul că Cei Trei nu sunt oameni obișnuiți și că, în fapt, Ei sunt Unul)⁶⁵¹.

4: Să se aducă puțină apă! Spălați-Vă picioarele și odihniți-Vă sub acest copac;

„Origen atrage atenția că, după Ioan 13, 5, Iisus a spălat picioarele apostolilor, în vreme ce Avraam se mulțumește doar să dea poruncă (*Com. Io. XXXII, 46-47*)⁶⁵².

5: eu voi aduce pâinea și veți mânca, după care Vă veți duce-n calea Voastră, de vreme ce-ați trecut pe la robul Vostru!” Zis-au Aceia: „Fă precum ai zis!”

„Să spună: *dacă am aflat har înaintea Ta*, acesta-i lucru de minune. Tu îmi faci un har că vii în casa mea, nu-ți fac eu harul acesta! – îi spune Avraam. Aceasta-i adevărata iubire de străini! Cel care primește pe un străin cu dragă inimă, primește mai mult decât dă⁶⁵³. Sfântul Dionisie Areopagitul, văzând trei îngeri în Oaspeții lui Avraam, comentează astfel momentul spălării picioarelor: „neacoperirea și lipsa tălpilor arată desfacerea, nelegarea, starea nereținită, curăția de orice adaos din afară și asemănarea cea mai mare cu putința cu simplitatea dumnezeiască⁶⁵⁴. Sfântul Ambrozie sfătuiește: „Primiți cu plăcere să fiți gazde. Prin găzduire sfântul Avraam a aflat har. Găzduind pe Domnul, Sarra a meritat să aibă un fiu, deși la o înaintată bătrânețe⁶⁵⁵.

6: Și a alergat Avraam în cort la Sarra și i-a zis: „Ia repede trei măsurii de făinuță de grâu, frământă și fă azime!”

Azime: „literal: turte. Pâinișoare nedospite și coapte-n spuză sau între lespezi fierbinți. Tradiția ortodoxă numește toată această scenă *Filoxenia (ospitalitatea) lui Avraam*, devenită model al carității creștine. Deși adiat de intuiții sacre, Avraam Îi tratează pe Cei Trei ca pe niște călători osteniți și flămânzi, tratament pe care Ei îl onorează într-o perfectă manieră antropomorfă⁶⁵⁶. „Turte, exact *pâinițe ascunse*, termen care a incitat la comentarii alegorice (discursul despre Dumnezeu este secret, *ezoteric*: Philon, *QG IV, 8*; *Sacrif. 60*; Clement, *Stromate V, 80, 3*; Origen, *Hom. Lev. XIII, 3*). Pentru Origen (*Hom. Gen. IV, 1*), *turtele* sunt o imagine a *pâinii mistice*⁶⁵⁷.

7: Apoi Avraam a dat fuga la cireadă, a luat un vițel fraged și frumos și l-a dat slugii, care-a dat zor să-l gătească.

„Cina⁶⁵⁸ de la Stejarul Mamvri e unul din cele mai populare motive din iconografia Vechiului Testament. Apare în pictura murală dar și printre miniaturile mitropolitului Atanasie Crimca din celebrul său Tetraevanghel⁶⁵⁹.

„*Vițel*: Origen vede aici simbolul lui Iisus *dăruit* lumii prin jertfă (*Hom. Gen. IV, 2*)⁶⁶⁰.

8: Și a luat Avraam unt, lapte și vițelul pe care-l gătise și le-a pus înaintea Lor; și Ei au mâncat în timp ce el stătea alături de Ei, sub copac.

Am mai vorbit despre simbolistica vitei; laptele e simbol al vieții veșnice și al cunoașterii supreme, iar untul e concentrat de forțe vitale și revărsare de binefaceri spirituale și materiale. Chiar dacă Legea va opri ulterior alăturarea cărnii produselor lactate, Dumnezeu nu respinge bucatele oferite de Avraam. Nu ne putem explica cum va fi „mâncat” Dumnezeu, căci

⁶⁵⁰ *Epistole, II*

⁶⁵¹ BBVA, p. 38

⁶⁵² SEP 1, p. 92

⁶⁵³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLI, 4

⁶⁵⁴ *Despre ierarhia cerească*, XIII, 3

⁶⁵⁵ *Scrisori*, LXIII, 105

⁶⁵⁶ BBVA, p. 38

⁶⁵⁷ SEP 1, p. 92

⁶⁵⁸ De fapt, venirea celor trei se petrece la amiază.

⁶⁵⁹ GEN, p. 347

⁶⁶⁰ SEP 1, p. 92

El nu are nevoie de hrană. Cert e că acceptă darurile patriarhului. „După exegeții antici, a fost o aparență de ospăț. Aceeași scenă apare în Testamentul lui Avraam, unde îngerul care aduce vestea iminenței morți a Patriarhului mănâncă *în mod aparent*”⁶⁶¹.

9: **Și au zis către el Oamenii aceia: „Unde este Sarra, femeia ta?” Răspunzând, el a zis: „Iată, în cort!”**

10: **Iar Acela a zis: „Iată, la anul pe vremea asta am să vin din nou la tine, și Sarra, femeia ta, va avea un fiu”. Dar Sarra a auzit din ușa cortului, fiind în spatele lui.**

„Pentru Philon, Sarra, care stă în spatele lui Avraam, este Virtutea care se ține după omul virtuos (*QG IV*, 13). Pentru Origen, Sarra reprezintă poporul care-l urmează pe Avraam, care îl reprezintă pe Dumnezeu (*Hom. Gen. IV*, 4)”⁶⁶².

11: **Avraam și Sarra însă erau bătrâni, înaintați în vârstă, iar Sarrei îi încetase rânduiala femeii.**

Origen crede a fi evidențiată aici înțelepciunea lui Avraam: „Nici Matusalem, nici Noe, n-au fost numiți bătrâni, ci doar Avraam”⁶⁶³. Totuși, intenția autorului biblic a fost de a sublinia minunea ce avea să se petreacă Sarrei, căreia, pe lângă faptul că a fost întotdeauna stearpă, i se mai adăugau acum și neputințele bătrâneții.

12: **Și Sarra a râs în sine, zicându-și: „Dacă nu mi-a fost mie pân-acum, darmite că stăpânul meu e bătrân”...**

A râs: „în ebraică, joc de cuvinte între numele lui **Yițchaq** (Isaac) și verbul **yițchaq** = a râde. Vezi și 17, 17; 21, 6”⁶⁶⁴. „Râsul Sarrei este o nouă aluzie la numele lui Isaac (cf. 17, 17). El nu înseamnă lipsa credinței în Dumnezeu, Sarra nu cunoaște identitatea oaspeților, pe care o va bănuși abia în v. 15, când va începe să se teamă (BJ)”⁶⁶⁵. „Acest verset se află pe listele rabinice care denunță corecturile aduse de traducătorii alexandrini ai textului ebraic. În Textul Masoretic Sarra spune: *Acum, că m-am trecut, mai este plăcere pentru mine?*”⁶⁶⁶.

13: **Atunci a zis Domnul către Avraam: „De ce a râs Sarra în sine, zicându-și: Oare-ntr-adevăr voi naște, așa bătrână cum sunt?...”**

14: **Oare e ceva cu neputință la Dumnezeu? La anul pe vremea asta am să vin pe la tine, și Sarra va avea un fiu!”**

15: **Dar Sarra a tăgăduit, zicând: „N-am râs!”, căci se înspăimântase. Acela însă i-a zis: „Ba ai râs!”**

Sarra „acum de-abia își dăduse seama că Cei Trei nu sunt oameni obișnuși, ci prezențe divine”⁶⁶⁷.

Sfântul Vasile cel Mare caută să elimine îndoiala Sarrei: „este un lucru obișnuit Scripturii de a numi râs adesea bucuria sufletului și dispoziția senină pe care o provoacă lucrurile bune”⁶⁶⁸. Odată vestită nașterea lui Isaac, Clement Alexandrinul o compară cu nașterea lui Ismael: „Înțelepciunea, care locuia cu cel credincios – că Avraam a fost socotit credincios și drept – încă era stearpă și fără copii în acel timp și, pentru că nu se născuse fruct virtuos, a cerut pe bună dreptate soțului ei, care propășea în virtute pe vremea aceea, să se unească mai întâi cu știința lumească – că Egiptul interpretat alegoric înseamnă lume – iar după aceea să se apropie de ea, [...] ca să nască pe Isaac [bucuria duhovnicească – n.n.]”⁶⁶⁹.

16: **Apoi sculându-Se de acolo, Oamenii au cătat spre Sodoma și Gomora; iar Avraam mergea cu Ei să-I petreacă.**

⁶⁶¹ SEP 1, p. 92

⁶⁶² SEP 1, p. 92

⁶⁶³ *Omiliile la Iosua*, XVI, 1

⁶⁶⁴ BBVA, p. 39

⁶⁶⁵ GEN, p. 347

⁶⁶⁶ SEP 1, p. 92

⁶⁶⁷ BBVA, p. 39

⁶⁶⁸ *Regulile mari*, XVII, 1

⁶⁶⁹ *Stromate*, I, 30, 4

Însoțirea oaspeților la plecare făcea, și ea, parte din codul ospitalității orientale.

17: Dar Domnul a zis: „Oare-i voi ascunde Eu lui Avraam, sluga Mea, ceea ce am de gând să fac,

Sluga sau slujitorul „lipsește din Textul Masoretic. Philon citează acest verset numindu-l pe Avraam *prieten al lui Dumnezeu*, titlu ce-i va fi acordat patriarhului în Iacov 2, 23, apoi în Clement Romanul 10, 1⁶⁷⁰.

18: de vreme ce Avraam va să devină un popor mare și puternic și printr-însul se vor binecuvânta toate neamurile pământului?

19: Căci pe el l-am ales Eu să le poruncească fiilor lui și casnicilor săi de după el să umble-n calea Domnului făcând judecată și dreptate, pentru ca Domnul să aducă asupra lui Avraam toate câte i-a făgăduit”.

Din nou e afirmată, cu mai multă claritate, universalitatea mântuirii.

20: Și a zis Domnul: „Mare-i strigarea-mpotriva Sodomei și Gomorei, și mari fără margini sunt păcatele lor.

Era vorba, așadar, despre păcate strigătoare la cer. „Bine a zis, că păcatele au în ele strigăte. Fără îndoială că strigătul păcătoșilor este mare, că se urcă de la pământ la cer”⁶⁷¹.

21: Așadar, Mă voi pogorî și voi vedea dacă faptele lor se potrivesc cu strigarea care-mpotriva-le a ajuns până la Mine; iar dacă nu, să știu”.

„Dumnezeu pedepsește numai după dreptate și în cunoștință de cauză, și niciodată din ignoranță sau capriciu”⁶⁷².

„Se mută, oare, Dumnezeul universului din loc în loc? Nu, Doamne, ferește! Nu vrea să spună asta! Ci, [...] prin aceste cuvinte nepotrivite, Dumnezeu vrea să ne învețe că trebuie să fim cu mare luare-aminte când judecăm pe cineva. Să nu-i osândim pe păcătoși din auzite și nici să pronunțăm sentință fără dovezi!”⁶⁷³.

22: Oamenii au plecat de acolo și mergeau spre Sodoma, în timp ce Avraam încă stătea înaintea Domnului.

„În context: Din cei trei *Oameni*, numai doi au plecat spre Sodoma, *îngerii* de care va fi vorba în 19, 1-22”⁶⁷⁴.

23: Și apropiindu-se Avraam, a zis: „Îl vei pierde Tu oare pe cel drept odată cu cel păcătos? și-i va fi oare celui drept ca și cum ar fi păcătos?

24: Presupunând că-n cetatea aceea sunt cincizeci de drepți, îi vei face să piară? Oare nu vei cruța tot locul acela de dragul celor cincizeci de drepți ce se află-n cetate?

25: Departe de Tine să faci una ca asta: să-l pierzi pe cel drept odată cu cel păcătos și să-i fie celui drept ca și cum ar fi păcătos! Departe de Tine! El, Cel ce judecă tot pământul, nu va face dreptate?”

E afirmată clar puterea de mijlocire a sfinților. E uimitoare insistența patriarhului: „Ce îndrăznire la dreptul Avraam! Dar, mai bine zis, ce suflet milos! Amețit de beția milei, nici nu știe ce spune”⁶⁷⁵.

26: Zis-a Domnul: „Dacă la Sodoma găsesc cincizeci de drepți în sânul cetății, de dragul lor voi cruța tot locul”.

27: Și răspunzând Avraam, a zis: „Iată, cutez să vorbesc către Domnul meu, eu, care sunt pulbere și cenușă!

28: Să presupunem că din cei cincizeci de drepți lipsesc cinci; din pricina celor cinci vei pierde oare toată cetatea?” El a zis: „Nu, dacă aflu acolo pe cei patruzeci și cinci, nu o vei pierde”.

⁶⁷⁰ SEP 1, p. 93

⁶⁷¹ Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, I, 8

⁶⁷² BBVA, p. 39

⁶⁷³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLII, 3

⁶⁷⁴ BBVA, p. 39

⁶⁷⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLII, 4

29: **Și din nou I-a grăit [Avraam] și I-a zis: „Dar de se vor găsi acolo patruzeci?” Iar El a zis: „Nu, de dragul celor patruzeci nu o voi pierde”.**

30: **Și a zis [Avraam]: „Să nu Se mânie Domnul dacă voi mai grăi: Dar de se vor găsi acolo doar treizeci?” Iar El a zis: „Dacă aflu acolo treizeci, nu o voi pierde”.**

31: **Și a zis [Avraam]: „Iată că încă mai cutez să-I vorbesc Domnului meu: Dar dacă se vor găsi acolo doar douăzeci?” El a zis: „Nu, de dragul celor douăzeci nu o voi pierde”.**

32: **Și [Avraam] a zis: „Să nu Se mânie Domnul meu dacă voi mai grăi încă o dată: Dar dacă se vor găsi acolo doar zece?” Iar [Domnul] i-a zis: „De dragul celor zece, nu o voi pierde”.**

„În vechiul Israel sentimentul responsabilității colective era atât de puternic, încât aici nu apare posibilitatea salvării individuale a celor drepți. Dumnezeu îl salvează pe Lot și familia sa, dar principiul responsabilității individuale nu se va degaja decât în Deuteronom 7, 10; 24; 16; Ieremia 31, 29-30; Iezechiel 14, 12 ss. Avraam cere ca toți să aibă aceeași soartă, dacă cei drepți, puțini la număr, nu vor obține iertarea și pentru cei nelegiuiți. El nu îndrăznește să coboare numărul celor drepți sub zece; în Ieremia 5, 1 și Iezechiel 22, 30, Dumnezeu va cruța Ierusalimul dacă va afla acolo un singur om drept, iar în Isaia 53 apare suferința unuia singur, care poate să salveze poporul întreg. Toate aceste lucruri sunt interpretate ca semne de împlinire a jertfei salvatoare prin Iisus (BJ)⁶⁷⁶.

33: **Și dacă Domnul Și-a isprăvit vorba cu Avraam, S-a dus; iar Avraam s-a întors în locul său.**

Sfinții se roagă cu multă stăruință pentru noi, dar e nevoie și de efortul și consimțirea noastră pentru a ne folosi de rugăciunile lor. Altfel, rugăciunea va folosi doar celui ce o rostește.

E interesantă mărturisirea lui Avraam, provocată de apropierea lui Dumnezeu: *Iată, cutez să vorbesc Stăpânului meu, eu care sunt pulbere și cenușă*. Biblia 1688 are *pământ și cenușă*. „Iată, așa sunt sfinții: cu cât se apropie de Dumnezeu, cu atât se văd pe ei mai păcătoși⁶⁷⁷, spre deosebire de „cel ce nu a câștigat încă cunoștința dumnezeiască – ce se agonisește prin dragoste – (și care) cugetă lucru mare despre cele săvârșite de el⁶⁷⁸. Aproximarea de Dumnezeu e întotdeauna covârșitoare: „copleșiți de slava Lui neapropiată, unii își plâneau nevrednicia lor (Isaia 6, 5), alții se socoteau și se numeau pe ei pământ și țărână⁶⁷⁹. De observat că Avraam „n-a spus numai *pământ și a tăcut, ca să nu se intituleze numai una din stihiiile de temelie ale lumii, ci a adăugat și *cenușă*, ca să arate că este pieritor și supus putreziciunii⁶⁸⁰.*

Cuvintele lui Avraam ne privesc și pe noi: „Și așa privind în mod simplu, prin tăcere, în abisul celor nepătrunse, vom cunoaște puținătatea noastră, fiind învățați în chip tainic prin cuvintele Duhului cum, fiind pământ și cenușă, suntem făcuți părtași ai slavei dumnezeiești prin harul Celui ce a binevoit, și puținătatea noastră vrednică de disprețuit prin fire se preface în mare fericire⁶⁸¹. Îndată ce părăsim smerenia, tăiem legătura noastră cu Dumnezeu și cu semenii. „Dar dacă ne socotim pământ și cenușă, ca Avraam și Iov (Iov 42, 6), nu vom fi în veac jefuiți, ci vom avea pururea ce să dăm și altora⁶⁸².

CAPITOLUL 19 – *Nelegiuirile și nimicirea Sodomei.*

⁶⁷⁶ GEN, p. 347

⁶⁷⁷ Ava Dorotei, *Învățăături de suflet folositoare*, II, 9

⁶⁷⁸ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, XLVII

⁶⁷⁹ Calist Catafygiotul, *Despre viața contemplativă*, LXXVI

⁶⁸⁰ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, VI, 3

⁶⁸¹ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, XII

⁶⁸² Sfântul Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 62

Anunțată în capitolul 18 al Facerii, nimicirea cetăților Sodoma și Gomora e relatată în capitolul imediat următor. „Sodoma și Gomora au fost, se presupune, devastate prin anii 1900 î. Hr., de un cutremur în marea falie ce include zona Mării Moarte, o fisură extinzându-se din valea râului Iordan, în Israelul de azi, până la râul Zambezi, din Africa de est”⁶⁸³. Dacă acceptăm că Avraam a trăit în secolul XVIII î. Hr., înseamnă că și cataclismul s-a petrecut mai târziu decât propune autorul citat. După Strabon (*Geografia* XVI, 764), cetățile au fost nimicite de un cutremur de pământ, însoțit de o erupție vulcanică. Pe locul zonei calamitate s-a extins Marea Moartă, mult mai redusă până atunci. Marea Moartă e, de fapt, un lac lung de 85 km și lat de 17 km, având o altitudine de -392 m sub nivelul Mării Mediterane. Vântul nu reușește niciodată să încrețească aceste ape, în care nu poate trăi nici o vietate.

Zona a fost deosebit de bogată înainte de cataclism, ceea ce a dus la o viață de lux și, în plus, la suspiciune față de orice străin. Oricum, e o strânsă legătură între bogăția cetăților și patimile cărora s-au robit locuitorii lor.

Sodoma înseamnă *locul pietrei de var* (aici erau, de fapt, importante zăcăminte de smoală) sau *mulțime zgomotoasă* (lipsită de liniștea viețuirii cuviincioase). *Gomora* se traduce prin *scufundare* (s-a dovedit a fi o premoniție) sau *răscoala poporului* (înțelegând, după evenimente, pe cei ce s-au răzvrătit împotriva Creatorului). Scriptura vorbește mai mult despre Sodoma, ce pare să fi deținut primatul în răutate. Totodată, va fi subliniată virtutea lui Lot care, între timp, a progresat în apropierea de Dumnezeu. „Acest capitol este pregătit de cel anterior (cf. vv. 16-32). Îngerii sunt *bărbații* din cap. 18, care și aici se adresează sau sunt invocați fie la plural, fie la singular, ca trimiși ai lui Iahve, în numele Căruia vorbesc și acționează. În aceste texte vechi se afirmă caracterul moral al religiei lui Israel și puterea universală a lui Iahve. Evenimentul va fi adesea evocat (Deuteronom 29, 22; Isaia 1, 9; 13, 19)”⁶⁸⁴.

1: Cei doi îngeri au ajuns la Sodoma spre seară; iar Lot ședea la poarta Sodomei. Și văzându-I, Lot s-a ridicat să-I întâmpine și s-a plecat cu fața până la pământ

„Pentru toată tradiția, cei doi îngeri sunt doi dintre cei *trei bărbați* din capitolul precedent. Pentru Philon, ei sunt cele două Puteri, diferite de Ființa supremă (*Abr.* 142-146). Un fragment transmis de Procopios (370C) sugerează că este vorba despre Fiul și Duhul Sfânt. ♦ În raport cu Avraam, Lot este nedesăvârșitul, cel care înaintează spre desăvârșire (Philon, Origen)”⁶⁸⁵.

2: și a zis: „Rogu-Vă, Domnii mei, abateți-Vă pe la casa robului Vostru și rămâneți acolo peste noapte; spălați-Vă picioarele, iar mâine Vă veți scula de dimineață și Vă veți duce-n drumul Vostru”. Ei însă au zis: „Nu, ci vom rămâne în uliță”.

„Refuz de politețe, în replică la tot atât de politicoasa invitație a fostului nomad care acum poate pofii pe cineva în *casa* lui”⁶⁸⁶.

3: Dar el a stăruit atât de mult, încât Ei s-au abătut pe la el și au intrat în casa lui. Atunci el Le-a făcut ospăț; și azime Le-a copt, iar Ei au mâncat.

A stăruit: „verbul grecesc *kataviazō* e mai puternic: a presa, a sili, a constrânge. Lot știa care este viciul capital al sodomiților și ce primejdie e pentru un străin să rămână noaptea în stradă”⁶⁸⁷. „Cuvântul *azimă*, în greacă, nu este atestat înaintea acestui verset”⁶⁸⁸.

Lot stătea în *poartă*, loc intermediar, trecere între două lumi și invitație către un alt tărâm. Dar lui nu i se mai arată trei Oameni, sau Îngeri, ca lui Avraam, ci doar doi, fără ca Scriptura să indice motivul pentru care nu a mai venit și al treilea. Sfântul Maxim Mărturisitorul are următoarea explicație: „Arătându-Se lui Avram, care era desăvârșit în cunoștință, Dumnezeu

⁶⁸³ Constantin Daniel, *Pe urmele vechilor civilizații*, p. 72

⁶⁸⁴ GEN, p. 347

⁶⁸⁵ SEP 1, p. 94

⁶⁸⁶ BBVA, p. 40

⁶⁸⁷ BBVA, p. 40

⁶⁸⁸ SEP 1, p. 94

l-a învățat că în rațiunea unității se cuprinde rațiunea imaterială a Treimii. Aceasta pentru faptul că Avraam ieșise cu mintea total din materie și din formele ei. De aceea i S-a arătat ca trei și i-a vorbit ca unul. Iar lui Lot, care nu-și curățise încă mintea de compoziția corpurilor, ci atârna încă de icoana corpurilor alcătuite din materie și formă și credea că Dumnezeu este numai Făcătorul lumii văzute, i S-a descoperit în chip de doime, nu de treime, indicând prin formele în care s-a îmbrăcat că mintea pe care voiește să o învețe încă n-a ieșit din materie și formă⁶⁸⁹. Îngerii acceptă invitația doar la insistențele dreptului. „Îngerii trimiși la el au refuzat să intre în casa lui, ca să afli cât de mare era iubirea de străini a dreptului Lot⁶⁹⁰”.

4: Dar mai înainte ca Ei să se fi culcat, oamenii cetății – sodomiții – de la tânăr până la bătrân, tot poporul pân-la unul, au înconjurat casa

5: și i-au chemat afară pe Lot și i-au zis: „Unde sunt bărbații care-au venit la tine-asupra nopții? Adu-ni-i afară, ca să-i cunoaștem!”

E folosit aici un eufemism, prin *a-i cunoaște* înțelegându-se relațiile trupești. Alte ediții ale Bibliei (1688, 1914) sunt mai explicite (*scoate-i să ne împreunăăm cu ei* – Biblia 1914). „*A cunoaște* în sensul limbajului biblic: a avea legături trupești (pentru prima folosire vezi 4, 1). Păcatul împotriva naturii practicat de locuitorii Sodomei și relatat în acest episod a dat naștere termenilor de *sodomie* și *sodomit*; viciul este aspru condamnat de morala creștină⁶⁹¹”.

Părinții care comentează acest pasaj nu sunt uimiți atât de răutatea sodomenilor, cât de statornicia în virtute a lui Lot, deși trăia în asemenea climat. „Să nu trecem cu ușurință peste aceste cuvinte, nici să vedem în ele numai nebunia lipsită de iertare a sodomiților, ci să ne gândim și la aceea că dreptul Lot locuia în mijlocul unor fiare atât de sălbatice, și totuși a strălucit și s-a arătat atât de viguros că a putut îndura nelegiuirea lor, că n-a fugit din cetate, că a mai putut sta de vorbă cu ei⁶⁹²”. „Lot în Sodoma, în timp ce se învârtea în mare impietate, nelegiuire și nedreptate, și-a păstrat virtutea întreagă, fără să fie abătută într-o parte de ispitele rele⁶⁹³”.

6: Lot a ieșit la ei în fața ușii, a închis ușa după el

7: și le-a zis: „Nu, fraților, vă rog, nu faceți răul!”

„Viciul care-și primește numele din această narațiune era abominabil în ochii israeliților (Levitic 18, 22) și se pedepsea cu moartea (Levitic 20, 13)⁶⁹⁴”. Aici, însă, se vorbește mai mult despre homosexualitate, ca fiind păcatul cel mai evident, însă erau săvârșite și alte păcate, cum rezultă din scrierile profeților Isaia, Ieremia și Iezechiel.

8: Iată, eu am două fete care n-au cunoscut bărbat; vi le-aduc să faceți cu ele ce vă place, numai Acelor Oameni să nu Le faceți nimic, de vreme ce-au intrat sub acoperișul casei mele!”

„Neexistând probabil nici o ieșire dintre două rele, Lot îl alege pe cel mai mic. De notat că fetele nemăritate erau proprietatea tatălui lor⁶⁹⁵”.

„Cât de mare este virtutea dreptului! Virtutea aceasta a fost mai mare decât virtutea iubirii de străini. Cine ar putea vorbi după vrednicie de dragostea dreptului acestuia, care nu și-a cruțat nici fetele sale, numai ca să poată cinsti pe străini și ca să-i scape din mâinile nelegiuite ale sodomiților⁶⁹⁶”.

9: Dar ei au zis către el: „Dă-te la o parte! Ești un venetic, și-acum faci pe judecătorul? Ție-ți vom face mai rău decât lor!” Și s-au năpustit asupra lui Lot și s-au apropiat de ușă s-o spargă.

⁶⁸⁹ Răspunsuri către Talasie, XXVIII

⁶⁹⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLIII, 2

⁶⁹¹ BBVA, p. 40

⁶⁹² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLIII, 3

⁶⁹³ Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, XXI, 3

⁶⁹⁴ GEN, p. 347

⁶⁹⁵ BBVA, p. 40

⁶⁹⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLIII, 3

„Ce beție cumplită! Ce mare nebunie! Așa e pofta asta rea și neînfrântă! Când pune stăpânire pe cuget, nu-l mai lasă să vadă ce trebuie, ci lucrează pe toate ca și cum ar fi în întuneric, într-o luptă pe vreme de noapte”⁶⁹⁷.

10: **Dar Oamenii Și-au întins mâna, l-au tras pe Lot la Ei în casă și au încuiat ușa;**

11: **iar pe oamenii care erau la ușa casei i-au lovit cu orbire, de la mic pân-la mare, așa că s-au lăsat păgubași să mai caute ușa.**

Profetul Iezechiel (14, 39) arată că păcatele sodomiților au fost mândria, îmbuibarea și trândăvia, păcate capitale, de la care se alunecă în altele, mai grele. „Sodomiții, din pricina luxului lor, au alunecat spre desfrânare; săvârșeau fără teamă adultere și erau îndrăgostiți nebunește de tineri”⁶⁹⁸. Orbirea sodomenilor se adaugă în chip firesc orbirii în care căzuseră de bună voie. „După Philon, Sodoma înseamnă *orbire* (Ebr. 222; QG II, 43)”⁶⁹⁹.

„Pentru că li se orbise ochiul minții, de aceea li s-a orbit și vederea, ca să afle că nu-s de nici un folos ochii trupești, dacă sunt oarbe privirile minții. [...] N-au orbit numai, ci au pierdut și puterea trupului lor. Li s-a slăbit puterea trupului, pentru că li se slăbise cea mai însemnată parte, sufletul”⁷⁰⁰. E orb cel ce nu vede lumina ce iradiază din semeni, ci îi socotește pe toți obiecte menite a-i satisface poftele.

12: **Apoi Oamenii i-au zis lui Lot: „Ai pe cineva din ai tăi aici? Pe ginerii tăi, pe fiii tăi, pe fetele tale sau pe oricine mai ai în cetate, scoate-i din locul acesta,**

13: **căci Noi avem să nimicim locul acesta, pentru că strigarea-mpotriva lor s-a suit la fața Domnului, și Domnul Ne-a trimis să-l pierdem”.**

„Dumnezeu miluiește și pe cei nevrednici pentru cei vrednici”⁷⁰¹.

14: **Atunci a ieșit Lot și a grăit cu ginerii săi, cei ce aveau să le ia pe fetele lui, și le-a zis: „Sculați-vă și ieșiți din locul acesta, căci Domnul va să piardă cetatea”. Ginerilor însă li s-a părut că el glumește.**

Cei ce aveau să le ia pe fetele lui: „contextul impune adoptarea versiunii ebraice, de vreme ce fiicele lui Lot (cele două și singurele) locuiau în casa tatălui lor, ceea ce înseamnă, în mod sigur, că încă nu erau căsătorite efectiv”⁷⁰².

Ginerii sau, mai degrabă, logodnicii fetelor lui Lot (căci ele încă nu cunoscuseră bărbat), n-au luat în seamă amenințarea. „Iată că și ei erau din același aluat rău! Dumnezeu, vrând să-l scape repede de înrudirea cu ei, nici n-a îngăduit să se amestece aceia cu fetele dreptului, ci i-a luat din lume mai înainte și pe ei, împreună cu cei răi”⁷⁰³.

15: **Iar în revărsatul zorilor, îl zoreau îngerii pe Lot, zicând: „Scoală, ia-ți femeia și pe cele două fete ale tale pe care le ai [aici] și ieși, ca nu cumva să pieri odată cu nelegiuirile cetății!”**

16: **Cum însă el zăbovea, îngerii l-au apucat de mână, pe el și pe femeia lui și pe cele două fete ale lui, Domnul având milă de el.**

17: **Și a fost că după ce l-au scos afară, [unul din Ei] a zis: „Scapă-ți viața! Să nu te uiți înapoia ta, nici să te oprești în Câmpie, ci scapă la munte, ca nu cumva să fii mistuit împreună cu ei!”**

Muntele, față de câmpie, e simbolul transcendenței, al întâlnirii dintre cer și pământ, locul cel mai înalt al ascensiunii omului. Lui Lot i s-a cerut desprinderea totală de Sodoma. „Nu e de nici un folos celor ce s-au desfăcut de lucruri ca să fie ciocăniți din toate părțile de veștile

⁶⁹⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLIII, 5

⁶⁹⁸ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 44, 1

⁶⁹⁹ SEP 1, p. 94

⁷⁰⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLIII, 5

⁷⁰¹ Sfântul Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 798

⁷⁰² BBVA, p. 40

⁷⁰³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLIII, 6

despre ele și, după ce au părăsit cetatea faptelor lumești, să se așeze în poartă ca Lot, rămânând plini de zgomotul de acolo⁷⁰⁴.

18: **Dar Lot Le-a zis: „Nu, Doamne, Te rog!**

19: **Iată că robul Tău a aflat milă-n fața ochilor Tăi și mare-i bunăvoința pe care-o ai față de mine, mântuindu-mi viața; dar nu voi putea să fug în munte, ca nu cumva să mă ajungă prăpădul și să mor.**

Bunăvoința: „literal: îndreptățirea. Prisosul bunăvoinței lui Dumnezeu spre a-l îndreptăți pe Lot la mântuire⁷⁰⁵.

20: **Iată cetatea aceasta: destul de aproape ca să fug în ea, e și destul de neînsemnată. În ea îmi va fi scăparea. Lasă-mă să scap într-însa – așa-i că ea nu-nseamnă mare lucru? – și să rămân în viață!”**

21: **Și i-a zis: „Iată, de dragul feței tale îți împlinesc și această dorință: nu voi ruina cetatea de care vorbești.**

22: **Grăbește-te dar și fugi în ea; că Eu nu pot face nimic până nu vei ajunge tu acolo”. De aceea s-a și numit cetatea aceea Țoar.**

23: **Se ridică soarele deasupra pământului când Lot a intrat în Țoar.**

Lot cere să i se îngăduie un refugiu mai lesne de atins, arătând o cetate numită, de atunci, Țoar (= mic; neînsemnat); înainte, cetatea se numea Bela și aflăm despre ea că ar fi fost nimicită, dacă nu-l adăpostea pe Lot. Singur Țoarul e cruțat dintre cetățile pactului Pentapolis. Istoria aceasta e pildă și pentru noi, de a ne începe suiful cu cele ușoare. „Căci nu poate ajunge cineva ușor la viețuirea înaltă, nici nu se poate depărta de patimile care au crescut împreună cu el, ci va scăpa de ele cu încetul, dacă stăruie în râvna pentru cele bune și în silințele de la început; dar nu va ajunge dintr-o dată la înălțime sau departe⁷⁰⁶. Lot a scăpat într-o cetate, simbol al adâncului inimii, loc al comunicării între sufletul omului și Dumnezeu.

24: **Atunci Domnul a făcut să plouă peste Sodoma și Gomora pucioasă și foc de la Domnul, din cer,**

„Comentariile antice (Philon, *QG* IV, 51; Iustin, *Dialogul cu Trifon* 129, 1; Irineu, *Adv. haer.* III, 6, 1; Eusebiu, *DE* V, 8) fac deosebirea între *Domnul* care revarsă foc, de la începutul versetului, și *Domnul* de la care se revarsă focul, primul fiind Cuvântul celui de-al doilea, Dumnezeuul suprem. ♦ Distrugerea Sodomei este amintită, în alte cărți biblice, ca exemplu al mâniei divine, care nimicește păcătoșii prin foc (după ce i-a nimicuit prin apă, la potop). Ex.: Deuteronom 29, 22; Isaia 1, 9; 13, 19; Ieremia 49, 18; 50, 40; Amos 4, 11; Înțelepciunea lui Solomon 10, 6-7). Exegeții antici știu că există în Siria urme ale acestui dezastru (Philon, *Mos.* II, 56; *Abr.* 140-141)⁷⁰⁷.

25: **și a nimicuit cetățile acestea și toată Câmpia și pe toți locuitorii cetăților și tot ce odrăslea din pământ.**

Dumnezeu este îndelung răbdător, dar și Judecător drept. „A fost milă faptul că a amânat atâta timp pedeapsa și justiție că până la urmă a pedepsit-o⁷⁰⁸. Pedeapsa prin foc a fost cerută de însăși natura păcatului săvârșit. Cei ce au ars „au dat pildă clară că focul este rodul desfrânării⁷⁰⁹. Desfrânatul e mistuit, în chiar trupul său, de un foc nestins.

Patru au fost cetățile distruse, chiar dacă Scriptura amintește doar pe cele mai însemnate. „Textul permite să se localizeze cataclismul (probabil un cutremur de pământ însoțit de o emanație de gaze) în regiunea meridională a Mării Moarte. Alături de Sodoma și Gomora au mai fost distruse Adma și Țeboim⁷¹⁰. „După tradiție, partea sudică a Mării Moarte era înainte un șes

⁷⁰⁴ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, XLVII

⁷⁰⁵ BBVA, p. 40

⁷⁰⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*; I

⁷⁰⁷ SEP 1, p. 95

⁷⁰⁸ Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, I, 8

⁷⁰⁹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 89, 3

⁷¹⁰ GEN, p. 348

desfătător, în care se aflau amplasate cetățile Sodoma, Gomora, Adma și Țeboim. Pentru fărâdelegile celor care viețuiau acolo, Dumnezeu i-a potopit împreună cu așezările lor, slobozind asupra lor pucioasă și foc din cer. Datorită acestui fapt s-au aprins și substanțele rășinoase care existau din abundență în subsol și, arzând acestea, locul s-a surpat, apărând ca un adevărat abis, care s-a umplut cu apa Mării Moarte, care avea până atunci o întindere mult mai mică⁷¹¹.

26: Femeia lui [Lot] însă s-a uitat înapoi și s-a prefăcut în stâlp de sare.

„Consecința nesupunerii față de porunca din versetul 17”⁷¹². Până azi, o figurină din rocă de sare e numită de către localnici *Soția lui Lot*, fiind situată pe coasta apuseană a Mării Moarte, în Muntele Usdum. „Philon vede în întoarcerea femeii semnul unei greșeli grave: femeia se întoarce spre lucrurile materiale, ea dorește să se întoarcă în Sodoma, regretă Sodoma (*QG IV, 52; Fuga 121-125; Leg. III, 213*). După Înțelepciunea lui Solomon, stâlpul de sare este un memorial al sufletului necredincios. Iisus o citează pe femeia lui Lot ca exemplu al celui care are grijă de bunurile sale, în mod egoist, desigur (Luca 17, 31-33; Marcu 13, 16). Irineu dă stelei o conotație pozitivă, identificând-o cu Biserica statornică, *sarea pământului* (*Adv. haer. IV, 31, 1 și IV, 33, 9*). ♦ Formula *a nu se uita înapoi*, susținută de cuvântul lui Iisus din Luca 9, 62, devine o temă importantă a teologiei spirituale a lui Origen, care apropie cuvintele respective de Filipeni 3, 13 (*a tinde înainte*) (*Hom. Ier. XIII, 3*). Aceeași temă, a *epectazei* (*avansare/tinderea înainte, progresarea necurmată*) va deveni una din principalele teme la Grigorie al Nyssei. Cf., de asemenea, pentru exemplul femeii lui Lot, Chiril al Ierusalimului, *Cat. Myst. I, 8*⁷¹³.

Purtând de regulă conotații pozitive, *sarea* poate însemna și ariditate. „Am primit în scris că femeia aceea a fost prefăcută în piatră, pentru că iubea Sodoma; că sodomenii nu credeau în Dumnezeu; iar cei care nu cred în Dumnezeu sunt îngreșoși la inimă și fără judecată”⁷¹⁴. „Dumnezeu privește chiar gândurile noastre. Că a lăsat fără de simțire pe femeia lui Lot numai că s-a întors de buna sa voie spre răutatea cea lumească; a prefăcut-o în piatră sărată, a încremenit-o, ca să nu meargă mai departe; n-a făcut-o statuie fără de interes și fără de rost, ci în stare să îmbunătățească și să deștepte pe omul care știe să privească lucrurile în chip duhovnicesc”⁷¹⁵. „Cel care a auzit odată pentru totdeauna vestea cea bună, în clipa în care a cunoscut adevărul, să nu se mai întoarcă înapoi ca femeia lui Lot, nici la viața de mai înainte, de care era legat prin simțuri, și nici să mai alerge iarăși la erezii”⁷¹⁶. „Nu e, așadar, de nici un folos a se lepăda de lucruri ce nu stăruie în această judecată, ci se întorc neconținut spre cele părăsite, vădindu-și dragostea față de ele, ca femeia lui Lot”⁷¹⁷. „Nu picioarele tale, ci obiceiurile tale să n-o ia înapoi. [...] Urcând, mergi drept înainte, căci înapoi nu există siguranță. În sus e calea, în jos prăpastia. Este greu de urcat și primejdios de coborât”⁷¹⁸. Sfântul Ioan Scărarul îndeamnă: „Să ne sârguim să urmăm nu pilda soției lui Lot, ci pe a lui Lot însuși. Căci sufletul, întorcându-se de unde a ieșit, se va strica asemenea sării și va rămâne nemișcat (nelucrător)”⁷¹⁹. „Mintea slabă și nebărbătească, al cărei tip e femeia, se face tot mai netrebnică prin întoarcerile la păcat. Căci aceasta cred că o arată prefacerea în stâlp de sare, care e simbolul simțirii ce se usucă și al minții ce tinde să se întoarcă la idiotie și a ajuns până la ultima nesimțire”⁷²⁰. „N-a fost mântuit Lot și cu fetele lui pentru că au fugit în munte? Femeia lui însă s-a prefăcut în stâlp de sare, fiind făcută de rușine pentru vecie, pentru că a mai păstrat în sufletul ei

⁷¹¹ AB, p. 82

⁷¹² BBVA, p. 40

⁷¹³ SEP I, p. 96

⁷¹⁴ Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către elini*, 103, 4

⁷¹⁵ Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 61, 4

⁷¹⁶ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VII, 93, 4

⁷¹⁷ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, LIII

⁷¹⁸ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XXIX, 21

⁷¹⁹ *Scara*, III, 13

⁷²⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

dorințele cele rele de a se întoarce la viața ei trecută. Ai grijă de tine însuși, nu te mai întoarce la cele ce ai lăsat! Dimpotrivă, fugi în munte, la Iisus Hristos, la piatra cea tăiată fără ajutorul mâinilor (Daniel 2, 34-35), care a umplut toată lumea⁷²¹.

27: Iar dis-de-dimineată a alergat Avraam la locul unde stătuse-n fața Domnului

28: și, cătând spre Sodoma și Gomora și spre tot ținutul Câmpiei, iată c-a văzut fumegarea pământului ridicându-se ca fumul unui cuptor.

29: Și așa a fost că, atunci când a prăpădit Dumnezeu toate cetățile din părțile acelea, Dumnezeu Și-a adus aminte de Avraam și l-a scos pe Lot din mijlocul prăpădului, atunci când a prăpădit Dumnezeu cetățile unde trăia Lot.

Din nou e subliniată puterea rugăciunilor dreptilor pentru ceilalți.

30: Iar Lot a ieșit din Țoar și s-a așezat în munte, împreună cu cele două fete ale sale, căci se temea să locuiască în Țoar; și a locuit într-o peșteră, el și cele două fete ale sale.

„Acest apendice reproduce o tradiție moabită și amorită. Gloria unei astfel de ascendențe se răsfrângea și asupra popoarelor respective. Asemenea lui Tamar (Facerea 38), fiicele lui Lot acționează nu din lipsă de pudoare, ci din impulsul puternic de perpetuare cu orice preț al stirpei⁷²².

Cum i se ceruse să urce în munte, Lot se aștepta ca și Țoarul să fie nimicit, motiv pentru care s-a retras într-o peșteră. Tip al uterului matern, peștera e legată de origini, renaștere și inițiere.

31: Și cea mai mare a zis către cea mai mică: „Tatăl nostru e bătrân, iar în ținutul acesta nu-i nimeni care să intre la noi, așa cum se obișnuiește-n tot pământul.

Tatăl nostru e bătrân: „în sensul: e prea bătrân spre a mai umbla să ne caute nouă bărbați⁷²³. „Versetul presupune că unicii supraviețuitori ai cataclismului au fost Lot și fiicele sale⁷²⁴ sau, mai exact, că aceasta era încredințarea lor.

32: Haidem dar să-l îmbătăm pe tatăl nostru cu vin și să ne culcăm cu el; și astfel din tatăl nostru să ne ridicăm urmași”.

33: Și-n noaptea aceea l-au îmbătat pe tatăl lor cu vin; și a intrat cea mai mare și-n chiar noaptea aceea s-a culcat cu tatăl ei; dar el nu și-a dat seama când s-a culcat cu ea și când s-a sculat.

34: Iar a doua zi a zis cea mai mare către cea mai mică: „Iată, eu m-am culcat azi-noapte cu tatăl meu; să-l îmbătăm și-n noaptea asta cu vin și du-te să te culci și tu cu el; și astfel să ne ridicăm urmași din tatăl nostru!”

35: Și l-au îmbătat pe tatăl lor cu vin și-n noaptea aceea; și a intrat și cea mai mică și s-a culcat cu el; dar el nu și-a dat seama când s-a culcat ea și când s-a sculat.

36: Astfel amândouă fetele lui Lot au rămas grele de la tatăl lor.

Fiicele lui Lot, socotind că doar ei trei au mai rămas în viață din neamul lor, căci nu cunoșteau aria calamității, decid să-l îmbete pe Lot pentru a se împreuna cu el, dorind să-și perpetueze neamul. „Incestul lui Lot: episodul vrea să explice originea a două popoare, moabiții și amaniții, despre care se va spune, în Deuteronom 23, 4, că vor fi excluși din adunarea Domnului. Nici Septuaginta, nici Textul Masoretic nu transmit un blam împotriva acestui incest, dat fiind că Lot nu este conștient de el, iar fiicele acționează din necesitate, pentru a-și asigura posteritatea. Philon totuși le condamnă pe cele două fiice pentru faptul de a-și fi dorit copii peste voința lui Dumnezeu (*Post.* 175-177). De aceea copiii vor fi blestemați. Irineu transmite o cu totul altă interpretare a episodului: Lot este figura Tatălui unic (în polemică anti-

⁷²¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, I

⁷²² GEN, p. 348

⁷²³ BBVA, p. 41

⁷²⁴ GEN, p. 348

marcionistă), iar fiicele sale reprezintă *cele două Testamente* (*Adv. haer.* IV, 31, 2-3). În această cheie, Lot ar fi chiar figura lui Hristos, în care-și au originea ambele Testamente⁷²⁵.

Comentatorii acestui loc condamnă uneori hotărârea fiicelor, dar e și o altă viziune. „Uită-te bine la scopul urmărit de ele și scutește-le de orice vină. Au socotit că prăpădul cuprinsese tot pământul și n-a mai rămas nimeni în viață; apoi s-au uitat la bătrânețele tatălui lor⁷²⁶. În ce-l privește pe Lot, „fetele lui au făcut asta înșelându-l cu vin; prin asta a arătat că nu l-ar fi putut convinge pe tatăl lor să facă asta⁷²⁷”.

37: Cea mai mare a născut un fiu și i-a pus numele Moab, zicând: „Este din tatăl meu”. Acesta e tatăl Moabiților, care sunt și-n ziua de azi.

Este din tatăl meu: „etimologia îi aparține Septuagintei prin aceea că numele lui Moab e apropiat de **me’ab** = ieșit din tată. Altfel, Vechiul Testament menționează acest nume numai cu înțelesul de țară sau popor⁷²⁸. „Geografic, [numele] se referă la Iordania de est, unde se găsea o populație înrudită cu israeliții⁷²⁹. Urmașii lui *Moab* (= de la tată; sămânța tatălui) erau o populație numeroasă în vremea Exodului. Din acest neam va fi Rut moabiteanca, strămoașă a Mântuitorului Hristos.

38: Și a născut și cea mai mică un fiu și i-a pus numele Ben-Ammi, zicând: „Acesta-i fiul neamului meu”. Acesta e tatăl Amoniților, care sunt și-n ziua de azi.

Din *Ben-Ammi* (= fiul poporului meu) se trag Amoniții, alt popor canaanit. „Amoniții au ocupat teritoriul din nord-estul Mării Moarte, în jurul localității Rabat-Amon (Deuteronom 3, 11), actualul Aman. Născuți din incest, atât Amoniții cât și Moabiții au fost adversari permanenți ai Evreilor, deși erau înrudiți cu aceștia prin Lot, strămoșul rămas inocent prin inconștiența cu care săvârșea păcatul⁷³⁰”.

Moabiții și Amoniții revin adeseori în scrierile Vechiului Testament, ei aflându-se în continuă dispută cu poporul Israel.

CAPITOLUL 20 – *Avraam în Gherar.*

1: De acolo a plecat Avraam spre ținutul Negheb și s-a așezat între Cadeș și Șur; și a locuit o vreme în Gherar.

Avraam s-a mutat către hotarul de miazăzi al Canaanului, între *Cadeș* (= sfânt; consacrat) și *Sur* (= zid; fugă), în *Gherara* (= primejduirea străbunei). Despre Negheb s-a vorbit la 12, 9. „Acest capitol este inserția unui document elohist în trama narativă iahvistă și prezintă un eveniment paralel cu cel din 12, 10-20, dar fără să țină seama de cronologia contextului, în sensul că Sarra nu mai era demult femeie tânără. Accentul principal însă cade pe ideea că Dumnezeu intervine la timp întru apărarea moralei amenințate de precauții premature și inutile⁷³¹”.

2: Și a zis Avraam despre Sarra, femeia sa: „Mi-e soră”, căci se temea să spună: „E femeia mea”, ca nu cumva bărbații acelei cetăți să-l omoare din pricina ei. Iar Abimelec, regele Gherarului, a trimis și a luat-o pe Sarra.

Capitolul acesta prezintă multe asemănări cu episodul coborârii lui Avraam în Egipt. *Abimelec* (= tatăl este rege) e un nume generic pentru regii filistenii. Filistenii au ocupat coastele de sud-vest ale Palestinei abia în secolul al XIII-lea î. Hr., dar grupuri izolate de filistenii pătrunseseră în zonă cu multe secole înainte.

⁷²⁵ SEP 1, p. 96

⁷²⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLIV, 4

⁷²⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLIV, 4

⁷²⁸ BBVA, p. 41

⁷²⁹ GEN, p. 348

⁷³⁰ BBVA, p. 41

⁷³¹ BBVA, p. 41

„Philon interpretează alegoric episodul din acest capitol. Avraam este *înțeleptul*, iar Sarra, *virtutea* care îi aparține de drept înțeleptului (*QG IV*, 61). Origen merge mai departe și vede în episod inițierea într-un înțelepciune/credință a lui Abimelec, care devine astfel *typos*-ul Bisericii neamurilor (*Hom. Gen. VI*)⁷³².

3: **Dar Dumnezeu a intrat la Abimelec noaptea-n vis și i-a grăit: „Iată, tu ai să mori din pricina femeii pe care ai luat-o, căci ea are bărbat”.**

4: **Dar Abimelec, care nu se atinsese de ea, a zis: „Doamne, vei uide Tu oare chiar și oameni drepti?”**

SEP 1 are *neștiutor și drept*: „Abimelec nu știe că Sarra este soția lui Avraam. Se introduce ideea de greșală fără voie”⁷³³.

5: **Oare acela nu mi-a spus chiar el: E sora mea!? Ba și ea mi-a spus: Mi-e frate!... Eu cu inimă curată și cu mâini nevinovate am făcut aceasta”.**

Din relatare, pare superioară atitudinea lui Abimelec față de cea avută odinioară de Faraon. Din faptul că Egipteanul și Filisteanul sunt avertizați de Dumnezeu, Sfântul Dionisie Areopagitul trage concluzia că fiecare popor, chiar idolatru, are câte un înger păzitor⁷³⁴.

6: **Iar Dumnezeu i-a grăit în vis: „Știi și Eu că tu cu inimă curată ai făcut aceasta, și Eu sunt Cel ce te-a ferit să păcătuiești împotriva Mea; iată de ce nu ți-am îngăduit să te atingi de ea.**

„Abimelec are *inimă curată*. Origen (*Hom. Gen. VI*) vede aici superioritatea lui Abimelec față de Faraon”⁷³⁵.

7: **Și acum, dă-i omului femeia înapoi, căci el e proroc și se va ruga pentru tine și vei trăi; dar dacă nu o dai înapoi, să știi că negreșit vei muri, tu și toți ai tăi”.**

Dumnezeu îl numește pe Avraam *prooroc*. Prooroc, sau profet (gr. *profitis*), traduce ebraicul **nabi**, apropiat de arabul **naba'a** (= a vesti) ori de siriacul **nabu** (= a chema; a vesti). Sensul termenului ebraic e acela de *vestitor al voii lui Dumnezeu*, iar în cazul de față acela de *persoană ce are relații privilegiate cu Dumnezeu*. „Avraam este numit *profet*. Despre acest titlu conferit lui Avraam, cf. Philon, *Her.* 258 (orice om virtuos este profet) și *QG IV*, 66. După acest ultim pasaj, Avraam și-a dovedit harul profetic prin aceea că a știut dinainte că Abimelec nu se va atinge de Sarra”⁷³⁶.

8: **Și sculându-se Abimelec a doua zi de dimineață, i-a chemat pe toți slujitorii săi și-n auzul lor a povestit toate acestea; și ei, toți oamenii, foarte s-au înfricoșat.**

9: **Și l-a chemat Abimelec pe Avraam și i-a zis: „Ce ne-ai făcut? Cu ce ți-am greșit eu de-ai adus asupra mea și-asupra regatului meu un păcat atât de mare? Tu mi-ai făcut un lucru pe care nimeni nu l-ar face!”**

10: **Și a mai zis Abimelec către Avraam: „Ce-ai urmărit de-ai făcut una ca asta?”**

11: **Iar Avraam a zis: „Am crezut că prin ținutul acesta lipsește frica de Dumnezeu și că voi fi omorât din pricina femeii mele.**

Frica de Dumnezeu: astfel a fost tradus „un termen foarte bogat semantic, **θεοσέβεια**, care corespunde cel mai exact lui *pietas* latin (*respect față de Dumnezeu, față de sacru*, din care decurge respectul față de semenii etc.). Acest termen grecesc apare doar aici în tot Pentateuhul pentru a traduce ebr. **yireath elohim**; în restul cazurilor, apare **φόβος θεου**”⁷³⁷

12: **Și apoi, ea îmi este într-adevăr soră după tată, dar nu și după mamă, și mi-a devenit soție.**

⁷³² SEP 1, p. 97

⁷³³ SEP 1, p. 97

⁷³⁴ Cf. *Despre ierarhia cerească*, IX, 4

⁷³⁵ SEP 1, p. 97

⁷³⁶ SEP 1, p. 97

⁷³⁷ SEP 1, p. 98

Avraam afirmă că Sarra nu-i e soră și după mamă: „variantă textuală: *e fiica tatălui meu, dar nu și fiica mamei mele*”⁷³⁸. „După Philon și Clement Alexandrinul, Sarra, virtutea, se înrudește cu *gena* masculină a omului, nu cu cea feminină (*Her. și Stromate VI, 101, 2*)”⁷³⁹.

13: Dar a fost că atunci când Dumnezeu m-a scos din casa tatălui meu ca să pribegesc, am zis către ea: Iată binele pe care mi-l vei face: în tot locu-n care vom merge, zi despre mine: E fratele meu!”

14: Atunci a luat Abimelec o mie de sicli de argint, vite mari și mici, robi și roabe, și le-a dat lui Avraam; și i-a înapoiat-o pe Sarra, femeia sa.

Sicli: Septuaginta vorbește de *didrahme* (două drahme grecești). „Din pasaj nu se înțelege bine dacă didrahmele sunt un dar separat de darurile în natură (oi, viței etc.) sau dacă acestea din urmă valorează, împreună, o mie de didrahme [*sicli*]. Textul Masoretic nu menționează suma”⁷⁴⁰.

15: Și a zis Abimelec către Avraam: „Iată, țara mea îți stă înaintea! locuiește unde-ți place!”

16: Iar către Sarra a zis: „Iată că-i dau fratelui tău o mie de sicli de argint; aceasta-ți va fi spre cinstea feței tale pentru toți cei din preajma ta: tuturor te-ai dovedit nevinovată”.

Prin despăgubire, e îndepărtată dezonoarea de pe Avraam și Sarra. „Text ebraic deteriorat, de unde mai multe variante de transcriere și traducere. Vulgata a acreditat formularea: (cei o mie de sicli) *vor fi ca un vâl pe ochi pentru cei ce sunt împrejurul tău și pentru lumea toată*. Cei o mie de sicli reprezintă reparația pe care regele i-o datorează Sarrei și mărturia că este, în continuare, o femeie onorabilă”⁷⁴¹. „Darul făcut de Abimelec este reparatoriu; el încearcă să restaureze cinstea Sarrei în ochii celorlalți. Textul Masoretic spune foarte plastic: darul acesta *va fi pentru tine ca un vâl dinaintea tuturor tovarășilor tăi*. Darul o va reabilita, așadar, pe femeie”⁷⁴². Dacă Anania încheie versetul cu: *tuturor te-ai dovedit nevinovată*, SEP 1 are: *și spune adevărul întreg*: „(sau *despre toate*). Unii Părinți (Didim, Eusebiu al Emesei) înțeleg *spune tot ce s-a întâmplat între noi* (Abimelec vrea mărturia Sarrei despre curăția lui). Se mai poate înțelege însă și altfel de acum înainte să spui tot adevărul, cum că ești soția lui Avraam”⁷⁴³.

17: Avraam s-a rugat lui Dumnezeu, și Dumnezeu a vindecat pe Abimelec, pe femeia lui și pe roabele lui, și ei au devenit în stare să aibă copii;

„Origen (*Hom. Gen. VI, 3*) interpretează alegoric figura soției lui Abimelec: este simbolul filozofie înconjurată de *artele liberale* (slujitoarele sale). Avraam ar fi dorit ca și alte popoare să se înfrupte din înțelepciune (Sarra), dar vremurile nu erau coapte încă. Păgânii vor trebui să aștepte moartea lui Iisus pentru a se putea căsători legitim cu înțelepciunea și a face copii (credincioșii din Biserica creștină)”⁷⁴⁴.

18: căci din pricina Sarrei, femeia lui Avraam, Domnul făcuse neroditor tot pântecul din casa lui Abimelec.

Haremul lui Abimelec fusese lovit cu sterilitate, aceasta fiind *moartea* de care vorbise Dumnezeu.

CAPITOLUL 21 – Nașterea lui Isaac. Ismael e alungat.

⁷³⁸ BBVA, p. 42

⁷³⁹ SEP 1, p. 98

⁷⁴⁰ SEP 1, p. 98

⁷⁴¹ BBVA, p. 42

⁷⁴² SEP 1, p. 98

⁷⁴³ SEP 1, p. 98

⁷⁴⁴ SEP 1, p. 98

1: Domnul a cercetat-o pe Sarra după cum îi spusese, Domnul a făcut pentru Sarra după cum îi vestise.

„A cercetat-o: verbul **επισκέπτομαι**, a vizita, a cerceta, a se interesa de cineva, se încarcă, în Septuaginta, cu o valoare religioasă: Dumnezeu vizitează pe cineva, fie pentru a-i aduce o veste bună, fie pentru a-i anunța o pedeapsă”⁷⁴⁵.

2: Sarra a zămislit și i-a născut lui Avraam un fiu la bătrânețe, la vremea despre care-i vorbise Dumnezeu.

„Pentru creștini (Ioan Gură de Aur, între alții), Sarra simbolizează Biserica, plină de copii/credincioși, după ce a fost stearpă”⁷⁴⁶.

E prefigurată taina Nașterii Domnului: „Sarra era stearpă și-i încetase cele femeiești și a născut contrar legilor firii. Așadar, dacă cea stearpă a născut contrar legilor firii, atunci a născut și Fecioara”⁷⁴⁷.

3: Și Avraam i-a pus numele Isaac fiului ce i se născuse, pe care Sarra i-l născuse.

4: Și Avraam l-a tăiat împrejur pe Isaac, fiul său, în ziua a opta, după cum îi poruncise Dumnezeu.

5: Avraam însă era de o sută de ani când i s-a născut Isaac, fiul său,

Trecuseră 25 de ani de la plecarea din Haran, timp în care Avraam a așteptat împlinirea făgăduinței. Fiul născut din credință e dobândit la 100 de ani, un dublu Jubileu.

6: iar Sarra a zis: „Mi-a dat Dumnezeu de ce să râd; că oricine va auzi de asta, îmi va surâde”.

Aici e vorba evident despre un răs ce exprimă bucuria și uimirea; totodată e un joc de cuvinte pe baza numelui *Isaac* (= răs; bucurie). „După Philon este vorba de răsul curat și senin al sufletului plin de virtuți; după Origen (și Luca 6, 21) este vorba de bucuria făgăduită creștinilor prin botez (*Hom. Ier. XX, 6*)”⁷⁴⁸.

7: Și a adăugat: „Cine i-ar fi putut spune lui Avraam că Sarra va alăpta prunci la sân? Iată însă că i-am născut fiu la bătrânețele lui!”

Cuvintele Sarrei par o cântare de bucurie.

8: Și dacă pruncul a crescut, a fost înțărcat. Iar Avraam a făcut mare ospăț în ziua-n care-a fost înțărcat Isaac, fiul său.

9: Văzând însă Sarra că fiul egiptencei Agar, pe care acesta i-l născuse lui Avraam, face glume pe seama lui Isaac, fiul ei,

„Origen i-a consacrat o întreagă omilie lui Ismael (*Hom. Gen. VII*). Tradiția ebraică îl tratează cu severitate pe fiul lui Agar; pentru creștini, el reprezintă sinagoga (cf. Galateni 4, 29-30), dar, datorită episodului descoperirii fântâniei cu apă vie în plin deșert, el poate fi interpretat și ca figură baptismală. ♦ Cuvintele *se juca împreună cu Isaac, fiul ei*⁷⁴⁹ nu apar în Textul Masoretic. Ele justifică, în Septuaginta, enervarea Sarrei. În ebraică verbul **ṭahaq** a se juca evocă numele lui Isaac, așa încât Sarra presimte că Ismael îi poate lua locul lui Isaac”⁷⁵⁰.

10: a zis către Avraam: „Alung-o pe roaba aceasta, și pe fiul ei!; căci fiul acestei roabe nu va fi moștenitor laolaltă cu fiul meu, cu Isaac!”

E greu să ne împăcăm cu atitudinea Sarrei! Dacă s-ar părea că Ismael a fost ironic sau batjocoritor cu Isaac, Biblia 1914 traduce diferit: *Și văzând Sarra pe fiul Agarei Egiptencii, care se născuse lui Avraam, jucându-se cu fiul său...* Doar sensul mistic al cererii Sarrei îi poate aduce acesteia circumstanțe atenuante: „Dumnezeiasca profeție ne învață că aceasta privește mai mult moștenirea virtuților decât a avuției”⁷⁵¹.

⁷⁴⁵ SEP 1, p. 99

⁷⁴⁶ SEP 1, p. 99

⁷⁴⁷ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XII, 28

⁷⁴⁸ SEP 1, p. 99

⁷⁴⁹ Cum a tradus SEP 1 și, vom vedea mai jos, Biblia 1914. Anania are: *face glume pe seama lui Isaac*.

⁷⁵⁰ SEP 1, p. 99

⁷⁵¹ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XXXIII, 8

11: **Dar lui Avraam i-a căzut tare greu cuvântul acesta pe seama fiului său.**

12: **Dumnezeu însă a zis către Avraam: „Să nu-ți pice greu cuvântul asupra băiatului și asupra roabei [tale]; toate câte-ți va spune Sarra, ascultă de vorba ei, căci numai cei din Isaac se vor numi urmașii tăi.**

„Ultima parte a versetului e citată în Romani 9, 7 și Evrei 11, 18”⁷⁵².

13: **Dar și pe fiul acestei roabe îl voi face neam mare, pentru că și el e din sămânța ta”.**

„Ce altceva era în Isaac, dacă nu moștenirea sfințeniei, care înobilează pe tată? Desigur, l-a făcut pe fiul roabei mai mare peste neamuri, ca și cum i-ar dăruia cele simple ale moștenirii. Dar fiului Sarrei i-a dat îndoit, fiindcă lui i-au fost dăruite nu numai cele vremelnice, ci chiar cele cerești și veșnice”⁷⁵³. Alungarea Agarei are și un sens profetic: „Agar și Sarra sunt chipurile celor două Testamente. Și pe slujnică o aseamănă cu maica Iudeilor, adică cu Ierusalimul de pe pământ, fiindcă era supusă legilor robiei și nu se distingea prin duhul liber. Iar de cea dintâi și liberă, adică de Sarra, care se tălmăcește de aceea și *Stăpână*, zice că purta chipul Ierusalimului înalt și de sus și ne spune în mod clar că s-a făcut maica celor îndreptați prin credință și chemați din făgăduința lui Dumnezeu ca să fie fiii lui Avraam”⁷⁵⁴.

14: **Atunci s-a sculat Avraam dis-de-dimineată, a luat pâine și un burduf cu apă și i le-a dat Agarei; și punându-i copilul pe umeri, i-a dat drumul. Iar ea, plecând, a rătăcit prin pustiul Beer-Șeba.**

„Pentru Origen, apa din burduf reprezintă litera Legii, care se va isprăvi la un moment dat (*Hom. Gen. VIII, 5*). ♦ Intrigă gestul lui Avraam de a-l pune pe Ismael *pe umărul* lui Agar, dat fiind că Ismael avea deja cincisprezece ani (cf. *Facerea 16, 16*). De fapt, toată scena pare exagerată. Ismael pare un copil abia născut”⁷⁵⁵.

„Dumnezeiescul Avraam, biruit de legea iubirii de copil, voia să poarte grijă de Ismail. Dar fiindcă precizarea dumnezeiască îl îndemna să și-l alipească numai pe Isaac, de care era legată făgăduința, a slobozit pe Agar și i-a poruncit să părăsească odată cu pruncul casa stăpânului, arătându-se prin aceasta de mai înainte taina lui Hristos ca chip al legii”⁷⁵⁶. Ismael, ca întâi născut, este tip al legii mozaice. El face apoi loc Legii celei noi, închipuită de Isaac. Deși părinte al arabilor, Ismael, în cazul de față, închipuie pe Israel, iar Isaac, chiar dacă e strămoș trupesc al Israeliților, închipuie poporul creștin. „A suportat greu Avraam plecarea Agarei, dar a lăsat-o la porunca lui Dumnezeu. Căci a întristat cu adevărat pe Sfinții Apostoli și Evangheliști căderea lui Israil. Dar s-au despărțit, și nu fără voie, de el, pentru voia lui Dumnezeu și pentru iubirea lui Hristos”⁷⁵⁷.

Alungarea Agarei este, totodată, și eliberarea sa din robie. Urmașii săi vor fi oameni liberi, de aceeași cinste cu urmașii Sarrei. Inițial, ea a rătăcit în pustiul *Beer-Șeba* (= fântâna celor șapte; fântâna jurământului), „oază în deșertul Negeb, vechi locaș de cult canaanit al *Dumnezeului timpurilor de început*, preluat apoi de israeliți. Ocupă un loc important în istoriile lui Avraam, Isaac și Iacov”⁷⁵⁸.

15: **Când însă s-a sfârșit apa din burduf, ea și-a părăsit copilul sub una dintre tufe**

16: **și s-a dus și s-a așezat în preajma lui ca la o bătaie de arc, căci își zicea: „Nu vreau să-mi văd copilul murind”. Și-n timp ce ea ședea acolo-n preajmă, el și-a ridicat glasul și a plâns.**

⁷⁵² SEP 1, p. 99

⁷⁵³ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XXXIII, 8

⁷⁵⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

⁷⁵⁵ SEP 1, pp. 99-100

⁷⁵⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

⁷⁵⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

⁷⁵⁸ GEN, p 348

„În Textul Masoretic, Agar este cea care *strigă și plânge*. Versiunea Textului Masoretic e mai logică, dat fiind că Ismael are deja cincisprezece ani, și nu se poate comporta ca un prunc⁷⁵⁹.

17: **Și Dumnezeu a auzit glasul copilului de-acolo unde era, și îngerul lui Dumnezeu a chemat-o din cer pe Agar și a zis: „Ce e Agar? Nu-ți fie teamă, fiindcă Dumnezeu a auzit glasul copilului din locul unde este!**

18: **Scoală-te, ridică băiatul și ține-l strâns de mână, căci popor mare voi face din el!”**

19: **Atunci i-a deschis Dumnezeu ochii și ea a văzut o fântână cu apă; și s-a dus și și-a umplut burduful cu apă și i-a dat copilului să bea.**

„Pentru Grigorie al Nyssei, episodul prefigurează botezul creștin: copilul muribund este salvat de apa *vie* care țâșnește în chip miraculos (*In diem luminum*). Cf. și Origen, *Hom. Gen. VII, 6*⁷⁶⁰.

20: **Și Dumnezeu era cu băiatul; el a crescut mare, a locuit în pustiu și a devenit vânător cu arcul.**

Vânătoarea indică o fire aprigă, dar și căutarea spirituală și distrugerea tendințelor nefaste; toate acestea se potrivesc arabilor, urmașii lui Ismael.

21: **În pustiiul Faran a locuit, iar mama sa i-a luat femeie din țara Egiptului.**

Ismael a locuit în *Faran* (= podoabă; frumusețe; glorie; frunziș bogat), pustie în nordul Peninsulei Sinai, la sud-vestul Mării Moarte.

22: **Și a fost că-n vremea aceea Abimelec, împreună cu Ahuzat, fratele său de mână, și cu Ficol, căpetenia oștirii sale, a zis către Avraam: „Dumnezeu e cu tine în tot ceea ce faci.**

Fratele său de mână: „referința la acest Ahuzat e specifică Septuagintei. Înțelesul propriu al grecescului **nymfagogos** este: *cel ce conduce mireasa la mirele ei*, deci un intim al mirelui; în speță: prietenul (fratele de mână) al lui Abimelec, care i-o adusese acestuia pe Sarra. În înțeles mai larg: om de casă; bărbat de încredere⁷⁶¹. Continuă cuvântul lui Abimelec către Avraam:

23: **Jură-mi acum și aici pe Dumnezeu că nu vei fi răuvoitor, nici cu mine, nici cu cel născut din mine, nici cu cel din numele meu, ci că față de mine și de țara-n care te-ai așezat vei arăta aceeași bunăvoință pe care am arătat-o eu față de tine!”**

24: **Răspuns-a Avraam: „Jur!”**

Abimelec, *Ahuzat* (= moștenitorul fratelui) și *Ficol* (= glasul tuturor) cer lui Avraam să jure că nu va face nici un rău Filistenilor. De aici se vede și numărul redus al Filistenilor, din moment ce vor să se asigure de neostilitatea tribului condus de Avraam. Un *regat* în înțelesul de mai târziu n-ar fi pus la socoteală un mic grup de nomazi. Așadar, a vedea în prezența Filistenilor un anacronism, așa cum o face BJ, e doar un mod de a complica lucrurile atunci când nu este necesar. Jurământul „era punctul central al încheierii unei alianțe El era însoțit de anumite gesturi și jertfe sau daruri. Era invocat numele lui Dumnezeu (*elohim*) ca cea mai înaltă garanție morală, de aceea încălcarea oricărui jurământ reprezenta un păcat mare. Cuvântul ebraic este pus în legătură cu **scheba șapte** și interpretat ca *a sta sub influența a șapte lucruri*; conform tradiției, arabii stropeau șapte pietre cu sângele celor care încheiau un legământ. Probabil, inițial, jurământul era însoțit de o jertfă a șapte animale (cf. v. 28). Aproximarea celor două cuvinte stă la baza uneia dintre interpretările denumiri Beer-Șeba⁷⁶².

25: **Avraam însă i-a cerut socoteală lui Abimelec, pentru o fântână de apă care-i fusese luată cu sila de către slugile lui Abimelec.**

⁷⁵⁹ SEP 1, p. 100

⁷⁶⁰ SEP 1, p. 100

⁷⁶¹ BBVA, p. 42

⁷⁶² GEN, p 349

26: **Dar Abimelec i-a zis: „Nu știu cine ți-a făcut lucrul acesta: nici tu nu mi-ai spus mie nimic, nici eu n-am auzit decât astăzi”.**

27: **Și a luat Avraam oi și vite și i le-a dat lui Abimelec și au încheiat amândoi un legământ.**

Un legământ: „o alianță (ca între doi egali)”⁷⁶³.

28: **Apoi Avraam a pus deoparte șapte mielușele din turmă,**

29: **iar Abimelec i-a zis lui Avraam: „Ce-nseamnă aceste șapte mielușele pe care le-ai pus deoparte?”**

30: **Răspuns-a Avraam: „Aceste șapte mielușele primește-le din mâna mea pentru ca ele să-mi fie mărturie că eu am săpat această fântână”.**

31: **De aceea s-a și numit locul acela Beer-Șeba, pentru că acolo au jurat ei amândoi.**

„Beer-Șeba: *Fântâna Jurământului*. O speculație etimologică ebraică permite și traducerea: *Fântâna celor șapte* (în referire la versetele 28-30)”⁷⁶⁴.

32: **Și astfel au făcut ei legământul de la Beer-Șeba. Iar Abimelec, împreună cu Ahuzat, fratele său de mână, și cu Ficol, căpetenia oștirii sale, s-au ridicat și s-au întors în țara Filistenilor.**

„Autorul vorbește despre Filistenii din perspectiva epocii sale. În realitate, acest popor – originar din Marea Egee – a ocupat sudul Palestinei mult după Avraam, către mijlocul secolului XI î. Hr.”⁷⁶⁵. Dar, cum am mai spus, grupuri de Filistenii pătrunseseră deja în Canaan încă din vremea patriarhului Avraam.

Legământul a fost pecetluit lângă fântâna Beer-Șeba. În preajma fântânii era o așezare purtând același nume, așezare devenită, în timp, destul de importantă. O fântână foarte adâncă ce datează dinaintea construirii cetății e prezentă și azi, dar nu e sigur că ar fi fântâna săpată de Avraam. Beer-Șeba se află la 43 km sud-est de Hebron, fiind punctul cel mai meridional al Iudeii.

33: **Iar Avraam a sădit o dăbravă la Beer-Șeba și acolo a chemat numele Domnului, Dumnezeu-Cel-Veșnic.**

O dăbravă: „mai exact: o cultură vegetală. Textul Ebraic însă se referă la plantarea unui singur copac, din familia **tamarix**, specific deșertului, care poate fi și un arbust producător de rășină comestibilă”⁷⁶⁶.

34: **Și a locuit Avraam în țara Filistenilor zile multe, ca străin.**

Avraam este pretutindeni străin, de la plecarea sa din Haran. Căci cel ce urmează chemării lui Dumnezeu nu mai vede lumea aceasta ca a sa cu adevărat, ci așteaptă dobândirea patriei făgăduite, căreia Canaanul îi este doar chip văzut.

CAPITOLUL 22 – Isaac adus spre jertfă. Urmașii lui Nahor.

1: **Și a fost că după toate acestea l-a încercat Dumnezeu pe Avraam și i-a zis: „Avraame, Avraame!” Iar el a răspuns: „Iată-mă!”**

„Episod devenit celebru prin originalitatea, dramatismul și frumusețea lui literară. Sfântul Pavel îi va acorda evenimentului și o dimensiune simbolică, Isaac prefigurând jertfa și învierea lui Iisus (Evrei 11, 17-19). Iconografia ortodoxă va introduce *Jertfa lui Avraam* în pictura altarului, ca simbol euharistic”⁷⁶⁷. „Tema capitolului este *punerea la încercare a credinței lui Avraam*. Este unul din cele mai extraordinare episoade din întreaga Scriptură.

⁷⁶³ BBVA, p. 43

⁷⁶⁴ BBVA, p. 43

⁷⁶⁵ BBVA, p. 43

⁷⁶⁶ BBVA, p. 43

⁷⁶⁷ BBVA, p. 43

Evreii îl recită cu ocazia Anului Nou; creștinii îl citesc în cheie hristologică [...]. Alte sensuri ale episodului sunt interzicerea de către Dumnezeu a jertfelor omenești și identificarea unui loc de cult (Ierusalimul)⁷⁶⁸.

2: Și [Dumnezeu] i-a zis: „Ia-l pe fiul tău cel dorit, Isaac, cel pe care-l iubești, și du-te în ținutul Moria și adu-l acolo ardere-de-tot pe un munte pe care ți-l voi spune Eu!”

Dumnezeu, după ce a socotit credința lui Avraam spre dreptate, îl lasă „să cadă iarăși în ispită, spre probarea lui și spre a face fără apărare puterile întunericului”⁷⁶⁹. „Dumnezeu nu l-a ispitit pentru că nu știa ce va face Avraam, ci pentru ca și cei de pe vremea lui și cei de mai târziu și până azi să cunoască dragostea de Dumnezeu a patriarhului, și pentru ca să afle că Avraam s-a supus întru totul poruncilor Stăpânului”⁷⁷⁰. Este, desigur, cea mai grea încercare pentru Avraam. Totodată, „Avraam, marele patriarh, aduce o jertfă neobișnuită, chip al mării Jertfe”⁷⁷¹. Evreii nu aduceau niciodată jertfe omenești, asemeni canaanitilor, ceea ce făcea ca porunca să fie de neînțeles pentru Avraam; în plus, toți ai săi ar fi văzut în aceasta oucidere; mai mult, făgăduințele dumnezeiești erau anulate prin împlinirea poruncii acesteia. Toate aceste rațiuni nu l-au împiedicat pe Avraam să asculte glasul Domnului. Locul indicat pentru jertfă era Muntele *Moria* (= pământul cel înalt), loc pe care, ulterior, regele Solomon va ridica Sfânta Sfintelor a Templului din Ierusalim.

3: Iar Avraam s-a sculat dis-de-diminează, a pus samarul pe asinul său și a luat cu sine două slugi și pe Isaac, fiul său; și după ce-a tăiat lemnele pentru jertfă s-a ridicat și a plecat spre locul de care-i vorbise Dumnezeu.

În ciuda aparentei absurdități a poruncii, Avraam pornește s-o îndeplinească. „Cei doi slujitori care însoțesc pe bătrân și merg până în a treia zi socotesc că sunt chipul celor două popoare chemate în robie prin lege, al lui Israil și al lui Iuda, care socoteau că trebuie să urmeze numai poruncilor lui Dumnezeu și Tatăl, ca aceia lui Avraam, necunoscând nici pe Fiul prin Care sunt toate, nici pe Moștenitorul Tatălui, al cărui chip preafrumos îl poartă micul Isaac, așezat la sânul tatălui”⁷⁷².

4: Iar în cea de-a treia zi, ridicându-și Avraam ochii, a văzut locul de departe.

„*Ziua a treia*: pentru creștini, prevestirea Învierii lui Hristos (cf. Origen, *Hom. Gen. VIII, 4*). Theodoret interpretează literalist-psihologic: Dumnezeu îi acordă un răgaz lui Avraam (*QG 73*). ♦ Pentru Philon și Origen, urcarea muntelui este simbolul ascensiunii spirituale a sufletului (*Somn. I, 61-71; Hom. Gen. VIII, 4-5*)”⁷⁷³.

5: Și le-a zis Avraam slugilor sale: „Voi rămâneți aici, cu asinul; eu și băiețelul ne ducem pân-acolo, ne vom închina și ne vom întoarce la voi”.

„Cei doi slujitori care rămân cu măgarul sunt, după Chiril al Alexandriei, cele două popoare ale Legii, Israel și Iuda, de care Avraam se îndepărtează provizoriu. Măgarul este simbolul încăpățânării lor. Avraam îi anunță pe cei doi că se vor întoarce, subînțelege Chiril, la sfârșitul veacurilor, când Iisus se va pogori din cer pentru Judecată (fragmente din *Glafire*). ♦ Alți comentatori, evrei sau creștini, au înțeles fie că Avraam minte din bunătate, fie că profetește sfârșitul fericit al încercării”⁷⁷⁴.

„Faptul că cei doi slujitori i-au urmat până în a treia zi și nu li s-a îngăduit să urce la pământul cel înalt și sfințit, ci li s-a poruncit mai vârtos să șadă acolo cu asinul, arată cum cele două popoare (Israil și Iuda) au urmat lui Dumnezeu până la timpul al treilea, adică până la cel din urmă, în care ni s-a arătat Hristos”⁷⁷⁵. Înainte de Hristos au fost Legea și Proorocii, de aceea spunem că

⁷⁶⁸ SEP 1, p. 101

⁷⁶⁹ Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 106

⁷⁷⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLVII, 1

⁷⁷¹ Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, II, 18

⁷⁷² Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

⁷⁷³ SEP 1, p. 101

⁷⁷⁴ SEP 1, pp. 101-102

⁷⁷⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

El vine în timpul *al treilea*. Clement Alexandrinul scrie despre cele trei zile de drum până la Moria: „Prima zi este ziua vederii celor frumoase; a doua zi este ziua în care sufletul dorește ceea ce este mai bun; în a treia zi mintea distinge cele spirituale, pentru că ochii minții au fost deschiși de Învățătorul care a înviat a treia zi”⁷⁷⁶.

6: Avraam a luat lemnele cele pentru jertfă și le-a pus pe umerii lui Isaac, fiul său, iar el a luat în mâini focul și cuțitul, și amândoi au plecat împreună.

„Deși este vorba de un plural, creștinii interpretează *lemnele* ca simbol al crucii (Irineu, Origen, Chiril, citați în *catenae*). Isaac este pus deasupra lemnelor, așa cum Iisus va fi pus pe cruce”⁷⁷⁷.

E prefigurată jertfa Mântuitorului, dar, „Isaac n-a fost jertfit, cum a fost jertfit Domnul; a dus numai lemnele de jertfă, așa cum Domnul a dus crucea”⁷⁷⁸.

7: Dar Isaac i-a grăit lui Avraam, tatăl său; i-a zis: „Tată!” Iar acesta a răspuns: „Ce este, fiule?” [Isaac] a zis: „Iată focul și lemnele; dar mielul pentru jertfă unde este?”

Mielul: „înțelesul general al substantivului *provaton* este *oaie*, dar, atunci când are o încărcătură simbolică (așa ca în cazul de față), se traduce *miel*”⁷⁷⁹.

8: Iar Avraam a răspuns: „Dumnezeu va vedea El însuși de mielul pentru jertfă, fiule!” Și s-au dus amândoi mai departe, împreună.

Va vedea: „același verb înseamnă *a vedea* și *a se îngriji*, dublă semnificație care pregătește cei doi termeni ai versetului 14”⁷⁸⁰.

9: Iar dacă au ajuns la locul de care-i vorbise Dumnezeu, Avraam a ridicat acolo un jertfelnic; a așezat lemnele pe el, l-a legat pe Isaac, fiul său, și l-a pus pe jertfelnic, deasupra lemnelor.

„*Legarea lui Isaac*: victima consimte, după tradiția iudaică, să fie sacrificată. Forma de aici a verbului ebraic, de la rădăcina *aqadh*, este unică în toată Biblia. A dat și numele episodului: *Aqedah* sau *legarea lui Isaac*. [...] Meliton al Sardesului pune *legarea* lui Isaac în legătură cu *legarea* lui Iisus înaintea crucificării”⁷⁸¹.

10: Apoi Avraam și-a întins mâna și a luat cuțitul ca să-și înjunghie fiul.

11: Atunci îngerul Domnului a strigat către el din cer și a zis: „Avraame, Avraame!” El a zis: „Iată-mă!”

12: [Îngerul] a zis: „Să nu-ți ridici mâna asupra băiatului, nici să-i faci vreun rău, căci acum știu că te temi de Dumnezeu și că de dragul Meu nu l-ai cruțat nici pe fiul tău cel iubit!”

Cel care *află* e îngerul, nu Dumnezeu Cel atotștiutor! Posibil ca, precum în cazul lui Iov, istoria jertfii lui Isaac să fi avut un *prolog în cer*, rămas necunoscut nouă...

13: Și ridicându-și Avraam ochii, a privit; și iată un berbec încurcat cu coarnezle într-un tufiș. Și ducându-se, Avraam a luat berbecul și l-a adus ca ardere-de-tot în locul lui Isaac, fiul său.

„Berbecul este o figură pascală, pentru creștini. [...] După unii Părinți, sacrificarea, nerealizată, a lui Isaac prefigurează două aspecte consubstanțiale ale lui Iisus: divinitatea (Isaac nu moare, rămâne impasibil, precum Logosul); umanitatea (berbecul va muri pe altar așa cum omul Iisus va muri pe cruce)”⁷⁸².

În cazul de față, berbecul e tip al Mielului Hristos, venit la plinirea vremii spre a Se jertfi în locul omenirii, condamnată pentru păcatele sale. „Berbecul este Cuvântul plin de liniște, de măsură și de răbdare. Prin El se arată că înțelepciunea este jertfa cea bună,

⁷⁷⁶ *Stromate*, V, 73, 2

⁷⁷⁷ SEP 1, p. 102

⁷⁷⁸ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 23, 1

⁷⁷⁹ BBVA, p. 43

⁷⁸⁰ BBVA, p. 43

⁷⁸¹ SEP 1, p. 102

⁷⁸² SEP 1, p. 102

cunoașterea chipului de a merita și de a câștiga bunăvoința prin jertfă⁷⁸³. Avraam a devenit sacerdot: „De preoție a fost învrednicit să aibă parte și Avraam și a adus lui Dumnezeu jertfă pe Isaac; și-a jertfit propria sa inimă⁷⁸⁴”.

14: Avraam a numit locul acela Iahve-ire, adică „Domnul vede”, și de aceea i se zice astăzi: „În munte Domnul va fi văzut”.

Domnul vede: „sau *Domnul poartă de grijă*”⁷⁸⁵. *Domnul va fi văzut:* „sau *Domnul Se va arăta*. În unul și același verset: Dumnezeu-proniator și Dumnezeu-teofanic⁷⁸⁶. „Tradiția iudaică și creștină identifică acest *loc al viziunii* cu Ierusalimul, locul de cult prin excelență, pentru evrei, locul crucificării lui Iisus, pentru creștini⁷⁸⁷”.

15: Și îngerul Domnului a strigat a doua oară din cer către Avraam

16: și a zis: „Juratu-M-am pe Mine Însuși – zice Domnul: de vreme ce tu ai făcut aceasta, și de dragul Meu nu l-ai cruțat nici pe fiul tău cel iubit,

17: cu binecuvântare te voi binecuvânta, iar pe urmașii tăi îi voi face numeroși ca stelele cerului și ca nisipul de pe țărmul mării, și urmașii tăi vor stăpâni cetățile dușmanilor lor;

18: și prin urmașul tău se vor binecuvânta toate neamurile pământului, pentru că ai ascultat de glasul Meu”.

E marcat un alt progres: „Când îi face pentru a doua oară făgăduința, Scriptura constată că *din cer* s-a auzit glasul. Astfel, întâia făgăduință vine de pe pământ, a doua din cer⁷⁸⁸. Cuvântul nu e o simplă repetiție a celor făgăduite și altă dată, ci el „arată, prin aceasta, că pentru jertfa și patimile fiului său se garantează cu tărie făgăduința, anunțând limpede că pentru pătimirea lui Hristos rămâne asigurată credința și pe seama poporului dintre neamuri, care *se ținea de credința lui Avraam* (Romani 4, 16)⁷⁸⁹. Urmașii lui Avraam sunt comparați cu stelele și cu nisipul mării. Deoarece stelele sunt izvor de lumină, iar nisipul e steril, „s-ar putea spune că imaginea cu numărul stelelor se potrivește poporului creștin și cea cu nisipul mării poporului evreu. Eu, însă, înclin să cred că atât un exemplu, cât și celălalt, se pot aplica la amândouă popoarele⁷⁹⁰. „Avraam a fost lăudat fiindcă n-a șovăit la auzul cuvintelor lui Dumnezeu, și a fost răsplătit cu un foarte mare dar, socotind că din porunca lui Dumnezeu chiar și uciderea copilului este o faptă evlavioasă⁷⁹¹. El este, în orice timp, pildă pentru dreptcredincioși: „Cel ce a biruit cu făptuirea trupul și simțirea și lumea, care pricinuiesc desfacerea alipirii minții de cele inteligibile, și s-a apropiat în mod cunoscător numai cu mintea de Dumnezeu, unul ca acesta este un alt Avraam, arătând că are, printr-un har egal, aceeași pecete a virtuții și cunoștinței ca și patriarhul⁷⁹²”.

19: Astfel Avraam s-a întors la slugile sale; și s-au sculat și au mers împreună la Beer-Șeba; și a locuit Avraam în Beer-Șeba.

După acest episod, se trece la descendenții rudelor lui Avraam din Mesopotamia:

20: Și a fost că după ce s-au petrecut acestea, i s-a vestit lui Avraam, spunându-i-se: „Iată că și Milca i-a născut fii lui Nahor, fratele tău:

21: pe Uț, întâiul născut, pe Buz, fratele acestuia, și pe Chemuel, tatăl lui Aram;

Aram „era socotit strămoșul sirienilor⁷⁹³”.

22: pe Chesed, pe Hazo, pe Pildaș, pe Idlaf și pe Batuel.

⁷⁸³ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, VIII, 3

⁷⁸⁴ Sf. Efreim Sirul, *Cuvânt despre preoție*

⁷⁸⁵ BBVA, p. 44

⁷⁸⁶ BBVA, p. 44

⁷⁸⁷ SEP 1, p. 102

⁷⁸⁸ Origen, *Omilii la Cartea Facerii*, IX, 1

⁷⁸⁹ Origen, *Omilii la Cartea Facerii*, IX, 1

⁷⁹⁰ Origen, *Omilii la Cartea Facerii*, IX, 2

⁷⁹¹ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, VIII, 3

⁷⁹² Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, XXXIV

⁷⁹³ GEN, p 349

23: Iar lui Batuel i s-a născut Rebeca”. Aceștia sunt cei opt fii pe care Milca i-a născut lui Nahor, fratele lui Avraam.

24: Iar țiitoarea lui, al cărei nume era Reuma, i-a născut și ea pe Tebah, pe Gaham, pe Tahaș și pe Maaca.

La peste 30 de ani de la plecarea din Haran, Avraam primește vești despre fratele său Nahor. Acestuia, *Milca* (= sfat; regină), soția sa, i-a născut opt fii: *Uț* (= sfătuire; trăinicie), *Buz* (= dispreț; jefuit), *Chemuel* (= adunarea lui Dumnezeu), tatăl lui *Aram* (= înălțat; nobil), *Chesed* (= cel care pustiește), *Hazo* (= profet; descoperire), *Pildaș* (= iarbă mare; flacăra focului), *Idlaf* (= despărțit; lanced) și *Batuel* (= locuința lui Dumnezeu). Batuel a născut pe Rebeca; Laban, un frate al ei, nu e amintit aici. Din țiitoarea *Reuma* (= cea mândră; perlă), lui Nahor i s-au născut: *Tebah* (= cel rău; măcelar), *Gaham* (= negreală; ars de soare), *Tahaș* (= viezure; roșiatic) și *Maaca* (= apăsare; subjugare; mâhnire adâncă; loc șes). Maaca: „mic stat aramaic, ce apare într-o veche listă a douăsprezece state aramaice aliate”⁷⁹⁴.

CAPITOLUL 23 – Moartea și mormântul Sarrei.

1: Sarra a trăit o sută douăzeci și șapte de ani – aceștia sunt anii vieții Sarrei -

2: și Sarra a murit la Chiriati-Arba, care e în vale – adică în Hebron, în țara Canaanului. Și a venit Avraam s-o plângă pe Sarra și s-o jelească.

„Doliul presupunea plângerea mortului prin bătaia cupumnii în piept”⁷⁹⁵.

3: Apoi s-a ridicat Avraam de dinaintea morții sale și a grăit cu fiii lui Het, zicând:

„*Fiii lui Het*: Hetiții, popor non-indoeuropean (dar tot semiți), al cărui centru era în Anatolia (Turcia de azi), pentru ca apoi să se extindă din Siria până-n sudul Palestinei. Important e faptul că de la ei, prin Avraam, au obținut Evreii întâia lor proprietate în Țara Făgăduinței”⁷⁹⁶.

4: „Străin sunt eu între voi și pribeag; dați-mi dar în stăpânire un loc de mormânt între voi, ca s-o strămut pe răposata mea de la mine și s-o îngrop”.

„Obținerea locului de veci reprezintă, conform interpretării povestitorului, începutul împlinirii făgăduinței (12, 7; 13, 15; 15, 7)”⁷⁹⁷. „Israelii acordau o mare importanță îngropării mortului, deoarece se credea că o viață fericită după moarte depinde de atenția acordată cadavrului. A rămâne neîngropat reprezenta o mare nenorocire (Isaia 14, 19 ss.), o pedeapsă a lui Dumnezeu (Deuteronom 28, 26; IV Regi 9, 10; Ieremia 7, 33; 14, 16; 16, 4-6; 19, 7; Iezechiel 29, 5). Mortul trebuia îngropat în ziua morții, pe cât posibil într-un loc stâncos și într-o groapă proprie a familiei”⁷⁹⁸.

„Philon interpretează alegoric întregul episod. În privința acestui verset el atrage atenția că Avraam, figura înțeleptului, cere *dobândirea unui mormânt*, nu mormântul în sine. Mormântul simbolizează, în cheie platoniciană, lucrurile trupești; prin urmare, înțeleptul cere dobândirea puterii de a domina lucrurile trupești, nu lucrurile trupești în sine (QG V, 75-78)”⁷⁹⁹.

Murind Sarra în *Chiriati-Arba* (= orașul celor patru; cetatea uriașilor; cetate pătrată), Avraam a cerut loc de îngropare fiilor lui Het (hitiți). Israelii acordau o mare importanță îngropării morților; aceștia trebuiau îngropați în ziua morții, pe cât posibil într-un loc stâncos și într-o groapă proprie, a familiei. Sfântul Vasile cel Mare vede a fi ilustrată aici desprinderea

⁷⁹⁴ GEN, p 349

⁷⁹⁵ SEP 1, p. 103

⁷⁹⁶ BBVA, p. 44

⁷⁹⁷ GEN, p 349

⁷⁹⁸ GEN, p 349

⁷⁹⁹ SEP 1, p. 103

totală a lui Avraam de cele materiale: „Străin a fost și Avraam și nici pe o palmă de pământ nu era stăpân; iar când i-a trebuit pământ pentru îngropare, l-a cumpărat cu ban”⁸⁰⁰.

5: **Iar fiii lui Het i-au răspuns lui Avraam, zicându-i:**

6: „Nu, domnul meu, ci ascultă-ne: Tu ești între noi un voievod al lui Dumnezeu; îngroapă-ți moarta în cel mai ales dintre locurile noastre de îngropare; nimeni dintre noi nu te va opri ca-n locul său de îngropare s-o așezi pe răposata ta”.

7: Avraam s-a ridicat și s-a plecat pân-la pământ în fața poporului acelei țări, în fața fiilor lui Het.

8: **Și a grăit către ei Avraam, zicând: „Dacă voi din inimă vreți ca eu să-mi îngrop răposata [și s-o strămut] de la mine, atunci ascultați-mă și rugați-l din partea mea pe Efron, fiul lui Țohar,**

9: **să-mi dea peștera Macpela, pe care o are-n capătul țarinei lui, dar să mi-o dea pe câți bani face ea, ca s-o am eu în stăpânire ca loc de veci în mijlocul vostru”.**

Avraam cere să cumpere peștera *Macpela* (= dublă), aflată în proprietatea hititului *Efron* (= pui de căprioară; vânat tânăr), fiul lui *Țohar* (= alb; nobil). „Aici sunt îngropați Avraam (25, 9 ss.), Isaac (35, 27 ss.), Iacov (50, 13), Rebeca, Lia (49, 31). Descrierea tratatelor de cumpărare relevă cunoștințe exacte ale vechilor obiceiuri juridice, amintite și în tăblițele de la Nuzi (cetate huritică din Mesopotamia în care au fost descoperite 4000 de tăblițe, ce fac posibile confruntări cu epoca patriarhilor)”⁸⁰¹.

10: **Efron însă ședea în mijlocul fiilor lui Het. Și i-a răspuns Efron Heteul lui Avraam, spunându-i în auzul fiilor lui Het și al tuturor celor ce veniseră la poarta cetății lui:**

„În cetatea antică, *Poarta* era piața de lângă intrarea principală, loc pentru întruniri publice, întâlniri de afaceri, concilii nobiliare și ședințe de judecată. Mai târziu, în imperiul otoman, *Înalta Poartă* desemna capitala însăși, reședința sultanului”⁸⁰².

11: „Nu. Domnul meu, ascultă-mă pe mine: Ți dau țarina, și-ți dau și peștera care este în ea; în fața cetățenilor mei ți-o dau: îngroapă-ți răposata”.

12: Avraam însă s-a plecat pân-la pământ în fața poporului țării

13: **și i-a grăit lui Efron în auzul întregului popor al aceluși ținut: „O, numai dac-ai vrea să mă ascuți!: Ia de la mine prețul țarinei, și acolo o voi îngropa pe răposata mea”.**

14: Efron i-a răspuns lui Avraam, zicându-i:

15: „Domnul meu, ascultă-mă!: Țarina face patru sute de sicli de argint: ce-nseamnă asta între mine și tine? Prin urmare, înmormântează-ți răposata!”

16: **Și i-a ascultat Avraam pe Efron; și Avraam i-a cântărit lui Efron argintul pe care-l spusese el în auzul fiilor lui Het: patru sute de sicli de argint în măsurătoarea negustorilor**

„La cursul și cântarul curent al pieței. Argintul circula nu atât în monede, cât în lingouri, așa că el era cântărit”⁸⁰³.

17: **Și-n felul acesta țarina lui Efron, care e lângă Macpela, în fața stejarului Mamvri – țarina și peștera din ea și toți pomii din țarină care se aflau în hotarele ei de jur-împrejur – a trecut**

18: **în stăpânirea lui Avraam, în fața fiilor lui Het și a tuturor celor ce veniseră la poarta cetății.**

19: **După aceasta Avraam a înmormântat-o pe Sarra, femeia sa, în peștera din țarina Macpela, care e în fața lui Mamvri – adică Hebronul -, în pământul Canaan.**

⁸⁰⁰ *Omilia la Psalmi*, III, 1

⁸⁰¹ GEN, p 349

⁸⁰² BBVA, p. 44

⁸⁰³ BBVA, p. 44

20: **Astfel, țarina și peștera din ea, ca loc de îngropare, au trecut de la fiii lui Het în stăpânirea lui Avraam.**

„Vinderea peșterii împreună cu bucata de pământ în care se găsea, ca și pomenirea copacilor ce se aflau într-însa, sunt procedee juridice ilustrate de acte autentice din mileniul al II-lea (î. Hr.)”⁸⁰⁴.

CAPITOLUL 24 – *Căsătoria lui Isaac cu Rebeca.*

1: **Avraam era acum bătrân și vechi de zile; și Domnul îl binecuvântase pe Avraam cu de toate.**

Avraam e numit *vechi de zile*, asemeni lui Dumnezeu în viziunea lui Daniel (Dan. 7, 9). Posibil a fi un semn că Avraam ajunsese la treapta îndumnezeirii.

2: **Și a zis Avraam către slujitorul cel mai bătrân al casei sale, cel ce cârmuia peste toate ale lui: „Pune-ți mâna sub coapsa mea**

„*Slujitor* sau *rob*. Poate fi identificat cu Eliezer din 15, 2. Pentru unii Părinți, el îi prefigurează pe discipolii lui Iisus care merg să caute Biserica neamurilor printre idolatri (Chiril al Alexandriei, *Catena in Genesim* 216, ed. F. Petit)”⁸⁰⁵.

„*Coapsă*: denumire eufemistică a sexului. Exprimă un gest ritual de întărire a jurământului prin implicarea forței vitale a bărbatului. În același fel va proceda Israel cu fiul său Iosif (vezi 47, 29). În ambele cazuri, bătrânii sunt pe patul de moarte”⁸⁰⁶.

3: **și jură-mi pe Domnul, Dumnezeul cerului și Dumnezeul pământului, că fiului meu Isaac nu-i vei lua femeie dintre fetele Canaaneenilor în mijlocul cărora locuiesc eu,**

4: **ci-n țara mea vei merge, unde m-am născut eu, la rudele mele, și de acolo îi vei lua femeie fiului meu Isaac”.**

Jurământul cu mâna sub coapsă era un obicei din vechime, arătând, în cazul de față, că „de acolo a luat început nașterea lui Isaac”⁸⁰⁷. Interdicția de a-i lua lui Isaac femeie canaanită era, desigur, întemeiată religios.

5: **Iar slujitorul i-a zis: „Dar dacă femeia nu va vrea să vină cu mine în țara aceasta? îl voi întoarce oare pe fiul tău în țara din care tu ai plecat?”**

6: **Avraam însă a zis către el: „Ia seama ca pe fiul meu să nu-l întorci acolo!**

7: **Domnul Dumnezeul cerului și Dumnezeul pământului, Cel ce m-a luat din casa tatălui meu și din țara în care m-am născut, Cel ce mi-a grăit și Care mi S-a jurat, zicând: „Ție-ți voi da pământul acesta, ție și seminției tale!, El îl va trimite pe îngerul Său înaintea ta, și de acolo îi vei lua tu femeie fiului meu.**

8: **Dar dacă femeia aceea nu va vrea să vină cu tine în țara aceasta, dezlegat vei fi de acest jurământ, numai pe fiul meu să nu-l întorci acolo!”**

Slujitorul e avertizat să nu întoarcă pe Isaac în Caldeea, căci Dumnezeu a făgăduit Canaanul urmașilor lui Avraam.

9: **Slujitorul și-a pus mâna sub coapsa lui Avraam, stăpânul său, și i s-a jurat asupra acestui lucru.**

Acest tip de jurământ se va repeta și la 47, 29, cum s-a arătat și mai sus. „Atingerea părților vitale era unul dintre procedeele de pecetluire a unui jurământ”⁸⁰⁸.

10: **Și a luat slujitorul cu sine zece cămile din cămilele stăpânului său și tot felul de daruri scumpe dintr-ale stăpânului său; și s-a sculat și s-a dus în Mesopotamia, în cetatea lui Nahor.**

⁸⁰⁴ GEN, p. 349

⁸⁰⁵ SEP 1, p. 104

⁸⁰⁶ BBVA, p. 45

⁸⁰⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLVIII, 2

⁸⁰⁸ GEN, p. 350

Mesopotamia (= pământul dintre râuri) „redă ebr. **aram naharaym** *Arameea celor două fluvii*, denumirea Mesopotamiei de sus, între Balih și Hahor, doi afluenți ai Eufratului. Acolo se afla Haran, reședința părinților lui Avraam (cf. 11, 31)⁸⁰⁹.

11: **Și și-a făcut cămilele să-ngenunche lângă o fântână din afara cetății, spre seară, la vremea când ies femeile să scoată apă.**

12: **Și a zis: „Domne, Dumnezeu stăpânului meu Avraam, ușurează-mi astăzi calea și fă milă cu stăpânul meu Avraam!**

13: **Iată, eu stau lângă această fântână la care fetele celor ce locuiesc în cetate ies să scoată apă.**

14: **Ei bine, fecioara căreia eu îi voi zice: Apleacă-ți urciorul să bea! și care-mi va răspunde: Bea, și-ți voi adăpa și cămilele până se vor sătura!..., ea să fie aceea pe care Tu i-ai rânduit-o robului Tău Isaac, și prin aceasta voi cunoaște că faci milă cu stăpânul meu Avraam...”.**

15: **Și a fost că mai-nainte de a fi terminat el de vorbit în cugetul său, iată că ieșea cu urciorul pe umăr Rebeca, fata lui Batuel, fiul Milcăi, femeia lui Nahor, fratele lui Avraam.**

„Scena întâlnirii slujitorului cu Rebeca, la fântână, foarte des comentată și reprezentată în tradiția creștină, este cunoscută sub numele de *căutarea/pețirea miresei* (*μνηστεία*). Întâlnirea *lângă fântână* prefigurează, pentru unii Părinți, taina botezului, pentru alții, preludiul nunții sufletului cu Iisus ori a lui Iisus cu Biserica (ex. Grigorie al Nyssei, *In diem luminum*, GNO IX, 1, p. 231). În iconografie, scena figurează ca model al Bunei Vestiri. ♦ [...] Philon vede în Rebeca un simbol al Înțelepciunii divine (*Post.* 136-140; 146-153), iar numele ei ar semnifica *perseverență și răbdare* (*Congr.* 37-38). Pentru Părinți, care insistă asupra termenului *fecioară*, ea prefigurează sufletul, sau Biserica, sau pe Fecioara Maria. Pentru Origen, Rebeca s-a adăpat din apa Scripturii și i-a dat să bea slujitorului, care simbolizează, la rândul-i, cuvântul inspirat, profetic. Unirea sufletului cu Cuvântul, a lui Hristos cu Biserica, nu se poate realiza decât lângă izvorul Scripturii (*Hom. Gen. X, 2*)⁸¹⁰.

16: **Fata era foarte frumoasă la chip, era fecioară, încă n-o cunoscuse nici un bărbat. Și dacă s-a coborât la fântână, și-a umplut urciorul și a urcat înapoi.**

„La fel caută și Hristos suflete curate, ca niște fecioare, care nu au în ele nici o pată”⁸¹¹.

17: **Atunci slujitorul lui Avraam a alergat înaintea ei și i-a zis: „Dă-mi să beau puțină apă din urciorul tău!”**

18: **Iar ea a zis: „Bea, domnul meu!” Și grăbindu-se să-și aplece urciorul pe braț, i-a dat să bea**

19: **până ce el n-a mai vrut. Apoi a zis: „Și cămilelor tale le voi scoate apă până ce toate-și vor potoli setea”.**

20: **Și-n grabă și-a deșertat urciorul în adăpătoare și a alergat iar la fântână să scoată apă, și a adăpat toate cămilele.**

21: **Iar omul o măsură din ochi și tăcea, dorind să știe dacă Domnul i-a deschis drumul cel bun sau nu.**

Adeseori, înțelegem voia lui Dumnezeu în tăcere. „Nu numai cu limba este furat Domnul spre mântuire, precum a făcut tâlharul care a strigat de pe cruce, ci și cu gândul”⁸¹², așa cum a făcut slujitorul lui Avraam.

22: **Și a fost că după ce cămilele toate au isprăvit de băut, omul a luat un inel de aur, în greutate de o jumătate de siclu, iar pentru mâinile ei două brățări în greutate de zece sicli de aur**

⁸⁰⁹ GEN, p 350

⁸¹⁰ SEP 1, pp. 105-106

⁸¹¹ Isaia Pustnicul, 29 de Cuvinte, XXV, 20

⁸¹² Ioan Carpatiul, 100 capete de mângâiere, 56

„Un siclu = 11, 424 grame. Inelul era, desigur, pentru nări (vezi Iezechiel 16, 12). Din versetul 47 reiese că aceste daruri i-au fost înmânate fetei după consumarea dialogului din versetele 23-25”⁸¹³.

Biblia 1914 spune *cercei de aur* în loc de inel, presupunând, în comentariul următor, cerceii pentru urechi, nu pentru nări: „Urechea împodobită arată buna ascultare. Dar au făcut-o frumoasă la vedere și isprăvile faptelor sau ale mâinilor. Și socotesc că acest lucru s-a arătat și prin inelele puse în degete [sau prin brățări – n.n.]”⁸¹⁴. Dacă vom rămâne la cerceii pentru nări, vom lega aceștia de *buna mireasmă* duhovnicească, pentru a fi în ton cu comentariul de mai sus.

23: și a întrebat-o, zicând: „A cui fată ești tu? spune-mi, te rog; și dacă-n casa tatălui tău se află oarece loc pentru noi, să rămânem peste noapte?”

24: Iar ea i-a zis: „Sunt fata lui Batuel al Milcâi, pe care ea i l-a născut lui Nahor”.

25: Apoi i-a zis: „Avem din belșug și paie și fân, și loc să rămâneți peste noapte”.

Hrana duhovnicească nu se oferă tuturor la fel, ci se adaptează stării fiecăruia: „Cuvântul lui Dumnezeu le este celor a căror grijă se învârtește mai mult în jurul virtuților trupești paie și fân, nutriend partea pătimitoare a sufletului lor spre lucrarea virtuților. Dar celor ce s-au ridicat prin contemplație adevărată la înțelegerea celor duhovnicești le este pâine care le nutrește partea mintală a sufletului, spre desăvârșirea după chipul lui Dumnezeu”⁸¹⁵.

26: Și omul s-a plecat și s-a închinat Domnului și a zis:

27: „Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu stăpânului meu Avraam, Cel ce dreptatea și adevărul nu și le-a îndepărtat de la stăpânul meu; Domnul este Cel ce mi-a deschis drumul spre casa fratelui stăpânului meu”.

„Dreptatea: faptul că Dumnezeu îl consideră pe Avraam ca pe unul din dreptii Săi; adevărul: credințioșia lui Dumnezeu față de Avraam, căruia îi dăruise făgăduințele”⁸¹⁶.

„Adevărul redă gr. *αλήθεια* care traduce ebr. *emet* *statornicie, fermitate*. Cei doi termeni apar des împreună, exprimând în același timp bunăvoința și statornicia lui Iahve, puterea Sa de binecuvântare și mântuire. Dumnezeul alianței este un Dumnezeu al Adevărului, care este fidel alegerii și făgăduinței Sale”⁸¹⁷.

28: Iar fata a alergat acasă la maică-sa și a povestit toate acestea.

Acasă la maică-sa: „literal: *la casa mamei sale*, expresie din care reiese că Batuel nu mai trăia, fata fiind în grija mamei și a fratelui ei”⁸¹⁸.

29: Rebeca însă avea un frate, al cărui nume era Laban. Laban a alergat afară spre omul acela, la fântână.

Laban (= alb), „inițial, *provenind din cultul Lunii*. Alături de Esau, cea mai pregnantă figură secundară din istoria Patriarhilor”⁸¹⁹.

30: Fost-a deci că dacă a văzut el inelul, precum și brățările la mâinile surorii sale, și dacă a auzit cuvintele Rebecăi, sora sa, care spusese: „Iată cum mi-a vorbit mie omul acela!”, s-a dus la acel om, care ședea-n preajma cămilor, la fântână,

„Apare încă aici o trăsătură de caracter fundamentală a lui Laban – lăcomia”⁸²⁰. Se mai deduce că Batuel murise, de vreme ce Rebeca a alergat la mama sa, iar slujitorul e întâmpinat de fratele său.

31: și i-a zis: „Intră, binecuvântatul Domnului!; de ce stai afară? că eu ți-am gătit casă, precum și loc pentru cămilele tale”.

⁸¹³ BBVA, p. 45

⁸¹⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

⁸¹⁵ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capetele teologice*, 166

⁸¹⁶ BBVA, p. 46

⁸¹⁷ GEN, p 350

⁸¹⁸ BBVA, p. 46

⁸¹⁹ GEN, p 350

⁸²⁰ GEN, p 350

32: Așa că omul a intrat în casă; și [Laban] a despovărat cămilele și le-a dat paie și fân; iar lui și oamenilor care erau cu el, apă să-și spele picioarele.

33: Apoi le-a pus înaintea mâncare, dar el [omul] a zis: „Eu nu voi mânca până nu voi spune ce am de spus”. „Spune!”, i-a zis [Laban].

Biblia 1982 indică aici numele slujitorului; acesta e Eliezer Damascul, amintit și la 15, 2. La Anania, numele acestuia nu e indicat, nici aici, nici în continuare.

34: Atunci el a zis: „Eu sunt slujitorul lui Avraam.

35: Domnul l-a binecuvântat foarte pe stăpânul meu și l-a înălțat; și i-a dat turme și cirezi, argint și aur, robi și roabe, cămile și asini.

36: Iar Sarra, femeia stăpânului meu, i-a născut stăpânului meu un fiu la bătrânețele ei, căruia el i-a dat tot ceea ce are.

37: Și stăpânul meu m-a pus să jur, zicând: Fiului meu să nu-i iei femeie dintre fetele Canaaneenilor, în țara cărora trăiesc,

38: ci mergi la casa tatălui meu și la neamurile mele, și de-acolo ia-i femeie feciorului meu!

39: Iar eu am zis către stăpânul meu: Poate că femeia nu va vrea să vină cu mine...

40: El însă mi-a răspuns: Domnul înaintea Căruia umblu eu îl va trimite la tine pe îngerul Său, îți va deschide drumul și-i vei lua fiului meu femeie din rudele mele și din casa tatălui meu:

41: atunci vei fi slobod de jurământul meu, când te vei duce la rudele mele; și dacă nu ți-o vor da, dezlegat vei fi de jurământul meu.

42: Așadar, ajungând eu astăzi la fântână, am zis: Doamne, Dumnezeul stăpânului meu Avraam, de va fi ca Tu să-mi deschizi mie drumul pe care merg,

43: iată, eu stau aici la fântână, și fetele locuitorilor cetății vor veni să scoată apă; ei bine, fecioara căreia eu îi voi spune: Dă-mi să beau puțină apă din urciorul tău!

44: și care-mi va zice: Bea, și-ți voi adăpa și cămilele!, aceea să fie femeia pe care Domnul i-a rânduit-o robului Său Isaac, și prin aceasta voi cunoaște că ai făcut milă cu stăpânul meu Avraam.

45: Și a fost că încă nu isprăvisem eu de grăit acestea în mintea mea, când iată că a ieșit Rebeca, cu urciorul pe umăr; ea s-a coborât la fântână și a scos apă. Iar eu i-am zis: Dă-mi să beau!

46: Și ea de-ndată și-a lăsat urciorul de pe umăr, zicând: Bea, și-ți voi adăpa și cămilele! Și am băut eu, iar ea mi-a adăpat și cămilele.

47: Apoi am întrebat-o și am zis: A cui fată ești tu? spune-mi, te rog! Și ea a zis: Sunt fata lui Batuel, fiul lui Nahor, pe care i l-a născut Milca. Atunci i-am pus inelul, și brățările la mâini.

I-am pus inelul: „în Textul Ebraic: *i-am pus inelul în nări*”⁸²¹.

48: După aceea m-am plecat și m-am închinat Domnului și L-am binecuvântat pe Domnul, Dumnezeul stăpânului meu Avraam, Care m-a călăuzit pe drumul cel drept, ca s-o iau pe fata fratelui stăpânului meu pentru fiul său.

Drumul cel drept: „calea adevărată, între altele posibile, este aici aceea care se dovedește încununată de succes”⁸²².

49: Și acum, dacă vreți să arătați milă și credincioșie față de stăpânul meu, spuneți-mi-o; iar de nu, de asemenea spuneți-mi-o; ca să mă pot înturna la dreapta ori la stânga”.

50: Și răspunzând Laban și Batuel, au zis: „Lucrul acesta vine de la Domnul, iar noi nu-ți putem spune nici de rău, nici de bine.

Răspunzând Laban și Batuel: „în realitate, Laban și Milca. Batuel este aici nume substitutiv, al celui ce reprezintă autoritatea paternă și al cărui consimțământ este absolut

⁸²¹ BBVA, p. 46

⁸²² GEN, p 350

formal, de vreme ce întregul eveniment se consumă prin intervenția directă a lui Dumnezeu (vezi și versetul următor). Altfel, numele lui Batuel nu apare în nici unul din momentele-cheie ale logodnei⁸²³. De notat că Laban, deși idolatru, e încredințat că toate sunt după o rânduială divină.

51: Iată, Rebeca îți stă înaintea; ia-o și du-te și să fie ea femeia fiului stăpânului tău, după cum a grăit Domnul!”

52: Și de-ndată ce a auzit cuvintele lor, slujitorul lui Avraam I s-a închinat Domnului până la pământ.

53: Slujitorul a scos apoi odoare de argint și de aur, și haine, și le-a dat Rebecăi; de asemenea, daruri bogate a dat fratelui și mamei ei.

54: Și au mâncat și au băut, el și oamenii care erau cu el, și au rămas acolo peste noapte. Iar dacă s-au sculat dimineața, el a zis: „Dați-mi drumul să mă duc la stăpânul meu!”

55: Dar fratele și mama ei au zis: „Să mai rămână fata cu noi măcar vreo zece zile; și apoi se va duce!”

56: El însă le-a zis: „Nu-mi amânați plecarea; de vreme ce Domnul mi-a deschis drumul, lăsați-mă să plec la stăpânul meu!”

57: Ei au zis: „S-o chemăm pe fată și s-o întrebăm pe ea ce gânduri are”.

58: Și au chemat-o pe Rebeca și i-au zis: „Vrei tu să te duci cu omul acesta?” Iar ea a zis: „Mă voi duce!”

Nu doar râvna slujitorului e vrednică de laudă, ci și hotărârea Rebecăi de a îndeplini hotărârea divină, în pofida rudelor după trup ce caută s-o întârzie.

59: Atunci au lăsat-o pe Rebeca, sora lor, să plece împreună cu doica ei, cu slujitorul lui Avraam și cei ce erau cu el.

Sora lor: „pluralul acesta îi implică pe toți membrii familiei al cărei cap fusese Laban⁸²⁴. Doica Rebecăi, Debora, va fi numită la 35, 8.

60: Și au binecuvântat-o pe Rebeca, sora lor, și au zis: „Să devii tu, sora noastră, mii de miriade, iar urmașii tăi să stăpânească cetățile vrăjmașilor lor!”

„În ebraică, numele Rebecăi și substantivul *miriade* alcătuiesc o asonanță pe care o folosesc cei ce-i fac urările: ea să devină mama unui număr infinit de oameni⁸²⁵. Putem înțelege, prin *mii de miriade*, norul de mărturisitori ai dreptei credințe, biruitori în războiul cel nevăzut împotriva puterilor diavolului.

61: Apoi, sculându-se Rebeca și slujnicele ei și urcându-se pe cămile, l-au urmat pe omul acela; așa că slujitorul, luând-o pe Rebeca, a plecat.

62: Isaac însă venise din Beer-Lahai-Roi, și locuia în ținutul Negheb.

63: Iar spre seară a ieșit Isaac la câmp să se plimbe și, ridicându-și ochii, a văzut cămilele venind.

În loc de *să se plimbe*, SEP 1 are: *să cugete*: „Aici Isaac iese în pustiu *să cugete* sau, după interpretarea lui Philon, *să vorbească cu Dumnezeu* (Leg. III, 43; QG V, 140). Aquila și Symachos folosesc verbul *a vorbi*, subînțelegând *cu Dumnezeu*. Acesta este și sensul *meditației*: dialogul intim cu divinitatea⁸²⁶.

64: Iar Rebeca și-a ridicat și ea ochii și l-a văzut pe Isaac și a sărit jos de pe cămilă

65: și i-a zis slujitorului: „Cine este omul acela care vine pe câmp în întâmpinarea noastră?” Iar slujitorul i-a zis: „Acesta-i stăpânul meu!” Atunci ea și-a luat vâlul și s-a acoperit.

⁸²³ BBVA, p. 46

⁸²⁴ BBVA, p. 47

⁸²⁵ BBVA, p. 47

⁸²⁶ SEP 1, p. 108

„*Vălul*: gr. târzie **θερίστρον** desemnează un veșmânt ușor, răcoros, pentru vreme de arșiță”⁸²⁷.

66: Slujitorul i-a povestit lui Isaac toate lucrurile pe care le făcuse.

67: Și Isaac a dus-o în cortul mamei sale. Și a luat-o pe Rebeca, și aceasta a devenit femeia lui; și el a iubit-o. Și s-a mângâiat Isaac de pierderea mamei sale, Sarra.

Iubirea dintre Isaac și Rebeca e încă un semn al rânduielii divine după care s-a încheiat această căsătorie.

CAPITOLUL 25 – A doua căsătorie a lui Avraam. Moartea lui Avraam. Esau și Iacob, fiii lui Isaac.

1: Avraam însă și-a mai luat o femeie, al cărei nume era Chetura.

După moartea Sarrei, Avraam s-a căsătorit cu *Chetura* (= tămâie; cea învăluită în mireasmă de mirodenii), femeie de neam arab. „Origen justifică alegoric recăsătorirea lui Avraam: a treia soție, după Sarra și Agar, ar simboliza *științele profane* (*Hom. Gen. XI, 1-2*). Prin urmare, Avraam își înmulțește capacitățile”⁸²⁸. Arătăm aici că Agar n-a fost tocmai soție, după cum și Chetura pare a fi fost doar țiitoare. Aceasta, însă, nu afectează tâlcuirea. „Acest episod este adăugat istoriei lui Avraam cu intenția de a arăta că Isaac este moștenitorul cu drepturi depline, și nu triburile deșertului arabic”⁸²⁹.

2: Ea i-a născut pe Zimran, Iocșan, Medan, Madian, Ișbac și Șuah.

Fiii lui Avraam și ai Cheturei au fost: *Zimran* (= renumit; cântăreț), *Iocșan* (= păsărar), *Medan* (= ceartă; măsură), *Madian* (= judecată; lut sângeros), *Ișbac* (= părăsit; liber) și *Șuah* (= groapă; adâncime). Aceștia vor conviețui cu urmașii lui Ismael, din ei descinzând populațiile Arabiei. „*Madian*: eponimul madianiților, populație nomadă renumită pentru cămilele sale (cf. *Judecători 6, 5; 8, 26*)”⁸³⁰.

3: Lui Iocșan i s-au născut Șeba, Teman și Dedan. Iar fiii lui Dedan au fost: Raguel, Navdeel, Așurim, Letușim și Leumim.

Fiii lui Iocșan: *Șeba* (= jurământ; șapte; fiul furtunii), *Teman* (= ținut sudic) și *Dedan* (= adânc; șes). Fiii lui Dedan: *Raguil* (= păstorul Domnului), *Navdeel* (*Raguil* și *Navdeel* apar doar în *Septuaginta*), *Așurim* (= om liber; fericit), *Letușim* (= ciocănit; bătător) și *Leumim* (= seminții; mulțimea poporului). „*Dedan* [...] : acest nume îl poartă un urmaș al lui Ham, aici eponimul unei populații cunoscute prin comerțul de cămile”⁸³¹. „*Așurim* [...] : în alte părți ale Facerii (2, 14; 10, 11.22) denumește personaje și populații diferite, aici este considerat ca eponimul unei populații arabice”⁸³².

4: Iar fiii lui Madian au fost: Efa, Efer, Enoh, Abida și Eldaa. Aceștia toți au fost fiii Cheturei.

Fiii lui Madian: *Efa* (= ascunzătoare; obosit), *Efer* (= căprioară; omul prafului), *Enoh* (= inițiat; înarmare), *Abida* (= tatăl cunoașterii) și *Eldaa* (= hotărârea lui Dumnezeu).

5: Avraam, însă, toate averile sale i le-a dat fiului său Isaac.

6: Cât despre fiii țiitoarelor sale, Avraam le-a făcut daruri și, încă fiind el în viață, i-a trimis departe de la Isaac, fiul său, spre răsărit, în ținuturile Soarelui-Răsare.

De aici, Chetura pare a fi fost doar țiitoare, nu soție. Fiii săi, ca și Ismael, sunt trimiși de lângă Isaac, doar acesta urmând a-l moșteni pe Avraam, după cum a hotărât Dumnezeu

7: Zilele vieții lui Avraam, câte le-a trăit, au fost o sută șaptezeci și cinci de ani.

⁸²⁷ SEP 1, p. 108

⁸²⁸ SEP 1, p. 108

⁸²⁹ GEN, p 350

⁸³⁰ GEN, p 350

⁸³¹ GEN, p 350

⁸³² GEN, p 350

8: Și dându-și cea din urmă suflare, a murit Avraam la bătrâneți fericite, bătrân și sătul de zile, și s-a adăugat la poporul său.

Sătul de zile: „Expresia a fost interpretată spiritual de Philon și Origen: sfârșitul vieții omului înțelept coincide cu împlinirea lor spirituală (Philon, *QG* IV, 152; Origen, *Hom. Ies.* XVI, 1). ♦ *s-a adăugat* sau *a fost adăugat la poporul său:* expresie devenită clasică pentru obștescul sfârșit. Pentru omul tradițional moartea nu este un act solitar, ci *obștesc*, solidar: prin moarte, omul *este adăugat* unei entități colective”⁸³³.

9: Iar fiii săi, Isaac și Ismael, l-au îngropat în peștera Macpela, din țarina lui Efron, fiul lui Tohar Heteul, în fața stejarului Mamvri,

10: țarina și peștera pe care Avraam le cumpărase de la fiii lui Het. Acolo sunt îngropați Avraam și Sarra, femeia lui.

Avraam a murit în vârstă de 175 de ani și a fost îngropat de către fiii săi în peștera Macpela, alături de Sarra. Cu timpul, au mai fost îngropați aici: Isaac, Iacov, Rebeca, Lia și, după cum susțin localnicii, Iosif, deși Scriptura indică mormântul acestuia a fi la Sichem (Iosua 24, 32). Irod cel Mare a împrejmuat mormântul patriarhilor cu un zid impozant, alcătuit din blocuri de piatră de 6-7 metri. În secolul VI d. Hr., împăratul Justinian a construit deasupra mormântului o bazilică. După cucerirea Palestinei de către arabi, în anul 650, locul a fost transformat în moschee. În anul 1215, cruciații au deschis mormintele patriarhilor, găsind trupurile acestora nestricate. Începând cu anul 1268, creștinilor li s-a interzis accesul în moschee și peșteră.

11: Și a fost că după moartea lui Avraam l-a binecuvântat Dumnezeu pe Isaac, fiul lui. Isaac locuia la Beer-Lahai-Roi.

Beer-Lahai-Roi a mai fost amintită la 16, 14 și 24, 62.

12: Iată-i acum și pe urmașii lui Ismael, fiul lui Avraam, cel pe care i l-a născut lui Avraam egipteanca Agar, slujnica Sarrei;

13: și iată numele fiilor lui Ismael, după numele neamurilor lor: întâiul născut al lui Ismael a fost Nebaiot; după el urmează Chedar, Adbeel și Mibsam,

14: Mișma, Duma și Masa,

15: Hadad, Tema, Etur, Nafiș și Chedma.

16: Aceștia sunt fiii lui Ismael și acestea sunt numele lor, după așezările lor și după taberele lor; doisprezece voievozi, după neamurile lor.

Așezările: „așezările (satele) celor ce adoptaseră viața sedentară”⁸³⁴. *Taberele:* „taberele celor rămași încă nomazi. Cuvântul original indică un loc de popas, în special pentru turme”⁸³⁵.

Cei 12 fii ai lui Ismael, părinți a tot atâtea triburi arabe, au fost: *Nebaiot* (= plugar; locuri înalte), *Chedar* (= negru; puternic), *Adbeel* (= sluga Domnului), *Mibsam* (= mireasmă), *Mișma* (= veste; faimă), *Duma* (= tăcere; liniștea morții), *Masa* (= povară; dar), *Hadad* (= bucuros; aspru; nobil), *Tema* (= minune; pustie), *Etur* (= îngrăditură; satul nomazilor), *Nafiș* (= întindere; veselie) și *Chedma* (= răsărit; origine). „*Tema* [...] eponimul populației dintr-o oază din nord-vestul Arabiei, cu un important caravanserai la încrucișarea unor căi comerciale importante”⁸³⁶. „*Etur* [...] eponimul unui ținut în nord-estul Galileei”⁸³⁷. Aceștia sunt „urmașii lui Ismael, constituiți într-o alianță de douăsprezece triburi, crescători de vite mici, neștători de cămile, nomazi și briganzi”⁸³⁸.

17: Iar anii vieții lui Ismael aceștia sunt: o sută treizeci și șapte; și dându-și suflarea din urmă, a murit și s-a adăugat la neamul său.

⁸³³ SEP 1, p. 109

⁸³⁴ BBVA, p. 47

⁸³⁵ BBVA, p. 47

⁸³⁶ GEN, p 351

⁸³⁷ GEN, p 351

⁸³⁸ GEN, p 351

18: Iar el s-a întins de la Havila până la Sur, care este în fața Egiptului, pe drumul ce duce spre Așurim; el și-a făcut așezare în fața tuturor fraților săi.

Ismael, în vârstă de 137 ani, *trece* la părinții săi; astfel, Scriptura arată că locul său e lângă Avraam. Sunt indicate, apoi, limitele Arabiei vechi, adică întinderea *neamului lui Ismael*, indicat în text printr-un singular generic. *Așurim*: „în numeroase traduceri: Asiria. Mai nou, TOB și OSTY corectează grafia și lecțiunea: e vorba de numele menționat în versetul 3”⁸³⁹. „*Havila* [...]”: aici un ținut a cărei localizare este nesigură. Denumirea și descrierea identică, pe de o parte, a locului de așezare a ismaeliților, pe de altă parte, a madianiților arabici (I Regi 15, 7), pare a demonstra că în Arabia era totuși cunoscut un ținut ce se numea astfel”⁸⁴⁰.

19: Iar spița neamului lui Isaac, fiul lui Avraam, aceasta este: lui Avraam i s-a născut Isaac.

20: Isaac însă era de patruzeci de ani când și-a luat de femeie pe Rebeca, fata lui Batuel Arameul din Mesopotamia și sora lui Laban Arameul.

21: Isaac i s-a rugat Domnului pentru Rebeca, femeia sa, că era stearpă; și Domnul l-a ascultat, iar femeia lui, Rebeca, a zămislit.

22: Dar copiii se îmbrânceau într-însa, iar ea a zis: „dac-așa-i să-mi fie, de ce mai sunt așa?...”. Și s-a dus să-L întrebe pe Domnul.

„*S-a dus să-L întrebe pe Domnul* – Textul Masoretic: YHWH; în Targumuri apare glosa: *S-a dus la casa de învățătură a marelui Șem* (= *Marele Nume*, adică *Domnul*). Theodoret al Cyrului (*QG 77*), Ioan Gură de Aur (*ad loc.*) presupun că Rebeca merge să consulte un preot, iar acest preot ar fi Melchisedec”⁸⁴¹.

Rebeca s-a dus să întrebe pe Domnul, adică „a alergat la adevărata cunoștință, a alergat la preot, slujitorul lui Dumnezeu”⁸⁴².

23: Domnul însă i-a zis: „Două neamuri sunt în pântecele tău, și două popoare din pântecele tău se vor împărți; unul va fi mai puternic decât celălalt, iar cel mai mare îi va sluji celui mai mic!”

„Profeția marchează un moment de răscruce a istoriei, momentul separării celor două popoare *gemene*. Philon vede în acest pasaj obligația, din partea sufletului, de a despărți răul de bine (*QG VI*, 206; *Sacrif.* 4; *Congr.* 129; *Praem.* 63). Părinții văd separarea creștinilor de evrei, o dată cu venirea lui Iisus (ex.: *Epistola lui Barnaba* 13, 2 și *Irineu Adv. haer.* IV, 21, 2-3). Pasajul ridică spinoasa problemă a elecțiunii/alegerii divine, dat fiind că în Osea 12, 4 se spune că Iacob *l-a lovit cu călcâiul*, l-a întrecut pe Esau *încă din pântecele mamei*. Despre aceasta cf. Origen, *De princ.* III, 1, 22; *Com. Io.* II, 191; *Hom. Gen.* XII, 1-4”⁸⁴³.

24: Și când i-a venit Rebecă vremea să nască, iată că-n pântecele ei erau doi gemeni.

„*Când i s-a împlinit vremea să nască*: după Origen, acest verb este întrebuițat doar în legătură cu sfințele femei din Scriptură (aici, Rebeca; în Luca 1, 57, Elisabeta și în Luca 2, 6, Maria; cf. *Hom. Gen.* XII, 3)”⁸⁴⁴.

25: Fiul cel întâi-născut a venit afară roșu, păros peste tot ca o pâslă; și i-a pus numele Esau.

„Esau înseamnă păros; în sens mai larg: acoperit cu păr roșu”⁸⁴⁵. După textul grec: „*roșcovan*: în greacă, *πυρράκης*, de la *πυρ*, *foc*. Așadar *roșu ca para focului*. Nu se poate spune precis dacă textul se referă la culoarea părului sau la aceea a pielii lui Esau. Philon (*QG VI*, 160

⁸³⁹ BBVA, p. 48

⁸⁴⁰ GEN, p 351

⁸⁴¹ SEP 1, pp. 109-110

⁸⁴² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, L, 1

⁸⁴³ SEP 1, p. 110

⁸⁴⁴ SEP 1, p. 110

⁸⁴⁵ BBVA, p. 48

și 170) pare să înțeleagă adjectivul în al doilea sens⁸⁴⁶. „*Esau* [...] probabil *păros*. Etimologii populare ca aceea care îl numește și *Edom* < **admoni roșu** [...], sau aceea care îl compară cu un cojoc, **se'ar**, și îl localizează astfel în ținutul muntos *Seir*, fac din el strămoșul edomiților, populație înrudită cu israeliții, care în cursul sec. al XIII-lea î. Hr. s-a stabilit în ținutul stâncos de la est de valea Iordanului. Cultivatori de viță de vie, meșteșugari și comercianți, au fost subjugăți de David, care ocupă astfel și calea de acces la Marea Roșie; s-au eliberat abia în sec. al IX-lea, în jurul anului 840 î. Hr.”⁸⁴⁷.

26: După aceea a ieșit fratele acestuia, ținându-l cu mâna pe Esau de călcâi; și i s-a pus numele Iacob. Iar Isaac era de șaiszeci de ani când i s-au născut aceștia din Rebeca.

Ținându-l cu mâna de călcâi: „cu semnificația: spre a-l împiedica să se nască primul (cu prerogativele întâiului-născut); gestul îl anunță pe Iacob de mai târziu”⁸⁴⁸. *Iacob*: „numele lui Iacob este prescurtarea expresiei **Yaaqob-El** = *Dumnezeu să ocrotească*”⁸⁴⁹. „Septuaginta pierde jocul sonor între numele lui Iacob și **aqebh**, *călcâi*. Tradiția iudaică interpretează peiorativ figura lui Esau și pozitiv pe cea a lui Iacob (cf., spre exemplu, *Cartea lui Enoh* 89). Tradiția rabinică îl va identifica pe Iacob cu poporul lui Israel, făcând din Esau figura, negativă, a Romei [...]. Unii creștini din vechime au păstrat valoarea termenilor ecuației, schimbând însă ecuația: pentru ei, Iacob este cel pe care Dumnezeu l-a iubit (Maleahi 1, 2-3; cf. Romani 9, 13), iar Esau este poporul iudeu încăpățânat în nerecunoașterea lui Iisus ca Mesia”⁸⁵⁰.

Rebeca (= răbdare) a născut doi gemeni: pe *Esau* (= păros), strămoșul edomiților, și pe *Iacov* (= Dumnezeu să ocrotească; cel ce ține de călcâi; cel ce înșală). Copiii s-au născut abia la 20 de ani după căsătoria părinților. Ca și Sarra, Rebeca naște după ani îndelungați de rugăciune. Avertizată, prin preot, asupra viitorului celor doi copii, ea va susține pe Iacov, cel de al doilea născut, spre a împlini planul divin.

27: Băieții s-au făcut mari; Esau era vânător încercat, om al câmpiei; Iacob era om liniștit, trăind în corturi.

Om liniștit: SEP 1 are *om simplu*: „*simplu*, de fapt, *ne-prefăcut* (**απλαστος**) îl traduce pe ebr. **tam**, *integru, perfect, desăvârșit*. Aquila va traduce adj. Ebraic prin **απλους**, *simplu*, iar Symmachos, prin **αμομος**, *ireproșabil, neîntinat*. Plecând de la echivalarea lui Symmachos, Sever al Antiohiei va vorbi despre *neîntinarea* Bisericii, prefigurată de Iacom (*Catena in Genesim* 260, ed. F. Petit). *Simplitatea* lui Iacob trebuie interpretată ca o virtute (cf. Atanasie, *Viața lui Antonie* 1, 3). Ea este una din virtuțile filozofice prin excelență, desemnând stare3a de curățire a sufletului de tot ce este neesențial, superfluu”⁸⁵¹.

28: Isaac îl iubea pe Esau, fiindcă-i plăcea vânatul acestuia; Rebeca însă îl iubea pe Iacob.

29: Iacob își fierbea o fiertură când Esau a venit din câmpie, hămesit.

30: Și a zis Esau către Iacob: „Dă-mi să mănânc din această fiertură roșie, că sunt hămesit!” Iată de ce s-a numit el Edom.

„Culoarea fierturii de linte, exprimată în ebraică prin cuvântul **adom** = roșu, e o altă explicație a lui Edom, cel de al doilea nume al lui Esau”⁸⁵².

31: Iacob însă i-a zis lui Esau: „Vinde-mi acum, de-ndată, dreptul tău de-ntâi-născut!”

Esau s-a mai numit și *Edom* (= roșu), nume ce sugerează firea sa războinică. Iacov i-a cerut, în schimbul mâncării, să-i vândă dreptul de întâi-născut. „Primul născut se bucura de

⁸⁴⁶ SEP 1, p. 110

⁸⁴⁷ GEN, p. 351

⁸⁴⁸ BBVA, p. 48

⁸⁴⁹ BBVA, p. 48

⁸⁵⁰ SEP 1, p. 110

⁸⁵¹ SEP 1, pp. 110-111

⁸⁵² BBVA, p. 48

drepturi speciale: moștenea dublu decât frații săi, devenea capul familiei după moartea tatălui, dar ceea ce însemna un privilegiu deosebit era obținerea binecuvântării (cf. 12, 2)⁸⁵³.

Spre deosebire de Esau, Iacov era *om liniștit, trăind în corturi*, „adică făcea uz de simplitatea firii sale, fără să ia, ca o mască, o înfățișare, făurită cu meșteșug pentru înșelarea celor din jurul său. De aici se vede că inocent este omul care n-a făcut experiența răului”⁸⁵⁴.

32: **Esau a zis: „Iată, eu stau să mor; la ce-mi e bun dreptul de-ntâi-născut?...”**

33: **Iacob i-a zis: „Jură-mi-te-acum, de-ndată!” Și i s-a jurat și i-a vândut lui Iacob dreptul său de întâi-născut.**

34: **Atunci Iacob i-a dat lui Esau pâine și fiertură de linte, iar acesta a mâncat și a băut, apoi s-a sculat și s-a dus. Și astfel și-a nesocotit Esau dreptul său de-ntâi-născut.**

Esau „apare aici ca personaj impulsiv, stăpânit de patima momentului, fără înțelegerea adâncă pentru privilegiul său de prim-născut și astfel moștenitor al făgăduinței divine făcute seminției lui Avraam, de aceea în alte texte este numit *βέβηλος cel fără simț pentru divin*”⁸⁵⁵.

„Iată, aici s-a răsturnat rânduiala! Vrednicia de întâi-născut a trecut asupra celui în sufletul căruia strălucea virtutea”⁸⁵⁶.

CAPITOLUL 26 – Isaac în țara Filistenilor. Legământul cu Abimelec.

Lui Isaac i s-a făcut aceeași făgăduință ca și lui Avraam. În plus, evenimentele descrise în acest capitol arată și o asemănare a vieților celor doi.

1: **Și a fost o foamete în țară – în afară de foametea cea dintâi, care se întâmplase în zilele lui Avraam – și Isaac s-a dus în Gherara, la Abimelec, regele Filistenilor.**

„Pentru majoritatea comentatorilor antici, este vorba de același Abimelec ca în 20, 1-2. Pentru Teofil al Antiohiei, acest Abimelec este alt personaj decât primul”⁸⁵⁷. Și noi înclinăm către această din urmă opinie, dat fiind timpul îndelungat scurs între cele două evenimente.

2: **Iar Domnul i S-a arătat și i-a zis: „Să nu te cobori în Egipt, ci locuiește-n țara pe care ți-o voi spune Eu.**

3: **Fă-ți adăpost în țara aceasta, și Eu voi fi cu tine și te voi binecuvânta, că ție și urmașilor tăi vă voi da toate ținuturile acestea și-Mi voi plini jurământul cu care M-am jurat lui Avraam, părintele tău.**

Fă-ți adăpost: „în Septuaginta, verbul *parikeo* = a locui pe lângă cineva, a fi vecinul cuiva; a locui undeva ca rezident”⁸⁵⁸.

4: **Pe urmașii tăi îi voi face mulți ca stelele cerului, și urmașilor tăi le voi da toate ținuturile acestea; și-ntru urmașii tăi se vor binecuvânta toate popoarele pământului,**

5: **pentru că Avraam, părintele tău, a ascultat de cuvântul Meu și a păzit poruncile Mele, povețele Mele, rânduielele Mele și legile Mele!”**

6: **Și a locuit Isaac în Gherara.**

7: **Dar locuitorii aceluia ținut l-au întrebat despre Rebeca, femeia sa, și el a spus: „Aceasta-i sora mea”, ca nu cumva oamenii locului să-l omoare din pricina Rebecăi, pentru că era frumoasă la chip.**

„Repetarea scenei care s-a petrecut între Avraam și Faraon (12, 10-20), apoi între Avraam și Abimelec (20, 1-18). Origen îi dă aceeași interpretare: Abimelec reprezintă filozofia omenească, aflată când în pace, când în război cu Isaac care prefigurează Cuvântul lui

⁸⁵³ GEN, p 351

⁸⁵⁴ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XII, 11

⁸⁵⁵ GEN, p 351

⁸⁵⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, L, 2

⁸⁵⁷ SEP 1, p. 111

⁸⁵⁸ BBVA, p. 48

Dumnezeu conținut în Lege (*Hom. Gen. XIV, 3*). Așadar, episodul ar pune în scenă relația ambiguă a credinței cu filozofia⁸⁵⁹.

8: Și a fost că era el acolo de multă vreme, când Abimelec, regele Filistenilor, uitându-se pe fereastră, l-a văzut pe Isaac jucându-se cu Rebeca, femeia sa.

Aici, ca și la 21, 9, joc de cuvinte „între numele lui Isaac **Ysaq** și **mesaheq**, care aici înseamnă *a mângâia*”⁸⁶⁰. „După Clement Alexandrinul (*Pedagogul* I, 21, 3-23, 1), bucuria dezmierdării lui Isaac prefigurează bucuria creștinilor care se veselesc împreună cu Biserica (Rebeca). Abimelec care se apleacă la fereastră îl prefigurează pe Hristos care *se apleacă* asupra lumii prin întrupare”⁸⁶¹.

9: Atunci l-a chemat Abimelec pe Isaac și i-a zis: „Negreșit, e femeia ta... De ce dar ai zis: Aceasta-i sora mea?” Și Isaac a răspuns: „Pentru că mi-am zis: Nu cumva să fiu omorât din pricina ei”

10: I-a zis Abimelec: „De ce ne-ai făcut una ca asta? Puțin a lipsit ca vreunul din neamul meu să se fi culcat cu femeia ta, și mare păcat ți-ai fi făcut cu noi”.

Finalul versetului în SEP 1: *ai fi adus peste noi un păcat din neștiință*. „Abimelec și casa lui ar fi comis un păcat involuntar din cauza minciunii lui Isaac”⁸⁶².

11: Atunci a dat Abimelec poruncă la tot poporul, zicând: „Tot cel ce se va atinge de omul acesta și de femeia lui va fi vinovat de moarte”.

E sesizabil un progres moral, chiar și în sânul popoarelor idolatre. Rebeca nu mai e dusă în haremul regelui, iar Dumnezeu nu mai trebuie să intervină. Posibil ca regele filistean să fi cunoscut și întâmplarea de pe vremea lui Avraam, aceasta făcându-l atent.

12: Și a semănat Isaac în pământul acela, și-n anul acela a cules însutit. Și Domnul l-a binecuvântat.

„Episodul semănatului este interpretat tipologic de Origen: Isaac seamănă pe ogorul Legii, așa cum Isus va semăna pe ogorul Evangheliilor (*Hom. Gen. XII, 5*)”⁸⁶³.

13: Și omul a ajuns bogat și a tot sporit până ce s-a ridicat foarte sus.

14: Avea turme de oi, cirezi de vite și ogoare multe, iar Filistenii au început să-l invidieze.

„Uită-mi-te la înțelepciunea lui Dumnezeu! Ca să-i arate dreptului Isaac că este Creatorul firii, că poate găsi ieșire în căi fără de ieșire, și că El la început, la porunca Lui, a deșteptat pământul pentru facerea de roade, a făcut ca dreptul să culeagă însutit sămânța pe care o aruncase în pământ. Totodată i-a dat mai multă bogăție, ca să nu aibă nevoie de nimeni, iar locuitorilor acelei țări le-a arătat prin fapte ajutorul cel de sus, de care se bucura dreptul Isaac”⁸⁶⁴. Sporirea averilor lui Isaac mai arată că „voința sa ținea spre tot mai mult, făcea progrese neîncetate în contemplarea unor realități tot mai dumnezeiești”⁸⁶⁵.

15: Toate fântânile pe care le săpaseră robii tatălui său în zilele lui Avraam, părintele său, Filistenii le-au stricat și le-au umplut cu pământ.

„Plecând de la cuvântul *pământ*, unii Părinți opun caracterul pământesc, *materialist* al filistenilor apei vii din fântânile lui Isaac (cf. Origen, *Hom. Gen. XIII, 2*; Grigorie al Nyssei, *In diem luminum, GNO IX, 1, p. 231*)”⁸⁶⁶.

„În condițiile climaterice ale Palestinei, apa reprezenta condiția necesară supraviețuirii și era privită ca un semn al binecuvântării lui Iahve. Tradiția acordă Patriarhilor inițiativa forării a

⁸⁵⁹ SEP 1, p. 111

⁸⁶⁰ GEN, p 351

⁸⁶¹ SEP 1, p. 112

⁸⁶² SEP 1, p. 112

⁸⁶³ SEP 1, p. 112

⁸⁶⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LII, 1

⁸⁶⁵ Origen, *Omilii la Evanghelia după Luca*, XI, 2

⁸⁶⁶ SEP 1, p. 112

numeroase fântâni, ce devin centre ale vieții sociale și religioase. În întreg Vechiul Testament este celebrată acțiunea binefăcătoare a apei⁸⁶⁷.

Prin *fântână* poate fi închipuită și conștiința; în ea va afla dreptul Apa vie, iar necredinciosul și-o va astupa cu patimi pământești, despărțind-o de lucrarea harului. „Prin aceste fântâni străbați întreaga Scriptură, în căutarea de fântâni ajungi până la Evangheli⁸⁶⁸. Fântânile Patriarhilor sunt calea către fântâna Samarinenței, unde aflăm Apa vieții, Care este Hristos.

16: Atunci a zis Abimelec către Isaac: „Du-te de aici, că te-ai făcut mult prea puternic pentru noi!”

17: Și s-a dus Isaac de acolo, și-a pus tabăra în valea Gherara și a locuit aici.

18: Isaac a săpat din nou fântânile de apă pe care le săpaseră robii lui Avraam, părintele său, și pe care le astupaseră Filistenii după moartea lui Avraam, părintele său.

19: Slugile lui Isaac au săpat în valea Gherara și au aflat izvor de apă vie.

„Apă vie: apă săltătoare, țâșnind direct din pânza freatică⁸⁶⁹.

20: Dar păstorii din Gherara se luau la harță cu păstorii lui Isaac, zicând: „Apa este a noastră!” [Isaac] a numit acea fântână cu numele de Esec, din pricină că se sfădiseră pentru ea.

21: Ridicându-se apoi de acolo, Isaac a săpat o altă fântână, dar se certau și pentru aceasta; și a numit-o cu numele de Sitna.

Isaac își arată firea sa blândă, muștrând indirect pe pizmuitori, prin numele puse fântânilor: *Esec* (= ceartă; dispută; încăierare) și *Sitna* (= dușmănie; împotrivire).

22: Apoi s-a ridicat și de aici și a săpat o altă fântână, pentru care nu s-au mai certat; și a numit-o cu numele de Rehobot, fiindcă-și zicea: „Datu-ne-a Domnul acum să fim în largul nostru, iar noi vom spori pe pământ”.

Rehobot înseamnă *lărgime; loc larg; loc întins; spații libere*.

23: De aici s-a urcat la Beer-Șeba.

„Ai văzut suflet iubitor de Dumnezeu? Nici nu pomenește de necazurile prin care a trecut! Își amintește numai de zilele bune pe care le-a avut!”⁸⁷⁰.

24: În noaptea aceea i S-a arătat Domnul și i-a zis: „Eu sunt Dumnezeul lui Avraam, părintele tău. Nu te teme, căci eu cu tine sunt; te voi binecuvânta pe tine și-i voi înmulți pe urmașii tăi, de dragul lui Avraam, părintele tău”.

„Religia Patriarhilor este aceea a *Dumnezeului tatălui* până la revelarea numelui lui Iahve (Ieșirea 3, 13-15). Este religia unei populații nomade, pentru care Divinitatea se relevă strămoșului unei comunități, pe care îl protejează și-l conduce, promițându-i totodată o descendență sigură și un pământ în care să se stabilească⁸⁷¹.

Reînnoirea făgăduințelor urmează, de regulă, unui spor în virtute. *De dragul lui Avraam* sau *datorită lui Avraam* (SEP 1): „se subînțelege *datorită meritelor lui Avraam*, ca în Textul Masoretic și în Targum⁸⁷².

25: Acolo a zidit jertfelnic și a chemat numele Domnului. Acolo și-a întins el cortul și acolo au săpat slugile lui Isaac o fântână.

„Origen interpretează alegoric și spiritual cele două segmente ale versetului. În ciuda verbului *a înfipt* [la Anania: *și-a întins*], Alexandrinul opune cortul efemer al Legii, reprezentat de Isaac, casei solide simbolizate de Evanghelia lui Iisus (*Hom. Gen. XIV, 2*). Cât privește fântâna: trebuie săpat adânc în inima Scripturii pentru a ajunge la *apa vie* a mântuirii (*Hom.*

⁸⁶⁷ GEN, p 352

⁸⁶⁸ Origen, *Omilii la Cartea Numerii*, XII, 1

⁸⁶⁹ BBVA, p. 49

⁸⁷⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LII, 3

⁸⁷¹ GEN, p 352

⁸⁷² SEP 1, p. 113

Gen. XIII). Tot Origen știe că la Ascalon existau puțuri ciudate, despre care se spune că datau de pe vremea lui Isaac (*C. Cels.* IV, 44)⁸⁷³.

26: Și au venit din Gherara la el Abimelec și Ahuzat, fratele său de mână, și Ficol, căpetenia oștirii sale.

Relatare similară cu cea de la 21, 22. „De altfel, întregul capitol 26 își propune o paralelă între viața lui Isaac și aceea a lui Avraam; subiect al unor evenimente asemănătoare, Isaac este și subiectul aceluiași făgăduințe⁸⁷⁴.

27: Isaac le-a zis: „De ce-ați venit voi la mine, de vreme ce m-ați urât și m-ați alungat de la voi?”

28: Iar ei au zis: „Am văzut limpede că Domnul e cu tine și ne-am zis: Să facem un jurământ între noi și tine și să-ncheiem cu tine legământ:

29: tu nu ne vei face nouă nici un rău, așa cum noi nu ne-am atins de tine – și așa cum ți-am făcut ție numai bine și te-am lăsat să pleci în pace. Tu ești acum binecuvântatul Domnului”.

„Vezi câtă tărie are blândețea și câtă putere are virtutea? Cei care-l alungaseră mai înainte vin acum la străin, la omul fără patrie, la pribeag! Nu numai că se dezvinovățesc de faptele lor și-și cer iertare de cele ce greșiseră, ci chiar îl laudă pe dreptul Isaac, îi arată frica ce-i copleșește, își dezvăluie slăbiciunea lor și dau mărturie de marea putere a dreptului. Căci cine poate fi mai puternic ca acela care are alătura de el pe Dumnezeu?”⁸⁷⁵.

30: Atunci el le-a făcut ospăț, iar ei au mâncat și au băut.

„Pentru Origen, ospățul acesta este banchetul pe care Înțelepciunea (Isaac) îl dă celor trei părți ale filozofiei (etică, logică, epoptică, simbolizate de Abimelec și cei doi tovarăși ai săi)⁸⁷⁶.

31: Sculându-se apoi a doua zi de dimineață, s-au jurat unul altuia. Și le-a dat drumul Isaac, iar ei s-au dus de la dânsul cu pace.

„Uită-te la bunătatea dreptului! Nu numai că a dat uitării tot ce-i făcuseră aceia, dar le-a întins și ospăț. [...] Cu ospățul, pe care l-a dat lor, Isaac a vrut să-i încredințeze că nici nu vrea să-și mai aducă aminte de relele ce i-au pricinuit”⁸⁷⁷.

32: Și a fost că tot în ziua aceea au venit slugile lui Isaac și i-au adus veste despre fântâna pe care o săpaseră și au zis: „Am găsit apă!”

Septuaginta, dintr-o eroare de citire (corectată de Anania în mod tacit) are: *Nu dăm de apă*. „Philon interpretează versetul, după Septuaginta, în sens alegoric: înțeleptul recunoaște că nu poate atinge limita cunoașterii (*QG VI, 9*)”⁸⁷⁸.

33: Iar el a numit-o Șibeea. Iată de ce și cetatea se cheamă Beer-Șeba, până-n ziua de astăzi.

Șibeea înseamnă *Jurământ*. Evenimentele de acum întăresc cele petrecute pe timpul lui Avraam.

„Ai văzut că Isaac a arătat atâta filosofie, fără să aibă ca dascăl legea și fără să întrebe pe cineva, ci mergând pe căile tatălui său, călăuzit de conștiința lui, dascălul pus de Dumnezeu în firea omenească? Faptele sale nu-i arată numai blândețea lui, ci strigă tare că Isaac a împlinit cu fapte poruncile lui Hristos. Hristos poruncise și îndemnase pe ucenicii Săi să iubească nu numai pe cei care îi iubesc, ci și pe dușmani (*Matei 5, 44*). Ei bine, porunca aceasta a împlinit-o Isaac de la început; a arătat mare dragoste celor care îl urau atât de mult și și-a smuls din sufletul lui patima răzbunării”⁸⁷⁹.

⁸⁷³ SEP 1, p. 113

⁸⁷⁴ BBVA, p. 49

⁸⁷⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LII, 4

⁸⁷⁶ SEP 1, p. 113

⁸⁷⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LII, 4

⁸⁷⁸ SEP 1, pp. 113-114

⁸⁷⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LII, 4

34: Iar Esau era de patruzeci de ani când și-a luat două femei: pe Iudit, fata lui Beeri Heteul, și pe Basemata, fata lui Elon Heteul.

35: Dar pentru Isaac și Rebeca ele erau prilej de amărăciune.

„Căsătoriile mixte nu erau privite cu ochi buni în familiile evreiești; ele alterau nu atât puritatea sângelui, cât pe aceea a credinței religioase”⁸⁸⁰

Esau și-a luat două femei de neam hitit: *Iudit* (= lăudată), fiica lui *Beeri* (= omul fântâniei), și *Basemata* (= parfum), fiica lui *Elon* (= stejar). Acestea amărau pe Isaac și pe Rebeca, cel mai probabil, pe motive religioase. Deocamdată, nu putem vorbi de *familii evreiești*, ca în comentariul de mai sus care anticipează, însă de la început strămoșii evreilor au evitat înrudirea cu canaaniții – în cazul de față, e vorba despre femei hittite.

CAPITOLUL 27 – Iacob îl lipsește pe Esau de binecuvântarea părintească, agonisind-o pentru sine, apoi pleacă la unchiul său Laban.

1: Și a fost că după ce Isaac a îmbătrânit și ochii săi într-atât slăbiseră, încât nu mai puteau să vadă, l-a chemat pe Esau, fiul său cel mai mare, și i-a zis: „Fiul meu!” Acela a zis: „Iată-mă!”

Ochii duhovnicești ai lui Isaac nu mai distingeau pe cel bineplăcut lui Dumnezeu. În întreaga istorisire ce va urma, intervine voința divină, căreia Rebeca i se subordonează conștient, iar Isaac conlucrează oarecum împotriva voinței sale. „O tradiție rabinică vede cauza orbirii lui Isaac în viziunea pe care a vut-o pe rug, când era gata să fie sacrificat (22, 9). [...] Pentru Philon, orbirea este semnul migrației spirituale (*QG* VI, 196). Pentru Grigorie al Nyssei, lucrul acesta arată că Isaac nu s-a unit cu Rebeca decât la bătrânețe, o singură dată, pentru un singur copil, restul timpului consacându-și-l contemplării realității invizibile (*De virginitate* 7, 3)”⁸⁸¹.

2: Iar el a zis: „Iată, eu am îmbătrânit și ziua morții mele n-o știu.

3: Ia-ți dar uneltele tale, tolba și arcul, și ieși la câmp și vânează-mi ceva vânat;

4: să-mi faci mâncare cum îmi place mie, și adu-mi să mănânc, pentru ca sufletul meu să te binecuvânteze până nu mor”.

„Binecuvântarea paternă era decisivă pentru destinul beneficiarului și al urmașilor săi. Întregul capitol reprezintă un text celebru, compilat din cele două tradiții, iahvistă și sacerdotală. În el nu există nici o urmă de dezaprobare a viclesugului prin care Iacob obține binecuvântarea lui Isaac în detrimentul propriului său frate care, prin legea naturală, ar fi fost singurul îndreptățit. Istoriceste, el vrea să explice superioritatea lui Israel față de Edom (și, în general, față de celelalte neamuri). Episodul însă e plinirea profeției din 25, 23: *cel mai mare îi va sluji celui mai mic*. Chiar când istoria pare absurdă, în spatele ei există și lucrează un plan al lui Dumnezeu, al cărui sens nu se descoperă decât foarte târziu. Acest episod va fi comentat de Apostolul Pavel în Romani 9, 10-24. Esau și Iacob se aflau în pântecul Rebecăi și *înainte de a fi fost ei născuți, și înainte de a fi făcut ei ceva bun sau rău – pentru ca planul lui Dumnezeu să rămână-n picioare, nu din fapte, ci de la Cel ce cheamă...*”⁸⁸².

5: Rebeca însă a ascultat ce i-a spus Isaac lui Esau, fiul său. Așadar, când Esau s-a dus la câmp să vâneze ceva pentru tatăl său,

6: Rebeca a zis către Iacob, fiul cel mai mic: „Iată, eu l-am auzit pe tatăl tău grăind cu Esau, fratele tău, și zicându-i:

⁸⁸⁰ BBVA, p. 49

⁸⁸¹ SEP 1, p. 114

⁸⁸² BBVA, pp. 49-50

7: Adu-mi vânat și fă-mi o mâncare să mănânc și să te binecuvintez în fața Domnului înaintea ca eu să mor.

„Ceremonialul binecuvântării sau al jurământului era precedat de un prânz ritual; vezi și 26, 30-31”⁸⁸³.

8: Acum dar, fiul meu, ascultă-mă ce-am să-ți poruncesc:

9: Du-te la turmă, adu-mi de acolo doi iezi fragezi și frumoși, și voi face din ei mâncare cum îi place tatălui tău;

10: iar tu i-o vei duce tatălui tău și el va mânca, pentru ca tatăl tău să te binecuvinteze înainte de a muri”

Rebeca vede în Iacov pe cel ales a se împlini în el făgăduințele dumnezeiești făcute către Avraam și Isaac; în plus, cum știm de la 25, 23 – Rebecă i se descoperise că Iacov e continuatorul strămoșilor săi.

11: Iacob însă a zis către Rebeca, mama sa: „Esau, fratele meu, e om pârșos, iar eu n-am pâr.”

N-am pâr: „literal: *sunt neted*. Philon dă o interpretare alegorică a caracterelor celor doi frați, plecând de la cele două adjective din versetul de față. *Netedul* simbolizează virtutea, în vreme ce *pârșosul*, viciul, răutatea (*QG* VI, 201-206; *Leg.* 59). După *Cartea lui Enoh* 89, 12, Esau este *mistrețul negru*, iar Iacob, *mielul alb*”⁸⁸⁴.

12: Nu cumva tatăl meu să mă pipăie, și atunci voi fi în ochii lui ca un înșelător, și-n loc de binecuvântare voi atrage asupra-mi blestem.

13: Maică-sa i-a zis: „Fie blestemul acela asupra mea, fiul meu; tu numai ascultă de vorba mea și du-te și adu-mi-i!”

Convinsă că îndeplinește un plan divin, Rebeca își asumă orice risc. Iacov, de asemenea, nu se simte un înșelător, ci doar se teme să nu fie socotit astfel.

14: Atunci el s-a dus și a luat iezi și i-a adus mamei sale, iar maică-sa a gătit mâncare cum îi plăcea tatălui lui.

15: Rebeca a luat apoi haina lui Esau, fiul ei mai mare, cea mai frumoasă pe care o avea în casa ei, și l-a îmbrăcat pe Iacob, fiul ei cel mai mic;

16: iar cu pieile iezielor i-a înfășurat brațele și părțile goale ale gâtului.

17: Apoi a pus în mâinile lui Iacob, fiul ei, mâncarea și pâinea pe care le pregătise,

18: iar acesta a intrat la tatăl său și a zis: „Tată!” Acela a răspuns: „Iată-mă! Cine ești tu, fiule?”

19: Iacob i-a zis tatălui său: „Eu sunt, Esau, întâiul-tău-născut. Am făcut așa cum mi-ai spus; scoală-te, așază-te și mănâncă din vânatul meu, ca să mă binecuvinteze sufletul tău!”

„De multe ori trebuie să înșeli ca, prin acest meșteșug, să poți fi de mare folos; că dacă lucrezi pe față, poți pricinui mare rău celui pe care n-ai vrut să-l înșeli”⁸⁸⁵.

20: Zis-a Isaac către fiul său: „Cum de l-ai găsit așa repede, fiule?” Iar acesta i-a zis: „Domnul Dumnezeuul tău mi l-a scos înainte”.

Răspunsul nu-l putea da Esau, ușuratecul socotind că toate atârnă de priceperea sa. Darurile dumnezeiești pot veni pe neașteptate, după un plan ce ne rămâne neînțeles, dar pe care se cuvine, cu atât mai mult, să-l prețuim. „Atunci când Dumnezeu ne dă din înțelepciunea Sa vederile înțelepte fără osteneală nouă care nu ne-am așteptat, să socotim că am aflat așa, deodată, o comoară”⁸⁸⁶.

21: Și Isaac i-a zis lui Iacob: „Apropie-te să te pipăi, fiule, ca să știu dacă tu ești fiul meu Esau, ori nu”.

⁸⁸³ BBVA, p. 50

⁸⁸⁴ SEP 1, p. 114

⁸⁸⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Tratatul despre preoție*, I, 7

⁸⁸⁶ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre cunoștința de Dumnezeu*, 17

22: **Și s-a apropiat Iacob de Isaac, tatăl său, iar acesta l-a pipăit și a zis: „Glasul este glasul lui Iacob, dar mâinile sunt mâinile lui Esau...”**

Glasul lui Iacob: „după Philon, e glasul tandreții și cumpătării în opoziție cu duritatea glasului lui Esau (QG VI, 210 și 222). Origen vorbește despre *glasul pietății*, care recunoaște că vânatul e un dar de la Dumnezeu (PG XII, 124A)⁸⁸⁷.

23: **Dar nu l-a cunoscut, pentru că mâinile lui erau păroase ca mâinile fratelui său Esau; și l-a binecuvântat.**

24: **Și a zis: „Ești tu oare fiul meu Esau?...”. Și acela a răspuns: „Eu sunt”.**

25: **El [Isaac] a zis: „Adu-mi-l aproape, ca să mănânc din vânatul tău, fiule, și să te binecuvinteze sufletul meu!” Și i-a adus și a mâncat; apoi i-a adus vin și a băut.**

26: **Și i-a zis Isaac, tatăl său: „Apropie-te, fiule, și sărută-mă!”**

27: **El s-a apropiat și l-a sărutat. Și când a simțit [Isaac] mirosul hainei lui, l-a binecuvântat, zicând: „Iată, mirosul fiului meu e ca mirosul unei țarine bogate, pe care a binecuvântat-o Domnul.**

„După Philon și Origen, Isaac a simțit parfumul virtuților fiului său (QG VI, 214 și PG XII, 124B). ♦ Mirosul ogorului binecuvântat de Dumnezeu este, după tradiția iudaică, mireasma grădinii Edenului (*apud* Rachi)⁸⁸⁸. „Această binecuvântare, care îi făgăduiește păstorului Iacob o prosperitate agrară, asemenea celei acordate și lui Esau (vv. 39-40), nu se referă la cei doi patriarhi, ci la descendenții lor. Binecuvântarea – **braka** -, transmiterea forței vitale de la tată la fiu, își relevă și aici originea sa magică, în ritualul ei aparținând mâncarea fortifiantă. Transmiterea binecuvântării se împlinește într-o formă rituală, ale cărei componente sunt gestul și cuvântul⁸⁸⁹.

28: **Din roua cerului și din grăsimea pământului să-ți dea Dumnezeu belșug de grâu și de vin.**

29: **Slujească ție popoarele, închine-se căpeteniile înaintea ta; stăpân să fii peste frații tăi, închine-se ție feciorii mamei tale; blestemat să fie cel ce te va blestema, binecuvântat să fie cel ce te va binecuvânta!”**

Isaac nu mai vede, iar glasul ce-l aude nu-i pare a fi al fiului iubit; mirosul, însă, îl convinge (ca și pipăitul). Cât încă nu s-au atrofiat toate simțurile noastre duhovnicești, putem nădăjdui că vom recunoaște prezența lui Dumnezeu, chiar dacă El ne și înșeală, spre a ne ajuta să nu ne înșelăm. Isaac simte mireasma unui câmp bogat: „S-ar putea spune că adevărata țarină e tocmai Hristosul lui Dumnezeu⁸⁹⁰. La Hristos putem ajunge pe căi nebănuite, cât timp ne-am mai păstrat măcar un simț neatrofiat. Iar Iacob era plin de bună mireasmă, căci „viața contemplativă în Duhul de viață făcător umple pe cel văzător, în chip tainic, de multe și minunate vederi cugetate cu mintea⁸⁹¹.

30: **Și a fost că de cum a isprăvit Isaac de binecuvântat pe Iacob, fiul său, și-n timp ce Iacob de-abia ieșise de la fața tatălui său, Isaac, a venit Esau, fratele lui, de la vânătoare.**

„Esau intră în momentul în care Iacob iese. Philon comentează astfel scena: binele și răul nu fac casă comună (QG VI, 220)⁸⁹²

31: **A făcut și el mâncare și i-a adus-o tatălui său. Și a zis către tatăl său: „Ridică-se părintele meu și să mănânce din vânatul fiului său ca să mă binecuvinteze sufletul tău!”**

32: **Iar Isaac, tatăl său, i-a zis: „Cine ești tu?...”. El a zis: „Eu sunt Esau, fiul-tău-cel-întâi-născut”.**

⁸⁸⁷ SEP 1, p. 115

⁸⁸⁸ SEP 1, p. 115

⁸⁸⁹ GEN, p 352

⁸⁹⁰ Origen, *Comentar la Evanghelia după Matei*, X, 5

⁸⁹¹ Calist Catafygiotul, *Despre viața contemplativă*, 82

⁸⁹² SEP 1, p. 116

33: **Atunci Isaac s-a cutremurat foarte, cu mare cutremur s-a cutremurat și a zis: „Atunci, cine-i acela care-a prins pentru mine vânat și mi l-a adus? iar eu am mâncat din toate înainte ca tu să fi venit, și l-am binecuvântat; și binecuvântat va fi”.**

S-a cutremurat: „εξίστημι, care înseamnă cel mai adesea, în Septuaginta, o surescitare psihică provocată de spaimă, teamă sau stupeoare”⁸⁹³.

34: **Iar Esau, auzind cuvintele tatălui său Isaac, a strigat cu glas mare și amar clocotitor și i-a zis tatălui său: „Binecuvintează-mă, tată, și pe mine!”**

35: **Acesta i-a zis: „Frateletău a venit cu înșelăciune și ți-a luat binecuvântarea”.**

„Binecuvântarea, ca și blestemul, odată pronunțate, sunt irevocabile”⁸⁹⁴, cum se va arăta și mai jos. „Philon justifică înșelăciunea lui Iacob spunând că e vorba de o stratagemă aidoma stratagemelor atleților. Pentru el, Iacob este imaginea *atletului lui Dumnezeu* (QG VI, 228)”⁸⁹⁵.

36: **Iar el [Esau] a zis: „Pe drept cuvânt este el numit cu numele de Iacob, că de două ori m-a înșelat: mi-a răpit dreptul de-ntâi-născut, iar acum mi-a răpit binecuvântarea”. Apoi a zis Esau către tatăl său: „Tată, nu mi-ai păstrat și mie o binecuvântare?”**

„Potrivit unei alte etimologii, numele lui Iacob (Yaaqov) are și înțelesul de *a înșela*. În redare strictă: *Iacob m-a iacobizat de două ori*. Pe de altă parte, versetul cuprinde și un joc de cuvinte între *bekorah = dreptul de-ntâi-născut* și *berakah = binecuvântare*”⁸⁹⁶.

37: **Răspuns-a Isaac și i-a zis lui Esau: „Iată, stăpân l-am făcut peste tine, și pe toți frații tăi i-am făcut slugile lui; cu grâu și cu vin l-am dăruit. De-acum, cu tine ce voi face, fiule?”**

38: **Și a zis Esau către tatăl său: „Oare numai o binecuvântare ai tu, tată? Binecuvintează-mă, tată, și pe mine!” Și cum Isaac tăcea, Esau și-a ridicat glasul și a plâns.**

39: **Și răspunzând Isaac, tatăl său, i-a zis: „Iată, departe de grăsimea pământului îți va fi sălașul, și departe de roua ce cade din cer;**

„Esau, respectiv descendenții săi, vor locui în afara Palestinei fertile”⁸⁹⁷.

40: **din sabia ta vei trăi și fratelui tău îi vei sluji; dar va veni vremea când te vei ridica și vei sfărâma jugul său de pe grumazul tău”.**

„Totul fiind dat lui Iacob și descendenților săi, singura binecuvântare pe care o mai poate primi Esau este aceea de a trăi *prin sabia sa*, adică din jaf și tâlhărie”⁸⁹⁸. „Binecuvântarea, ca și blestemul, este o formulă ireversibilă și irevocabilă, asupra căreia nu se revine. Totuși, iubirea paternă deschide porțița unei speranțe, o speranță care va fi, și ea, onorată. (Edomiții se vor elibera de sub dominația iudaică în secolul IX î. Hr.; vezi IV Regi 8, 20-22). Compară cu *porțița* deschisă de Dumnezeu în urma blestemului aruncat asupra protopărinților noștri, Adam și Eva (Facerea 3, 15)”⁸⁹⁹.

Singura binecuvântare pentru Esau e aceea de a trăi prin sabia sa și, oarecând, să se elibereze de sub stăpânirea fratelui său. Un înțeles ar fi acela al ieșirii de sub jugul Legii vechi. Iacob a fost pus stăpân peste Esau și dăruit cu pâine și vin (prefigurare a Euharistiei). Dar Esau poate sfărâma jugul fratelui său; e războiul nevăzut, ce se poartă în fiecare suflet. Esau sfărâmă jugul lui Iacob atunci când lepădăm jugul cel bun al lui Hristos și alegem tirania patimilor. Dar înțeleptul dorește stăpânirea lui Iacob. „Pentru acest motiv Iacob, prin binecuvântarea tatălui său, a devenit stăpân al lui Esau, pentru ca fiul cel neînțelept să primească, chiar și împotriva

⁸⁹³ GEN, p 352

⁸⁹⁴ GEN, p 352

⁸⁹⁵ SEP 1, p. 116

⁸⁹⁶ BBVA, p. 51

⁸⁹⁷ GEN, p 352

⁸⁹⁸ GEN, p 352

⁸⁹⁹ BBVA, p. 51

voinței sale, binefacerile celui înțelept⁹⁰⁰. „Tatăl, care prin dragostea lui părintească își iubea pe amândoi fiii, dar judecata pentru ei nu era la fel [...], îi dăruie unuia dragostea, iar celuilalt mila sa, celui înțelept dragostea, iar celui neînțelept mila. Fiindcă nu se putea înălța la virtute prin propriile lui forțe, nici să se înalțe prin mersul său, a fost binecuvântat să slujească fratelui și să-și fie sieși slujitor, arătând astfel că neînțelepciunea este mai rea decât robia, că robia îi este leacul, fiindcă neînțeleptul nu se poate conduce și, dacă nu are o frână, se prăbușește din vina lui”⁹⁰¹.

41: Și-l ura Esau pe Iacob din pricina binecuvântării cu care-l binecuvântase tatăl său; și a zis Esau în cugetul său: „Numa’ să se apropie zilele pentru jelierea tatălui meu, ca să-lucid pe Iacob, fratele meu!”

Cum se va deduce din versetul următor, acestea n-au fost zise doar *în cuget*, ci și, ulterior, în auzul altora.

„Uneltirea lui Esau împotriva lui Iacob pare să fi avut de pretext răpirea binecuvântării. Însă, înainte de aceasta, ea avea rădăcini în sufletul său, ca pentru un desfrânat și nelegiuit”⁹⁰². „Uită-te că omul cuprins de mânie e ca și nebun; când demonul mâniei intră în el, îl face să-și iasă din minți și-l împinge să facă lucruri potrivnice celor ce se cuvin a fi făcute. Mânioșii nici nu mai văd bine, nici nu fac ce trebuie, ci ca și cum li s-ar fi stricat simțurile și și-ar fi pierdut mințile așa fac totul. Mânioșii nu mai cunosc pe cei din fața lor, nu mai țin seama de rude, de prieteni, de cunoștințe, de oameni cu funcții înalte; nu se gândesc la nimic ci, striviți cu totul de mânie, se aruncă în prăpastie. Poate fi om mai de plâns ca un om ca acesta, care, atunci când e cuprins de patimă, ajunge rob mâniei și e gata de omor?”⁹⁰³.

42: Dar cuvintele lui Esau, fiul cel mai mare, i-au fost spuse Rebecăi, iar ea a trimis și l-a chemat pe Iacob, fiul ei cel mai mic, și i-a zis: „Iată că fratele tău Esau vrea să se răzbune pe tine omorându-te.

43: Acum dar, fiule, ascultă la vorba mea: Sus!, fugi în Mesopotamia, la fratele meu Laban, în Haran,

„Fuga lui Iacob este prezentată în cartea Înțelepciunii ca un gest al omului drept călăuzit de înțelepciune (Înțelepciunea lui Solomon 10, 10). Irineu pune în paralel cursele întinse lui Iacob de către Esau cu cele pe care evreii le-au întins Bisericii (*Adv. haer.* IV, 21, 3)”⁹⁰⁴.

44: și stai la el câțva timp, până ce mânia fratelui tău se va potoli,

45: până ce supărarea fratelui tău nu va mai fi asupra-ți și el va uita ce i-ai făcut. Atunci voi trimite și te voi lua de acolo. De ce să rămân eu fără voi amândoi într-o singură zi?”

„Dacă Iacob ar fi murit de mâna lui Esau, acesta ar fi trebuit să fugă sau, la rândul-i, să fie ucis de un răzbnător”⁹⁰⁵.

„Iacob, cu smerenie, a plecat din pământul lui, din pricina fratelui său, și s-a dus la Laban; i-a slujit lui și i s-a dat sceptrul celor douăsprezece seminții ale lui Israil”⁹⁰⁶. „Să imiți pe patriarhul care s-a dus departe, ascultând de sfatul mamei sale. Care mamă? Rebeca, de bună seamă, adică răbdarea. Căci al cui putea fi acest sfat dacă nu al răbdării? Mama își iubea fiul și de aceea a socotit că este mai bine să-l îndepărteze de ea decât de Dumnezeu. Buna mamă ținea la amândoi, dar totuși i-a dat celui mai (mic) binecuvântarea pe care putea s-o păstreze. Căci nu a pus pe un fiu înaintea celuiilalt fiu, ci pe cel harnic înaintea celui leneș, pe cel credincios înaintea celui necredincios”⁹⁰⁷.

⁹⁰⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, XX

⁹⁰¹ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XXXVII, 7

⁹⁰² Origen, *Despre rugăciune*, XXIX, 18

⁹⁰³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LIII, 5

⁹⁰⁴ SEP 1, p. 117

⁹⁰⁵ BBVA, p. 51

⁹⁰⁶ Sf. Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*, XXXI

⁹⁰⁷ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LXIII, 100

46: **Apoi Rebeca a zis către Isaac: „Scârbită sunt de viața mea, din pricina fetelor Heteilor. Dacă Iacob își ia și el o femeie dintre fetele acestui ținut, atunci la ce să mai trăiesc?...”.**

„Versetul este pus în manuscrisele Septuagintei la începutul paragrafului următor, spre deosebire de decupajul modern, care îl pune la sfârșitul capitolului 27, unde nu se potrivește atât de bine”⁹⁰⁸.

„Ai văzut că Rebeca a găsit o pricină bună pentru plecarea lui Iacov? Când dreapta Celui de sus stă alături de noi, cele grele ajung ușoare, cele anevoioase lesnicioase. Pentru că Rebeca avea pe Dumnezeu universului alături de ea în planurile ei, de aceea Dumnezeu i-a dat să facă tot ce putea, ca să ducă la îndeplinirea celor ce aveau să fie făcute și la mântuirea copilului ei”⁹⁰⁹.

CAPITOLUL 28 – Isaac îi întărește lui Iacob întâia binecuvântare. Esau se căsătorește cu o ismaeliță. Scara din visul lui Iacob.

1: **Atunci Isaac l-a chemat pe Iacob, l-a binecuvântat și i-a poruncit, zicând: „Tu nu-ți vei lua femeie dintre fetele Canaaneenilor;**

2: **scoală-te și mergi în Mesopotamia, în casa lui Batuel, tatăl mamei tale, și acolo ia-ți femeie dintre fetele lui Laban, fratele mamei tale;**

3: **iar Dumnezeu meu să te binecuvinteze și roditor să te facă, și să te înmulțească, și tu vei fi întru adunare de neamuri;**

„Ca să ajungi o mare adunare de neamuri: expresia apare pentru prima dată aici, într-o formulă de binecuvântare”⁹¹⁰.

4: **să-ți dea binecuvântarea lui Avraam, părintele meu, ție și urmașilor tăi de după tine, ca să stăpânești pământul pribegirilor tale, pe care Dumnezeu i l-a dat lui Avraam!”**

Pământul pribegirilor: „înțelesul exact: pământul în care acum locuiești ca străin”⁹¹¹. „Expresia a primit o interpretare spirituală, ca de pildă, în *Epistola către Diognet* 5, 5”⁹¹².

5: **Și-n felul acesta l-a trimis Isaac pe Iacob, iar acesta s-a dus în Mesopotamia, la Laban, fiul lui Batuel Arameul și fratele Rebecăi, mama lui Iacob și a lui Esau.**

Iacov, ca tip al lui Hristos, pleacă spre Mesopotamia, preînchipuire a Bisericii. „Mesopotamia este un ținut din părțile Orientului, mărginit de două foarte mari fluvii, Tigrul și Eufratul, care izvorăsc din Armenia, curg fiecare prin albia sa, până ce se varsă în Golful Persic. Iar prin numele de Mesopotamia se înțelege Biserica, fiindcă ea udă, cu cele mai mari râuri ale înțelepciunii și dreptății, mințile credincioșilor, cărora le îneacă păcatele în apa Sfântului Botez, precum cele două fluvii se varsă în Golful Persic”⁹¹³.

6: **Iar dacă Esau a văzut că Isaac l-a binecuvântat pe Iacob și l-a trimis în Mesopotamia să-și ia femeie de acolo, că binecuvântându-l i-a poruncit, zicând: „Tu nu-ți vei lua femeie dintre fetele Canaaneenilor”**,

7: **și că Iacob, ascultându-i pe tatăl său și pe mama sa, s-a dus în Mesopotamia,**

8: **și înțelegând Esau că fetele Canaaneenilor nu-i sunt pe plac lui Isaac, tatăl său,**

9: **s-a dus la Ismael și, pe lângă cele două femei ale sale, și-a luat-o și pe Mahalat, fata lui Ismael, fiullui Avraam, și sora lui Nebaiot.**

Esau începe să imite pe fratele său, dându-ne pildă ca, pe cât ne stă în puteri, să urmăm viețuirea sfinților. El s-a căsătorit cu fiica lui Ismael, *Mahalat* (= frumusețe; cântăreață; boală).

⁹⁰⁸ SEP 1, p. 117

⁹⁰⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LIV, 3

⁹¹⁰ SEP 1, p. 117

⁹¹¹ BBVA, p. 51

⁹¹² SEP 1, p. 118

⁹¹³ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XIX, 2

10: **Iar Iacob, ieșind din Beer-Șeba, s-a dus la Haran.**

11: **Ajungând însă într-un oarecare loc, a rămas acolo pentru noapte, căci asfințise soarele. Și luând una din pietrele locului și punându-și-o căpătâi, s-a culcat în locul acela.**

12: **Și a avut un vis. Iată, o scară era sprijinită de pământ, al cărei vârf atingea cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau pe ea.**

„Visul ca mijloc de revelare a intenției divine apare în momentele hotărâtoare ale istoriei divine în Vechiul Testament”⁹¹⁴. „Acest episod, al visului lui Iacob, sintetizează tradițiile iahvistă și sacerdotală, își propune să ateste Betelul ca topos sacru, punct de comunicare între pământ și cer. În viziunea patristică, scara lui Iacob este simbolul prezenței proniatoare a lui Dumnezeu în lume, El păstrându-Și, în același timp, transcendența, dar și prefigurarea întrupării Fiului lui Dumnezeu, Care S-a pogorât prin *poarta cerului*. Într-un colind românesc: *Pe o scară de argint/Se pogorâră Domnul Sfânt*, scara fiind simbol al Maicii Domnului. În mistica răsăriteană (Sf. Ioan Scărarul), scara lui Iacob este și simbol al urcușului duhovnicesc pe treptele sfintelor desăvârșiri, așa cum poate fi contemplat în reprezentarea iconografică de pe biserica mănăstirii Sucevița”⁹¹⁵. „Philon comentează viziunea scării în trei sensuri: cosmic (scara reprezintă universul); psihologic (scara este simbolul sufletului străbătut de cuvintele dumnezeiești); moral (viața omului are suișuri și coborâșuri) (*Somn*. I, 1-188). ♦ Versetul este preluat în Evanghelia după Ioan 1, 51: *De acum veți vedea cerul deschizându-se și îngerii lui Dumnezeu urcând și coborând peste Fiul Omului*, cu sensul că de acum înainte legătura dintre cer și pământ nu mai este Templul, ci persoana lui Iisus. ♦ După Origen, Iacob reprezintă filozofia contemplativă, el este un *vizionar* (de unde și numele ulterior, Israel) (cf. *Comm. in Canticum Canticorum*, Prolog)”⁹¹⁶.

„Sfântul Iacob în somn vede minuni dumnezeiești pe care nu le văzuse în stare de veghe; văzduhul străbătut de sfinți de la cer la pământ și pe Domnul privind și făgăduind stăpânirea aceluia pământ. Astfel, dormind un somn scurt, a dobândit în vis moștenirea pe care după aceea, prin mare trudă, a câștigat-o. Căci somnul sfinților este ferit de toate poftele trupului, de toată tulburarea sufletului, aducând minții liniște și inimii pace, ca să se dezlege de lanțurile trupului și să se unească cu Hristos”⁹¹⁷. Scara indică urcușul duhovnicesc: „Cei care se îndreaptă spre viața cea virtuoasă trebuie să meargă pe urmele virtuții începând cu primele trepte și de la ele să pășească pe treptele următoare, până ce se urcă, printr-un urcuș săvârșit încetul cu încetul, la înălțimea pe care o poate atinge firea omenească”⁹¹⁸. E un progres infinit în cunoașterea lui Dumnezeu. De aceea nu se indică numărul treptelor și nici timpul urcușului. Ni se descoperă doar că ne e deschisă calea către cer și că în efortul nostru suntem ajutați de către sfinții îngeri. Viziunea de care se învrednicește Iacob e și urmarea unui exercițiu ascetic: „Iacob s-a culcat pe pământ și o piatră îi era pernă; și atunci a fost învrednicit să vadă o vedenie mai presus de om”⁹¹⁹. Începătorul e avertizat să-și însușească treptat virtuțile: „Acesta e un semn celui ce începe să slujească lui Dumnezeu, că la început i se descoperă lui chipul virtuților, iar de nu-și va însuși osteneala lor, nu va ajunge la Dumnezeu”⁹²⁰.

13: **Și iată că Domnul stătea drept în vârful ei și a zis: „Nu-ți fie teamă! Eu sunt Domnul, Dumnezeul lui Avraam, părintele tău, și Dumnezeul lui Isaac. Pământul pe care dormi ți-l voi da ție și urmașilor tăi.**

Stătea drept: SEP 1 are *stătea sprijinit*. „Pentru Philon, expresia *stătea sprijinit* înseamnă că Dumnezeu asigură stabilitatea întregului cosmos (*Somn*. I, 157-158). La rândul

⁹¹⁴ GEN, p 353

⁹¹⁵ BBVA, p. 52

⁹¹⁶ SEP 1, p. 118

⁹¹⁷ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XVI, 4

⁹¹⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Omilia la Psalmi*, I, 4

⁹¹⁹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 78, 3

⁹²⁰ Isaia Pustnicul, *29 de Cuvinte*, IV, 9

său, Iustin vede în *Domnul* pe Hristos, într-una din hierofaniile sale de dinaintea Întrupării (*Dialogul cu Trifon* 86, 2)⁹²¹.

14: Urmașii tăi vor fi ca pulberea pământului; te vei întinde la apus și la răsărit, la miazănoapte și la miazăzi, și-ntru tine se vor binecuvânta toate neamurile pământului, și-ntru urmașii tăi.

„Lucrul acesta nu l-a mai spus nici lui Esau, nici lui Ruben și nici vreunui altul, ci numai acelora din care avea să fie Hristos”⁹²².

15: Iată, Eu cu tine sunt și te voi păzi oriunde vei merge; te voi întoarce în țara aceasta și nu te voi părăsi până nu voi plini toate câte ți-am spus”.

16: Iar când s-a trezit din somn, Iacob a zis: „Într-adevăr, Domnul este în locul acesta, și eu n-am știut-o!

„Duhul este cu adevărat în locul sfinților. Iar sfinții sunt locul potrivit pentru Duhul, pentru că se oferă ca locuință lui Dumnezeu și devin templul Lui”⁹²³. Omul înduhovnicit umple de har și locul în care sălășluiește, după cum sunt și locuri în care prezența Duhului în sufletul lor e mai evidentă decât în altele.

17: Și s-a-nspăimântat și a zis: „Cât e de înfricoșător locul acesta!; el nu-i altceva decât casa lui Dumnezeu; aceasta e poarta cerului!”

18: Iacob s-a sculat dis-de-diminează, a luat piatra din care-și făcuse căpătâi, a pus-o stâlp și a turnat pe vârful ei untdelemn.

„Piatra localizează prezența divină, ea devine **bet-el casa lui Dumnezeu** și este sfințită⁹²⁴ cu ulei. Astfel de practici cultice răspândite în religia canaanită și a popoarelor semitice în general vor fi condamnate ulterior de Lege și Profeți (cf. Ieșirea 23, 21). Chiar și aici ideea unui locaș divin pe pământ este alăturată uneia mai spirituale – Betel este *poarta cerului*, unde se află Dumnezeu (BJ). Grecii denumeau **betylos** (împrumut din feniciană sau ebraică) o coloană conică, unsă cu ulei, vin sau sânge, în care se credea că sălășluiește un zeu și că este căzută din cer. [Isihie] relatează că piatra ce-l simboliza pe Zeus copil, înghițită și apoi scuipată de Cronos, este arătată la Delphi și numită *Betylos*”⁹²⁵. „*Piatra unsă cu untdelemn* este, pentru tradiția rabinică, piatra de temelie a Templului de la Ierusalim (Targum 28, 10). Pentru Iustin, ea este o prefigurare a lui Iisus (*Dialogul cu Trifon* 86, 2-3; 113, 6)”⁹²⁶.

19: Și a numit Iacob locul acela cu numele de Betel; dar la-nceput cetatea aceea se numea Luz.

Betel (= casa lui Dumnezeu); *Luz* (= migdal).

20: Și a făcut Iacob o făgăduință, zicând: „De va fi Domnul Dumnezeu cu mine și mă va păzi în calea aceasta pe care merg, de-mi va da pâine să mănânc și haine să mă îmbrac

21: și de mă voi întoarce sănătos la casa tatălui meu, atunci El, Domnul, va fi Dumnezeul meu,

22: iar piatra aceasta, pe care am pus-o stâlp, va fi pentru mine casă a lui Dumnezeu, și din toate câte-mi vei da Tu mie îți voi da zeciuială”.

„Inaugurarea practicii zeciuiei către Dumnezeu, înainte de Legea scrisă (Deuteronom 14, 22)”⁹²⁷. Totuși, zeciuială dăduse și Avram lui Melchisedec, astfel că practica era mai veche.

„Iacov a văzut în vis o scară înaltă și un urcuș al îngerilor și a turnat în chip tainic untdelemn pe un stâlp de piatră – poate ca să arate Piatra unsă din capul unghiului (cf. Fapte 4,

⁹²¹ SEP 1, p. 118

⁹²² Sf. Iustin Martirul, *Dialog cu iudeul Trifon*, CXX

⁹²³ Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, XXVI

⁹²⁴ Termenul ales ne pare exagerat, fiind, mai degrabă, o jertfă.

⁹²⁵ GEN, p 353

⁹²⁶ SEP 1, p. 119

⁹²⁷ SEP 1, p. 119

11)⁹²⁸. „În multe locuri din Scriptură, Hristos a fost propovăduit în chip simbolic ca piatră, și toată ungera, fie cu untdelemn, fie cu stactă, fie cu alte unguente care provin din compoziția mirului, Îl simboliza pe El⁹²⁹.

Chiar dacă Iacov vorbește despre pâine și haine, „acestea nu-s cuvintele unuia care se îngrijește, ci ale unuia care cere totul de la Dumnezeu⁹³⁰. Iar făgăduind zeciuală din toate, recunoaște drepturile preoților, la fel cum făcuse și Avraam.

CAPITOLUL 29 – Iacob sosește la unchiul său Laban și se căsătorește cu Lia și Rahela. Copiii lui Iacob.

1: Și pornind Iacob din nou la drum, a mers în țara Răsăritului, către Laban, fiul lui Batuel Arameul și fratele Rebecăi, mama lui Iacob și a lui Esau.

2: Și s-a uitat, și iată-n câmp o fântână; iar lângă ea, trei turme de oi în odihnă, căci din fântâna aceea se adăpau turmele; iar pe gura fântânii era o piatră mare.

„În câmp: într-un loc nedeterminat. A nu fi confundată cu fântâna din imediata vecinătate a Haranului, menționată la 24, 11-13⁹³¹.

3: Când se adunau acolo toate turmele, [ciobanii] prăvăleau piatra de pe gura fântânii și adăpau oile, apoi puneau iarăși piatra la locul ei pe gura fântânii.

4: Și le-a zis Iacob: „Fraților, de unde sunteți?” Iar ei au zis: Suntem din Haran”.

5: Și el le-a zis: „Îl cunoașteți voi pe Laban, feciorul lui Nahor?” Răspuns-au aceia: „Îl cunoaștem”.

6: Zis-a iarăși Iacob: „E sănătos?” Și ei au zis: „Sănătos... Iată că Rahela, fata lui, vine cu oile”.

„Rahela înseamnă *oaie*; într-un echivalent românesc: Mioara⁹³².

7: Zis-a Iacob către ei: „Mai e mult din zi și încă nu-i vremea să se adune turmele; adăpați oile și duceți-vă să le pașteți”.

8: Iar ei au zis: „N-o putem face până nu se adună toți păstorii; atunci prăvălim piatra de pe gura fântânii și adăpăm oile”.

„Fântâna era, probabil, proprietatea mai multora, iar apa trebuia împărțită echitabil⁹³³. Mai jos, o altă explicație, mai apropiată de cum am înțeles noi pasajul.

9: Încă nu-și isprăvisse el vorba cu ei, când a sosit Rahela, fiica lui Laban, cu oile tatălui său, căci ea păștea oile tatălui său.

10: Și a fost că dac-a văzut-o Iacob pe Rahela, fiica lui Laban, fratele mamei sale, și oile lui Laban, fratele mamei sale, s-a apropiat Iacob și a prăvălit piatra de pe gura fântânii și a adăpat oile lui Laban, fratele mamei sale.

„Episodul scoate în evidență forța fizică a lui Iacob, care urnește singur piatra de pe gura puțului, piatră ce nu putea fi urnită decât de toți păstorii locului împreună. ♦ Tradiția creștină vede aici o prefigurare a puterii lui Iisus care adapă cu apa vie a botuzului turmele Rahelei (Biserica)⁹³⁴.

11: Și a sărutat-o Iacob pe Rahela și și-a ridicat glasul și a plâns.

12: Apoi i-a zis Rahelei că el e frate cu tatăl ei și că-i fiul Rebecăi; iar ea a alergat și i le-a spus tatălui ei.

⁹²⁸ Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, II, 18

⁹²⁹ Sf. Iustin Martirul, *Dialog cu iudeul Trifon*, LXXXVI

⁹³⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, XXI, 3

⁹³¹ BBVA, p. 52

⁹³² BBVA, p. 52

⁹³³ BBVA, p. 52

⁹³⁴ SEP 1, p. 120

Frate: „În înțelesul de *rudă*. În realitate, nepot de soră. Același **adelfos**, cu același înțeles de *rudă*, va fi folosit și în Noul Testament cu privire la *frații* lui Iisus”⁹³⁵.

13: **Și a fost că de-ndată ce a auzit Laban de numele lui Iacob, fiul surorii sale, a alergat în întâmpinarea lui și, îmbrățișându-l, l-a sărutat și l-a adus în casa sa. Acesta i-a povestit lui Laban totul,**

14: **iar Laban i-a zis: „Tu ești din oasele mele și carne din carnea mea”. Și a stat [Iacob] la el o lună de zile.**

15: **Atunci Laban a zis către Iacob: „Îmi vei sluji oare pe degeaba pentru că-mi ești rudă?... Spune-mi, care-ți va fi simbria?”**

16: **Laban însă avea două fete: pe cea mai mare o chema Lia, iar pe cea mai mică o chema Rahela.**

„Philon dă semnificații simbolice soțiilor lui Iacob: Lia este partea virtuoaasă a sufletului, în vreme ce Rahela este partea aplecată spre lumea sensibilă. În alt cod exegetic, Rahela este simbolul culturii profane cu care se începe urcușul spiritual, iar Lia virtutea, filozofia (*Congr.* 25-28). Iată de ce, în opinia lui Philon, Iacob ar fi vrut să se căsătorească întâi cu Rahela. Laban este ignorantul prin excelență (*Ebr.* 47-51). ♦ Tradiția creștină vede în cele două femei simbolurile Sinagogii (Lia) și Bisericii (Rahela). Cf. Iustin, *Dialogul cu Trifon* 134, 3; Irineu, *Adv. haer.* IV, 21, 3”⁹³⁶.

17: **Dar Lia avea ochii suferinzi, în timp ce Rahela era bine alcătuită și plăcută la chip.**

„Rahila înseamnă *mielușeaua* sau *cea care paște*, iar Lia înseamnă *ostenita* sau *osteneală*”⁹³⁷. Credinciosul, asemenea lui Iacov, trebuie să se unească întâi cu Lia, adică cu osteneala pentru virtuți, apoi cu Rahila, sau contemplație, chiar dacă e atras încă de la început de cea de-a doua.

18: **Iacob însă o îndrăgise pe Rahela și a zis: „Îți voi sluji șapte ani pentru Rahela, fiica ta cea mai mică”.**

„Își hotărăște singur anii de slujbă iar odată cu anii aceștia dă și mare dovadă de înfrânarea sa”⁹³⁸.

19: **Laban i-a zis: „Mai bine s-o dau după tine decât s-o dau după alt bărbat. Rămâi la mine!”**

20: **Și a slujit Iacob pentru Rahela șapte ani; și i s-au părut doar câteva zile, pentru că o iubea.**

„Din pricina dragostei lui mari pentru fată, spune Scriptura, Iacov a socotit cei șapte ani drept câteva zile. Când ești rănit de dragoste nu mai ții seamă de greutate; înduri totul cu ușurință, oricât de multe ar fi primejdiile, oricât de mari ar fi greutatea; un singur lucru urmărești: să-ți împlinești dorul”⁹³⁹. Cu cel iubit ești în comuniune deasupra oricăror opreliști, abolind, într-un fel, spațiul și timpul.

21: **Apoi a zis Iacob către Laban: „Zilele mi s-au împlinit; dă-mi femeia, ca să intru la ea”.**

22: **Atunci i-a adunat Laban pe toți oamenii locului și a făcut ospăț.**

Ospăț: „ospățul de nuntă; festivitatea dura șapte zile”⁹⁴⁰.

23: **Și dacă s-a făcut seară, Laban a luat-o pe fiica sa Lia și i-a adus-o lui Iacob; iar Iacob a intrat la ea.**

24: **Laban a dat-o pe roaba sa Zilpa ca roabă fiicei sale Lia.**

⁹³⁵ BBVA, p. 52.

⁹³⁶ SEP 1, p. 120

⁹³⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, CXXVIII

⁹³⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LV, 2

⁹³⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LV, 2

⁹⁴⁰ BBVA, p. 53

25: Dar când s-a făcut ziuă, iată că era Lia!... Și a zis Iacob către Laban: „Ce e asta? Ce mi-ai făcut? Nu ți-am slujit eu oare pentru Rahela? De ce m-ai înșelat?”

„Ceremoniile nuptiale durau între 7 și 14 zile (cf. Tobit 8, 19), numărul celor invitați era foarte mare. Ceremonia centrală era ducerea miresei, acoperită de vâl, în casa mirelui. Dezvăluirea miresei avea loc abia în camera nupțială, obicei ce permite înșelăciunea lui Laban și explică eroarea lui Iacov⁹⁴¹.

26: Răspuns-a Laban: „Prin părțile noastre nu se pomenește s-o dăm pe fata cea mai mică înaintea celei mai mari.

27: Du până la capăt săptămâna acesteia; și ți-o voi da și pe cealaltă, în schimbul slujbei cu care mă vei sluji încă șapte ani!”

28: Dar Iacob a făcut așa: A împlinit săptămâna acesteia, iar Laban i-a dat-o pe Rahela, fiica sa, de femeie.

29: Laban a dat-o pe roaba sa Bilha ca roabă fiicei sale Rahela.

„Când auzi că Iacov s-a însurat cu două surori, și cu cea mai mare și cu cea mai mică, să nu te turburi și să nu judeci vremurile de atunci după vremurile de acum. Pe vremea aceea, pentru că era la început, se îngăduia ca un bărbat să țină două sau trei sau chiar mai multe femei, ca să se înmulțească neamul omenesc; dar acum, când cu harul lui Dumnezeu neamul omenesc s-a înmulțit și virtutea a crescut, nu se mai îngăduie. Venind Hristos, sădind în oameni virtutea și făcând, ca să spun așa, din oameni îngeri, Hristos a tăiat din rădăcini acest obicei rău⁹⁴². Dacă se admitea poligamia, nu era îngăduit ca Iacov să ia în căsătorie două surori, dar aceasta s-a făcut spre a preînchipui o taină: Lia arată pe Iudei și sinagoga, Rahila închipuie Neamurile și Biserica; pentru aceasta a slujit Hristos (închipuit de Iacov) ca să le câștige⁹⁴³. „Trecând de la chip la adevăr, poți privi taina lui Hristos. Căci două sunt femeile chemate la căsnicia duhovnicească și însoțite cu El. Cea dintâi a fost mai bătrână, adică sinagoga Iudeilor, cea de-a doua e cea tânără și mai frumoasă, adică Biserica din neamuri⁹⁴⁴. Rahila vestește încă o taină: „După cum aceea a fost numită femeia lui Iacov înainte de căsătorie, numai pe temeiul făgăduinței, tot astfel și Maria a fost numită femeia lui Iosif prin faptul că a fost logodită⁹⁴⁵. Lia și Rahila sunt urcușul de la făptuire la contemplație: „Amândouă i s-au făcut femei, dar a iubit pe Rahila mai mult decât pe Lia, pentru că aceasta avea ochii slabi, adică omul până este cu ochii lui trupești nu vede încă slava contemplației adevărate. Căci se amestecă încă dușmănia plăcerii omenești în lucrarea lui⁹⁴⁶.

30: Și a intrat [Iacob] la Rahela; și a iubit-o pe Rahela mai mult decât pe Lia. Și i-a mai slujit [lui Laban] încă șapte ani.

31: Dar văzând Domnul că Lia nu era iubită, i-a deschis putința de a naște; Rahela însă era stearpă.

Nu era iubită: „literal: *că era urâtă* (obiect al urii); ebraism care nu exprimă sentimentul în sine de ură, ci indică un loc secundar al unei persoane în afecțiunea cuiva. Cu acest sens va fi folosit, uneori, și în Noul Testament (vezi Luca 14, 25)⁹⁴⁷. *I-a deschis putința de a naște:* SEP 1 redă: *i-a deschis pântecelul*: „pântecelul deschis de Dumnezeu rămâne, după Philon, veșnic feciorelnic (*Congr.* 7). [...] Theodoret vede în darul fecundității acordat femeilor patriarhilor voința lui Dumnezeu de a constitui o descendență *prin har*, nu *prin natură*, descendență care va ajunge până la Iisus Hristos (*QG 75*)⁹⁴⁸.

⁹⁴¹ GEN, p 353

⁹⁴² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVI, 3

⁹⁴³ Cf. Sf. Iustin Martirul, *Dialogul cu iudeul Trifon*, CXXXIV

⁹⁴⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, II

⁹⁴⁵ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XII, 31

⁹⁴⁶ Isaia Pustnicul, *29 de Cuvinte*, IV, 10

⁹⁴⁷ BBVA, p. 53.

⁹⁴⁸ SEP 1, p. 121

32: **Lia a zămislit și i-a născut lui Iacob un fiu, căruia i-a pus numele Ruben, zicând: „Privit-a Domnul la umilirea mea; mă va iubi de-acum bărbatul meu”.**

„Numele Ruben e legat de rădăcina verbului *a vedea*⁹⁴⁹. „Philon interpretează numele Ruben prin *fiu văzător* (*Leg. I, 81; Somn. II, 33*)⁹⁵⁰

33: **Lia a zămislit din nou și i-a născut lui Iacob un al doilea fiu și a zis: „Auzit-a Domnul că nu sunt iubită și mi l-a dat și pe acesta”. Și i-a pus numele Simeon.**

„Numele Simeon e înrudit cu verbul *a auzi*⁹⁵¹.

34: **Și iarăși a zămislit și a născut un fiu și a zis: „De-acum se va lipi de mine bărbatul meu, căci i-am născut trei fii”. De aceea i-a pus acestuia numele Levi.**

Levi, „etimologic legat de verbul *a se alipi, a se atașa*⁹⁵². „Textul Masoretic are un joc fonetic între numele lui Levi și forma verbală *yillaweh, se va lega*⁹⁵³.

35: **Și din nou a zămislit și a născut un fiu și a zis: „De data aceasta Îl voi lăuda pe Domnul!” De aceea i-a pus numele Iuda. Apoi a încetat să nască.**

„Iuda (*Yehuda*), de la ebraicul *hodah* = a lăuda, a celebra, a cinsti⁹⁵⁴. „Faptul că Lia, simbolul filozofiei teologale, încetează să mai nască reprezintă, pentru Philon, semnul că Lia a atins, cu Iuda, virtutea supremă⁹⁵⁵.

Rahila a fost stearpă la început și naștea doar Lia, căci roadele contemplației vin în urma celor ale făptuirii. Din Lia s-au născut: *Ruben* (= iată fiu; Dumnezeu a privit), *Simeon* (= Dumnezeu a auzit), *Levi* (= alipire; devoțiune) și *Iuda* (= Domnul fie lăudat).

CAPITOLUL 30 – Copiii lui Iacob (continuare). Cum s-a îmbogățit Iacob.

1: **Iar Rahela, văzând că ea nu i-a născut lui Iacob nici un fiu, a prins a o invidia pe soră-sa și i-a zis lui Iacob: „Dă-mi copii, că de nu, mor!...”.**

„O cerere necugetată, ieșită dintr-o inimă de femeie și dintr-un suflet asaltat de invidie. [...] N-ai auzit, Rahilo, că nu traiul Liei cu Iacov i-a dat copii, ci Domnul Dumnezeu, Care i-a deschis pântecele Liei, văzând că ea este urâtă de Iacov? Pentru ce ceri de la bărbatul tău un lucru mai presus de fire? Pentru ce lași pe Stăpânul firii și învinui pe bărbatul tău, care nu te poate ajuta cu nimic?⁹⁵⁶ Cum cei mai mulți ar dori să treacă peste osteneala faptelor, Dumnezeu rânduiește să vedem întâi roadele acestora, pentru a nu le disprețui ca lipsite de folos.

2: **Dar Iacob, aprinzându-se de mânie asupra Rahelei, i-a zis: „Sunt eu oare în locul lui Dumnezeu, Cel ce ți-a stârpit rodul pânteceleui?”**

„Ca izvor al vieții, Dumnezeu este Cel ce acordă sau refuză fecunditatea (vezi 16, 2; 29, 31)⁹⁵⁷.

3: **Atunci Rahela a zis către Iacob: „Iat-o pe roaba mea Bilha; intră la ea, și ea va naște pe genunchii mei și printr-înșa voi avea și eu copii”.**

„Este neclar ce înseamnă expresia *a se naște pe genunchii cuiva*⁹⁵⁸, adică nu sunt detalii asupra procedurii, dar e destul de lămurit că e vorba de o modalitate ritualică de a transfera un copil de la cea care l-a născut la altă femeie, aceea devenindu-i mamă.

⁹⁴⁹ BBVA, p. 53

⁹⁵⁰ SEP 1, p. 121

⁹⁵¹ BBVA, p. 53

⁹⁵² BBVA, p. 53

⁹⁵³ SEP 1, p. 121

⁹⁵⁴ BBVA, p. 53

⁹⁵⁵ SEP 1, p. 121

⁹⁵⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVI, 4

⁹⁵⁷ BBVA, p. 53

⁹⁵⁸ GEN, p 353

4: **Și i-a dat-o pe Bilha, roaba sa, de femeie, și Iacob a intrat la ea.**

5: **Iar Bilha, roaba Rahelei, a zămislit și i-a născut lui Iacob un fiu.**

6: **Atunci Rahela a zis: „Dumnezeu mi-a făcut dreptate; a ascultat și de glasul meu și mi-a dat un fiu”. De aceea i-a pus numele Dan.**

„Numele Dan se înrudește cu o rădăcină verbală care vrea să însemne *a judeca* (în favoarea cuiva), *a face dreptate*”⁹⁵⁹. „Dan e un personaj cu dublă valență în tradiția iudaică, deopotrivă pozitiv și negativ: la Philon, el este un om al discernământului; în *Testamentul celor XII patriarhi* și în romanul mistic *Iosif și Aseneth* el are o imagine negativă (urzește asasinarea lui Iosif). Creștinii (Irineu, Hipolit, Theodoret) văd în Dan, pe baza unui pasaj din *binecuvântările lui Iacob*, un simbol al Antihristului”⁹⁶⁰.

7: **Bilha, roaba Rahelei, a zămislit din nou și i-a născut lui Iacob un al doilea fiu;**

8: **iar Rahela a zis: „Ajutatu-m-a Dumnezeu în lupta ce-am luptat cu sora mea, și am biruit!” Și i-a pus numele Neftali.**

„Neftali e derivat din verbul *a (se) lupta*. Textul Ebraic sugerează un accent mai îndrăzneț: *Cu Dumnezeu m-am luptat* sau: *Luptele lui Dumnezeu am luptat*”⁹⁶¹.

9: **Lia însă, văzând că a încetat să nască, a luat-o pe roaba sa Zilpa și i-a dat-o lui Iacob de femeie.**

10: **Iacob a intrat la ea, iar Zilpa, roaba Liei, i-a născut lui Iacob un fiu.**

11: **Atunci a zis Lia: „Cu noroc!” Și i-a pus numele Gad.**

„Ebraicul **gad** înseamnă *noroc*”⁹⁶². „În *Testamentul celor XII patriarhi*, Gad, aliatul lui Dan, este un personaj negativ, care se pocăiește înaintea morții”⁹⁶³.

12: **Apoi iarăși a zămislit Zilpa, roaba Liei, și i-a născut lui Iacob un fiu.**

13: **Și a zis Lia: „Ferice de mine, că mă vor ferici femeile!” Și i-a pus numele Așer.**

„**Așer** trimite, în ebraică, la verbul **ișșer**, *a fi fericit*. În legătură cu acest nume, Philon spune că este vorba de o fericire materială, *bastardă* (*Somn. II, 35; Migr. 95*)”⁹⁶⁴.

Alți fii se nasc lui Iacob, din roabele celor două soții, *Bilha* (= groază; modestie) și *Zilpa* (= lacrimă; căzută). *Bilha* a născut pe *Dan* (= dreptate; judecată; judecător) și *Neftali* (= am luptat); iar *Zilpa* a născut pe *Gad* (= noroc) și *Așer* (= fericit; fericire).

14: **Iar la vremea seceratului grâului s-a dus Ruben și a găsit în țarină mandragore și i le-a adus Liei, mama sa. Atunci Rahela a zis către Lia: „Dă-mi din mandragorele fiului tău!”**

Prin *mandragore* e tradus ebraicul **dudaim**. „În ebraică, denumirea plantei derivă din același radical ca și cuvântul *dragoste*. Rădăcina plantei, cam de 30 cm, de culoare neagră în exterior, albă în interior, este asemănătoare corpului omenesc. Fructele sale, asemănătoare merelor, sunt de culoare galbenă sau roșu deschis, dulci și aromate. Este o plantă care a generat o mulțime de legende și practici magice, în mare măsură datorită capacităților anestezice ale sucului ce se extrage din ea. Cei vechi îi atribuiă proprietăți afrodisiace, de influențare a fertilității și ușurare a durerilor la naștere”⁹⁶⁵. „*Mandragoră*: plantă perenă, cu rădăcină carnoasă și fructe roșii-gălbui. Încă din antichitate, folclorul i-a atribuit proprietăți afrodisiace, propice fecundității. Numele ei ebraic e înrudit cu substantivul *iubire*. În folclorul românesc, mătrăguna e centrul și materia unor descântece de dragoste, menite să faciliteze măritișul. Ca plantă medicinală e cunoscută sub numele de **atropa belladonna**; în doze mari, poate fi nocivă. Plasat în contextul rivalității acerbe dintre cele două femei, episodul din versetele 14-16 reprezintă o inserție folclorică a încercării de a oferi o explicație aparte, savuroasă, pentru nașterea lui Iosif.

⁹⁵⁹ BBVA, p. 53

⁹⁶⁰ SEP 1, p. 122

⁹⁶¹ BBVA, p. 54

⁹⁶² BBVA, p. 54

⁹⁶³ SEP 1, p. 122

⁹⁶⁴ SEP 1, p. 122

⁹⁶⁵ GEN, p. 353

Totuși, adevărata explicație e pusă, până la urmă, tot pe seama lui Dumnezeu: vezi v. 22⁹⁶⁶. „*Mandragora*: plantă din familia solanaceelor. Crește în Africa de Nord, Asia occidentală, Europa de sud, până în Himalaia. Renumită pentru virtuțile ei afrodisiace, crește până la treizeci centimetri înălțime, fără tijă. Rădăcina are forma unui cartof, dar adesea e antropomorfă, de unde legendele născute în jurul ei. Extragerea rădăcinii este foarte dificilă, întrucât micile ramificații pot ajunge până la un metru adâncime. Grecii o numeau *planta lui Circe*”⁹⁶⁷.

15: **Dar Lia a zis: „Nu-ți ajunge că mi-ai luat bărbatul? vrei acum să iei și mandragorele fiului meu?” Rahela a zis: „Dacă-i pe-așa, să se culce el cu tine în noaptea aceasta, în schimbul mandragorelor fiului tău!”**

16: **În timp ce Iacob venea seara de la câmp, i-a ieșit Lia înainte și i-a zis: „La mine ai să intri astăzi, că te-am cumpărat cu mandragorele fiului meu!” Și-n noaptea aceea s-a culcat cu ea.**

17: **Și a ascultat-o Dumnezeu pe Lia; ea a zămislit și i-a născut lui Iacob al cincilea fiu.**

18: **Atunci a zis Lia: „M-a răsplătit Dumnezeu pentru că bărbatului meu i-am dat-o pe roaba mea”. Și i-a pus copilului numele Isahar, adică Răsplată.**

„Pentru Philon, numele lui Isahar (ebr. *sakhar*) înseamnă *răsplată pentru faptele bune* (Somn. II, 34; *Plant.* 134-136)”⁹⁶⁸.

19: **Apoi Lia a mai zămislit o dată și i-a născut lui Iacob un al șaselea fiu.**

20: **Și a zis Lia: „Bună-i dăruirea cu care m-a dăruit pe mine Dumnezeu; la mine va locui de-acum bărbatul meu, că i-am născut șase feciori”. Și i-a pus copilului numele Zabulon.**

„Numele Zabulon e legat de două rădăcini, una semnificând *dar* (cadou), *alta a locui*”⁹⁶⁹. „Pentru Philon, Zabulon înseamnă *eliberarea de noapte* (Somn. II, 34 și 39)”⁹⁷⁰.

21: **După aceea Lia a mai născut o fată și i-a pus numele Dina.**

22: **Dar Dumnezeu și-a adus aminte de Rahela; a ascultat-o Dumnezeu și i-a deschis pântecele.**

23: **Ea a zămislit și i-a născut lui Iacob un fiu. Și a zis Rahela: „Ridicat-a Domnul ocară de la mine!”**

24: **Și i-a pus copilului numele Iosif, zicând: „Să-mi adauge Dumnezeu încă un fecior!”**

„Numele lui Iosif e legat de verbul *yosef* = *a adăuga* (mai precis: *El adaugă*)”⁹⁷¹.

Lia naște încă doi fii, pe *Isahar* (= răsplată; omul plății) și *Zabulon* (= dar minunat), și o fiică, *Dina* (=ceartă; judecată). Apoi naște și Rahela pe *Iosif* (= să adauge Dumnezeu; adaos; a înlăturat; a ridicat). „Când încetează să mai nască Lia, își aduce Dumnezeu aminte de Rahela. Înțelesul e acesta: De dobândim ostenele trupești și simțirea se eliberează de patimi, vederea (contemplația) adevărată descoperă minții slavele adevărate. Deși fiii Liei erau spre ajutor lui Iacob, dar el iubea pe Iosif mai mult decât pe toți. Adică, deși ostenele trupești păzesc pe om de vrăjmaș, numai adevărata contemplare îl unește pe om cu Dumnezeu”⁹⁷².

25: **Iar după ce l-a născut Rahela pe Iosif, Iacob a zis către Laban: „Lasă-mă să plec, să mă duc la mine, în patria mea.**

26: **Dă-mi femeile mele și pe copiii mei, pentru care ți-am slujit, ca să mă duc; că tu știi slujba pe care ți-am făcut-o”.**

⁹⁶⁶ BBVA, p. 54

⁹⁶⁷ SEP 1, p. 123

⁹⁶⁸ SEP 1, p. 123

⁹⁶⁹ BBVA, p. 54

⁹⁷⁰ SEP 1, p. 123

⁹⁷¹ BBVA, p. 54

⁹⁷² Isaia Pustnicul, *29 de Cuvinte*, IV, 10

27: **Laban însă i-a zis: „Dac-am aflat eu har în fața ta... am cunoscut eu prin semne că Dumnezeu m-a binecuvântat prin venirea ta.**

*Dac-am aflat eu har în fața ta...: „frază neterminată, presupunând rugăminte: mai rămâi!”*⁹⁷³. „Theodoret comentează idolatria lui Laban, care credea în *semne (QG 87)*”⁹⁷⁴.

28: **Spune-mi ce simbrie vrei, și ți-o voi da!”**

29: **Iar Iacob i-a zis: „Tu știi cum ți-am slujit și cum sunt vitele tale prin purtarea mea de grijă;**

30: **că puținul pe care-l aveai pân-a fi venit eu s-a înmulțit peste măsură: cu fiecare pas al meu te-a binecuvântat Domnul. Dar acum, când oare am să lucrez eu și pentru casa mea?”**

31: **Laban i-a zis: „Ce să-ți dau?” Iar Iacob i-a zis: „Nu-mi vei da nimic; de vei face însă ce-ți voi spune eu, am să mai pasc oile tale, și-am să le păzesc.**

„Abilitatea verbală a lui Iacob: prin *nimic*, el întâmpină lăcomia lui Laban; adăugând *și-am să le păzesc*, el folosește un verb care poate însemna și *a ține, a păstra*, într-un fel de *reservatio mentalis*”⁹⁷⁵.

32: **Să treacă astăzi toate oile tale prin fața noastră și eu voi alege din ele toată oaia seină între miei și tot ce e târcat și peștiț între capre; asta va fi simbria mea;**

„Sein: alburiu; alb impur; brumăriu; negricios. În Textul Ebraic: *tot mielul târcat și peștiț, tot mielul negru între oi*”⁹⁷⁶.

33: **iar cinstea mea se va vădi în ziua de mâine, că aceasta-i simbria mea de la tine; tot ce nu va fi peștiț sau târcat între capre și tot ce nu va fi sein între oi se va socoti că le-am furat”**

Cinstea mea: „literal: dreptatea (purtarea nepătată)”⁹⁷⁷. „De regulă, oile erau albe, iar caprele, negre. Oaia neagră și capra albă constituiau excepții. Așadar, opțiunea lui Iacob nu părea deloc o afacere bună”⁹⁷⁸.

34: **„Bine, i-a zis Laban, să fie cum zici tu!”**

„Uită-te la istețimea dreptului Iacob. Pentru că știa de câtă dragoste îl învrednicește Dumnezeu, de aceea îi cere lui Laban ceea ce era greu în chip firesc sau chiar cu totul cu neputință”⁹⁷⁹.

35: **Și-n ziua aceea a pus de-o parte șapii cei peștiți și pe cei târcați și toate caprele peștițe și pe cele târcate – și toate câte aveau pe ele alb – și tot ce era sein între oi, și le-a dat în seama fiilor săi.**

„Păstrând în paza sa exemplarele anormale, Laban și-a făcut o socoteală: în turmele rămase pe seama lui Iacob – adică cele normale – se vor naște numai oi albe și capre negre!”⁹⁸⁰.

36: **Și a hotărât ca depărtarea dintre ele și Iacob să fie cale de trei zile. Iar Iacob a urmat să pască celelalte oi ale lui Laban.**

37: **Iacob și-a făcut rost de nuiete verzi de plop, de migdal și de paltin, și a crestat pe ele dungi albe, scoțând la iveală albul care era în nuiete,**

Numele grecesc *styrax* „traduce un substantiv ebraic desemnând o specie de plop (plop alb). Iacob taie din loc în loc coaja verde, lăsând să se vadă miezul alb al nuietei. El obține

⁹⁷³ BBVA, p. 54

⁹⁷⁴ SEP 1, p. 123

⁹⁷⁵ BBVA, p. 54

⁹⁷⁶ BBVA, p. 54

⁹⁷⁷ BBVA, p. 54

⁹⁷⁸ BBVA, p. 54

⁹⁷⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, LVII, 2

⁹⁸⁰ BBVA, p. 55

astfel o nuia *pestriță*⁹⁸¹. Conform GEN, e vorba de un „**arbor Syriae**, un arbust din a cărui rășină se obținea un aromat”⁹⁸².

Biblia 1688 are, în loc de *plop, toiag de stirac verde* (Septuaginta: **stirakinin**). „Iacov avea ca semn împărătesc toiag din lemn de stirax, pentru că avea de gând să schimbe prin acest lemn spre mai bine firea”⁹⁸³. Stiraxul este un mic copăcel exotic, care face rășină mirositoare. Toiagul lui Iacov vestește lemnul Crucii, prin care se înnoiește firea și care e plin de bună mi-reasmă pentru cei ce urmează lui Hristos.

38: și nuielele astfel crestate le-a pus în jgheaburile de adăpat, pentru ca oile, venind să bea, să bea în fața nuielelor din adăpători

„Pentru Iustin, nuiaua verde prefigurează lemnul crucii pe care a fost răstignit Iisus (*Dialogul cu Trifon* 86, 2). Faptul că nuielele au fost puse în apă îi evocă lui Grigorie al Nyssei ritualul botezului (*In diem luminum*, GNO IX, p. 232). Iacob lângă adăpători/izvor îl prefigurează pe Iisus Păstorul, câștigând o turmă întregă de la Laban-Satan (*ibid.*)⁹⁸⁴.

39: și să zămislească oile după cum erau nuielele; și fătau oile miei târcați și dungați și brumării.

„Principiu fiziologic cunoscut încă din antichitate și aplicat în principal spre a obține cai și câini de o anumită culoare. E prima mărturie despre ceea ce, în zilele noastre, se va numi manipulare genetică!”⁹⁸⁵. „Stratagema lui Iacob se întemeiază pe o credință populară după care femelele față animale asemănătoare cu obiectele pe care le-au avut în fața ochilor în momentul inseminării. Iacob îi fâgăduiește lui Laban (al cărui nume înseamnă *alb* în ebraică) exemplarele albe și pe cele negre, în mod normal cele mai numeroase, păstrând pentru sine pe cele *pestrițe* [...]. *Păcăleala* constă în punerea unor vergi *pestrițe*, anume incizate, cojite din loc în loc în fața oilor ce urmau să fete. Astfel, turma lui sporește numeric față de cea a lui Laban. ♦ Philon interpretează pasajul în *Somn.* I, 189-227. El modifică textul Septuagintei, interpretând adjectivul redat de [SEP 1 prin *cu pete albe* – v. 33, la Anania: *tărcate*] prin *strălucitor de alb*. Aducând modificări textului Septuagintei, Philon sugerează, prin intermediul a trei culori – cenușiu, târcat/pestriț, alb strălucitor – cele trei căi ducând la desăvârșire: asceza (Iacob), învățătura (Avraam) și calea naturală (Isaac)”⁹⁸⁶.

„Dreptul Iacov n-a făcut asta de capul lui, ci harul cel de sus i-a pus gândul acesta în cugetul lui. Nici nu era firesc ce se întâmpla; era o faptă nemaiauzită, care depășea cu mult rânduiala firii”⁹⁸⁷. „Precum acel minunat Iacov, descojind nuielele și punându-le sub unda apelor, făcea oile care beau să zămislească lângă ele, așa și toată mintea prea înțeleaptă în Duh, descojind rațiunile cele mai dumnezeiești ale lucrurilor de materia care le învăluie și punându-le sub modurile cunoașterii prin contemplație, învață pe cel ce ascultă ca înseși mișcările sufletului propriu să ia forma celor netrupești”⁹⁸⁸.

40: Iacob alegea mieii de-o parte și-și punea animalele cu fața spre ce era pestriț și spre tot ce era negru în turmele lui Laban; dar turmele sale le ținea osebite și nu le amesteca cu oile lui Laban.

„Înțelesul nu e prea clar, de vreme ce între cei doi era o distanță foarte mare (trei zile de mers). O variantă textuală sugerează faptul că, totuși, cei doi s-au apropiat de mai multe ori, în repetatele încercări ale lui Laban de a modifica simbria lui Iacob”⁹⁸⁹.

⁹⁸¹ SEP 1, p. 124

⁹⁸² GEN, p 354

⁹⁸³ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 50, 3

⁹⁸⁴ SEP 1, pp. 124-125

⁹⁸⁵ BBVA, p. 55

⁹⁸⁶ SEP 1, p. 124

⁹⁸⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVII, 2

⁹⁸⁸ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, CXXVIII

⁹⁸⁹ BBVA, p. 55

41: **Pe lângă aceasta, de fiecare dată când se-mperecheau oile cele viguroase, Iacob le punea sub ochi nuiiele pestrițe sub adăpători, pentru ca ele să zămislească după cum erau nuiiele;**

42: **dar când zămisleau cele slăbuțe, nu le punea, așa încât cele slăbuțe i se cuveneau lui Laban, iar cele ce i se cuveneau lui Iacob erau viguroase.**

Finalul versetului în SEP 1: *Și oile fără nici un semn au ajuns ale lui Laban, iar cele însemnate ale lui Iacob.* „Pentru Irineu și Origen, animalele însemnate simbolizează neamurile însemnate, la rândul lor, de Cuvântul lui Dumnezeu (*Adv. haer.* IV, 21, 3; *C. Cels.* IV, 43; *Com. Io.* XXVIII, 8)”⁹⁹⁰.

43: **Și așa s-a îmbogățit omul, foarte s-a îmbogățit, peste măsură; și avea mulțime de vite mărunte și vite mari, roabe și robi, cămile și asini.**

Credem că se subliniază astfel abundența darurilor dumnezeiești și prisosul virtuților lui Iacov.

CAPITOLUL 31 – Iacob pleacă de la unchiul său Laban.

1: **Lui Iacob însă i-au venit la ureche vorbele fiilor lui Laban, care ziceau: „Iacob a luat tot ce era al tatălui nostru, și din cele ale tatălui nostru și-a făcut el tot belșugul acesta...”**

2: **Și uitându-se Iacob la fața lui Laban, iată că acesta îl privea cu alți ochi decât mai ieri și alaltăieri.**

„Laban, care mulțumise Stăpânului că i s-a înmulțit averea datorită venirii lui Iacov, ei bine, acum, atâțat de fiii lui, este cuprins de invidie”⁹⁹¹.

3: **Atunci Domnul a zis către Iacob: „Întoarce-te în țara părinților tăi, la neamurile tale, și Eu voi fi cu tine!”**

4: **trimițând deci Iacob, le-a chemat pe Rahela și pe Lia la câmp, unde erau turmele**

5: **și le-a zis: „Văd eu pe fața tatălui vostru că el mă privește altfel decât mai ieri și alaltăieri; dar Dumnezeuul tatălui meu era cu mine.**

6: **Voi înșivă știți că eu l-am slujit pe tatăl vostru cu toată inima;**

7: **dar tatăl vostru m-a înșelat și de zece ori mi-a schimbat simbria; Dumnezeu însă nu i-a îngăduit să-mi facă rău:**

8: **când el zicea: Cele pestrițe să-ți fie simbria!, toate oile fătau miei pestriți; iar când zicea: Cele vârgate să-ți fie simbria!, atunci toate oile fătau miei vârgați.**

9: **Și așa a luat Dumnezeu toate vitele de la tatăl vostru și mi le-a dat mie.**

10: **Și a fost că odată, la vremea când intrau oile-n călduri, mi-am ridicat ochii și am văzut în vis: și iată că țapii și berbecii care săreau pe capre și pe oi erau vârgați și bălțați și cenușii.**

11: **Iar îngerul Domnului mi-a grăit în vis: - Iacobe! Și eu am răspuns: - Ce este?**

12: **Zis-a EL: - „Ridică-ți ochii și vezi: toți țapii și berbecii care sar pe capre și pe oi sunt vârgați și bălțați și cenușii; căci Eu am văzut tot ce ți-a făcut ție Laban.**

13: **Eu sunt Dumnezeuul Cel ce ți s-a arătat în Betel, unde Mi-ai turnat untdelemn pe stâlp și unde Mi-ai făcut făgăduință. Acum ridică-te deci, ieși din țara aceasta și mergi în țara ta de naștere, și Eu voi fi cu tine”.**

„Philon notează diferența dintre *Dumnezeul*, cu articol, și *Dumnezeu*, fără articol. După el, primul termen îl desemnează pe Dumnezeu însuși, al doilea, Logosul, intermediar între Dumnezeu și lumea creată (*Somn.* I, 228-256)”⁹⁹².

⁹⁹⁰ SEP 1, p. 125

⁹⁹¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, LVII, 2

⁹⁹² SEP 1, p. 126

„Pentru că atunci când Iacov a făcut această juruință nu l-a adus lui Dumnezeu nimic, că era fugar, de aceea Dumnezeu îi spune: Când M-am arătat ție Mi-ai făcut Mie juruință zicând: *Îți voi da a zecea parte din tot ce-mi vei da mie* (28, 22). Prin această juruință și făgăduință ai arătat mai dinainte puterea Mea și cu ochii credinței ai văzut mai dinainte bogăția ce o vei avea; iar acum când trebuie să se împlinească spusele Mele, a venit timpul ca să-ți împlinești juruința ta”⁹⁹³.

14: Atunci Lia și Rahela i-au răspuns și i-au zis: „Mai avem noi oare parte de moștenire în casa tatălui nostru?”

15: Oare n-am fost noi socotite de el ca niște străine?: că ne-a vândut și cu banii noștri s-a ghiftuit

„Laban le *vânduse* nu în sensul strict al cuvântului, ci prin aceea că, timp de paisprezece ani, reținuse pentru sine tot ce câștigase din munca lui Iacob, fără să fi pus deoparte ceea ce ar fi trebuit să constituie zestrea fiicelor sale”⁹⁹⁴. „După cutumă, socrul trebuia să-i dea fiicei sale o parte din suma primită de la ginere, or Laban a profitat singur de serviciile lui Iacob”⁹⁹⁵.

16: Ca atare, toată averea pe care Dumnezeu a luat-o de la tatăl nostru este a noastră și a copiilor noștri. Fă dar acum tot ce ți-a spus ție Domnul!”

„Pe bună dreptate – zic ele – că au fost luate bogățiile, fiindcă Dumnezeu hotărăște, El este Făcătorul bunurilor și prin al Căru har rămâne fără ele cel mișel. Cei necinstiți și răi nu pot să capete podoaba moștenirii dumnezeiești. Urmează la moștenire cel harnic, care are în sine duhul puterii”⁹⁹⁶.

17: Atunci s-a sculat Iacob și și-a urcat copiii și femeile pe cămile,

18: și-a strâns toate turmele și toate bunurile – toată bogăția pe care o agonisise în Mesopotamia – ca să meargă la Isaac, tatăl său, în țara Canaanului

19: Dar în timp ce Laban era plecat să-și tundă oile, Rahela a furat idolii tatălui său.

Idolii: „în original: terafimii; idoli mici de lemn, care se țineau în casă; un fel de penai”⁹⁹⁷. „**teraphim**, semnificația lor este nesigură, cel mai frecvent sunt interpretați ca mici zeități domestice, probabil că serveau la descifrarea oracolelor (Iezechiel 21, 26; Zaharia 10, 2). Din alte texte (I Regi 19, 13; Judecători 17, 5; 18, 14-20; Facerea 31, 19/35) ar rezulta că sunt niște măști”⁹⁹⁸. „Capitolul prezintă despărțirea totală a celor două branșe din familia lui Avraam: monoteistă (prin Iacob) și idolatră (prin Laban). Rahela își *trădează* părintele și implicit își reneagă trecutul idolatric. Povestirea în greacă prezintă multe diferențe de amănunt față de Textul Masoretic”⁹⁹⁹.

„De ești vreo altă Rahilă, adică suflet patriarhal și mare, fură și idolii tatălui tău pe care îi găsești, nu ca să-i păzești, ci ca să-i nimicești”¹⁰⁰⁰. Cum vom vedea mai jos, gestul Rahilei a fost diferit interpretat de către Părinții Bisericii.

20: Deci Iacob l-a păcălit pe Laban Arameul prin aceea că nu i-a spus că vrea să plece,

21: ci a fugit cu toate câte avea; și trecând Eufratul, s-a îndreptat spre muntele Galaad.

⁹⁹³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVII, 3

⁹⁹⁴ BBVA, p. 55

⁹⁹⁵ SEP 1, p. 126

⁹⁹⁶ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XXVII, 5

⁹⁹⁷ BBVA, p. 55

⁹⁹⁸ GEN, p 354

⁹⁹⁹ SEP 1, p. 126

¹⁰⁰⁰ Sf. Grigorie de Nazianz, *apud* Sf. Maxim, *Ambigua*, CXXVIII

Galaad, „interpretat prin etimologie populară ca *movila de piatră a Mărturie*, denumire dată inițial unui munte, apoi unui întreg ținut atribuit lui Iacov, ale cărui granițe erau la est deșertul, la sud Arnon, la vest Iordanul, la nord Iamuk, cf. arabul **jal’ad tare, puternic**”¹⁰⁰¹.

22: **Dar a treia zi i s-a dat de știre lui Laban Arameul că Iacob a fugit.**

23: **Atunci, luând Laban cu sine pe toți casnicii săi, a alergat după el cale de șapte zile și l-a ajuns la muntele Galaad.**

24: **Dar Dumnezeu a venit la Laban Arameul noaptea în vis și i-a zis: „Ferește-te să vorbești cu Iacob ceva de rău”.**

„Uită-mi-te la iubirea de oameni a lui Dumnezeu! Nu i-a poruncit lui Laban să se întoarcă înapoi, ci i-a poruncit numai să nu spună dreptului Iacov vreun cuvânt urât și greu”¹⁰⁰².

25: **Și l-a ajuns Laban pe Iacob. Iacob însă își așezase cortul pe munte; și tot pe muntele Galaad și l-a așezat și Laban împreună cu casnicii săi.**

26: **Laban i-a zis lui Iacob: „Ce-ai făcut? De ce-ai fugit pe ascuns și m-ai jefuit și mi-ai luat fetele ca și cum le-ai fi robîit cu sabia?**

27: **Că dacă mi-ai fi spus, ne-am fi despărțit în veselie și-n cântări de timpane și țitere.**

28: **Nu mi-ai îngăduit nici măcar să-mi sărut nepoții și fetele! Te-ai purtat ca un smintit.**

29: **Și acum, în puterea mea e să-ți fac rău; dar Dumnezeu tatălui tău mi-a vorbit ieri, zicându-mi: Ferește-te să vorbești cu Iacob ceva de rău!...**

„Gândește-te cât l-au mângâiat pe dreptul Iacov cuvintele acestea! Uită-te că însuși Laban a dat pe față planurile lui; i-a spus cum avea de gând să-l prindă, dar că frica de Dumnezeu l-a oprit să înfăptuiască răul ce-l plănuise”¹⁰⁰³.

30: **Să zicem însă c-ai plecat fiindcă-ți era dor de casa tatălui tău; dar de ce, atunci, mi-ai furat dumnezeii?...”**

„Ce mare nebunie! Așa dumnezei ai, Labane, că se lasă furați? [...] Vezi cât de mare era rătăcirea, că cei înzestrați cu rațiune se închinau lemnelor și pietrelor!”¹⁰⁰⁴.

31: **Iacob a răspuns și i-a zis lui Laban: „De temut mi-a fost teamă, zicându-mi că nu cumva să-ți iei fetele de la mine, și toate câte am.**

32: **Caută: de vei găsi la mine ceva din ce-i al tău, ia-ți-l!” Și n-au găsit la el nimic. Și i-a zis Iacob: „Cât despre dumnezeii tăi: la cine-i vei afla, acela nu va trăi, aici, în fața casnicilor noștri!”... Iacob însă nu știa că Rahela, femeia sa, îi furase.**

33: **Laban a intrat atunci în cortul Liei și nu i-a găsit. Și a ieșit din cortul Liei și a căutat în cortul lui Iacob și-n cortul celor două roabe, dar n-a găsit nimic. A intrat apoi și în cortul Rahelei.**

34: **Rahela însă luase idolii și-i pusese sub samarul cămillei și ședea deasupra lor. Și a scotocit Laban prin tot cortul Rahelei, dar n-a găsit nimic.**

35: **Iar ea a zis către tatăl său: „Stăpâne, să nu te superi că nu pot să mă ridic în fața ta, fiindcă tocmai acum se întâmplă să am necazul obișnuit al femeilor”. Și mai scotocind Laban prin cort, tot n-a găsit idolii.**

„Abilitatea Rahelei de a-l face pe tatăl ei să nu se apropie susține, de fapt, sarcasmul implicit al textului la adresa lui Laban, devenit ridicol, dar și la adresa idolilor de sub șezutul femeii”¹⁰⁰⁵.

Poate fi aici desprinderea de politeism: Rahela, „înșelând pe tatăl ei, a putut să scape de închinarea la idoli”¹⁰⁰⁶; dar și alipirea de patimi: „Obișnuința trage pe om la sine cu putere: Pri-

¹⁰⁰¹ GEN, p 354

¹⁰⁰² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVII, 4

¹⁰⁰³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVII, 5

¹⁰⁰⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVII, 5

¹⁰⁰⁵ BBVA, p. 56

¹⁰⁰⁶ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XII, 12

vește la sufletul [gr. *psihi*, de gen feminin, închipuit prin Rahila – n.n.] care se ține lipit de obișnuințe, cum șade lângă idoli, lipindu-se de materiile fără formă, și nu vrea să se ridice și să se apropie de rațiunea [*logos*, de gen masculin, închipuită prin Laban – n.n.] care caută să-l călăuzească spre cele mai înalte¹⁰⁰⁷. Tâlcuirea forțează contextul biblic, identificând pe Laban cu Rațiunea, scopul autorului fiind de a înfățișa sub acest chip alunecarea sufletului în cele trecătoare.

36: Atunci s-a mâniat Iacob și s-a plâns împotriva lui Laban. Și începând a grăi, Iacob a zis către Laban: „Care-i vina mea și care mi-i păcatul, de te-ai luat după mine

37: și mi-ai răscolit toate lucrurile? Ce-ai găsit tu aici din lucrurile casei tale?: Pune-le aici, înaintea casnicilor tăi și-a casnicilor mei, și să judece ei între mine și tine!

38: Iată, de douăzeci de ani sunt cu tine: oile tale și caprele tale n-au lepădat, berbecii oilor tale nu ți i-am mâncat,

39: vite sfâșiate de fiare nu ți-am adus, că eu de la mine am plătit și tu din mâna mea ai cerut ce se furase ziua și ce se furase noaptea.

Dacă păstorul arăta resturile animalului sfâșiat stăpânului turmei, el era scutit de a-l despăgubi pe acesta (cf. Ieșirea 22, 12). Iacov nu a recurs, însă, la această rânduială, practică și în Mesopotamia.

40: Acesta am fost eu: mistuit de căldură ziua, de frig noaptea, somnul nu s-a lipit de ochii mei!

Evagrie Monahul arată că suntem astfel atenționați să nu lăsăm gândurile bune, agonisite ziua, pradă jefuitorilor din timpul nopții, ci să priveghem pentru a nu le pierde pe acelea prin năluciri rușinoase și viclene¹⁰⁰⁸.

41: Așa mi-au fost mie cei douăzeci de ani în casa ta: Paisprezece ani ți-am slujit pentru cele două fete ale tale și șase ani pentru vitele tale; iar tu, tu de zece ori mi-ai schimbat simbria.

De zece ori: „cu înțelesul: de foarte multe (nenunțate) ori”¹⁰⁰⁹.

42: De n-ar fi fost cu mine Dumnezeuul părintelui meu Avraam și Frica lui Isaac, tu m-ai trimite acum cu mâinile goale. Dumnezeu însă mi-a văzut umilirea și a văzut munca mâinilor mele și te-a muștrat pe tine ieri”.

Frica lui Isaac: „(sintagmă întâlnită numai aici și în versetul 53): nume străvechi al lui Dumnezeu, cu originea în epoca pre-mozaică, desemnând Divinitatea de care trebuie să ai teamă așa cum un fiu se teme de părinte. Pe de altă parte, prin asociere cu rădăcini verbale asemănătoare din limbile aramaică, arabă și palmirică, originalul ebraic poate fi tradus și *Casnicul (Rudenia) lui Isaac*, ceea ce ar însemna *Ocroitorul lui Isaac* (B. W. Anderson)¹⁰¹⁰. „*Frica*: cuvântul grecesc *φόβος* îl traduce pe ebraicul pahadh. Dumnezeuul lui Isaac se numește *Frică*. Unele manuscrise grecești ale Septuagintei pun aici *θεός*. În epoca elenistică, *frica* (sau teama) este una din pasiunile omenești condamnate de stoici și nu are sens religios. Creștinismul o valorizează pozitiv, mai ales în mediile monastice: *frica de Dumnezeu* devine primul pas spre mântuire, virtutea originară. Cu toate acestea, Theodoret ține să expliciteze termenul echivalându-l cu *pietatea*, *ευσέβεια* (QG 91)¹⁰¹¹.

„Uită-te că Laban este tras încetul cu încetul la cunoașterea de Dumnezeu”¹⁰¹².

43: Răspuns-a Laban și a zis către Iacob: „Aceste fete sunt fetele mele, acești copii sunt copiii mei, aceste vite sunt vitele mele, și toate câte le vezi sunt ale mele și ale fetelor mele. Ce pot face eu astăzi pentru ele și pentru copiii pe care ele i-au născut?

¹⁰⁰⁷ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, LV

¹⁰⁰⁸ Cf. *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*, XVI

¹⁰⁰⁹ BBVA, p. 56

¹⁰¹⁰ BBVA, p. 56

¹⁰¹¹ SEP 1, p. 127

¹⁰¹² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVII, 8

44: **Știi ce? Hai să facem acum noi amândoi un legământ, eu și tu, și să fie el mărturie între mine și tine!**” Iar Iacob i-a zis: „Iată, nu e nimeni cu noi; dar să știi că Dumnezeu este martor între mine și tine”.

„Fără altă ieșire, Laban propune un contract pentru protecția celor două fiice ale sale”¹⁰¹³. *Dumnezeu este martor între mine și tine*: „precizare specifică textului Septuagintei. În context, atât stâlpul de piatră (v. 45) cât și movila de pietre (v. 46) sunt *mărturii* văzute ale nevăzutului *martor*, Dumnezeu”¹⁰¹⁴. Sunt încheiate aici două înțelegeri: „1. Un pact politic fixează frontiera între Laban și Iacov (v. 52), adică între Aram și Israel¹⁰¹⁵. Este explicată denumirea Galaad. 2. Un acord particular privind fiicele lui Laban (v. 50) și explicarea numelui Mițpa (v. 49)”¹⁰¹⁶.

45: **Și a luat Iacob o piatră și a pus-o stâlp.**

46: **Apoi a zis Iacob către casnicii săi: „Adunați pietre!” Și au adunat pietre și au făcut o movilă; și au mâncat și au băut acolo pe movilă. Apoi a zis Laban către dânsul: „De astăzi, movila aceasta e mărturie între mine și tine”.**

47: **Și Laban a numit-o Iegar-Sahaduta, Movila Mărturiei, iar Iacob a numit-o Galaad, Movila Martorului.**

„Galaad este echivalentul ebraic al aramaicului Yegar-Sahaduta, cu nuanțele introduse de Septuaginta: pentru Laban, movila era doar semnul unei convenții; pentru Iacob însă era și semnul prezenței lui Dumnezeu (foarte exact: Movila-Martor)”¹⁰¹⁷.

48: **Laban i-a zis lui Iacob: „Iată, movila aceasta și stâlpul de față pe care l-am pus astăzi între mine și tine: mărturie ne este movila aceasta, mărturie ne este stâlpul de față”. De aceea i s-a pus numele Galaad, Movila-care-mărturisește,**

49: **care însă a fost numită și Mițpa, adică Veghe, pentru că el a zis: „Fiindcă ne vom despărți unul de altul, vegheze Dumnezeu între noi!**

50: **De te vei purta rău cu fetele mele, sau dacă pe lângă fetele mele îți vei lua și alte femei, vezi că, chiar dacă nu-i nimeni cu noi, între noi e martor Dumnezeu!”**

„Vezi că Îl cheamă de mai multe ori pe Dumnezeu ca martor. Grija, pe care Dumnezeu i-a purtat-o lui Iacov, l-a învățat cât de mare este puterea Stăpânului și că nu-i cu puțință să rămână ceva ascuns ochiului celui neadormit”¹⁰¹⁸.

51: **Și i-a mai spus Laban lui Iacob: „Iată, movila aceasta și stâlpul de față ne sunt mărturie că de la această movilă eu nu voi trece spre tine și nici tu nu vei trece spre mine cu gând rău.**

52: **Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Nahor, El să judece între noi!” Iar Iacob s-a jurat pe Frica tatălui său Isaac.**

53: **Și a-njunghiat Iacob jertfă pe munte și i-a chemat pe casnicii săi și au mâncat și au băut și au dormit în munte.**

Când biruim pizma și urmărm celor înduhovniciți, gustăm și noi, asemeni lui Laban, din Pâinea coborâtă din cer și duhul ni se veselește în muntele vederilor înalte...

54: **Iar a doua zi s-a sculat Laban dis-de-dimineată, și-a sărutat nepoții și fetele și i-a binecuvântat. Și pornindu-se Laban înapoi, s-a întors la vatra sa.**

„În unele variante manuscrise, acest verset e plasat la începutul capitolului următor (vezi, la noi, versiunea Radu-Galaction 1938)”¹⁰¹⁹.

¹⁰¹³ BBVA, p. 56

¹⁰¹⁴ BBVA, pp. 56-57

¹⁰¹⁵ Aceasta, poate, în sâmbure, fiind cam mult spus de un pact între două teritorii când era vorba doar de două familii, nu foarte numeroase.

¹⁰¹⁶ GEN, p 354

¹⁰¹⁷ BBVA, p. 57

¹⁰¹⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVII, 8

¹⁰¹⁹ BBVA, p. 57

CAPITOLUL 32 – Iacob, la Mahanaim, își pregătește întâlnirea cu Esau. Iacob se luptă cu Dumnezeu.

1: Iar Iacob s-a dus în drumul său. Și cătând el cu ochii, a văzut oștirea lui Dumnezeu adunată-ntr-o tabără; și îngerii lui Dumnezeu i-au ieșit în întâmpinare.

2: Și dacă i-a văzut Iacob, a zis: „Asta-i tabăra lui Dumnezeu!” Și i-a pus acelui loc numele Mahanaim, adică Două-tabere.

„Plecând de la acest verset, Origen îl numește pe Iacob vizionar (*Com. in Cant.*, Prolog și *Hom. Lev. II, 3*)”¹⁰²⁰.

În drumul său către Canaan, Iacob urma să treacă prin ținutul locuit de fratele său Esau. „După ce a scăpat de frica lui Laban, l-a cuprins pe Iacob frica de fratele său. De aceea Stăpânul cel iubitor de oameni, vrând să-l întărească pe dreptul Iacob și să-i risipească toată frica, a făcut să vadă tabăra îngerilor”¹⁰²¹.

3: Iar Iacob a trimis înaintea lui niște soli la Esau, fratele său, în ținutul Seir din țara Edomului,

4: și le-a poruncit, zicând: „Iată cum veți vorbi către domnul meu Esau: Așa grăiește robul tău Iacob: Am locuit împreună cu Laban și am zăbovit la el până acum.

5: Am boi și asini, oi, slugi și slujnice, și am trimis să-l vestească pe domnul meu Esau, pentru ca robul tău să afle bunăvoință în ochii tăi”.

6: Și dacă solii s-au întors la Iacob, i-au spus: „Am fost la fratele tău Esau; iată, el vine în întâmpinarea ta cu patru sute de oameni”.

7: Iar Iacob s-a înspăimântat foarte și s-a descumpănit. A împărțit oamenii care erau cu el, boii, oile și cămilele în două tabere

„Formulele sale [ale lui Esau] de politețe orientală erau contrazise de prezența celor patru sute de oameni, pe care Iacob a interpretat-o ca fiindu-i ostilă”¹⁰²².

8: și a zis: „Dacă Esau dă năvală asupra unei tabere și o nimicește, să scape tabăra cealaltă”.

„Iacob, apropiindu-se de ținutul unde se stabilise Esau, își ia măsurile de precauție obișnuite oricărei caravane care se apropia de un ținut dușmănos”¹⁰²³.

9: Apoi Iacob a zis: „Doamne, Dumnezeul părintelui meu Avraam și Dumnezeul tatălui meu Isaac, Tu, Cel ce mi-ai zis: Întoarce-te în țara ta de naștere, și Eu îți voi face bine!,

10: nu sunt vrednic de toate-ndurările și de toată credincioșia pe care Tu le-ai săvârșit față de robul Tău; că numai cu toiagul am trecut Iordanul acesta, iar acum am devenit Două-tabere.

11: Scapă-mă dar de mâna fratelui meu, de mâna lui Esau; că mă tem ca nu cumva el să vină și să mă lovească, pe mine și pe aceste mame cu copii.

12: Că Tu ești Cel ce ai zis: Mult bine îți voi face, iar neamul ți-l voi face ca nisipul mării, că nu va putea fi numărat din pricina mulțimii”.

Cel plin de avuții își amintește acum de toiagul său, ca și cum celelalte ar fi nimic. „De voiești să nu șchiopătezi, ia toiagul crucii și-ți sprijinește mâinile pe el și așa vei muri (față de lume – n.n.) și nu vei mai șchiopăta niciodată. Prin acest toiag alungi nu numai câinii, ci și pe mai marele fiarelor, pe leul ce răcnește (I Petru 5, 8)”¹⁰²⁴. Crucea alungă frica și surpă puterea vrăjmașului, trecându-ne fără primejdie în Pământul făgăduit.

¹⁰²⁰ SEP 1, p. 128

¹⁰²¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVIII, 1

¹⁰²² BBVA, p. 57

¹⁰²³ GEN, p 355

¹⁰²⁴ Sfântul Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 61

13: **Și a rămas acolo în noaptea aceea. Apoi a luat din bunurile sale și i-a trimis daruri fratelui său Esau:**

14: **două sute de capre și douăzeci de țapi, două sute de oi și douăzeci de berbeci,**

15: **treizeci de cămile cu lapte și mânjii lor, patruzeci de vaci și zece tauri, douăzeci de asine și zece asini.**

16: **Și pe fiecare din aceste turme le-a dat, una câte una, în seama slugilor sale; și le-a zis slugilor sale: „Treceți înaintea mea, iar între turme lăsați o anume depărtare”.**

„Planul istețimii: În urma fiecărui dar, Esau se așteaptă să apară Iacob, dar iată că apare un alt dar!”¹⁰²⁵. „Evagrie comentează episodul în *Tratatul practic 26: Darurile potolese ranchiuna*. Urmează referirea la Facerea 32. El recomandă călugărului să dăruiască o masă de împăcare fratelui pe care l-a supărat, voluntar sau involuntar”¹⁰²⁶.

17: **Celui dintâi i-a poruncit, zicând: „Când te va întâlni fratele meu Esau și te va întreba: Al cui ești tu?, unde te duci?, ale cui sunt acestea ce merg înaintea ta?,**

18: **tu să zici: Ale robului tău Iacob; e un dar trimis lui Esau, stăpânul meu; iată că vine și el după noi!”**

19: **Acceași poruncă i-a dat-o Iacob și celei de-a doua slugi, și celei de a treia, și tuturor celor ce mergeau cu turmele: !Așa să-i spuneți lui Esau când îl veți întâlni;**

20: **veți zice: Iată că și robul tău Iacob vine după noi”. Căci el își zicea: Îl voi îmblânzi cu darurile ce-mi merg înainte, și numai după aceea îi voi vedea fața; poate că așa îmi va face o bună primire.**

21: **Și au pornit darurile înaintea lui, iar el a rămas în noaptea aceea în tabără.**

22: **Dar peste noapte s-a sculat, le-a luat pe cele două femei ale sale și pe cele două roabe și pe cei unsprezece copii ai săi și a trecut Iacobul prin vad.**

23: **I-a luat și i-a trecut râul; au trecut apoi și toate bunurile lui.**

Iaboc (= râul albastru) e un afluent al Iordanului, pe malul răsăritean. El se varsă în Iordan la 37 km nord de Marea Moartă și 69 km sud de Lacul Ghenizaret. „Septuaginta transcrie numele ebraic care face joc de cuvinte cu *yeabheq s-a luptat*, de la [v. 24]. Anunță lupta lui Iacob cu un personaj misterios”¹⁰²⁷.

24: **Și dac-a rămas Iacob singur, Cineva S-a luptat cu el până-n revărsatul zorilor.**

Cineva: „literal: *un Om*. Pasaj devenit celebru, nu numai prin aura sa de mister, ci și prin implicațiile teologice. În literatura patristică (Origen, Fericitul Ieronim, Sf. Ioan Hrisostom) lupta lui Iacob cu Dumnezeu este un simbol al luptei duhovnicești și al puterii pe care-o poate avea rugăciunea stăruitoare. Într-un plan duhovnicesc mai adânc, Dumnezeu acceptă bucuros să fie *constrâns* de stăruința și lupta omului care vrea să facă din El un prizonier, așa cum Iacob L-a *silit* să-i dea binecuvântarea. *Împărăția cerurilor se ia prin asalt, iar cei ce dau asaltul o cuceresc* (Matei 11, 12)”¹⁰²⁸. „Începe episodul faimos al schimbării numelui lui Iacob în Israel. Relecturi ale acestui episod apar în cărțile sapiențiale din Vechiul Testament și în Noul Testament. În Înțelepciunea lui Solomon 10, 12 se spune că Înțelepciunea a *hotărât în favoarea lui [Iacob] în lupta crâncenă*. Philon interpretează încheștarea ca pe o luptă împotriva patimilor, un exercițiu pentru dobândirea virtuții (*Praem.* 36-48). Acceași interpretare la Origen în *Hom. Num.* XVI, 7; în *Com. Io.* I, 260 însă, Iacob reprezintă figura lui Hristos biruitor al Vrăjmașului.

♦ *Un om*. Tradiția iudaică a identificat acest *om* cu un înger (Osea 12, 5; Demetrios, *apud* Eusebiu al Cezareii *PE IX*, 21, 7; Philon). După Origen, un înger se luptă *cu Iacob* pentru a-l ajuta în lupta cu *alt înger* (*De Princ.* IV, 2, 5). Origen citează o scriere apocrifă, *Rugăciunea lui Iosif*, în care se sugerează că îngerul a coborât pe pământ sub numele de Iacob și s-ar fi luptat cu adevăratul Iacob, cel care va primi numele *Israel*. Acest înger invidios ar fi fost Uriel (*Com.*

¹⁰²⁵ BBVA, p. 58

¹⁰²⁶ SEP 1, p. 129

¹⁰²⁷ SEP 1, p. 130

¹⁰²⁸ BBVA, p. 58

Io. II, 188-192). Pentru Iustin, *omul* ar putea fi o figură a Logosului care se manifestă înaintea Întrupării (*Dialogul cu Trifon* 125, 3)¹⁰²⁹.

25: Văzând însă Acela că nu-l poate răpune, i-a atins încheietura șoldului, iar încheietura șoldului lui Iacob a amorțit în timp ce acesta se lupta cu El.

„Verset greu de înțeles, întrucât nu se poate deduce exact cine este subiectul. Origen, de pildă, înțelege că Iacob s-a luptat cu diavolul, ajutat de un înger (*Hom. Ex. I, 5; Hom. Num. XIII*). ♦ [...] Iustin vede în *amorțirea* coapsei lui Iacob o prevestire a patimilor lui Iisus (*Dialogul cu Trifon* 125, 3)¹⁰³⁰.

26: Și El i-a zis: „Lasă-Mă să plec, că s-au ivit zorile!” [Iacob] I-a răspuns: „Nu-Ți dau drumul până nu mă vei binecuvânta!”

27: Acela i-a zis: „Care-ți este numele?” Și el a zis: „Iacob”.

28: Zisu-i-a Acela: „De-acum nu-ți va mai fi numele Iacob, ci Israel te vei numi, pentru că ai fost tare cu Dumnezeu; și cu oamenii puternic vei fi”.

„Israel (semnificații posibile): *Dumnezeu să Se arate puternic* sau *Cel ce luptă cu Dumnezeu* sau *Dumnezeu Se luptă*. Finalul versetului cunoaște câteva variante de traducere; cea de față a ținut seama nu numai de autoritatea edițiilor românești din 1688 și 1914, ci și de sensul pe care i-l acordă Sfântul Ioan Hrisostom¹⁰³¹. „Israel, gr. **Ἰσραήλ**, ebr. **iisra’el**, în ugaritică antropomim: *El ceartă* sau *El mântuie*. Etimologia populară îl explică prin lupta lui Iacob împotriva lui El. Schimbarea de nume este amintită și în 35, 10, unde pare a fi mai veche. Este posibil ca dublul nume al patriarhului să exprime fuziunea a două grupuri diferite, acela al lui Iacob și cel al lui Israel, care formează nucleul unei unități, ce unește politic triburile de la nord de Ierusalim¹⁰³². Din punct de vedere religios, Israel se referă la o uniune sacră [...]. El devine denumirea generală a poporului [evreu], conceput ca o comunitate religioasă, expresia conștiinței alegerii, a misiunii și a speranței mesianice¹⁰³³.

„Creștinii dau interpretări simbolice numelui *Israel*: Iustin (*Dialogul cu Trifon* 125, 3) îl traduce *om care a biruit o putere*; Clement (*Pedagogul* I, 57, 1) și Origen (*Hom. Ex. I, 5*) îl consideră *omul care L-a văzut pe Dumnezeu*. ♦ Theodoret, mai realist, interpretează biruința lui Iacob (dacă biruință va fi fost) ca pe o încurajare din partea lui Dumnezeu pentru întâlnirea cu Esau. Lectura lui Theodoret este contextuală (*QG* 92)¹⁰³⁴.

29: A întrebat și Iacob, zicând: „Spune-mi numele Tău!” Iar Acela a zis: „De ce-ntrebi de numele Meu? El e minunat”. Și chiar acolo l-a binecuvântat.

„În timpul luptei corp la corp cu o apariție misterioasă, pe care la început Iacob pare a o învinge, el recunoaște caracterul divin al adversarului său și îi cere binecuvântare. Textul evită numele lui Iahve, după cum și agresorul necunoscut refuză să-și dezvăluie numele¹⁰³⁵.

30: Iacob a numit locul acela cu numele de Penuel, „căci [și-a zis el] L-am văzut pe Dumnezeu față către față și mântuit a fost sufletul meu!”

Septuaginta echivalează ebraicul *Penuel* (= chipul lui Dumnezeu) cu „**εἶδος**”. Se poate traduce prin *formă vizibilă*. Clement Alexandrinul interpretează termenul hristologic: Fiul este *chipul, imaginea, forma vizibilă* a lui Dumnezeu Tatăl (*Pedagogul* I, 57, 2)¹⁰³⁶.

Biruitoare în orice luptă a sa, Iacob e numit, indirect, *dumnezeu*. Scriptura „numește și dumnezei atât ființele cerești și mai presus de noi, cât și pe sfinții bărbați atotiubitori de Dumnezeu [...]. Căci deși ascunzimea dumnezeirii începătoare e ridicată și așezată mai presus de

¹⁰²⁹ SEP 1, p. 130

¹⁰³⁰ SEP 1, p. 130

¹⁰³¹ BBVA, p. 58

¹⁰³² Posibil ca schimbarea numelui lui Iacob să fie pusă în legătură și cu înglobarea altor triburi (sau, mai degrabă, familii) semitice, dar întreaga formulare de aici ne apare ca depășind cu mult contextul biblic.

¹⁰³³ GEN, p. 355

¹⁰³⁴ SEP 1, p. 130

¹⁰³⁵ GEN, p. 355

¹⁰³⁶ SEP 1, p. 131

toate și nimic din cele ce sunt nu poate fi numit în mod propriu și în întregime dumnezeiesc, acelea dintre ființele înțelegătoare și raționale care sunt întoarse cu toată puterea în întregime spre unirea cu ea și tind spre iluminările ei dumnezeiești, pe cât se poate, fără sfârșit, prin imitarea după putere a lui Dumnezeu sunt, dacă e îngăduit să spunem aceasta, învrednicite și ele de același nume cu Dumnezeu¹⁰³⁷. Dumnezeu, Cel ce luptase cu Iacov, nu i-a descoperit acestuia numele Său. „Oare nu acesta este cu adevărat numele minunat, că e mai presus de tot numele, că e fără nume, că e *deasupra a tot numele ce se poate numi fie în veacul acesta, fie în cel viitor* (Efeseni 1, 21)?”¹⁰³⁸. După o altă opinie: „Dumnezeu nu i-a spus numele pentru că păstrase numele Său cel nou pentru poporul cel nou, pentru prunc. Da, Domnul Dumnezeu era încă fără nume, că nu Se făcuse om”¹⁰³⁹. Totuși, numele tainic al lui Dumnezeu ne descoperă „nume” ale Sale, exprimând câte ceva despre Cel Necuprins.

Iacov a numit locul viziunii *Peniel* (= fața lui Dumnezeu), uimit că a rămas în viață. „Privirea lui Iahve constituia pentru oameni un pericol mortal. Supraviețuirea lui Iacov după o asemenea confruntare este semnul unei grații deosebite”¹⁰⁴⁰. Despre vederea lui Dumnezeu vom vorbi mai pe larg în comentariul la Cartea Ieșirii.

În Omul care a luptat cu Iacov putem vedea pe Fiul, Cel Ce ne întărește în puterea războiului nostru văzut și nevăzut. „Pedagogul era *omul* Care s-a luptat cu atletul Iacov, Care l-a condus, cu Care s-a exercitat împreună, Care l-a îndrumat să lupte împotriva celui rău”¹⁰⁴¹. Lupta lui Dumnezeu cu un om are un dublu aspect: „este uneori lupta lui Dumnezeu împotriva omului, sau poate o luptă a virtuții omenești pentru Dumnezeu”¹⁰⁴². Patriarhul s-a numit mai întâi *Iacov* (= cel ce ține de călcâi), ca acela ce a călcat peste vrăjmășia patimilor. Când s-a eliberat deplin de sub stăpânirea vrăjmașului, a primit numele *Israel* (= mintea care vede pe Dumnezeu; puternicul lui Dumnezeu; cel ce luptă cu Dumnezeu). „El poartă simbolurile luptei în trup, arătând înfrângerea firii născute; și primește ca răsplată a evlaviei sale schimbarea numelui”¹⁰⁴³. „A văzut un om și a recunoscut pe Dumnezeu. Cu adevărat vrednic a fost de numele căpătat fiindcă, mai mult prin ochii lăuntrici decât prin cei de afară, a meritat vrednicia numelui dat de Dumnezeu”¹⁰⁴⁴.

31: Soarele răsărea deasupra-i când trecuse de Peniel, dar el șchiopăta din pricina șoldului.

32: De aceea nici până astăzi fiii lui Israel nu mănâncă mușchiul acela ce amortise-n încheietura șoldului, pentru că Acel Cineva a atins încheietura șoldului lui Iacob în dreptul acelu mușchi și l-a amortit.

„În text poate fi vorba de un mușchi, dar și de un tendon sau de un nerv. Dacă e vorba de un tendon, acesta se află pe cârja femurală, în vecinătatea nervului sciatic. Oricum, această interdicție alimentară nu se mai află în nici o altă parte a Vechiului Testament”¹⁰⁴⁵.

CAPITOLUL 33 – Iacob se întâlnește cu Esau. Sosirea la Sucot, apoi la Sichem.

1: Și ridicându-și Iacob ochii, iată că l-a văzut venind pe Esau, fratele său, având cu el pe cei patru sute de oameni. Atunci Iacob i-a împărțit pe copii între Lia, Rahela și cele două roabe.

¹⁰³⁷ Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, XII, 3

¹⁰³⁸ Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre numirile dumnezeiești*, I, 6

¹⁰³⁹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 57, 1

¹⁰⁴⁰ GEN, p. 355

¹⁰⁴¹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 57, 1

¹⁰⁴² Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, II, 18

¹⁰⁴³ Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, II, 18

¹⁰⁴⁴ Sf. Ioan Casian, *Despre intruparea Cuvântului*, VII, 9

¹⁰⁴⁵ BBVA, p. 58

2: Pe cele două roabe cu copiii lor le-a pus înaintea, mai în urmă a pus-o pe Lia cu copiii ei, iar la urmă de tot, pe Rahela și pe Iosif.

3: Iar el mergea în fruntea lor și de șapte ori s-a închinat până la pământ înaintea de a se apropia de fratele său.

4: Dar Esau a alergat în întâmpinarea lui și l-a îmbrățișat și i-a cuprins grumazul și l-a sărutat; și au plâns amândoi.

5: Apoi, ridicându-și ochii, a văzut femeile și copiii și a zis: „Ce-ți sunt ție aceștia?” Iar el [Iacob] a zis: „Copiii cu care l-a miluit Dumnezeu pe robul tău”.

6: Atunci s-au apropiat roabele, ele cu copiii lor, și s-au închinat;

7: apoi s-a apropiat Lia cu copiii ei, și s-au închinat; iar la urmă au înaintat Rahela și Iosif și s-au închinat.

Viața sfinților se aseamănă cu cea a lui Iacov care, „de teama răscoalei patimilor și de dorul unei învățături mai înalte prin experiență, s-a mutat în Haran, adică la contemplarea naturii, de la care luând, prin ostenele cu fapta, toată știința duhovnicească a lumii văzute, adunată în diferite cugetări și înțelesuri, s-a întors în pământul părintesc și propriu, adică la cunoștința celor inteligibile, aducându-și ca pe niște femei și slujnice, deprinderile și lucrările ferme ale activității și ale contemplației pe care le-a dobândit, și pe fiii născuți lui din ele”¹⁰⁴⁶.

8: [Esau] a zis: „Ce-ai tu de gând să faci cu turmele acelea pe care le-am întâlnit?” Iar el [Iacob] a răspuns: „Ca să aflu robul tău bunăvoință-n fața ta, stăpâne”.

9: Esau a zis: „Am și eu multe, frate; pe ale tale ține-le pentru tine!”

E un început de înțelepciune la Esau, ce și-a înfrânt patimile între timp, dar și o atitudine a omului neînțelept, care socotește a avea suficient spre a nu se mai folosi de darurile fratelui înduhovnicit. Oricum, Esau s-a îmblânzit, nerămânându-i fără folos pilda lui Iacov.

10: Iacob însă a zis: „Dac-am aflat bunăvoință în fața ta, primește darurile prin mâinile mele; că ți-am văzut fața ca și cum ar fi văzut cineva fața lui Dumnezeu, așa de binevoitor mi-ai fost.

11: Primește-mi darurile ce ți-au fost aduse, că m-a miluit Dumnezeu și am de toate”. Și a stăruit, iar acela a primit.

Darurile: termenul poate avea și înțelesul de *salut*, orice salut reprezentând inițial o binecuvântare, sau *dar făcut în întâmpinarea cuiva de rang superior*¹⁰⁴⁷.

Și darurile duhovnicești le primim, uneori, doar la stăruințele altora, precum a făcut Esau.

12: Acela a zis: „Să ne sculăm și să mergem împreună!”

13: Dar el [Iacob] i-a zis: „Domnul meu știe cât de gingași sunt copiii, iar oile și vacile mele sunt de curând fătate; dacă numai o zi le mân cu de-a sila, ar pieri toată cireada.

14: Să mergă dar domnul meu înaintea robului său, iar eu voi urma încet, în pas cu vitele de dinaintea mea și în pas cu copiii, până voi ajunge la domnul meu în Seir”.

15: Atunci Esau a zis: „Să-ți las măcar o parte din oamenii care sunt cu mine”. Iar el [Iacob] a răspuns: „Da’ de ce?... mi-ajunge că am aflat har în fața ta, stăpâne!”

16: Și-n aceeași zi și-a făcut Esau calea-ntoarsă la Seir.

17: Cât despre Iacob, el s-a dus la Sucot și și-a făcut acolo casă pentru sine, iar pentru vitele sale a făcut șuri; de aceea a numit el locul acela cu numele de Sucot.

Iacov s-a dus „la Sucot, adică în direcția opusă Seimului, localitate situată la 2 km nord de Iaboc, între Peniel și Iordan”¹⁰⁴⁸. *Sucot:* „colibă; cort; adăpost primitiv. (E clar că Iacob își propusese o ședere de durată)”¹⁰⁴⁹.

¹⁰⁴⁶ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, XLVII

¹⁰⁴⁷ GEN, p. 355

¹⁰⁴⁸ BBVA, p. 59

¹⁰⁴⁹ BBVA, p. 59

18: Iacob a ajuns cu bine în cetatea Sichem, care e în țara Canaanului, atunci când s-a întors el din Mesopotamia, și s-a așezat în fața cetății.

A ajuns cu bine: „textual: *a ajuns la Salem*. Ebraiștii cred că originalul **šalem**, care s-ar traduce: *a ajuns cu bine, a ajuns întreg și sănătos* a fost redat în versiunile greacă, latină și siriacă prin numele propriu **Salem**¹⁰⁵⁰. În altă opinie, ar fi vorba despre o „localitate la 5 km est de Sichem, astăzi încă numită Salim”¹⁰⁵¹.

19: Iar partea de câmp pe care-și pusese cortul a cumpărat-o cu o sută de mioare de la fiii lui Hemor, tatăl lui Sichem,

Hemor, „ebr. **hamor măgar** – nume hivit, posibil de explicat prin expresia întâlnită în textele de la Mari **baal-brit a omori un măgar**, folosită pentru a exprima încheierea unui tratat”¹⁰⁵².

20: a ridicat acolo un jertfelnic și l-a chemat pe Dumnezeuul lui Israel.

„În Textul Ebraic: *un jertfelnic pe care l-a numit El-Elohe-Israel* (denumire care s-ar traduce: *Dumnezeu, Dumnezeuul lui Israel*)”¹⁰⁵³.

„Uită-te la dragostea de Dumnezeu a lui Iacov! Uită-te pentru ce a căutat să cumpere pământ! [...] N-a cumpărat bucata aceea de pământ pentru nimic altceva decât pentru ca să aducă mulțumiri Stăpânului de obște al universului”¹⁰⁵⁴.

După ce frații s-au despărțit, Esau a pornit către *Seir* (= păros; fum; ispită), iar Iacov către *Sucot* (= colibe). Apoi a ajuns la *Salem* (= pace), lângă *Sichem* (= grumaz; dimineată). Aici a cumpărat o țarină de la fiii lui *Hemor* (= măgar) și a înălțat un jertfelnic pe care l-a numit *El-Elohe-Israel* (= Dumnezeuul lui Israel). Țarina a fost cumpărată cu 100 de **kesite**, după textul ebraic, (Septuaginta: **ekaton ammon**; Vulgata: **centum agnis**). Anania a echivalat prin *mioare*. E vorba de o monedă, al cărei nume e tradus de regulă prin *miei*. Se pare că e cea mai veche monedă din istoria omenirii; era bătută în argint și avea formă de miel.

CAPITOLUL 34 – *Dina și Sichem.*

„Acest capitol combină două istorii – una familială (violarea Dinei, cererea în căsătorie, acceptarea circumciziei de către Sichem, trădarea lui Simeon și Levi) și o alta de clan (alianța matrimonială generală, propusă de Hemor, acceptată cu condiția circumciziei și încălcarea ei de către fiii lui Iacov, care jefuiesc orașul și masacrează locuitorii)”¹⁰⁵⁵.

1: Dina, fata pe care Lia i-o născuse lui Iacob, a ieșit să le vadă pe fetele localnicilor.

2: Și dac-a văzut-o Sichem, feciorul lui Hemor Heveul, stăpânul aceluia ținut, a luat-o, s-a culcat cu ea și a necinstit-o.

3: Apoi sufletul i s-a lipit de Dina, fata lui Iacob, i-a căzut dragă fata și i-a vorbit fetei după inima ei.

„Observă, deci, că până petrecea și locuia încă în cortul tatălui era neîntinată și își păstra podoaba fecioriei. Dar după ce a părăsit cortul părintesc și a părăsit locul sfințit și s-a amestecat cu femeile din afară, a fost sedusă îndată la întinare neobișnuită și n-a mai fost între fecioare, fiind supusă la început fără voie poftelor străine, apoi însușindu-și și ea patima de a voi să se împreune cu cel ce a supus-o”¹⁰⁵⁶. Când ne despărțim de Biserică (cortul părintesc), sufletul e întinat, primind în el semințele străine ale feluritelor păneri eretice. Aceasta se întâmplă, cel mai

¹⁰⁵⁰ BBVA, p. 59

¹⁰⁵¹ GEN, p. 355

¹⁰⁵² GEN, p. 355

¹⁰⁵³ BBVA, p. 59

¹⁰⁵⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LIX, 1

¹⁰⁵⁵ GEN, p. 355

¹⁰⁵⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, II

adesea, din pricina înaltei păreri de sine. Dacă Dina „n-ar fi pornit prea curând la vederea lucrurilor din ținut, socotindu-se că e tare, și n-ar fi fost vrăjtită de farmecul lor, nu i s-ar fi stricat înainte de vreme puterea de discernământ a sufletului, amăgită de nălucirea lucrurilor ce cad sub simțuri, și deci n-ar fi ajuns la împreunare încă nelegiuită cu raționamentul bărbătesc”¹⁰⁵⁷. Judecata (Dina), când se încumetă să cunoască tot felul de învățături străine (fetele de alt neam), socotește că s-a împreunat cu raționamentul drept (Sichem), dar acesta e fiul lui Hemor (măgar), adică raționament necurat și eretic; e cea mai grea desfrânare a părții noastre mintale.

4: **Și a zis Sichem către Hemor, tatăl său: „Ia-mi-o pe copila aceasta de femeie!”**

5: **Iacob afluase că fiul lui Hemor o pângărise pe Dina, fiica sa, dar, întrucât feciorii săi erau cu vitele pe câmp, a tăcut până ce ei s-au întors.**

6: **Iar Hemor, tatăl lui Sichem, a venit la Iacob să vorbească cu el.**

7: **Când au venit însă de la câmp feciorii lui Iacob și au aflat întâmplarea, s-au scârbit și foarte s-au mâniat împotriva celui ce săvârșise în Israel o faptă de ocară, culcându-se cu fata lui Iacob: așa ceva-i de neînchipuit!**

8: **Iar Hemor le-a grăit, zicând: „Sufletul lui Sichem, feciorul meu, s-a îndrăgostit de fata voastră: dați-i-o deci lui de femeie!**

9: **Încuscriți-vă cu noi: dați-le după noi pe fetele voastre, iar pe fetele noastre să le ia feciorii voștri;**

10: **ședeți cu noi la un loc, și iată că țara vi se-mbie: așezați-vă-n ea și faceți negoț, agonisiți-vă într-însa moșie”.**

„Uită-te câtă dragoste le arată tatăl unor străini pentru dragostea de copil; vrea să și-i facă binevoitori, de aceea le dă în stăpânire toată țara”¹⁰⁵⁸.

11: **Iar Sichem a zis către tatăl [Dinei] și către frații ei: „Să aflu eu har în ochii voștri, și vă voi da orice-mi veți spune.**

12: **Oricât de mari îi veți hotărî voi prețul și darurile, eu vă voi da orice-mi veți spune, numai dați-mi-o mie pe copila asta de femeie!”**

Prețul și darurile: „Prețul (**mohar**) = un fel de zestre inversă: suma de bani pe care mirele i-o plătea tatălui miresei; darurile = podoabele de preț pe care mirele i le oferea miresei”¹⁰⁵⁹.

13: **Feciorii lui Iacob însă i-au răspuns cu vicleșug lui Sichem, ca și lui Hemor, tatăl său; și au răspuns așa fiindcă el o necinstise pe Dina, sora lor.**

14: **Le-au vorbit Simeon și Levi, frații Dinei, feciorii Liei: „Așa ceva noi nu putem face: s-o dăm pe sora noastră după un bărbat netăiat-împrejur! Așa ceva ar fi pentru noi o mare rușine.**

15: **Într-un singur fel veți avea învoirea noastră și vom locui cu voi: dacă vă veți face asemenea nouă, prin aceea că toți bărbații voștri se vor tăia-mprejur.**

16: **Atunci ne vom da fetele după voi, iar noi ne vom lua femei dintre fetele voastre, și vom locui împreună cu voi și vom fi ca un singur popor.**

17: **Iar dacă nu veți asculta de noi să vă tăiați împrejur, noi ne vom lua fetele și ne ducem”.**

18: **Vorbele acestea au plăcut lui Hemor și lui Sichem, feciorul lui Hemor,**

19: **iar tânărul n-a zăbovit s-o și facă, îndrăgostit cum era de fata lui Iacob. El era și cel mai cu trecere în casa tatălui său.**

20: **Și au venit Hemor și Sichem, feciorul său, la poarta cetății lor, și au început a le grăi locuitorilor cetății, zicând:**

¹⁰⁵⁷ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, LXVII

¹⁰⁵⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LIX, 2

¹⁰⁵⁹ BBVA, p. 59

21: „Oamenii aceștia ne sunt prielnici; să se așeze dar în țara noastră și să facă negoț în ea. Iată că țara-i largă, cât le stă-nainte-le; pe fetele lor să ni le luăm noi de femei, iar pe fetele noastre să le dăm după ei.

22: Numai că oamenii aceștia se învoiesc să locuiască laolaltă cu noi, spre a fi un singur popor; doar dacă și bărbații noștri se vor tăia-mprejur, așa cum sunt ei tăiați împrejur.

23: Oare turmele lor, averile și vitele lor nu vor fi ele ale noastre? Numai să aibă ei învoirea noastră, și vor locui laolaltă cu noi”.

24: Toți cei ce ieșeau pe poarta cetății lor au ascultat de Hemor și de Sichem, feciorul său, și toți au fost tăiați împrejur, toți cei de parte bărbătească.

25: Și a fost că a treia zi, la vremea când aceștia erau în dureri, cei doi feciori ai lui Iacob, Simeon și Levi, frații Dinei, și-au luat fiecare sabia și au intrat fără teamă în cetate și i-au ucis pe toți bărbații.

„Philon interpretează în sens pozitiv violența fraților Dinei: ei sunt discipolii Înțelepciunii care apără Dreptatea (Dina) împotriva răutății (Sichem); cf. *Mut.* 193; *Migr.* 223-224”¹⁰⁶⁰.

26: Prin ascuțișul săbiei i-au trecut și pe Hemor și pe fiul său Sichem, au luat-o pe Dina din casa lui Sichem și s-au dus.

27: Fiii lui Iacob s-au năpustit apoi asupra celor răniți și au jefuit cetatea în care fusese necinstită Dina, sora lor.

28: Le-au luat toate oile, toți boii, toți asinii, tot ce era în cetate și tot ce era în câmp.

29: Toate bogățiile lor, pe toți copiii și pe toate femeile lor le-au dus în robie; și au jefuit tot ce era în cetate și tot ce era prin case.

„Sichimiții sunt pedepsiți pentru că și-au bătut joc de o sfântă fecioară. Pedepsa lor le-a fost mormântul, iar amintirea pedepsei lor ne conduce la mântuire”¹⁰⁶¹. Cei ce nu aduc cinstire Fecioarei vor fi dați morții veșnice! Totuși, această interpretare nu justifică cruzimea fiilor lui Iacob, cu atât mai mult cu cât Sichem a dorit să-și îndrepte greșeala.

30: Atunci Iacob a zis către Simeon și către Levi: „Urât m-ați făcut voi pe mine, ca și cum eu aș fi un rău în ochii locuitorilor acestei țări, ai tuturor, ai Canaaneenilor și ai Ferezeilor. Eu nu sunt decât un om cu oameni puțini, așa că ei se vor ridica împotriva-mi și mă vor ucide și voi fi nimic, eu și casa mea”.

31: Și i-au zis: „Dar ei? să se poarte ei cu sora noastră cum s-ar purta cu o târfă?...”.

Iacob dezaprobă fapta fiilor săi deși, deocamdată, el pare mai degrabă îngrijorat de posibilele urmări ale masacrului, decât indignat de comiterea sa. „În binecuvântarea lui Iacob (cap. 49) este explicată includerea ulterioară a tribului lui Simeon în acela al lui Iuda ca pedeapsă pentru grozăvia făptuită în Sichem. De asemeni, el nu va mai fi amintit nici în binecuvântarea lui Moise (Deuteronom 33, 7)”¹⁰⁶².

CAPITOLUL 35 – Iacob la Betel. Nașterea lui Veniamin. Moartea Rahelei. Moartea lui Isaac.

1: A zis Dumnezeu către Iacob: „Scoală-te și du-te la Betel și locuiește acolo! Acolo fă-I jertfelnic Dumnezeului Care ți S-a arătat când fugeai de la fața lui Esau, fratele tău!”

¹⁰⁶⁰ SEP 1, p. 133

¹⁰⁶¹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 14, 2

¹⁰⁶² GEN, p. 355

2: Iar Iacob a zis către familia sa și către toți cei ce erau cu el: „Scoate-ți din mijlocul vostru dumnezeii cei străini care sunt la voi, curățiți-vă și vă primeniți.

Dumnezeii cei străini: „Nu numai idolii aduși de Rahela (31, 19, 30-35), ci și cei proveniți din alte părți, aflați în posesia și adorația casnicilor lui Iacob. În fapt, ruptura cu politeismul”¹⁰⁶³.

3: Să ne sculăm și să mergem la Betel, că acolo am să-I fac jertfelnic Dumnezeului Care m-a ascultat în ziua necazului și Care a fost cu mine și m-a păzit în calea-n care am umblat!”

4: Iar ei i-au dat lui Iacob toți dumnezeii cei străini, care erau în mâinile lor, și cerceii pe care-i aveau în urechi; și Iacob i-a ascuns sub stejarul de lângă Sichem, și pierduți i-a făcut până-n ziua de astăzi.

Cerceii: „amulete; podoabe cu încărcătură religioasă”¹⁰⁶⁴. *Stejarul:* Septuaginta are *tereblintul*, arbore rășinos din care se extrage terebentina.

După tăierea patimilor, suntem asaltați de nălucirile acestora, prin care caută să prindă iarăși rădăcini în noi. „Știind marele Iacov că acestea, când sunt cugetate și contemplate neîncetat, vatămă și mai mult cugetarea, întipărend cele mai limpezi și mai vădite ale nălucirilor urâte, ascunde zeii străini în Sichem. Iar Sichem înseamnă [și] *luptă*, ceea ce arată osteneala împotriva patimilor”¹⁰⁶⁵.

5: Și a plecat Israel de la Sichem; iar peste orașele dimprejur s-a făcut o frică a lui Dumnezeu și nu i-au urmărit pe fiii lui Iacob.

Această protecție divină e urmarea îngropării idolilor.

6: Și dacă Iacob a sosit la Luz – adică la Betel – care se află-n țara Canaanului, el și toți oamenii pe care-i avea,

7: a zidit acolo un jertfelnic și a numit locul acela El-Bet-El, pentru că acolo i Se arătase Dumnezeu când fugea el de Esau, fratele său.

Dumnezeu ocrotește pe Israel, ca să nu fie urmărit de către băștinași. Ajuns la Betel, Iacov ridică jertfelnic și-l numește *El-Bet-El* (= Dumnezeul lui Betel; Dumnezeul din casa lui Dumnezeu). *I Se arătase:* „În Textul Ebraic, acest verb este la plural, ceea ce în traducere ar fi: *i Se arătaseră Dumnezeu*. Unul din fulgerele Vechiului Testament în intuirea Dumnezeului Treimic”¹⁰⁶⁶.

8: Atunci a murit Debora, doica Rebecăi, și a fost îngropată mai jos de Betel, sub stejarul pe care Iacob l-a numit Stejarul Plângerii.

Debora (= albină), amintită la 24, 59, e numită doar aici. „Femeile israelite își alăptau singure pruncii, numai în cazuri deosebite erau angajate doici, la curtea regelui sau ca semn de cinstire deosebită, de aceea existența unei doici indica o origine nobilă”¹⁰⁶⁷.

9: Aici, în Luz, Dumnezeu i S-a arătat lui Iacob a doua oară după întoarcerea lui din Mesopotamia; și l-a binecuvântat Dumnezeu

10: și i-a zis: „Numele tău e Iacob, dar de acum nu Iacob te vei numi, ci Israel va fi numele tău”.

11: Și i-a mai zis Dumnezeu: „Eu sunt Dumnezeuul tău! Crește și înmulțește-te! Popoare și mulțime de neamuri se vor naște din tine, și regi răsări-vor din coapsa ta.

12: Țara pe care le-am dat-o lui Avraam și lui Isaac ți-o voi da ție; ție și urmașilor tăi de după tine voi da pământul acesta”.

13: Și S-a înălțat Dumnezeu de la el, din locul în care-i grăise.

S-a înălțat: „Aceste cuvinte să nu ne facă să credem că Dumnezeu este cuprins într-un loc, ci ca prin ele să aflăm nespusa iubire de oameni a lui Dumnezeu, să aflăm că harul Duhului,

¹⁰⁶³ BBVA, p. 60

¹⁰⁶⁴ BBVA, p. 60

¹⁰⁶⁵ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, XXXVII

¹⁰⁶⁶ BBVA, p. 60

¹⁰⁶⁷ GEN, p. 356

pogorându-se la slăbiciunea noastră omenească, ne istorisește în așa chip pe toate. Că nu se cuvine să se spună de Dumnezeu că S-a suit și S-a pogorât; dar pentru că dovada cea mai mare a nespusei Sale iubiri de oameni este aceea de a ne da învățătură cu ajutorul unor astfel de cuvinte nepotrivite, de aceea se folosește de cuvintele omenești. Că dacă ne-ar vorbi pe măsura Dumnezeirii Sale, urechea omenească n-ar putea suporta înălțimeacelor spuse¹⁰⁶⁸.

14: Și a așezat Iacob un stâlp pe locul unde-i grăise Dumnezeu, un stâlp de piatră, și a turnat peste el ofrandă, untdelemn a turnat peste el.

15: Iar locul unde-i grăise Dumnezeu l-a numit Iacob cu numele Betel.

„Uită-te că totdeauna dreptul acesta caută, cu numele ce le dă locurilor, să facă nemuritoare binefacerile primite de la Dumnezeu, ca și generațiile viitoare să afle că în locul acela a văzut pe Dumnezeu¹⁰⁶⁹. Betel, „*casa lui Dumnezeu*, este cunoștința alcătuită din multe și felurite vederi și contemplații. Dumnezeu, sălășluindu-Se prin ea în suflet, îl umple de belșugul înțelepciunii¹⁰⁷⁰.

16: Apoi a plecat Iacob din Betel și și-a întins cortul dincolo de turnul Gader. Dar a fost că-n timp ce se apropiau ei de Efrata, Rahela a născut. Iar nașterea i-a fost grea.

Gader și Havrata [pe care Anania a evitat-o] apar doar în *Septuaginta*. *Efrata* (= timp de primăvară; rodnicie) era, inițial, o localitate distinctă, apoi confundată cu Betleemul. După altă opinie, care nu contrazice cele spuse până aici, Efrata era „numele unui ținut la sud de Ierusalim, unde se afla și Betleemul. Deoarece mormântul Rahilei era între hotarele dintre Efraim și Veniamin (I Regi 10, 2), s-a căutat o localitate cu același nume la nord de Ierusalim, în apropiere de Rama. Ulterior, această tradiție a fost abandonată și Efrata a fost identificată cu Betleemul, încă în Glose, astfel a fost mutat și locul mormântului Rahilei (Matei 2, 18)¹⁰⁷¹.

Se apropiau de: „literal: *când mai aveau o bucată de drum până la...* Septuaginta preia ebraicul **kibrach** = *întindere; distanță*, transcriindu-l **havrata**, pe care unele versiuni românești îl redau ca nume propriu¹⁰⁷². Vulgata redă **havrata** prin *verno tempore* (= în timpul primăverii), expresie transferată apoi Efratei, de unde traducerea acesteia și prin *timp de primăvară*, propunere pe care am redat-o și noi cu intenția unei sugestii pascale, deși înțelesul rămâne acela de *rodnicie*.

17: Și-n timp ce ea se chinuia să nască, moașa i-a zis: „Curaaj, că ai încă un fecior!”

„Episod semnificativ, întrucât nașterea lui Veniamin se petrece la Betleem. De unde sensul mesianic, care apare și în Targum Io.: *dincolo de Turnul turmei, de unde trebuie să se arate Regele Mesia la sfârșitul zilelor*¹⁰⁷³.

18: Și a fost că-n timp ce-și dădea sufletul – că trăgea să moară – ea i-a pus copilului numele Ben-Oni, adică Fiul-Durerii-Mele; dar tatăl său l-a numit Veniamin.

„**Binyamin** = *Fiul-Dreptei* (fiul din latura privilegiată, din locul de cinste)¹⁰⁷⁴. „Philon interpretează numele fiului Rahelei ca *fiu al zilelor* (ebr. **ben-yamin**). Cf. *Somn*. II, 36; *Mut*. 92¹⁰⁷⁵. Alte propuneri: *Veniamin* „ebr. **bin-iamin** interpretat ca *fiu al norocului, al fericirii*, în ultima vreme însă interpretat ca *locuitor al sudului*; după unii comentatori, acest trib ar fi locuit inițial în deșertul Negeb, după alții ar fi reprezentat o ramură de sud a tribului lui Iosif [socotim că aici ar trebui să apară Iuda, mai cu seamă că Iosif nu e un trib distinct, el fiind moștenit de Efraim și Manase]¹⁰⁷⁶.

¹⁰⁶⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LX, 2

¹⁰⁶⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LX, 2

¹⁰⁷⁰ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice*, 178

¹⁰⁷¹ GEN, p. 356

¹⁰⁷² BBVA, p. 61

¹⁰⁷³ SEP 1, p. 135

¹⁰⁷⁴ BBVA, p. 61

¹⁰⁷⁵ SEP 1, p. 135

¹⁰⁷⁶ GEN, p. 356

19: Iar dacă a murit, Rahela a fost îngropată în apropiere de calea ce duce la Efrata (adică la Betleem);

„Efrata: localitate la început distinctă de Betleem, apoi confundată cu acesta prin faptul că un grup de efrateni s-a strămutat în Betleem. Nu departe de Rama. Nume legat de acela al Rahelei (vezi Matei 2, 16-18)”¹⁰⁷⁷.

20: Iacob a ridicat pe mormântul ei un stâlp de piatră; acesta este Stâlpul Mormântului Rahelei, [în ființă] până-n ziua de astăzi.

Rahila a fost îngropată lângă *Betleem* (= casa pâinii). Ea numise pe cel de-al doilea născut al său *Ben-Oni* (= fiul durerii mele), dar Iacov l-a numit *Veniamin* (= fiul dreptei mele; fiul celei fericite).

21: Și a fost că-n timp ce Israel locuia în țara aceea, a intrat Ruben și s-a culcat cu Bilha, țiitoarea tatălui său; iar Israel a aflat și tare rău i-a părut.

În țara aceea: „dincolo de turnul Gader (vezi v. 16). Unele versiuni ale Septuagintei o menționează drept Migdal-Eder = Turnul Cirezilor”¹⁰⁷⁸. Lângă *Migdal-Eder* (= turnul turmelor), Ruben săvârșește (un fel de, ceva apropiat de) incest cu Bilha. „În urma acestei fapte, Ruben își pierde dreptul la binecuvântarea lui Iacob. De altfel, tribul lui Ruben va dispărea timpuriu din istoria israeliților și nu este amintit nici de inscripțiile moabite”¹⁰⁷⁹. „La evrei, episodul relatat în acest verset nu trebuia tradus în limba vernaculară, fiind compromițător. Targum Io. Îndulcește lucrurile, afirmând că Ruben n-a făcut decât să răscolească așternutul ibovnicei tatălui său”¹⁰⁸⁰.

22: Fiii lui Iacob au fost doisprezece.

23: Fiii Liei: Ruben, întâi-născutul lui Iacob; Simeon, Levi, Iuda, Isahar și Zabulon;

24: fiii Rahelei: Iosif și Veniamin;

25: fiii Bilhăi, roaba Rahelei: Dan și Neftali;

26: și fiii Zilpei, roaba Liei: Gad și Așer. Aceștia sunt fiii lui Iacob, care i s-au născut în Mesopotamia.

Veniamin nu s-a născut în Mesopotamia, dar e posibil ca Rahila să fi fost însărcinată înaintea plecării către Canaan. Numărul triburilor lui Israel va fi de 12, ca și cel al Apostolilor; la timpul potrivit, vom reveni cu precizări.

27: Apoi a venit Iacob la Isaac, tatăl său, în Mamvri, la Chiriat-Arba – adică Hebron – în țara Canaanului, unde locuiseră Avraam și Isaac.

28: Iar zilele pe care le-a trăit Isaac au fost o sută optzeci de ani;

29: și, slăbind, a murit și li s-a adăugat strămoșilor săi, bătrân și încărcat de zile; și l-au îngropat Esau și Iacob, feciorii săi.

„Gândește-te cât era de bătrân Isaac acum, după trecerea atâtor ani, dacă, atunci când Iacov i-a furat binecuvântarea, ochii lui erau slăbiți, că nu și-a putut da seama de înșelăciune”¹⁰⁸¹.

CAPITOLUL 36 – Femeile și urmașii lui Esau în Canaan și Seir. Regii și căpeteniile Edomului.

1: Iar urmașii lui Esau – adică Edom – aceștia sunt:

„Capitolul prezintă toate ramificațiile neamului lui Esau după o strictă delimitare a teritoriilor”¹⁰⁸².

¹⁰⁷⁷ BBVA, p. 61

¹⁰⁷⁸ BBVA, p. 61

¹⁰⁷⁹ GEN, p. 356

¹⁰⁸⁰ SEP 1, pp. 135-136

¹⁰⁸¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LX, 2

¹⁰⁸² SEP 1, p. 136

2: Esau și-a luat femei dintre fetele Canaaneenilor: pe Ada, fata lui Elon Heveul, și pe Oholibama, fata lui Ana, fiul lui Țibon Heveul,

3: și pe Basemata, fata lui Ismael și sora lui Nebaiot.

Ada (= podoabă; frumusețe; plăcere) e numită Basemata la 26, 34; ea e fiica lui *Elon* (= stejar) Heteul (aici, Heveul). *Olibama* (= locul cortului înalt) pare a fi Iudita de la 26, 34. Aici, însă, se spune că e fiica lui *Ana* (= binecuvântare), fiul lui *Țibon* (= hienă; tâlhar) *Heveul* (= cel viu; pădurean); despre Iudit s-a spus că era fiica lui Beerî Heteul. În plus, după textul ebraic, Ana este fiica (*bat*), nu fiul lui Țibon. *Basemata* (= cea binemirositoare) e numită Mahalat la 28, 9.

4: Ada i l-a născut lui Esau pe Elifaz; Basemata i l-a născut pe Raguel,

5: iar Oholibama i-a născut pe Ieuș, pe Ialam și pe Core. Aceștia sunt fiii lui Esau, care i s-au născut în țara Canaanului.

Fiii lui Esau: *Elifaz* (= Dumnezeu este aur curat), *Raguel* (= prieten al lui Dumnezeu), *Ieuș* (= Dumnezeu vine în ajutor), *Ialam* (= ascuns de Dumnezeu) și *Core* (= pleșuv).

6: Esau și-a luat apoi femeile, fiii, fiicele, toți oamenii săi de casă, toate averile, toate vitele, tot ce era al lui și tot ce agonisise el în țara Canaanului, și a plecat din Canaan, cât mai departe de Iacob, fratele său,

7: fiindcă averile lor erau prea multe pentru ca ei să mai viețuiască la un loc, iar pământul pribegiei lor nu-i mai încăpea din pricina turmelor lor, care erau multe.

8: Esau a locuit astfel în muntele Seir. Esau, adică Edom.

Din nou, averile sunt pricina despărțirii fraților; în cazul de față, însă, vor fi cântărit și resentimentele mai vechi nutrite de Esau.

9: Iată-i acum și pe urmașii ce i s-au născut lui Esau, părintele Edomiților, în muntele Seir.

10: Numele fiilor lui Esau sunt acestea: Elifaz, fiul Adei, femeia lui Esau, și Raguel, fiul Basematei, femeia lui Esau.

11: Lui Elifaz i s-au născut feciori: Teman, Omar, Țefo, Gatam și Chenaz.

Chenaz, „eponim al cheniților, integrați ulterior tribului lui Iuda”¹⁰⁸³.

12: Timna a fost o țiitoare a lui Elifaz, fiul lui Esau, și i l-a născut lui Elifaz pe Amalec.

Fiii lui Elifaz: *Teman* (= ținut sudic), *Omar* (= vorbitor), *Țefo* (= comoară ascunsă), *Gatam* (= cel ce strigă tare) și *Chenaz* (= vânător). *Timna* (= proprietate) a născut pe *Amalec* (= războinic). Amalec e „strămoșul Amaleciților, trib nomad din sudul Canaanului și peninsula Sinai (Ieșirea 17, 8-16)”¹⁰⁸⁴.

13: Iată-i acum pe feciorii lui Raguel: Nahat și Zerah, Șama și Miza. Aceștia sunt copiii din Basemata, femeia lui Esau.

Fiii lui Raguel: *Nahat* (= liniște), *Zerah* (= strălucirea luminii), *Șama* (= Dumnezeu a ascultat) și *Miza* (= teamă).

14: Și iată care-au fost feciorii Oholibamei, fiica lui Ana al lui Țibon, femeia lui Esau: ea i-a născut lui Esau pe Ieuș, pe Ialam și pe Core.

Aceștia au mai fost numiți la versetul 5.

15: Iată și căpeteniile fiilor lui Esau: feciorii lui Elifaz, întâi-născutul lui Esau, sunt: căpetenia Teman, căpetenia Omar, căpetenia Țefo, căpetenia Chenaz,

16: căpetenia Core, căpetenia Gatam și căpetenia Amalec. Acestea sunt căpeteniile lui Elifaz în țara Edomului; aceștia sunt copiii din Ada.

Aceștia au fost deja numiți la versetele 11-12.

¹⁰⁸³ GEN, p. 357

¹⁰⁸⁴ BBVA, p. 62

17: Iată-i pe fiii lui Raguel, fiul lui Esau: căpetenia Nahat, căpetenia Zerah, căpetenia Şama și căpetenia Miza. Acestea sunt căpeteniile lui Raguel din țara Edomului; aceștia sunt fiii din Basemata, femeia lui Esau.

Sunt aceleași nume de la versetul 13.

18: Iată-i și pe fiii Oholibamei, femeia lui Esau: căpetenia Ieuş, căpetenia İalam și căpetenia Core. Acestea sunt căpeteniile din Oholibama, fata lui Ana și femeia lui Esau.

Aceștia au mai fost numiți la versetele 5 și 14.

19: Aceștia sunt fiii lui Esau și acestea sunt căpeteniile lor. Acesta este Edom.

„Edomiții, descendenții lui Esau. Edomul se întindea de la Wadi Zered până la Golful Aqaba, cam 160 km. Zonă muntoasă cu puține locuri cultivabile. Avea drept capitală Sela, așezată pe un podiș lângă Petra. Urmașii lui Esau i-au găsit acolo pe chorrei, pe care i-au cucerit și asimilat. La ieșirea din Egipt, edomiții nu-i vor lăsa pe evrei să le traverseze țara (Numerii 20, 14-21). David a cucerit ținutul Edomului; politica de exterminare a populației edomite a continuat sub Solomon. În timpul regelui Iosafat (870-848) o coaliție formată din edomiți, moabiți și amoniți s-a format împotriva regatului lui Iuda, coaliție care a eșuat. După Hipolit (*De Christo et Antichristo*) aceste trei popoare vor fi singurele sprijinitoare ale Antihristului, la sfârșitul timpurilor. Să mai amintim că familia Irozilor era de origine edomită”¹⁰⁸⁵.

În continuare, versetele 20-30, se trece la căpeteniile Horeiților:

20: Iată-i pe fiii lui Seir Horeeanul, locuitorii țării: Lotan, Şobal, Țibeon și Ana;

Locuitorii țării: „populația horeeană care locuise în muntele Seir înainte ca Edomiții să-l fi invadat”¹⁰⁸⁶.

21: Dişon, Eţer și Dişan. Acestea sunt căpeteniile Horeilor, fiii lui Seir, în țara Edomului.

Fiii lui Seir, căpeteniile (șefi de trib) Horeilor: *Lotan* (= cel care ascunde), *Şobal* (= cel ce se vopsește), *Ana* (= cel care ascultă), *Dişon* (= săritor), *Eţer* (= ajutor) și *Dişan* (= cel gras).

22: Fiii lui Lotan sunt: Hori și Homan, iar sora lui Lotan a fost Timna.

Fiii lui Lotan: *Hori* (= locuitor al peșterilor) și *Heman* (= credincios). *Timna* (= parte; proprietate) era sora lui Lotan.

23: Iată-i pe fiii lui Şobal: Alvan, Manahat, Ebal, Şefo și Onam.

Fiii lui Şobal: *Alvan* (= înalt), *Manahat* (= loc de odihnă), *Ebal* (= neroditor), *Şefo* (= pleșuv) și *Onam* (= cel puternic).

24: Și iată-i pe fiii lui Țibeon: Aia și Ana. Acesta este acel Ana care a găsit izvoarele de apă caldă în pustie, când păștea asinii lui Țibeon, tatăl său.

Fiii lui Țibeon: *Aia* (= șoim) și *Ana* (= binecuvântare). *Apă caldă*, gr. **των Ιαμν**: „semnificația acestui cuvânt a provocat numeroase discuții, începând chiar cu interpreții ebraici. Astfel, s-au propus următoarele variante: *maria*, *aquae calidae* – ar fi descoperit izvoare de apă în general sau izvoare termale; *onagri* (asini sălbatici) – ar fi fost primul care a încrucișat măgari sălbatici cu asini obișnuiți și ar fi obținut astfel exemplare foarte iuți”¹⁰⁸⁷. Biblia 1688, neînțelegând termenul grec, redă: *au aflat pre iamin în pustie*.

25: Și iată-i pe fiii lui Ana: Dişon și Oholibama, fata lui Ana.

Oholibama se va fi numărat printre căpetenii, altfel femeile apar rar menționate în genealogiile vechilor orientali. Aceeași observația și pentru Timna, la versetul 22.

26: Iată-i acum pe fiii lui Dişon: Hemdan, Eşban, Itran și Cheran.

Fiii lui Dişon: *Hemdan* (= plăcut), *Eşban* (= focul fiului), *Itran* (= belșug) și *Cheran* (= broască țestoasă).

27: Iată-i pe fiii lui Eţer: Bilhan, Zaavan și Acan.

Fiii lui Eţer: *Bilhan* (= plăpând), *Zaavan* (= neliniștit) și *Acan* (= înșelător).

¹⁰⁸⁵ SEP 1, pp. 136-137

¹⁰⁸⁶ BBVA, p. 62

¹⁰⁸⁷ GEN, p. 357

28: **Și iată-i pe fiii lui Dișan: Uț și Aran.**

Fiii lui Dișan: *Aran* (= zvelt) și *Uț* (= sfat). Uț se numea și un „ținut la sud-est de Palestina, locuit inițial de aramei, ulterior de diferite alte populații”¹⁰⁸⁸.

29: **Iată acum căpeteniile Horeilor: căpetenia Lotan, căpetenia Șobal, căpetenia Tibeon, căpetenia Ana,**

30: **căpetenia Dișon, căpetenia Ețer, căpetenia Dișan. Acestea sunt căpeteniile Horeilor, după clanurile lor, în țara Edomului.**

Se repetă căpeteniile horeite, după care se trece la regii Edomului.

31: **Iată-i și pe regii care au domnit în Edom înainte ca vreun rege să domnească în Israel:**

„Adică înainte de Saul. Monarhia edomită nu era dinastică; fiecare rege își exercita puterea din propria sa capitală”¹⁰⁸⁹. Aici pare a fi și o intervenție post-mozaică, de vreme ce monarhia în Israel nu e doar anticipată, ci privită ca fiind una înfăptuită. Dar, „înțelesul poate fi și înainte ca un rege israelit să domnească în Edom și nu așa cum au interpretat traducătorii greci”¹⁰⁹⁰.

32: **În Edom a domnit Bela, fiul lui Beor; iar cetatea lui se numea Dinhaba,**

Primul rege a fost *Bela* (= convingător; sfășietor), fiul lui *Beor* (= flacăără), în cetatea *Dinhaba* (= darul judecării).

33: **Bela a murit, iar în locul său a domnit Iobab, fiul lui Zerah din Boțra.**

Iobab (= jubilar) era fiul lui *Zerah* (= zgomot mare) din *Boțra* (= ocol; staul; loc inaccesibil).

34: **Iobab a murit, iar în locul său a domnit Hușam, din țara Temaniților.**

A urmat *Hușam* (= grabă) din *Teman* (= ținut sudic).

35: **Hușam a murit, iar în locul său a domnit Hadad, feciorul lui Bedad, care i-a bătut pe Madianiți în câmpul Moab; numele cetății sale era Avit.**

Urmează *Hadad* (= tăios), fiul lui *Bedad* (= despărțire), din cetatea *Avit* (= ruine), învingătorul nomazilor madianiți. Madianiții, „ca populație nomadă, intrau uneori în căutare de pășuni pentru vitele lor în ținuturile cultivate, având astfel conflicte cu locuitorii acestor ținuturi, [precum] cel amintit aici”¹⁰⁹¹. *Hadad* era „numele unor regi edomiți, dar și al unei divinități vest-semitice a vegetației, revelată în furtună și tunet și pusă în legătură cu imaginea taurului”¹⁰⁹².

36: **Hadad a murit, iar în locul său a domnit Samla, din Masreca.**

Urmează *Samla* (= haină) din *Masreca* (= dealul viilor).

37: **Samla a murit, iar în locul său a domnit Șaul, din Rehobotul de lângă râu.**

Urmează *Șaul* (= cel dorit) din *Rehobot* (= locuri largi).

38: **Șaul a murit, iar în locul său a domnit Baal-Hanan, fiul lui Acbor.**

Urmează *Baal-Hanan* (= Domnul îndurării), fiul lui *Acbor* (= surâs).

39: **Baal-Hanan, fiul lui Acbor, a murit, iar în locul său a domnit Hadar, fiul lui Varad; numele cetății lui era Pau, iar numele femeii sale era Mehetabel, fiica lui Matred, fiul lui Mezahab.**

Șirul regilor edomiți e încheiat de *Hadar* (= tăios), fiul lui *Varad* (apare doar în *Septuaginta*), din cetatea *Pau* (= behăit); femeia sa era *Mehetabel* (= binefăcător e Dumnezeu), fiica lui *Matred* (= îmbrâncire), fiul (în textul ebraic, *fica*) lui *Mezahab* (= apă aurită).

40: **Și iată numele căpeteniilor din Esau, după clanurile lor, după locurile lor, după țările și națiile lor: căpetenia Timna, căpetenia Halva, căpetenia Ietet,**

41: **căpetenia Oholibama, căpetenia Ela, căpetenia Pinon,**

¹⁰⁸⁸ GEN, p. 357

¹⁰⁸⁹ BBVA, p. 62

¹⁰⁹⁰ GEN, p. 357

¹⁰⁹¹ GEN, p. 357

¹⁰⁹² GEN, p. 357

42: căpetenia Chenaz, căpetenia Teman, căpetenia Mibțar;

43: căpetenia Magdiel, căpetenia Iram. Acestea sunt căpeteniile lui Edom, după așezările lor în țara pe care o aveau în stăpânire. Acesta-i Esau, părințele Edomiților.

Căpeteniile din Edom: *Timna* (= parte), *Alvan* (= înalt), *Ietet* (= cui), *Olibama* (= cortul înălțimii), *Ela* (= tărie), *Pinon* (= perlă), *Chenaz* (= vânător), *Teman* (= ținut sudic), *Mițbar* (= întărire), *Magdiel* (= slava lui Dumnezeu) și *Iram* (= oraș).

CAPITOLUL 37 – Iosif și frații săi.

„Ultima parte a Facerii se ocupă de soarta lui Iosif, fiul lui Israel care va ajunge mâna dreaptă a lui Faraon. Personajul i-a interesat și pe autorii antici, care i-au consacrat lucrări de sine stătătoare. Ajunge să menționăm biografia lui Philon, *De Iosepho*, care face din fiul cel mai mic [de fapt, penultim – n. n.] al lui Iacob figura prin excelență a omului politic (conotație mai degrabă negativă); și romanul mistic *Iosif și Aseneth* [...]. Mențiuni despre el apar în *Testamentul celor XII patriarhi* (*Test. lui Zabulon* 8, 4; *Test. lui Simeon* 4, 4): este considerat un simbol al *cumpătării*, în opoziție cu frații lui, care sunt atinși de un viciu sau altul. Philon îi atribuie și calități lui Iosif, considerându-l un *vizionar* și un practicant al pocăinței (*μετανοία*), concept philonian fundamental. În tradiția creștină a primelor secole Iosif nu este un personaj reprezentativ: Origen îl consideră o figură a lui Hristos, datorită umilirii în Egipt (*Hom. Gen.* V, 7); la fel și Ioan Gură de Aur (*Hom. Gen.* LXI, PG 54, 528). În literatura edificatoare, monastică, Iosif încarnează cumpătarea și generozitatea”¹⁰⁹³.

1: Iacob a locuit în țara unde trăise ca străin părintele său, în țara Canaanului.

2: Iată istoria urmașilor lui Iacob. Iosif era de șaptesprezece ani – deci foarte tânăr – când păștea oile împreună cu frații săi, cu feciorii Bilhăi și cu feciorii Zilpei, femeile tatălui său; iar el, Iosif, aducea la cunoștința lui Israel, tatăl lor, ceea ce se vorbea rău despre ei.

„*El fiind foarte tânăr*: Philon consideră că este vorba de spiritul *tânăr* al lui Iosif și prezintă nașterea acestuia într-un mod peiorativ, ca o decădere a lui Iosif, ascetul, în lumea sensibilă. ♦ [ceea ce se vorbea rău despre ei, în SEP 1:] *bârfe răutăcioase*: text ambiguu. Nu se poate spune dacă Iosif își pâra frații pentru vorbele lor răutăcioase despre Iacob sau dacă îi aducea la cunoștință tatălui său bârfe pe seama fraților”¹⁰⁹⁴.

„*Uită-te la minunatul acesta profet, la Moise!* Ne fâgăduiește să ne istorisească genealogia lui Iacov, dar trece îndată la istoria fiului său, la Iosif. [...] Nu ne mai istorisește, cum era firesc, de cei născuți din el și de fiii acelora, așa cum făcuse cu Esau, ci trece îndată la Iosif, la fiul cel tânăr”¹⁰⁹⁵. Ni se arată și numărul anilor lui Iosif, „pentru ca să afli că tinerețea nu este o piedică în calea virtuții”¹⁰⁹⁶.

3: Israel îl iubea pe Iosif mai mult decât pe toți ceilalți fii ai săi, pentru că el era copilul bătrânețelor sale, și-i făcuse o tunică scumpă, cu mâneci lungi.

Tunică scumpă, cu mâneci lungi: „tunică princiară, după moda curților orientale; mânecile lungi făceau haina incomodă pentru lucru”¹⁰⁹⁷. SEP 1, ca și Biblia 1914 are *haină „pestriță”* (*ποικίλος*): termen cheie pentru interpretarea lui Philon. Textul Masoretic are *haină cu mâneci lungi*. *Ποικίλος* poate însemna două lucruri: *de culori diferite* sau *cu broderii*. Ideea rămâne aceeași. Adjectivul este amplu comentat, în sens alegoric, de Philon, care vede în el simbolul prin excelență al omului politic, versatil, cu mai multe fețe, instabil (*Ios. 32; Somn. I,*

¹⁰⁹³ SEP 1, p. 138

¹⁰⁹⁴ SEP 1, p. 138

¹⁰⁹⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXI, 1

¹⁰⁹⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXI, 1

¹⁰⁹⁷ BBVA, p. 63

219-300). Clement Alexandrinul asimilează tunică lui Iosif diversității, politropiei cunoștințelor omenești. Pentru Origen, haina cu care Iacob îl înveșmântează pe Iosif prefigurează veșmântul brodat cu care Domnul își înveșmântează Biserica, veșmânt alcătuit din toate părțile Scripturii (*Hom. Ez. VI, 9*)¹⁰⁹⁸.

„Într-adevăr, par mai doriți copiii născuți la bătrânețe și atrag mai mult dragostea părintească. Dar ca să cunoaștem că nu numai aceasta a fost pricina care l-a făcut pe Iacov să-l prefere pe Iosif celorlalți copii, Dumnezeuiasca Scriptură ne arată că după el i s-a mai născut alt fiu; dacă dragostea ar fi urmat rânduiala firească, ar fi trebuit ca acesta să fie iubit mai mult”¹⁰⁹⁹. Pentru haina lui Iosif, Biblia 1914 are *haină pestriță*. Culorile felurite arătau împletirea plină de frumusețe a virtuților lui Iosif. „Iacov a făcut lui Iosif haină pestriță. Iar Domnul dăruiește celui blând cunoștința adevărului”¹¹⁰⁰.

4: Frații lui, văzând că tatăl lor îi iubea mai mult decât pe toți ceilalți fii ai săi, au fost cuprinși de ură și nu-i puteau vorbi cu prietenie.

„Pentru că îi stăpânea invidia, iar ura le creștea în fiecare zi, ajunseseră ca niște robi, fiind tiranizați de patimă; de aceea se purtau cu viclenie și nu puteau grăi cu el nimic de pace”¹¹⁰¹.

5: Iosif a visat un vis și l-a povestit fraților săi,

„Visele, care ocupă un loc important în povestirea despre Iosif, nu mai sunt apariții divine ca în 20, 3; 28, 12 ss.; 31, 11, ci au caracter premonitoriu”¹¹⁰².

6: zicându-le: „Ascultați visul pe care l-am visat:

7: Se făcea că noi legam snopi în țarină; și iată că snopul meu s-a sculat și stătea drept, și iată că snopii voștri s-au strâns roată și i se închinău snopului meu”.

„E vorba de un vis profetic. Istoria lui Iosif – de altfel, celebră – este, în fapt, istoria iconomiei lui Dumnezeu. Evident sau nu, El este Cel ce conduce *întâmplările* oamenilor; chiar când aceștia I se împotrivesc, ei au devenit, fără s-o știe, instrumente ale planului divin”¹¹⁰³.

8: Iar frații săi i-au zis: „Nu cumva ai să domnești tu peste noi ca un rege și-ai să ne stăpânești ca un stăpân?”... Și l-au urât încă și mai mult, din pricina viselor lui și din pricina spuselor lui.

9: Și el a mai visat un alt vis și l-a povestit tatălui său și fraților săi, zicând: „Iată, am visat și un alt vis: Soarele și luna și unsprezece stele mi se închinău mie”.

10: A povestit tatălui său și fraților săi, iar tatăl său l-a certat și i-a zis: „Cenșeamă visul acesta pe care l-ai visat? Nu cumva eu și mama ta și frații tăi vom veni și ne vom închina ție până la pământ?”...

Mama ta: mama lui Iosif, Rahela, murise deja (35, 19), așa că referirea poate fi la Lia, sora aceleia și, într-un fel, *mamă* tuturor celor doisprezece patriarhi.

11: Frații lui îl invidiau, dar tatăl său punea la inimă spusele.

„Cf. Fapte 7, 9: *Patriarhii, plini de invidie, pe Iosif l-au vândut*. Origen folosește exemplul răutății fraților lui Iosif pentru a arăta că Dumnezeu se folosește de răutatea oamenilor în ansamblul iconomiei Sale divine (dacă frații nu l-ar fi vândut, toată familia ar fi murit de foame; Iosif însuși își va înțelege destinul în felul acesta). Cf. Origen, *Hom. Num. XIV, 2*”¹¹⁰⁴.

„Tatăl a certat pe copil, pentru că știa ura ce se născuse în frații lui. A talmăcit și el visul și a păstrat cuvântul, pentru că se gândea că de la Dumnezeu s-a făcut descoperirea asta”¹¹⁰⁵.

12: Acum, frații săi plecaseră să pască oile tatălui lor la Sichem,

¹⁰⁹⁸ SEP 1, p. 139

¹⁰⁹⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXI, 1

¹¹⁰⁰ Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, 199

¹¹⁰¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXI, 1

¹¹⁰² GEN, p. 358

¹¹⁰³ BBVA, p. 63

¹¹⁰⁴ SEP 1, p. 139

¹¹⁰⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXI, 2

13: și Israel i-a zis lui Iosif: „Frații tăi, nu pasc ei oile la Sichem? Vino să te trimit la ei”. Iar el a zis: „Iată-mă!”

14: Și i-a zis Israel: „Du-te și vezi dacă frații tăi sunt sănătoși, ce fac oile, și să-mi aduci vești!” Și l-a trimis din valea Hebronului, iar el s-a dus la Sichem.

15: În timp ce el rătăcea pe câmp, a dat peste el un om; și omul l-a întrebat: „Ce cauți?”

„Un om: exegeza iudaică îl asimilează pe acest om arhanghelului Gabriel, apropiind pasajul de Daniel 9, 21”¹¹⁰⁶.

16: Iar el a zis: „Pe frații mei îi caut. Spune-mi, te rog, unde pasc ei oile?”

17: Omul i-a zis: „Au plecat de aici, căci i-am auzit spunând: Să mergem la Dotan!” Și s-a dus Iosif după frații săi, și i-a găsit la Dotan.

Dotan sau *Dotain* (= fântâni) era o cetate aflată în apropiere de Sichem. „Dar Dotain se tălmăcește [și] *părăsire destulă*. Prin aceasta îl învață pe cel ce rătăcește încă, prin alipirea la cele ce țin de trup, că nu se poate ajunge altfel la desăvârșire decât părăsind îndeajuns dragostea pentru rudeniile după trup”¹¹⁰⁷.

18: Ei însă l-au văzut de departe și, înainte ca el să li se apropie, au uneltit să-l omoare,

19: zicând fiecare către fratele său: „Uite că vine visătorul acela de vise!

„*Cel cu visele*, sens peiorativ, *visătorul*. Termenul grec apare aici pentru prima dată: *ευνπιουστής*. Philon interpretează negativ, echivalând termenul cu *ονειρόπληξ*, *tulburat de vise* (Ios. 12) și *ονειροπόλος*, *tălmaci de vise* (Somn. II, 42). În Textul Masoretic sensul este pozitiv, Iosif fiind pur și simplu un maestru în descifrarea viselor (*meșter la vise*, literal: *stăpânul viselor*). Termenul folosit de Septuaginta va fi folosit ulterior în literatura creștină pentru a-i desemna pe călugării *vizionari* în sens peiorativ (cf. Grigorie al Nyseyi, *De virginitate* 23, 3)”¹¹⁰⁸.

20: Haideți dar acum să-l omorâm, să-l aruncăm într-o fântână și să spunem că l-a mâncat o fiară sălbatică; și-om vedea noi ce se va alege de visele lui!”...

Fântână, cum se va vedea mai jos, e echivalat, de regulă, cu *groapă*. „De fapt, este vorba tot de un rezervor săpat în pământ unde se adună apa unui izvor și în care se coboară pe trepte săpate într-una din laturi. Este vorba de o cisternă părăsită, fără apă, cum se spune în v. 24. Frații i-au blocat doar ieșirea cu un capac”¹¹⁰⁹.

Iosif e tip al lui Hristos. „După cum Iosif s-a dus la frații săi ca să-i cerceteze, iar ei n-au ținut seama că le e frate, nu s-au uitat nici la pricina pentru care a venit, ci mai întâi s-au sfătuit să-lucidă, dar mai pe urmă l-au vândut barbarilor, tot așa și Stăpânul nostru, mergând pe urmele iubirii Sale de oameni, a venit să cerceteze neamul omenesc; a luat trupul nostru, primind să fie fratele nostru; și așa a venit. [...] Dar iudeii cei nerecunoscători au căutat săucidă pe doctorul trupurilor și al sufletelor, pe Cel ce a făcut nenumărate minuni în fiecare zi; și-au adus la împlinire ucigașul lor gând și au răstignit pe Cel ce a primit să ia chip de rob pentru mântuirea noastră”¹¹¹⁰.

21: Ruben însă a auzit și l-a scos din mâinile lor și a zis: „Să nu-i ridicăm viața!”

22: Și le-a zis Ruben: „Nu vărsați sânge! Aruncați-l în fântâna aceea din pustie, dar mâna să n-o ridicați asupra-i!” Aceasta, ca să-l scape din mâna lor și să i-l trimită tatălui său.

23: Și a fost că de-ndată ce Iosif a sosit la frații săi, aceștia l-au despuiat pe Iosif de tunica scumpă, cu mâneci lungi, care era pe el,

24: și l-au luat și l-au aruncat în fântână; dar fântâna era goală, n-avea apă.

¹¹⁰⁶ SEP 1, p. 139

¹¹⁰⁷ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, XLIV

¹¹⁰⁸ SEP 1, p. 140

¹¹⁰⁹ SEP 1, p. 140

¹¹¹⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXI, 3

„Interpretare alegorică a *cisternei fără apă* la Clement Alexandrinul (*Stromate* V, 23, 2-9); Didim, *In Zacchariam* III, 161-165. Rezervorul fără apă este un simbol al Hadesului păcătoșilor”¹¹¹¹.

În *Biblia* 1688 și cea din 1914 (ca și în SEP 1) e *groapă* în loc de *puț* sau *fântână*, după Septuaginta. „În dumnezeieștile Scripturi nu găsim spus în sens bun cuvântul *groapă*, după cum nici cuvântul *fântână* nu-l găsim spus în sens rău”¹¹¹². Frații lui Iosif probează că împătimitul ar dori să-l dezbrace și pe cel drept de haina virtuților și să-l lipsească de Lumina cunoștinței și de Apa vieții.

25: Apoi s-au așezat să mănânce. Și dacă și-au ridicat privirea, iată că o caravană de Ismaeliți venea de la Galaad, avându-și ei cămilele încărcate cu tămâie și balsam și smirnă, pe care mergeau să le descarce în Egipt.

Caravana ducea către Egipt tămâie, balsam și smirnă; acestea amintesc în parte de darurile oferite Pruncului Iisus de către Magi (Matei 2, 11). Aromatele provin din diverse rășini și sunt cel mai adesea folosite în cultul religios. Aici, textul vorbește despre Ismaeliți care pogorau spre Egipt. *Galaad*, „cf. 31, 21: ținutul era cunoscut și prin prelucrarea anumitor plante, din care se făcea balsam”¹¹¹³.

26: A zis atunci Iuda către frații săi: „Ce câștigăm noi dacă ne vom ucide fratele și-i vom ascunde sângele?”

27: Haidem să-l vindem acestor Ismaeliți, așa încât mâna noastră să nu fie asupra-i; că e fratele nostru și carnea noastră”. Iar frații săi l-au ascultat.

28: Și au trecut niște oameni madianiți, negustori, și l-au tras pe Iosif și l-au scos afară din fântână. Și l-au vândut pe Iosif cu douăzeci de arginți Ismaeliților, care l-au dus pe Iosif în Egipt.

„Madianiți (oameni din Madian): trib nomad, în descendența lui Avraam (vezi 25, 2). Amănunt rezultat din întâlnirea a două tradiții. Se pare că Madianiții au mers mai departe împreună cu Ismaeliții, de vreme ce ei l-au vândut pe Iosif lui Putifar (vezi v. 36)”¹¹¹⁴. „Vânzarea lui Iosif trimite la vânzarea lui Iisus de către Iuda”¹¹¹⁵.

29: Dar dacă Ruben s-a întors la fântână și nu l-a văzut pe Iosif în groapă, și-a sfâșiat hainele

„Sfâșierea hainelor de durere este simbolul inimii sfâșiate”¹¹¹⁶.

30: și, întorcându-se spre frații săi, a zis: „Băiatul nu mai este! Iar eu, încotro s-o apuc eu acum?”...

31: Atunci ei au luat tunica lui Iosif, au înjunghiat un ied și au muiat tunica în sânge;

„Frumusețea tinerească a lui Iosif, tentativa de a-l ucide, ieșirea lui din groapă după trei zile și, ulterior, aprovizionarea cu pâine în vreme de secetă sunt elemente care îl pun în legătură cu mitul lui Tammuz, interpretare întărită și de jertfa iedului”¹¹¹⁷. Sau, pentru noi: „Haina lui Iosif mănjită nu cu sângele său, ci cu al unui ied, prefigurează imperfect patimile lui Iisus, după Ioan Gură de Aur (*Hom. Gen. LXI, ad loc.*)”¹¹¹⁸. Faptul că personaje din alte religii se apropie, prin amănunte, de Hristos, explică într-o măsură primirea învățaturii Sale de către neamuri, biografia Sa fiind una oarecum familiară acestora, pe baza propriilor mituri mai vechi.

32: și au trimis tunica cea scumpă, cu mâneci lungi, și au adus-o tatălui lor, spunând: „Uite ce-am găsit!, vezi dacă este tunica fiului tău, ori ba!”

¹¹¹¹ SEP 1, p. 140

¹¹¹² Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, II, 8

¹¹¹³ GEN, p. 358

¹¹¹⁴ BBVA, p. 63

¹¹¹⁵ SEP 1, p. 140

¹¹¹⁶ GEN, p. 358

¹¹¹⁷ GEN, p. 358

¹¹¹⁸ SEP 1, p. 140

„Întreaga replică vădește mai mult decât ironie: o răutate sadică”¹¹¹⁹.

33: Iar el a recunoscut-o și a zis: „Tunica fiului meu!... L-a mâncat o fiară sălbatică..., o fiară l-a sfâșiat pe Iosif!”...

„Invidia și pisma au săvârșitucidere de frate. Din pricina invidiei, părintele nostru Iacov a fugit din fața lui Esau, fratele lui. Invidia a făcut ca Iosif să fie prigonit până la moarte și dus în robie”¹¹²⁰. Iar ucigașul lui Iosif e numit *fiară sălbatică*. Aceasta chiar dacă, în cele din urmă, Iosif n-a pierit.

34: Atunci Iacob și-a sfâșiat hainele, și-a încins coapsele cu sac și multe zile l-a plâns pe fiul său.

„Sac, gr. *sakkos*, un fel de șorț din piele aspră, înfășurat în jurul șoldurilor și care era veșmântul obișnuit de doliu. Aceștia i se alăturau, ca expresii ale durerii, sfâșierea hainelor [...], acoperirea capului cu praf, renunțarea la orice îngrijire a corpului, bocetul, plânsul și strigătele, precum și lovirea pieptului”¹¹²¹.

35: Și toți fiii săi s-au adunat, și toate fiicele sale, și au venit să-l mângâie; dar el nu voia să se mângâie, ci zicea: „Plângând mă voi pogorî la fiul meu în lăcașul morților!” Și tatăl său îl plângea,

Locuința morților, redată în Biblia 1688 și 1914 prin *iad*, traduce ebraicul *šeol*, redat în *Septuaginta* prin *adis* și în *Vulgata* prin *infernum*. „Semnificația cuvântului este nesigură, poate fi pus probabil în legătură cu *sa’ah gol*, *deșert* sau cu babilonianul, asirianul *suplu adânc*, *adâncime*. Cuvântul denumește însă cu siguranță ținutul subpământean al morților, deși poate fi întâlnit și cu sensul de *groapă*, *hrubă* sau *praf* (Isaia 14, 15; 29, 4; Iezechiel 26, 20; Iov 7, 21; 17, 16; Psalmi 21, 16). Locaș subpământean (Numerii 16, 33; Deuteronom 32, 22; Isaia 14, 9; Psalmi 54, 16) sau așezat sub Ocean (Iov 26, 5), plin de întuneric, în care toți devin umbre veșnice, închise după porțile sale, împărțâșind aceeași soartă. Reprezentarea lumii subpământene concordă în elementele sale esențiale cu aceea asiro-babiloniană (cf. de ex. *Epopoea lui Ghilgameș*); în perioada ce urmează Exilului ea va suferi cu timpul modificări importante”¹¹²².

36: În timp ce Madianiții îl vindeau pe Iosif în Egipt lui Putifar, famen al lui Faraon și mare cămăraș.

Putifar (= darul zeului soare), sau *Poti-Fera*, se va numi și socrul lui Iosif (41, 45). Numele „este atestat ca nume propriu din epoca celei de a 21-a dinastii (1550 – 1308 î. Hr.). Transcrierea corectă ar fi *Potiphera*, însă *Septuaginta*, ca și versiunea coptă, folosesc pronunțarea egiptenei târzii”¹¹²³. Acest *Putifar*, după *Septuaginta*, era *arhimaghiros*, tradus de Biblia 1914 prin *mai marele bucătarilor*. *Vulgata* are *magistro militiae*, ceea ce ar corespunde cu *comandantul gărzilor*, dar există și o versiune latină care redă locul prin *praepositus cocorum* (= bucătar șef). *Anania* traduce prin *mare cămăraș*, adică șef al aprovizionării generale a Egiptului; celelalte numiri par a fi rodul unor transcrieri eronate. *Famen*: „(eunuc) în înțelesul de *mare dregător*, *demnită de mâna-ntâi*. Curtea regală egipteană nu cunoștea eunucii, nici chiar pentru harem, dar termenul a fost împrumutat din Mesopotamia”¹¹²⁴. *Faraon*: „nume generic pentru suverani Egiptului”¹¹²⁵.

Prin istoria lui Iosif e preînchipuită taina mântuirii: Ca și Hristos, Iosif e pizmuit de frații săi; e pogorât în groapă, spre a ieși mai apoi plin de slavă; este vândut pe arginți, tot de către un Iuda; scapă de moarte plecând în Egipt, ca și Pruncul Iisus; iedul junghiat în locul său amintește pe Mielul Ce Se va răstigni pentru mântuirea oamenilor.

¹¹¹⁹ BBVA, p. 63

¹¹²⁰ Sf. Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*, IV

¹¹²¹ GEN, p. 358

¹¹²² GEN, p. 358

¹¹²³ GEN, p. 358

¹¹²⁴ BBVA, p. 64

¹¹²⁵ BBVA, p. 64

CAPITOLUL 38 – *Iuda și Tamara.*

Pentru un capitol, e întreruptă istoria lui Iosif, spre a fi prezentat episodul cu Iuda și Tamara, important în istoria mântuirii. Istoria inserată aici nu pare a respecta strict cronologia evenimentelor narate în ultima parte a Cărții Facerii. Se va fi petrecut între momentul vânzării lui Iosif și cel al pogorârii israeliților în Egipt, distanța fiind de cel puțin douăzeci de ani între aceste momente.

1: Și a fost că-n vremea aceea Iuda s-a despărțit de frații săi și s-a așezat lângă un om din Adulam, care se numea Hira.

Iuda era, cum se arată aici, prieten cu *Hira* (= nobil), din *Adulam* (= loc împrejmuit), cetate din sudul Palestinei, între Hebron și Gaza.

2: Văzând Iuda acolo pe fata unui Canaanean, care se numea Șua, el a luat-o de soție și a intrat la ea.

Amănunt care arată că nu în orice epocă era oprită unirea cu Canaanii, deși problema s-a pus și până acum și se va pune, mai accentuat, în viitor. Și aici, pare a fi o dezaprobare discretă din partea autorului, canaanita rămânând anonimă, doar tatăl său fiind numit.

3: Iar ea, zămisind, a născut un băiat și i-a pus numele Ir.

4: Zămisind iarăși, a născut alt băiat și i-a pus numele Onan.

5: Și a mai născut un băiat și i-a pus numele Șela. Când i-a născut pe aceștia, ea era la Chezib.

Fiica lui *Șua* (= bunăstare; umilință; mormânt) a născut pe *Ir* (= oraș; piele), *Onan* (= putere; vigoare) și *Șela* (= pace; născut târziu). Acesta s-a născut în *Chezib* (= înșelător), cetate din sudul Palestinei.

6: Iuda a luat pentru Ir, întâiul-său-născut, o femeie cu numele Tamara.

Tamara (= palmier) pare a fi fost tot o canaanită, amănunt important de vreme ce ea apare amintită în genealogia Mântuitorului (Matei 1, 3); importanța constă în aceea că și prin această genealogie se arată că nici un neam nu e respins de la mântuire. Filon o socotește, cum se va arăta mai jos, de neam sirian, adică semitic.

7: Dar Ir, întâiul-născut al lui Iuda, a fost rău în ochii Domnului, iar Dumnezeu a făcut ca el să moară.

„Philon interpretează alegoric numele *Ir*: *ceea ce este de piele, trup, cadavru* (*Leg. III, 69-74*). Origen reia sensul în *Hom. Lev. V, 4*¹¹²⁶.

8: Atunci Iuda i-a zis lui Onan: „Intră la femeia fratelui tău, fă-ți datoria de cumnat și ridică-i urmași fratelui tău”.

„Este vorba despre o formă specială de căsătorie, aceea a leviratului (cf. lat. *levir* = *cumnat*), căsătoria obligatorie a unei văduve lipsită de copii cu cel mai vârstnic dintre cumnați, pentru ca astfel bărbatul mort să nu rămână fără urmași. Obiceiul era foarte răspândit în Orient, mai cu seamă la asirieni și hitiți, astăzi încă [fiind] practicat de beduini¹¹²⁷. Menționăm că, în pofida *obligativității*, fratele celui decedat avea libertatea de a accepta sau nu asemenea căsătorie.

„Trebuie să se știe și aceasta că era lege ca atunci când murea un bărbat fără moștenitor să se căsătorească fratele lui cu femeia celui răposat și să ridice sămânța fratelui. Cel care se năștea era după fire fiul celui de al doilea, adică al celui care l-a născut; după lege, însă, al celui răposat¹¹²⁸.

¹¹²⁶ SEP 1, p. 141

¹¹²⁷ GEN, p. 358

¹¹²⁸ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 14

9: **Știind însă Onan că urmașii nu vor fi ai lui, de câte ori intra la femeia fratelui său își vărsa sămânța pe pământ, ca să nu-i ridice urmași fratelui său.**

10: **Rea se arăta fapta lui în ochii lui Dumnezeu, Care a făcut ca și el să moară.**

„Onan este pedepsit cu moarte timpurie pentru că a împiedicat nașterea urmașilor fratelui său și prin aceasta a încălcat împlinirea intențiilor unei astfel de căsătorii”¹¹²⁹. De la practica lui Onan, a derivat termenul de *onanie*, indicând masturbația; cum reiese din text, această denumire e folosită într-un mod oarecum impropriu.

11: **Atunci a zis Iuda către Tamara, nora sa: „Stai văduvă în casa tatălui tău până ce Șela, fiul meu, se va face mare”; căci își zicea: Nu cumva să moară și acesta, ca și frații lui! Și s-a dus Tamara și a trăit în casa tatălui ei.**

Fără s-o spună explicit, Iuda socotește că unirea cu Tamara ar fi putut cauza moartea fiilor săi. „Comentariu al lui Philon: cea care-și plânge patimile trăiește în casa unicului *Tată și Mântuitor* primind sămânța dumnezeiască a virtuților (*Deus* 136-137). Același Philon vede în Tamara o siriană din Palestina crescută în politeism, convertită la monoteismul iudaic (*Virt.* 221-222). Este o figură a virtuții, alături de Sarra, Lia și Rebeca (*Congr.* 124; *Mut.* 134-136). După Origen, ea prefigurează Biserica (*Com. in Cant.* II). În plus, Tamara este mama lui Fares, care figurează în genealogia evanghelică a lui Hristos”¹¹³⁰.

12: **Și dac-a trecut vreme multă, iată că fata lui Șua, femeia lui Iuda, a murit. Și după ce Iuda s-a alinat, a urcat la Timna, la cei care-i tundeau oile, împreună cu păstorul său Hira din Adulam.**

13: **Cineva i-a dat de veste Tamarei, nora sa, zicându-i: „Iată, socrul tău merge la Timna să-și tundă oile”.**

14: **Atunci ea și-a dezbrăcat hainele de văduvie, s-a înfășurat cu un văl și, gătindu-se, a ieșit și a șezut la poarta Enaim, care este în drumul spre Timna. Căci vedea că Șela se făcuse mare și ea nu-i fusese dată de soție.**

„Gestul Tamarei este provocat nu de nerușinare, ci de dorința de a avea urmași din stirpea bărbatului său mort, de aceea el va fi recunoscut ca îndreptățit de Iuda (v. 26), iar Tamara va fi cinstită, alături de Rahila și Lia, ca străbună eroică a lui Israel, cf. Rut 4, 12”¹¹³¹. Ea s-a așezat în poarta *Enaim* (= două fântâni; doi ochi).

15: **Și dac-a văzut-o Iuda, a crezut că-i o desfrânată; căci ea își avea fața acoperită, iar el n-a recunoscut-o.**

16: **Și abătându-se spre ea din cale, i-a zis: „Lasă-mă să intru la tine!” Căci el nu știa că e nora lui. Iar ea a zis: „Dacă intri la mine, ce-mi dai?”**

17: **El i-a răspuns: „Îți voi trimite un ied din turma mea”. Iar ea a zis: „Bine, dar să-mi dai un zălog până-l vei trimite”.**

18: **Răspuns-a Iuda: „Ce zălog să-ți dau?” Și ea a zis: „Inelul tău, colanul tău și toiagul pe care-l ai în mână”. Și el i le-a dat și a intrat la ea; și ea a rămas grea de la el.**

„Inelul cu pecete prins de cingătoare și toiagul erau obiecte prin care se recunoștea identitatea unei persoane”¹¹³². „În Textul Ebraic: *inelul cu pecete*; sigiliul purtat pe deget pentru parafarea unor acte, deci un obiect care poartă identitatea precisă a posesorului. Ca și inelul-sigiliu, colanul îi era lui [Iuda]¹¹³³ un însemn de noblețe; nu mai puțin va fi fost toiagul, cu anume podoabe și inițiale gravate-n metal”¹¹³⁴. „*Inelul, colanul și toiagul*: interpretarea alegorică la Philon: ce simbolizează aceste obiecte aparține doar lui Dumnezeu, sunt simbolul universului (*Mut.* 135; *Somn.* II, 44-45; *Fuga* 149-150). Iustin reține doar toiagul, care anunță

¹¹²⁹ GEN, p. 358

¹¹³⁰ SEP 1, p. 142

¹¹³¹ GEN, p. 359

¹¹³² GEN, p. 359

¹¹³³ La Anania: *Iacob*.

¹¹³⁴ BBVA, p. 64

venirea lui Hristos, ieșit din neamul lui Fares (*Dialogul cu Trifon* 86, 6; la fel, Irineu, *Adv. haer.* IV, 25, 2)¹¹³⁵.

„Nimeni care aude aceste lucruri să nu osândească pe Tamara; că [...] ea a slujit unei rânduiei. Din pricina asta nici ea n-a fost hulită, nici Iuda nu s-a făcut vinovat de păcat. Că dacă mergi înainte pe șirul istoriei, vei găsi că din copiii născuți lui Iuda din Tamara Își trage Hristos neamul. Mai mult, cei doi copii, născuți în același timp, sunt tipurile celor două popoare, sunt o preînchipuire a viețuirii iudaice și a viețuirii duhovnicești”¹¹³⁶.

19: Apoi ea s-a ridicat și s-a dus; și-a scos vălul și s-a îmbrăcat iar cu hainele sale de văduvie.

20: Iuda a trimis iedul prin mijlocirea păstorului său din Adulam, ca să ia zălogul de la femeie, dar n-a găsit-o.

21: Și i-a întrebat pe oamenii locului: „Unde-i desfrânata care ședea lângă drum la Enaim?” Aceia i-au răspuns: „N-a fost aici nici o desfrânată”.

Desfrânată: „de fapt, prostituată sacră. Numele Tamarei trimite la povestirea originală în care Tamar era o prostituată sacră, care nu avea nici o legătură de rudenie cu Iuda. Palmierul era planta sacră, închinată zeiței dragostei și protectoarei nașterilor, Isis (Iștar, Leto). Șnurul roșu (v. 28) era semnul distinctiv al [acestui] fel de prostituate (cf. Iosua 2, 18)”¹¹³⁷. Am redat nota ca interesantă, deși o socotim doar o prezumție, argumentația părându-ne insuficientă.

22: El s-a întors la Iuda și a zis: „N-am găsit-o, iar oamenii locului mi-au spus că n-a fost acolo nici o desfrânată”.

23: Atunci Iuda a zis: „Să și le țină! numa' să nu ne facem de râs: iată, eu i-am trimis iedul, iar tu n-ai găsit-o”.

24: Și a fost că după vreo trei luni, i s-a spus lui Iuda: „Tamara, noru-ta, s-a desfrânat, și iată c-a rămas însărcinată din desfrânare”. Iar Iuda a zis: „Scoateți-o, și să fie arsă!”

„Tamara, ca femeie a lui Ir și, prin legea leviratului, promisă lui Șela, se găsea sub autoritatea socrului său, care o condamnă ca adulteră. Pedeapsa cu arderea a fost ulterior rezervată numai fiicelor de preoți, în celelalte cazuri era obișnuită lapidarea”¹¹³⁸.

25: Dar pe când o duceau, ea a trimis să i se spună socrului său: „De la omul căruia îi aparțin aceste lucruri, de la el sunt eu însărcinată”. Și a zis: „Spune ale cui sunt inelul, colanul și toiagul acesta!”

„După Philon, Tamara face parte din seria sfințelor femei vetero-testamentare care au conceput în urma intervenției divine (Sarra, Lia, Ana). Ea a primit o sămânță divină fără să-l fi văzut pe cel care s-a culcat cu ea, întrucât avea fața acoperită cu văl”¹¹³⁹.

„Uită-te că fără să vorbească aduce martori vrednici de credință, care slobod glas și sunt îndestulători să o arate fără vină. Și pentru că femeia, care era învăluită de o astfel de vină, trebuia să aibă trei martori, de aceea și Tamara, ca și cum ar slobozi un glas răsunător, trimite cele trei lucruri primite ca arvună [...]. A stat acasă, a tăcut și a câștigat victoria”¹¹⁴⁰.

26: Iuda le-a recunoscut și a zis: „Tamara e mai dreaptă decât mine; fiindcă e drept că nu i-am dat-o lui Șela, fiul meu”. Și de atunci n-a mai cunoscut-o.

„Cu un teribil simț al datoriei, în virtutea conștiinței că ea e principalul instrument al perpetuării neamului, Tamara urmărise un singur scop: să aibă un copil de același sânge cu al soțului decedat”¹¹⁴¹.

¹¹³⁵ SEP 1, p. 142

¹¹³⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXII, 1

¹¹³⁷ GEN, p. 359

¹¹³⁸ GEN, p. 359

¹¹³⁹ SEP 1, p. 143

¹¹⁴⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXII, 2

¹¹⁴¹ BBVA, p. 65

„Iuda socotea că Tamara e de vină că i-au murit cei doi fii: Ir și Onan; de teama asta nu i-a mai dat pe al treilea fecior, pe Șela, deși i-l făgăduise. De aceea, ca să cunoască chiar din fapte că n-a fost ea pricina morții fiilor lui, ci au fost pedepsiți din pricina răutății lor [...], Iuda, fără să știe, trăiește cu nora lui și cunoaște din fapte că nu din pricina ei au murit aceia [...]. Și după ce și-a mărturisit păcatul și a scăpat-o pe Tamara de pedeapsă, Iuda *n-a mai adaos a o cunoaște pe dânsa* [Biblia 1914]. Prin aceste cuvinte se arată că Iuda n-ar fi trăit cu ea nici mai înainte, dacă ar fi știut că este nora lui”¹¹⁴².

27: Și a fost că-n vremea când ea era să nască, iată că-n pântecul ei erau doi gemeni.

„Din nou tema preeminenței mezinului asupra fiului mai mare. Zara prefigurează Noul Legământ și Biserica; Fares, poporul evreu trăitor sub Lege (cf. Irineu, *Adv. haer.* IV, 25, 2)”¹¹⁴³.

28: Și a fost că-n timp ce ea năștea, s-a ivit mâna unuia din ei; iar moașa i-a prins mâna și i-a legat un fir de ață roșie, zicând: „Acesta a ieșit întâi”.

„*Firul roșu* are corespondență în Iosua 2, 18 și evocă, pentru Irineu, sângele vărsat de cel drept (*Adv. haer.* IV, 25, 2)”¹¹⁴⁴.

29: Dar acesta și-a tras mâna înapoi, și îndată a ieșit fratele lui. Și ea a zis: „Cum de-ai făcut tu spărtură prin gard?...”. Și i-au pus numele Fares.

„Fares = *spărtură, deschizătură, breșă*. Din tribul acestuia, prin Rut, se va naște David”¹¹⁴⁵.

30: Apoi a ieșit și fratele său, cu firul de ață roșie la mână; și i s-a pus numele Zara.

„Fares este simbolul poporului Legii, iar Zara, cel care-și scoate primul mâna, prefigurează poporul creștin. După Eusebiu (*Quaestiones evangelicae* VII, 5-6), *mâna* simbolizează *lucrările lui Hristos*; interpretare preluată de Ambrozie, *Apologia lui David* 12. Firul roșu prefigurează semnul crucii și el a spart țarcul Legii, așa cum o va face Hristos, după expresia din Efeseni 2, 14-16 (dar această interpretare presupune că întrebarea moașei, *De ce-ai spart tu țarcul?*, se referă la Zara, nu la Fares)”¹¹⁴⁶.

Fiii Tamarei au fost: *Fares* (= ruptură; spărtură; breșă) și *Zara* (= Răsărit; cărmiziu; roșul puternic al zorilor; roșeața zorilor). „Ca într-o umbră e preînchipuit că a ieșit la început Zara, care înseamnă Răsărit – că el e tipul Bisericii –; a ieșit puțin, apoi s-a retras și a ieșit observarea legii, preînchipuită prin Fares, care a stăpânit multă vreme; în urmă a ieșit iarăși cel ce se retrăsese mai înainte, adică Zara, și atunci toată legiuirea iudaică a făcut loc definitiv Bisericii”¹¹⁴⁷. „Unii interpreți, care au cercetat cu de-amănuntul istoria nașterii lui Fares și Zara, spun că acești copii preînchipuiesc două popoare. Ca să cunoști că viețuirea celui de al doilea popor a strălucit înainte de nașterea primului popor, Zara își întinde numai mâna, nu se arată în întregime, și apoi și-o retrage; și, după ce a ieșit fratele său, iese și el. Așa s-au petrecut lucrurile și cu cele două popoare. Viețuirea bisericească s-a arătat pe vremea lui Avraam; între timp s-a retras și a venit poporul iudaic și viețuirea după lege, iar mai pe urmă s-a arătat în întregime și noul popor, cu legile sale. De aceea a spus moașa la nașterea lui Fares: *Pentru ce s-a rupt pentru tine gard?* – [Biblia 1914]. Că, venind legea, a rupt viețuirea cea liberă. Sfânta Scriptură totdeauna obișnuiește să numească legea veche gard”¹¹⁴⁸.

După acest episod, se revine la istoria lui Iosif.

CAPITOLUL 39 – Iosif în Egipt. Femeia lui Putifar. Iosif în temniță.

¹¹⁴² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXII, 2

¹¹⁴³ SEP 1, p. 143

¹¹⁴⁴ SEP 1, p. 143

¹¹⁴⁵ BBVA, p. 65

¹¹⁴⁶ SEP 1, p. 143

¹¹⁴⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXII, 2

¹¹⁴⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, III, 3

Scriptura, după episodul despre Iuda, revine la istoria lui Iosif, ajuns în urma vânzării în Egipt și cumpărat de marele cămăraș Putifar.

1: Așadar, Iosif a fost dus în Egipt, iar Putifar, eunucul lui Faraon și mare cămăraș, bărbat egiptean, l-a cumpărat din mâna Ismaeliților care-l duseseră acolo.

Septuaginta îl numește pe Putifar *evnuhos*, iar *Vulgata* are *eunuchus*; Biblia 1688 traduce prin *hadîm* (= castrat; eunuc; famen). Cuvântul e tradus, uneori, prin *dregător* sau *ofițer*. Nu e doar un eufemism, căci anumite funcții au fost îndeplinite, de regulă, de eunuci. Nu e sigur că și Putifar era eunuc, dar astfel se indică cu certitudine funcția sa înaltă. Faptul că era căsătorit nu dovedește (ori infirmă) prea mult, existând și eunuci căsătoriți.

2: Domnul era cu Iosif; acesta devenea omul izbânzilor și trăia în casa stăpânului său, egipteanul,

3: iar stăpânul său vedea că Domnul este cu el și că tot ce făcea el, făcea și Domnul să sporească-n mâinile lui.

4: Așa că Iosif a aflat trecere în ochii stăpânului său, care l-a plăcut și l-a pus peste casa sa și i-a dat lui Iosif pe mână tot ce avea el.

5: Și a fost că după ce l-a pus peste casa sa și peste toate câte avea, de dragul lui Iosif a binecuvântat Domnul casa egipteanului; și era binecuvântarea Domnului peste tot ce avea el în casa și-n țarina sa.

6: Pe mâna lui Iosif a lăsat el tot ce avea; avându-l pe el, n-avea grijă de nimic în afară de-mbucătura pe care-o mânca. Iosif era bine făcut la trup și frumos la chip.

„L-a făcut pe Iosif aproape stăpânul întregii lui case. Și avea robul, prizonierul, pe mâna lui toată averea stăpânului. Atât de puternică este virtutea! Oriunde se arată, biruie și stăpânește. După cum soarele, când răsare, alungă întunericul, tot așa și virtutea, când se arată, izgonește răul și păcatul”¹¹⁴⁹. Se mai spune că Iosif era frumos la chip, „ca să aflăm că era frumos nu numai cu frumusețea sufletului, ci și cu frumusețea trupului”¹¹⁵⁰. Primul comentariu ne pare excesiv de optimist. Experiența noastră personală ne-a învățat că virtutea biruie doar sporadic și că, de regulă, stânjenește...

7: Și a fost că, după toate acestea, femeia stăpânului său și-a pus ochii pe Iosif și i-a zis: „Culcă-te cu mine!”

8: Dar el n-a vrut; dimpotrivă, a zis către femeia stăpânului său: „Dacă, datorită mie, stăpânul meu nu duce grijă de nimic în casa lui, dacă pe toate câte le are le-a dat pe mâna mea,

9: dacă-n casa aceasta nu-i nimeni mai mare decât mine și de la nimic nu sunt oprit fără numai de la tine – pentru că ești femeia lui -, cum să-i fac eu lui un astfel de rău și să păcătuiesc în fața lui Dumnezeu?”

„Plecând de la acest episod, o parte din tradiția iudaică (*Testamentul celor XII patriarhi*) și creștină (Origen, *C. Cels.* IV, 46) fac din Iosif modelul omului plin de cumpătare (σωφροσύνη)¹¹⁵¹.

10: Și cu toate că ea-i vorbea lui Iosif în fiecare zi, el n-o asculta să se culce cu ea, ca să fie cu ea.

11: Dar a fost că-ntr-o bună zi a venit Iosif în casă pentru treburile sale; și cum nimeni dintre ai casei nu era înlăuntru,

12: ea l-a apucat de haină și i-a zis: „Culcă-te cu mine!” Dar el, lăsându-și haina în mâinile ei, a fugit și a ieșit afară.

¹¹⁴⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXII, 3

¹¹⁵⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXII, 4

¹¹⁵¹ SEP 1, p. 144

Nici o pildă și nici un sfat nu-i folosesc celui robit patimii. În schimb, „strălucirea fecioriei lui Iosif, care era astfel pregătit ca să nu fie cuprins de nici o poftă, n-am fi cunoscut-o dacă nu s-ar fi îndrăgostit de dânsul stăpâna sa”¹¹⁵². E aici și un paradox: cel ce fuge gol e îmbrăcat: „Iosif a ajuns gol de păcat, dar îmbrăcat în cuminența purtării sale”¹¹⁵³. După Nil Ascetul, egipteanca nu l-ar fi putut prinde pe Iosif, dacă acesta era gol; veșmintele sunt lucruri trupești prin care plăcerea ne trage la ea¹¹⁵⁴. Sfântul Vasile cel Mare află remediul: „Când îți vine în minte un gând care dă lupta cu porunca dumnezeiască, atunci aruncă și tu hainele și fugi cuprins de mânie”¹¹⁵⁵. „E de trebuință ca cel ce caută cu evlavie pe Dumnezeu să nu fie reținut de nici o literă, ca nu cumva să primească în locul lui Dumnezeu cele din jurul lui Dumnezeu, adică să îmbrățișeze în chip greșit, fără să-și dea seama, în locul Cuvântului, literele Scripturii. Căci Cuvântul scapă minții, care crede că prin văluri a prins pe Cuvântul cel netrupesc, așa cum egipteanca n-a apucat pe Iosif, ci veșmintele lui”¹¹⁵⁶. „Cei ce sunt raționali și prin rațiune tind spre Rațiune, să se îngrijească de trup, care e mult mai bun decât veșmintele, adică de înțeleșurile dumnezeiești și înalte ale Sfintei Scripturi și ale celor ce se văd din creațiune. Dacă nu facem aceasta, vom fi dovediți odată ca neavând nimic, ca unii ce ne-am prins de veșminte și nu am îmbrățișat Rațiunea care subzistă și tuturor le dă subzistență, asemenea egiptencei care, prinzându-se numai de veșmintele lui Iosif, n-a izbutit să se unească cu Iosif cel iubit”¹¹⁵⁷.

13: **Când a văzut ea că el și-a lăsat haina-n mâinile ei și a fugit și a ieșit afară,**

14: **atunci și-a strigat casnicii și le-a zis: „Uitați-vă, ne-a adus un slugoi evreu ca să-și bată joc de noi; că a venit la mine-nlăuntru și mi-a zis: Culcă-te cu mine! Eu însă am strigat cât am putut,**

De noi: „un plural al abilității strategice, menit să-i atragă femeii solidarizarea rudelor și subalternilor”¹¹⁵⁸.

„Nu bărbatul tău a adus în casa ta un sclav evreu ca să te ispitească, ci demonul cel viclean a adus în sufletul tău desfrâul cel necurat, el și-a bătut joc de tine. Ce a făcut Iosif? A tăcut și a fost osândit, ca și Hristos”¹¹⁵⁹.

15: **iar el, dac-a auzit că am ridicat glasul și am strigat, și-a lăsat haina la mine, a luat-o la fugă și a ieșit afară...”**

„Așa obișnuiește viciul! Se străduiește totdeauna să pună pe seama virtuții, căreia îi duce război, propriile [sale] păcate”¹¹⁶⁰.

16: **Și a ținut haina la ea până ce stăpânul a venit la casa lui.**

17: **Atunci i-a spus și lui aceeași poveste, zicând: „Slugoiul evreu, pe care tu l-ai adus la noi, a venit la mine să-și bată joc de mine și mi-a zis: Am să mă culc cu tine!**

18: **Dar când a auzit că mi-am ridicat glasul și am strigat, și-a lăsat haina la mine, a luat-o la fugă și a ieșit afară”**.

19: **Și a fost că de-ndată ce stăpânul lui [Iosif] a auzit cuvintele femeii sale, câte-i spusese ea, zicând: „Iată cum s-a purtat slugoiul tău cu mine!”, s-a aprins de mânie.**

20: **Și luându-l stăpânul pe Iosif, l-a aruncat în temniță, în locul unde erau închiși întemnițații regelui, acolo, la popreală.**

S-ar părea că Putifar a înțeles ce s-a petrecut; totuși, îl pedepsește pe rob. „Dacă barbarul n-a crezut spusele femeii sale, n-ar fi trebuit să-l bage în închisoare; și iarăși, dacă a crezut că sunt adevărate spusele egiptencei, atunci nici de închisoare n-ar fi fost vrednic, ci de pedeapsa cea mai

¹¹⁵² Origen, *Despre rugăciune*, XXIX, 18

¹¹⁵³ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VII, 61, 2

¹¹⁵⁴ Cf. *Cuvânt ascetic*, LXV

¹¹⁵⁵ *Omilii și cuvântări*, VIII, 8

¹¹⁵⁶ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capetele teologice*, 173

¹¹⁵⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, XXVII

¹¹⁵⁸ BBVA, p. 65

¹¹⁵⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXXIV, 4

¹¹⁶⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXII, 5

mare, de pedeapsa capitală. Dar când mâna cea de sus își arată purtarea sa de grijă, toate ajung ușoare și lesnicioase, iar cei sălbatici se împlânzesc¹¹⁶¹.

21: Dar Domnul era cu Iosif; milă a revărsat asupra-i și i-a dăruit trecere în ochii mai-marelui temniței.

22: Iar mai-marele temniței a dat pe mâna lui Iosif temnița și pe toți osândiții care erau în temniță. Și orice era de făcut acolo, el făcea.

23: Mai-marele temniței nu se mai teme de nimic, fiindcă toate erau pe mâna lui Iosif; fiindcă Domnul era cu el, și tot ce făcea el făcea și Domnul să sporească-n mâinile lui.

„Iată că și paznicul temniței îl cinstește și-i trece lui puterea [...]. Uită-te că harul cel de sus este neconținut alături de el și toate câte le făcea erau pline de har¹¹⁶².

CAPITOLUL 40 – Iosif tâlcuiește visele dregătorilor lui Faraon.

1: Și a fost că, la o vreme după aceasta, marele paharnic al regelui Egiptului și marele pitar au greșit împotriva stăpânului lor, regele Egiptului.

2: Și s-a mâniat Faraon pe cei doi dregători ai săi: pe marele paharnic și pe marele pitar,

3: și i-a pus sub pază în casa căpeteniei gărzii, în temnița unde era închis Iosif.

Sub pază: „în fapt, sub supraveghere controlată¹¹⁶³. „Textul nu indică dacă este vorba de locuința privată a [comandantului gărzii] sau de cazarma în care erau încarceraiți paznicii închisorii¹¹⁶⁴.

4: Căpetenia gărzii l-a rânduit pe Iosif pe lângă ei, iar el i-a slujit; și pentru câțeva vreme ei au rămas sub pază.

5: Într-o noapte însă marele pitar și marele paharnic ai regelui Egiptului, care erau închiși în temniță, au visat amândoi vise; dar fiecare visul său și fiecare vis cu înțelesul lui.

„În Vechiul Testament visul este uneori legat de profeție (cf. Ieremia 23, 25-32 sau I Regi 26, 8). Aici însă este vorba de două vise premonitorii pe care le au doi neevrei, interpretate de un evreu expert în arta onirică. În visele profetice, Dumnezeu transmite direct mesajul; în visele normale (de felul acestora două) mesajul este decodificat de un profesionist (cf. Daniel: visul lui Nabucodonosor interpretat de Daniel). Totuși, așa cum Iosif însuși o spune, garanția autenticității vine din faptul că *lămurirea, clarificarea visului vine de la Dumnezeu*¹¹⁶⁵.

6: Când Iosif a intrat la ei dimineața, a văzut că erau abătuți.

7: Și i-a întrebat Iosif pe dregătorii lui Faraon, care erau cu el sub pază în casa stăpânului său: „De ce vă sunt fețele triste pe ziua de azi?”

8: Iar ei au răspuns: „Am visat câte un vis și nu-i nimeni să-l tâlcuiască”. Iosif le-a zis: „Oare tâlcuirile nu sunt ele de la Dumnezeu? Așadar, spuneți-mi-le mie!”

„Tâlcuirile îi aparțin lui Dumnezeu, iar nu ghicitorilor de profesie, magicienii idolatri, pe care cei doi demnitari i-ar fi consultat în stare de libertate (vezi 41, 8)¹¹⁶⁶. *Nu-i nimeni să-l tâlcuiască:* „În Orientul antic interpretarea viselor juca un rol de seamă în prevestirea viitorului, existând chiar corporații ale tâlcuitorilor de vise¹¹⁶⁷.

9: Marele paharnic i-a povestit lui Iosif visul său. A zis: „În somnul meu, o viță de vie era înaintea-mi;

¹¹⁶¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXII, 5

¹¹⁶² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXII, 5

¹¹⁶³ BBVA, p. 66

¹¹⁶⁴ GEN, p. 359

¹¹⁶⁵ SEP 1, p. 145

¹¹⁶⁶ BBVA, p. 66

¹¹⁶⁷ GEN, p. 359

10: **iar pe viță, trei mlădițe. Și dac-a odrăslit, dădea-n vlăstari ciorchini de struguri copti.**

„Pentru Philon, vița simbolizează nebunia, iar cele trei *mlădițe*, erorile extreme (*Somn.* II, 195-200). Pentru Didim, cele trei mlădițe prefigurează Treimea (*De trinitate* I, 18)”¹¹⁶⁸.

11: **Paharul lui Faraon era în mâna mea; am luat un strugure, l-am stors în paharul lui Faraon și am dat paharul în mâna lui Faraon”.**

12: **Iosif i-a zis: „Iată-i tâlcuirea: Cele trei mlădițe sunt trei zile.**

13: **După trei zile își va aminti Faraon de dregătoria ta și te va pune iarăși în slujbă; și-i vei da lui Faraon paharul în mână, așa cum o făceai și înainte, când erai paharnicul său.**

14: **Dar adu-ți aminte de ce-am fost eu pentru tine, când va fi să-ți meargă ție-n plin; fă-mi binele de a-i aminti lui Faraon de mine și scoate-mă din această închisoare;**

15: **căci cu vicleșug m-au răpit din țara Evreilor, și nici aici n-am făcut nimic; cu toate acestea, iată că m-au aruncat în groapa aceasta”.**

„În povestirea lui Iosif, fiii lui Iacov sunt numiți *evrei* de către egipteni și ei înșiși se autointitulează astfel față de egipteni. Denumirea provine de la cuvântul *Habiru* sau *Apiru*, care în multe texte orientale vechi desemna grupuri din Asia de sud-vest, caracterizate printr-un mod de viață mobil și o poziție socială inferioară. Deseori, organizați în cete de tâlhari, atacau populația orașelor și satelor sau se angajau ca clăcași sau ca războinici pentru a-și câștiga existența. Egiptenii includeau în rândurile *habirilor* și primele cete de păstori israeliți. În Vechiul Testament denumirea *evrei* nu este întotdeauna sinonimă cu *israeliți*”¹¹⁶⁹.

Groapa: „cuvântul folosit aici e același ca în 37, 20-24, **lakkos** putând însemna *fântână, puț*, dar și *groapă* sau, prin extindere, *temniță* (o groapă era folosită uneori drept închisoare, vezi Daniel 6, 11). Îngropat și înălțat, Iosif capătă astfel și o dimensiune simbolică, aceea de prefigurare a pogorării și învierii lui Hristos”¹¹⁷⁰. E o a doua *groapă* în care este aruncat Iosif.

„Să nu trecem cu ușurință pe lângă aceste cuvinte, ci să ne gândim la filosofia sufletului lui! Găsise un prilej așa de nimerit; știa că marele paharnic, ajuns iarăși în dregătoria lui de altădată, va putea să-i facă cunoscută împăratului toată istoria vieții sale; și totuși Iosif n-a hulit-o pe egipteană, [...] n-a vorbit de rău pe stăpânul său și nici de frații săi; n-a spus pricina pentru care a fost osândit la închisoare și nici nu caută să arate nelegiuirea ce i s-a făcut. Un singur lucru urmărea: nu să învinuiască pe aceia, ci numai ca marele paharnic să vorbească pentru el. Fapta fraților săi a lăsat-o în umbră, spunând: *Am fost furat din pământul evreilor*; cât despre fapta acelei desfrânate egiptene nici nu pomenește și nici de supărarea nedreaptă a stăpânului său”¹¹⁷¹.

16: **Și dacă marele pitar a văzut cât de bine a tâlcuit, a zis către Iosif: „Am avut și eu un vis: Se făcea că purtam pe cap trei coșuri cu pâine.**

17: **Iar în coșul cel mai de deasupra erau tot felul de aluaturi coapte de pitar pentru masa lui Faraon, dar păsările cerului le mâncau din coșul de pe capul meu”.**

18: **Răspunzând acestuia, Iosif i-a zis: „Iată-i tâlcuirea: Cele trei coșuri sunt trei zile.**

19: **Încă trei zile, și Faraon îți va lua capul și te va spânzura de un copac, iar păsările cerului se vor înfrupta din carnea ta”.**

„*A spânzura de copac*: cf. Deuteronom 21, 22-23. Expresia este aplicată lui Hristos în Noul Testament și confundată adesea cu răstignirea. Un text apocrif, atribuit lui Ioan Gură de Aur (*De negatione Petri*, PG 59, 615) vede în această scenă – Iosif întemnițat între doi dregători – prefigurarea răstignirii lui Iisus între cei doi tâlhari”¹¹⁷².

¹¹⁶⁸ SEP 1, p. 145

¹¹⁶⁹ GEN, p. 359

¹¹⁷⁰ BBVA, p. 66

¹¹⁷¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIII, 2

¹¹⁷² SEP 1, p. 146

20: **Și a fost că în cea de a treia zi, care era ziua de naștere a lui Faraon, acesta a făcut ospăț pentru toți curtenii săi; și-n mijlocul curtenilor săi și-a adus aminte de dregătoria marelui paharnic și de aceea a marelui pitar;**

„Ziua de naștere: plecând de la această mențiune, Origen face o paralelă între ospețele stropite cu sânge ale lui Faraon și Irod (*Hom. Lev. VIII, 3*)”¹¹⁷³.

21: **pe marele paharnic l-a așezat din nou în dregătoria lui, iar acesta îi dădea lui Faraon paharul în mână;**

22: **iar pe marele pitar l-a spânzurat, așa cum le tâlcuise Iosif.**

23: **Dar marele paharnic nu și-a mai adus aminte de Iosif; îl uitase.**

„Și iată-l pe dreptul Iosif iarăși luptând ca într-un loc de exerciții atletice, ca să-și facă mai departe dovada virtuții sale! Și nu s-a tulburat, n-a cârtit, nu s-a descurajat. [...] Știa că luptele i s-au prelungit, pentru ca, după o luptă dusă după toate regulile, să primească strălucitoare cunună”¹¹⁷⁴.

CAPITOLUL 41 – Iosif tâlcuiește visele lui Faraon.

Capitolul 41: „În text se întrepătrund două motive narative frecvent întâlnite în literatura Orientului antic: a) Un rege are un vis pe care la început nimeni nu-l poate interpreta; în cele din urmă se găsește totuși cineva care să descifreze semnificația visului și, ca urmare, este răsplătit cu dărnicie; cf. Daniel 2-6; b) Dezorientat din cauza unei prevestiri de rău augur, un rege este dezamăgit de sfetnicii săi cei mai apropiați. Dar un curtean înțelept îi dă un sfat prețios și, de aceea, regele îl răsplătește și îi conferă titluri și onoruri însemnate”¹¹⁷⁵.

1: **Și a fost că după doi ani a avut și Faraon un vis. Se făcea că stătea lângă Râu;**

„E vorba de Nil, nume a cărui rădăcină egipteană înseamnă *Râul* sau *Fluviul*. De apele Nilului depindeau în exclusivitate fertilitatea și belșugul agricol”¹¹⁷⁶.

2: **și iată, din Râu au ieșit șapte vaci, frumoase la vedere și grase la trup, și pășteau pe mal.**

3: **Dar din râu au ieșit după ele alte șapte vaci, urâte la vedere și slabe la trup, și stăteau pe malul Râului lângă celelalte vaci;**

4: **și vacile cele urâte și slabe la trup le-au înghițit pe cele șapte vaci frumoase la vedere și grase. Atunci Faraon s-a trezit.**

5: **Apoi iar a adormit și a avut un al doilea vis: Iată că șapte spice de grâu, pline și frumoase, creșteau dintr-un singur pai;**

6: **dar iată că după ele s-au ivit alte șapte spice, subțiri și pălite de vântul de răsărit;**

7: **și cele șapte spice subțiri și pălite le-au înghițit pe cele șapte spice frumoase și pline. Atunci s-a trezit Faraon, și iată că era un vis!**

8: **Iar dacă s-a făcut dimineață, sufletul i s-a tulburat; și a trimis să-i cheme pe toți magii Egiptului și pe toți înțelepții lui; și le-a povestit Faraon visul, dar nu era cine să i-l tâlcuiască lui Faraon.**

Revelația se dă fiecărui neam. „Lui Faraon i s-a vestit de către îngerul ocrotitor al Egiptenilor [...], în vedenii, grija și puterea stăpânitoare a Providenței tuturor”¹¹⁷⁷.

9: **Atunci marele paharnic a prins a-i grăi lui Faraon și i-a zis: „Astăzi îmi aduc aminte de păcatul meu.**

¹¹⁷³ SEP 1, p. 146

¹¹⁷⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIII, 2

¹¹⁷⁵ GEN, p. 359

¹¹⁷⁶ BBVA, p. 66

¹¹⁷⁷ Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, IX, 4

„În Textul Ebraic: *de păcatele mele* (greșalele împotriva lui Faraon); în Septuaginta: *de păcatul meu* (acela de a-l fi dat uitării pe Iosif)”¹¹⁷⁸.

10: S-a mâniat odată Faraon pe dregătorii săi și ne-a pus sub pază în casa căpeteniei gărzii, pe mine și pe marele pitar;

11: Amândoi am visat atunci câte un vis în aceeași noapte – și eu, și el -, fiecare având un vis cu însemnare deosebită.

12: Era cu noi acolo un tânăr evreu, un rob al căpeteniei gărzii; și dacă i le-am spus, el ni le-a tâlcuit.

13: Și cum ne-a tâlcuit el, așa s-a și întâmplat: eu am fost din nou așezat în dregătoria mea, iar acela a fost spânzurat”.

14: Atunci a trimis Faraon și l-a chemat pe Iosif. Și de-ndată l-au scos din temniță, l-au tuns, i-au dat haine curate, și așa a venit la Faraon.

„În literatura egipteană, ca și în celelalte literaturi orientale, se întâlnesc cazuri în care un sclav disprețuit sau o altă persoană neînsemnată se dovedesc a fi sftnici prețioși. După relatarea paharnicului, Faraon este încredințat că Iosif poate interpreta toate visele. Ca și în cazul celor doi dregători, Iosif își declină în versetul 16 orice merit personal, arătând că doar prin bunăvoința lui Dumnezeu reușește să tâlcuiască visele”¹¹⁷⁹.

„Au trecut doi ani de zile [...] de când marele paharnic și-a recăpătat slujba. Că trebuia Iosif să aștepte vremea potrivită, ca ieșirea din închisoare să fie cu strălucire. Dacă marele paharnic i-ar fi amintit lui Faraon, înainte ca Faraon să fi avut visele, și l-ar fi eliberat la rugămintea sa, poate că virtutea lui Iosif n-ar mai fi fost cunoscută de mulțime. Dar iscusitul și înțeleptul Stăpân, care știe, ca un foarte bun meșter, câtă vreme trebuie să stea aurul în foc și când trebuie să-l scoată de acolo, face ca mai-marele paharnic să-și uite de Iosif doi ani, ca să vină și timpul viselor lui Faraon și astfel, cu ajutorul nevoii de atunci să ajungă dreptul Iosif cunoscut în toată împărăția lui Faraon”¹¹⁸⁰.

15: Iar Faraon i-a zis lui Iosif: „Am avut un vis, dar nu-i cine să mi-l tâlcuiască. Eu însă am aflat spunându-se despre tine că numa’ ce auzi visele, le și tâlcuiști”.

16: Iosif i-a răspuns lui Faraon, zicându-i: „Nu eu, ci Dumnezeu îi va da lui Faraon un răspuns mântuitor”.

17: Faraon i-a grăit apoi lui Iosif, zicându-i: „Iată că-n visul stăteam pe malul Râului;

„Se reia povestirea [din versetele] 1-7, însă naratorul lasă să se întrevadă și simțămintele și reacțiile personale ale Faraonului”¹¹⁸¹.

18: și iată că din Râu au ieșit șapte vaci grase la trup și frumoase la vedere și pășteau pe mal;

19: și iată că după ele au ieșit alte șapte vaci, rele și urâte la vedere și slabe la trup, de-o urâtenie cum eu n-am văzut în toată țara Egiptului;

20: iar cele șapte vaci urâte și slabe le-au înghițit pe cele șapte vaci dintâi, frumoase și grase,

21: și măcar că [acestea] intraseră cu totu-n pântecul lor, nu se cunoștea că le intraseră-n pântec: erau tot atât de urâte la vedere ca și la-nceput. Și dacă m-am trezit, am adormit din nou.

22: Și-n visul meu am văzut cum dintr-un singur pai au ieșit șapte spice pline și frumoase.

23: Și după ele au ieșit alte șapte spice, subțiri și pălite de vântul de răsărit;

¹¹⁷⁸ BBVA, p. 67

¹¹⁷⁹ GEN, p. 360

¹¹⁸⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIII, 3

¹¹⁸¹ GEN, p. 360

24: **și cele șapte spice subțiri și pălite le-au înghițit pe cele șapte spice frumoase și pline. Le-am spus pe acestea magilor, dar nimeni n-a fost să mi le tâlcuiască”.**

25: **I-a zis Iosif lui Faraon: „Visul lui Faraon este unul: Dumnezeu i-a arătat lui Faraon ceea ce va să facă.**

„Cele două vise, cu semnificație identică, au o importanță deosebită pentru Faraon. Această revelație îi este destinată regelui, așa cum se întâmpla cu cele mai multe interpretări ale prezicătorilor din Vechiul Orient și cu revelațiile profetilor din Israel, îndeosebi în Regi. Regele este considerat ca reprezentant al poporului său în fața divinității, care îl anunță ce se va întâmpla cu poporul său. De remarcă că în povestirea lui Iosif lipsește orice polemică împotriva zeilor străini și instituțiilor religioase aparținând altui popor. Faraonului i se adresează Dumnezeul [israeliților]”¹¹⁸².

26: **Cele șapte vaci frumoase sunt șapte ani, cele șapte spice frumoase sunt șapte ani: visul lui Faraon este unul.**

27: **Cele șapte vaci urâte și slabe, care au ieșit după ele, sunt șapte ani; cele șapte spice subțiri și pălite de vântul de la răsărit sunt șapte ani: vor fi șapte ani de foamete.**

28: **Acesta-i cuvântul pe care i l-am spus lui Faraon: Dumnezeu i-a arătat lui Faraon ceea ce va să facă.**

29: **Iată, vin șapte ani de mare belșug în tot pământul Egiptului.**

30: **După ei vor veni șapte ani de foamete; uitat va fi tot belșugul în țara Egiptului, foamea va secătui țara,**

31: **iar belșugul nu va mai fi cunoscut în țară din pricina foametei de după el, că va fi foarte grea.**

32: **Și dacă visul i s-a arătat lui Faraon de două ori, e pentru că Dumnezeu Și-a hotărât cuvântul și Se grăbește să-l plinească.**

„Când Scriptura arată că un lucru s-a săvârșit de două ori înseamnă că acel lucru este mai presus de orice îndoială”¹¹⁸³.

33: **Și acum, să aleagă Faraon un bărbat priceput și înțelept și să-l așeze peste toată țara Egiptului.**

34: **Aceasta să facă Faraon, și să așeze ispravnici peste țară, pentru ca-n cei șapte ani de belșug să adune a cincea parte din strânsura Egiptului.**

Ispravnici: „gubernatori teritoriali. Iosif se dovedește și bun organizator”¹¹⁸⁴. SEP 1 are *gubernatori de ținuturi:* „termenul trimite la realitatea Egiptului ptolemaic, când țara era împărțită pe regiuni”¹¹⁸⁵.

35: **Să adune ei toate bucatele celor șapte ani buni care vin și să dea grâul pe mâna lui Faraon, iar bucatele să fie puse sub pază prin cetăți;**

36: **aceste bucate vor fi rezerva țării pentru cei șapte ani de foamete ce vor veni în țara Egiptului, și astfel țara nu va pieri de foame”.**

37: **Aceste cuvinte au plăcut lui Faraon și tuturor dregătorilor săi.**

38: **Și le-a zis Faraon tuturor dregătorilor săi: „Am mai găsi noi oare un om ca el, în care să fie duhul lui Dumnezeu?”**

„În *duhul lui Dumnezeu* sunt concentrate înțelepciunea, priceperea, știința și iscusința: vezi Ieșirea 31, 3. De notat că în toată această relatare nu sunt implicați zeii Egiptului, ci Dumnezeul lui Israel”¹¹⁸⁶.

39: **Apoi a zis Faraon către Iosif: „De vreme ce Dumnezeu ți-a descoperit ție toate acestea, om mai înțelept și mai priceput decât mine nu se află.**

¹¹⁸² GEN, p. 360

¹¹⁸³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXXIII, 1

¹¹⁸⁴ BBVA, p. 67

¹¹⁸⁵ SEP 1, p. 148

¹¹⁸⁶ BBVA, pp. 67-68

40: **Tu să fii dar în fruntea casei mele. Tot poporul meu se va supune poruncii tale, iar eu numai prin tronul meu voi fi mai mare decât tine!”**

„Iată că întemnițatul ajunge dintr-o dată împărat peste întreg Egiptul, iar cel băgat la închisoare de mai marele bucătarilor este ridicat împărat la cea mai înaltă dregătorie! Și fostul lui stăpân, care îl aruncase în închisoare ca prea desfrânat, l-a văzut primind conducerea întregului Egipt. Ai văzut ce lucru mare este să înduri cu mulțumire încercările”¹¹⁸⁷.

41: **I-a zis Faraon lui Iosif: „Iată, eu te pun astăzi peste toată țara Egiptului!”**

42: **și și-a scos Faraon inelul din deget și l-a pus în degetul lui Iosif, l-a îmbrăcat în haină de vison, i-a pus la gât colan de aur,**

43: **și a făcut să fie purtat în cea de a doua sa trăsură, și crainicul striga înainte-i: „Abrek!” Și-n felul acesta l-a pus peste toată țara Egiptului.**

„*Abrek* e numai în Textul Ebraic. Cuvânt de origine incertă (poate egipteană), el se traduce fie prin *Atenție!*, fie prin *Cădeți în genunchi!* Mai târziu, la curtea otomană, făcea parte din ceremonialul de investitură a marelui vizir”¹¹⁸⁸. „Iosif este numit mare vizir, fiind, de fapt, locțiitorul Faraonului. Între alte privilegii, funcția îi dădea dreptul de a avea o gardă personală care îl însoțea ca și pe faraon, anunțând apropierea vehiculului înaltului demnitar”¹¹⁸⁹.

44: **Apoi Faraon a zis către Iosif: „Eu sunt Faraon! În toată țara Egiptului nimeni nu-și va mișca mâna sau piciorul fără-ncuviințarea ta!”**

45: **Și l-a numit Faraon pe Iosif cu numele de Țafnat-Paneah și i-a dat-o de soție pe Asineta, fiica lui Poti-Fera, marele preot din Iliopolis.**

„Acordarea unui nume nou u prilejul numirii într-o înaltă funcție constituia o practică obișnuită în Orientul antic”¹¹⁹⁰. Iosif e numit *Țafnat-Paneah* (= Dumnezeu cuvântează), ca un vestitor al planurilor divine. Anania oferă alte traduceri posibile ale numelui: *a zis Dumnezeu. El e viu sau omul care știe tot*. „Explicațiile etimologice au născut două interpretări în tradiția exegetică antică: 1) *omul care dezvăluie fața ascunsă a lucrurilor*, de la rădăcina ebraică **țaphan**, *a ascunde* (Philon, *Mut.* 91; Iosif Flaviu, *Antichități iudaice* II, 6, 1; Origen, *Hom. Num.* XXV, 3); și 2) *salvatorul lumii* (Ieronim, *QG, ad loc.*). ♦ *Asineta*: romanul mistic iudeo-elenistic, *Iosif și Aseneth* (sec. II. Î. Hr.), pleacă de la această scurtă informație din Facerea. Este vorba despre căsătoria lui Iosif cu fiica preotului Petephres (sau Pentephres), căsătorie precedată de convertirea Asenethei la monoteism în urma unei revelații extraordinare. După căsătorie, fiul lui Faraon pune la cale uciderea lui Iosif și răpirea Asenethei, cu complicitatea câtorva frați ai lui Iosif. Planul însă este dejucat, fiul lui Faraon moare, iar Iosif ajunge moștenitor, apoi rege al Egiptului. ♦ *Iliopolis, Cetatea Soarelui*: Textul Masoretic are substantivul **on**, transcriere a cuvântului egiptean **Ana**. Philon interpretează numele cetății ca simbol al Intelectului (*Somn.* I, 77; *Post.* 57)”¹¹⁹¹.

Faraon i-a dat-o lui Iosif de soție pe *Asineta* (= cea a zeiței Neit), fiica lui *Poti-Fera* (= dăruit de Ra), marele preot din *On* (= fortăreață; tărie) sau *Iliopolis* (= cetatea soarelui). *On* era o cetate importantă, situată la circa 30 km de Memfis. Preoții și medicii dispuneau aici de școli care erau subordonate templului soarelui. Filosofii greci veneau să studieze în *On. Iliopolis* „este denumirea elină a orașului egiptean *On*, situat la aproximativ 10 km nord de Cairo”¹¹⁹².

46: **Iosif era de treizeci de ani când s-a înfățișat înaintea lui Faraon, regele Egiptului. Ieșind apoi Iosif de la fața lui Faraon, a cutreierat toată țara Egiptului.**

„Origen interpretează hristologic menționarea vârstei lui Iosif. Este vârsta la care Iisus își începe misiunea publică. Iosif începe să adune grânele, Iisus, să predice Evanghelia. Grânele

¹¹⁸⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIII, 4

¹¹⁸⁸ BBVA, p. 68

¹¹⁸⁹ GEN, p. 360

¹¹⁹⁰ GEN, p. 360

¹¹⁹¹ SEP 1, p. 149

¹¹⁹² GEN, p. 360

spirituale sunt depozitate în hambarele/sufletele apostolilor pentru a hrăni lumea, simbolizată de Egipt (cf. *Hom. Luc. XXVII*)¹¹⁹³.

„Să nu socotim că fără rost a fost însemnat în Scriptură numărul anilor lui Iosif, ci ca să aflăm că nimeni n-are vreun cuvânt de apărare dacă nu este virtuos. Nimănui nu-i e îngăduit să pună înaintea tinerețea, pentru că și în tinerețe trebuie să fii virtuos”¹¹⁹⁴.

47: **Și-n cei șapte ani de belșug a rodit pământul cu mare rodnicie.**

48: **Iar el a adunat toate bucatele celor șapte ani care-au fost cu belșug în țara Egiptului și le-a pus prin cetăți, în fiecare cetate punând strânsura câmpurilor dimprejur.**

49: **A strâns Iosif grâu îmbelșugat ca nisipul mării, până ce nu l-au mai putut socoti, de mult ce era.**

50: **Înainte însă de a fi sosit cei șapte ani de foamete, lui Iosif i s-au născut doi fii, aduși pe lume de Asineta, fata lui Poti-Fera, preotul din Iliopolis.**

51: **Celui întâi-născuti-a pus Iosif numele Manase, „pentru că [și-a zis el] m-a făcut Dumnezeu să-mi uit toate necazurile și toată casa tatălui meu”;**

52: **iar celuilalt i-a pus numele Efraim, pentru că [și-a zis el] Dumnezeu m-a făcut roditor în pământul suferinței mele”.**

„Cu toate că Iosif este considerat acum a fi egiptean, el dă copiilor săi nume ebraice”¹¹⁹⁵. Mulțimea roadelor strânse de Iosif se poate interpreta și ca sporul acestuia în virtute, având a dăruii și celorlalți. Acum i se nasc și doi fii: *Manase* = (Domnul) m-a făcut să uit - și *Efraim* = (Domnul) m-a făcut roditor.

53: **Iar după ce au trecut cei șapte ani de belșug care au fost în țara Egiptului,**

54: **au prins a veni cei șapte ani de foamete, după cum spusese Iosif. Foamete s-a făcut atunci în toate țările, dar în toată țara Egiptului era pâine.**

55: **Când însă a flămânzit și toată țara Egiptului, atunci poporul a strigat la Faraon să-i dea pâine, dar Faraon a zis către toți Egiptenii: „Duceți-vă la Iosif; ce vă va spune el, aceea faceți!”**

56: **Și dacă foamea s-a-ntins pe tot cuprinsul țării, a deschis Iosif toate grânarele și vindea pâine tuturor Egiptenilor.**

57: **Dar toate țările veneau în Egipt să cumpere pâine de la Iosif, căci foamea se înstăpânise-n tot pământul.**

Prin *tot pământul* se înțelege lumea cunoscută celor vechi, în cazul de față referirea vizând nordul Africii și Orientul apropiat.

CAPITOLUL 42 – Întâia călătorie a fraților lui Iosif în Egipt.

1: **Aflând Iacob că este grâu în Egipt, a zis către fiii săi: „Ce vă uitați unul la altul?**

2: **Iată, am auzit că este grâu în Egipt. Coborâți-vă acolo și cumpărați ceva bucate, ca să ne ținem în viață și să nu murim”.**

Coborâți-vă: „Din centrul muntos al Palestinei se *cobora*, într-adevăr, spre șesurile Nilului”¹¹⁹⁶. „Față de ținuturile în care sălășluiau evreii, Egiptul era considerat a fi situat *în jos, la vale*, de aceea în toate versiunile se folosește verbul *a coborî* sau o expresie similară”¹¹⁹⁷. Expresia, însă, are și o conotație spirituală, în tâlcuirile patristice.

3: **Atunci frații lui Iosif, zece din ei, s-au coborât să cumpere grâu din Egipt;**

4: **dar pe Veniamin, fratele lui Iosif, nu l-a trimis Iacob cu frații săi, pentru că-și zicea: „Nu cumva să i se întâmple ceva rău!”**

¹¹⁹³ SEP 1, p. 149

¹¹⁹⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIII, 4

¹¹⁹⁵ GEN, p. 360

¹¹⁹⁶ BBVA, p. 68

¹¹⁹⁷ GEN, p. 360

5: **Au venit deci fiii lui Israel să cumpere și ei printre alții care veneau, căci foametea bântuia și-n pământul Canaanului**

6: **Iar Iosif era căpetenie peste țară; tot el era cel ce vindea la tot poporul țării. Și dac-au sosit și frații lui Iosif, i s-au închinat până la pământ.**

„*Proskyneza*, gest de închinare făcut înaintea divinității sau regilor care se presupunea că întrupează divinitatea pe pământ. Trimite la sensul primului vis premonitoriu al lui Iosif: frații mai mari se închină în fața mezinului”¹¹⁹⁸.

7: **De-ndată ce Iosif și-a văzut frații, i-a recunoscut, dar s-a prefăcut a le fi străin și le-a grăit aspru, zicând: „Voi, de unde-ați venit?” Iar ei au zis: „Din țara Canaanului, să cumpărăm bucate”.**

8: **Așa că Iosif i-a recunoscut pe frații săi, dar ei nu l-au recunoscut.**

Cel plin de har are privirea pătrunzătoare, pe când cel pătimaș se mulțumește a vedea doar suprafața lucrurilor, înșelându-se cu ușurință.

9: **Atunci Iosif și-a adus aminte de visele pe care le visase despre ei și le-a zis: „Voi sunteți spioni. De-aia ați venit, să puneți ochii pe punctele slabe ale țării!”**

„În Orientul antic, străinii și refugiații nu dispuneau de nici un drept general recunoscut. Soarta lor se afla în întregime la discreția cărmuitorilor, în special atunci când erau acuzați de o culpă atât de gravă cum era spionajul”¹¹⁹⁹.

10: **Ei au zis: „Nu, domnul nostru! Robii tăi au venit să cumpere bucate.**

11: **Noi suntem toți feciorii unui singur om, suntem oameni cinstiți, robii tăi nu sunt spioni...”**

12: **Iar el le-a zis: „Nu! să luați la ochi punctele slabe ale țării, de-aia ați venit!...”**

13: **Ei au zis: „Noi, robii tăi, suntem doisprezece frați în țara Canaanului, cel mai mic e acum împreună cu tatăl nostru, iar unul nu mai este”.**

Versiunile care urmează Septuagintei au în finalul acestui loc *nu mai este*, (Biblia 1914 are, totuși, *nu [mai] trăiește*). „Exprimare prudentă, care nu implică neapărat moartea celui în cauză (vezi și v. 32). Cei zece se simt obligați să dea amănunte familiale spre a dovedi că nu au intenții rele”¹²⁰⁰.

„Ce cuvinte înșelătoare! Au pus la număr și pe cel vândut de ei negustorilor! N-au spus: Am fost doisprezece, ci: *Suntem doisprezece frați, și iată cel mai tânăr este cu tatăl nostru, iar celălalt nu mai este*. Nu spun lămurit pricina, ci atât: *nu mai este*. Răspunsul lor l-a dus la bănuială, să nu-i fi făcut la fel și lui Veniamin”¹²⁰¹.

14: **Dar Iosif le-a zis: „E-ntocmai cum v-am spus eu când am zis că sunteți spioni.**

15: **Veți fi însă puși la-ncercare: Pe viața lui Faraon, nu veți pleca din locul acesta decât numai dacă fratele vostru cel mai mic va veni aici.**

Pe viața lui Faraon: „jurământ obișnuit la Egipteni”¹²⁰².

16: **Trimiteți pe unul din voi să-l aducă pe fratele vostru; voi însă rămâneți la popreală până ce se va dovedi dacă spusele voastre sunt adevărate ori ba; de nu, pe viața lui Faraon, nu veți pleca din locul acesta numai dacă fratele vostru cel mai mic va veni aici.**

De nu: „condițional cu înțeles larg: dacă nu veți accepta proba; dacă, acceptând-o, nu-l veți aduce pe fratele vostru. Strategie prin care Iosif își constrânge frații să i-l aducă pe Veniamin”¹²⁰³.

¹¹⁹⁸ SEP 1, p. 150

¹¹⁹⁹ GEN, p. 361

¹²⁰⁰ BBVA, p. 69

¹²⁰¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 2

¹²⁰² BBVA, p. 69

¹²⁰³ BBVA, p. 69

„Vreau să-l văd pe el, își spunea Iosif. Doresc să văd pe cel care a avut aceeași mamă cu mine. Din felul cum v-ați purtat cu mine vă bănuiesc că urâți și pe acest frate”¹²⁰⁴.

17: **Și i-a pus sub pază vreme de trei zile.**

18: **Iar a treia zi le-a zis: „Faceți asta, și veți fivii – căci eu mă tem de Dumnezeu -:**

„Atitudinea lui Iosif se îndulcește, iar el o motivează”¹²⁰⁵.

19: **De sunteți oameni pașnici, unul dintre voi să rămână la popreală-n închisoare, iar voi mergeți și duceți grâul pe care l-ați cumpărat**

20: și să mi-l aduceți pe fratele vostru cel mai mic; atunci vor fi spusele voastre vrednice de crezare și nu veți muri”. Iar ei au făcut așa.

21: **Și ziceau unii către alții: „Vai nouă, că-ntr-adevăr am păcătuit împotriva fratelui nostru! căci am văzut cum se zbuciuma sufletu-n el când se ruga de noi, dar noi nu l-am auzit; iată de ce-a venit peste noi această urgie!”**

„Așa e păcatul! Își arată covârșitoarea lui nebulie atunci când se termină, după ce se săvârșește! Întocmai ca omul beat; când toarnă în el mereu vin, nu-și dă seama câtă vătămare îi aduce vinul; dar mai târziu află, pe propria piele, marele rău ce i-a pricinuit vinul; tot așa și păcatul; în timp ce se săvârșește, întunecă cugetul și orbește mintea ca și cum ar învălui-o cu un nor des; dar mai târziu, conștiința revoltată chinuie mintea mai cumplit decât un acuzator și-i arată nebulia faptei”¹²⁰⁶.

22: **Atunci răspunzând Ruben, le-a zis: „Nu v-am spus eu vouă să nu vă faceți păcat împotriva băiatului? Dar voi nu m-ați ascultat, și iată că sângele lui cere răzbunare”.**

„Gândește-te ce cumplit lucru să fii judecat de conștiință! Acuzatorul acesta este mereu în tine și-ți aduce aminte nelegiuirea!”¹²⁰⁷.

23: **Ei însă nu știau că Iosif înțelege, pentru că el vorbise cu ei prin tălmaci.**

„Iosif vorbea cu frații săi prin intermediul unui *hermeneut* (ερμηνευτής)¹²⁰⁸, tălmaci. Considerându-l străin, necunosător al limbii, ei nu s-au sfiit să spună aceste lucruri în prezența lui”¹²⁰⁹.

24: **Atunci Iosif s-a îndepărtat de ei și a plâns. Apoi a venit din nou la ei și le-a vorbit; și l-a luat dintre ei pe Simeon și l-a legat în fața ochilor lor.**

25: **După aceea a poruncit Iosif să li se umple sacii cu grâu, argintul fiecăruia să i se pună în sacul său, și să li se dea merinde pentru drum. Și li s-a făcut întocmai.**

26: **Și punându-și ei grâul pe asini, au plecat de acolo.**

„Iată cât de darnic e cu ei! Le face bine fără voia lor; nu le dă numai grâul, ci și arginții”¹²¹⁰.

27: **Dar când unul din ei și-a dezlegat sacul ca să-și hrănească asinii la locul de popas, și-a văzut argintul în gura sacului**

28: **și a zis către frații săi: „Mi s-a înapoiat argintul, iată-l în sacul meu!”... Atunci le-a pierit inima, și cu spaimă ziceau unul către altul: „Ce-a făcut oare Dumnezeu cu noi?”...**

„S-au spăimântat iarăși, că se temeau să nu le fie și asta adaos de vină, în afară de învinuirea ce le-o aducea conștiința lor”¹²¹¹.

29: **Iar dacă au venit la Iacob, tatăl lor, în țara Canaanului, i-au povestit toate câte li se întâmplaseră, zicând:**

¹²⁰⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 2

¹²⁰⁵ BBVA, p. 69

¹²⁰⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 2

¹²⁰⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 3

¹²⁰⁸ Noi am propune *ermineut* [erminetis], așa cum avem și termenul *erminie*, legat de pictura bisericească.

¹²⁰⁹ SEP 1, p. 151

¹²¹⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 3

¹²¹¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 3

30: „Omul care-i stăpân peste țara aceea ne-a vorbit cu asprime și ne-a pus sub pază, ca și cum noi ne-am fi dus să-i spionăm pământul.

31: Dar noi i-am spus: Suntem oameni pașnici, nu suntem spioni;

32: noi suntem doisprezece frați, fii ai aceluiași părinte; e unul care nu mai este, iar cel mic este acum împreună cu tatăl nostru în țara Canaanului...

33: Însă omul care-i stăpân peste țara aceea ne-a zis: Iată cum voi cunoaște eu că sunteți pașnici: Lăsați aici la mine pe unul din frați, luați-vă grâul pe care l-ați cumpărat pentru familia voastră și duceți-vă;

34: dar să-l aduceți la mine pe fratele vostru cel mai mic, și atunci voi cunoaște că nu sunteți spioni, că sunteți oameni pașnici; pe fratele vostru vi-l voi da îndărăt, iar voi veți putea să cutreierați țara pentru negoț”.

Finalul versetului se referă la Simeon, cel rămas ostatic în Egipt. *Negoț*: „inițial, verbul *shr* însemna *a se mișca în cerc, a urma un curs neregulat* și această sferă semantică se păstrează în accadiană și în aramaică. Sensul *a face negoț* este o evoluție târzie, bazată pe substantivul *soher* *neguțător* (cf. 23, 16). În plus, patriarhii sunt în permanență descriși ca un popor de păstori și nu de negustori”¹²¹².

35: Dar când ei și-au deșertat sacii, iată că-n sacul fiecăruia era punga cu argintul său; și dac-au văzut, ei și tatăl lor, pungile cu argintul lor, au fost cuprinși de spaimă.

36: Și le-a zis Iacob, tatăl lor: „M-ați lăsat fără copii: Iosif nu mai este, Simeon nu mai este, și-acum vreți să mi-l luați pe Veniamin! Pe mine cade totul...”.

„Îndestulătoare cuvinte ca să arate inima sfâșiată a unui părinte. Își pierduse nădejdea de Iosif – socotea că-l mâncaseră fiarele; tot așa, nu mai avea nădejde să-l vadă pe Simeon; iar acum îi era teamă și de Veniamin”¹²¹³.

37: Dar Ruben i-a grăit tatălui său zicând: „Dă-mi-l mie în seamă, și eu ți-l voi aduce înapoi; dacă nu ți-l voi aduce, să-i omori pe cei doi feciori ai mei!”

„Ruben este purtătorul de cuvânt al fraților și, începând cu 37, 22, încearcă să împiedice săvârșirea unei fărâdelegi. În Orientul antic, copiii ucigașului puteau fi omorâți”¹²¹⁴. În capitolele următoare, Iuda va deveni purtătorul de cuvânt al fraților, fără o explicație clară pentru acest transfer. În ce ne privește, respingem explicația a mai multe tradiții (elohistă, iahvistă, sacerdotală) juxtapuse, chiar dacă uneori, preluând note sau comentarii, facem concesii în această privință.

38: Dar el a zis: „Nu! Fiul meu nu se va coborî cu voi [în Egipt], pentru că fratele lui a murit și doar el a rămas. Dacă i se întâmplă vreun rău pe calea-n care-aveți a merge, atunci cu-ntristare îmi veți pogorî căruntețile în locașul morților”.

Doar el a rămas: e vorba despre fiii născuți din Rahela.

„Mă tem de vârsta lui fragedă, a spus Iacov, și n-aș vrea să-mi termin viața cu durere, lipsit și de mângâierea acestui fiu. Câtă vreme îl am lângă mine, mi se pare că mai am puțină mângâiere. Petrecerea cu dânsul îmi micșorează tristețea pierderii fratelui lui”¹²¹⁵.

CAPITOLUL 43 – A doua călătorie a fraților lui Iosif în Egipt.

În capitolele 43 și 44, „Iuda devine purtătorul de cuvânt al fraților. Numele Iacov este mai frecvent înlocuit cu Israel”¹²¹⁶.

1: Dar foametea se-ntetea pe pământ.

¹²¹² GEN, p. 361

¹²¹³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 3

¹²¹⁴ GEN, p. 361

¹²¹⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 4

¹²¹⁶ GEN, p. 361

2: Și a fost că dac-au isprăvit ei de mâncat grâul pe care-l aduseseră din Egipt, tatăl lor le-a zis: „Duceți-vă din nou de ne cumpărați ceva bucate!”

3: Dar Iuda i-a grăit: „Cu jurământ ni s-a jurat nouă omul acela când a zis: - La mine nu veți mai ajunge dacă fratele vostru cel mai mic nu-i cu voi...”

4: Așadar, dacă-l trimiți cu noi pe fratele nostru, ne vom coborî [în Egipt] să-ți cumpărăm bucate;

5: dar dacă nu-l trimiți pe fratele nostru cu noi, nu ne vom coborî, căci omul ne-a spus-o: - La mine nu veți mai ajunge dacă fratele vostru cel mai mic nu-i cu voi!”

6: Israel a zis: „De ce mi-ați făcut voi mie răul acesta, de a-i fi spus acelui om că mai aveți un frate?...”.

7: Ei au răspuns: „El, omul acela, este cel ce ne-a întrebat despre noi și despre neamul nostru: - Tatăl vostru mai trăiește? mai aveți voi vreun frate?... Noi i-am răspuns după cum ne-a întrebat. De unde era să știm noi că el ne va zice: - Aduceți-l pe fratele vostru!?...”.

8: Iuda însă a zis către Israel, tatăl său: „Trimite băiatul cu mine, și ne vom ridica și vom merge ca să trăim și să nu murim, atât noi cât și tu și cei ce sunt în grija noastră.

9: Îl iau eu pe răspunderea mea; din mâna mea să-l ceri. Dacă nu ți-l aduc și nu ți-l voi înfățișa, vinovat să fiu eu față de tine în toate zilele vieții mele;

„După Origen, formula de jurământ rostită de Iuda: *cu păcat am să fiu față de tine tot restul zilelor mele* are o pondere extraordinară, implicând pedeapsa veșnică, lucru care-l determină pe Iacob să accepte plecarea lui Veniamin (*Hom. Lev. XIV, 4*)”¹²¹⁷.

10: că de n-am fi zăbovit atât, ne-am fi întors acum a doua oară”.

11: A zis atunci Israel, tatăl lor: „Dacă-i pe-așa, ei bine, faceți așa: luați în tăraturile voastre câte ceva din roadele pământului și duceți-i-le omului în dar: puțin balsam și puțină miere, tămâie și smirnă și migdale și alune.

12: Luați cu voi argint de două ori mai mult; duceți cu voi argintul care va fost pus înapoi în sacii voștri: poate c-a fost o greșală.

13: Luați-l pe fratele vostru și porniți la drum: întoarceți-vă la omul acela.

14: Iar Dumnezeu meu să vă dea trecere pe lângă omul acela, ca să vi-l dea și pe celălalt frate al vostru, și pe Veniamin. Cât despre mine, de-mi va fi dat să rămân fără copii, să rămân!”

Dumnezeul meu: „Textul Masoretic are **El Şadday**. Nume misterios: cercetătorii nu sunt unanimi asupra semnificației lui: *Dumnezeul din munte/din câmpie*. Se crede că acest nume divin ar fi fost adus din Mesopotamia de strămoșii poporului israelit”¹²¹⁸.

Silit de foamete, Iacov îngăduie să plece și Veniamin, mai cu seamă că, rămânând, ar fi pierit de foame. Spre a-i îmbuna pe egipteni, Israel le trimite daruri: Balsam, smirnă, tămâie, miere, migdale și fistic.

15: Și luând bărbații cu ei aceste daruri, au luat și argint de două ori mai mult, l-au luat și pe Veniamin, au pornit la drum și s-au coborât în Egipt și i s-au înfățișat lui Iosif.

16: Dar când Iosif l-a văzut între ei și pe Veniamin, fratele său cel de-o mamă, a zis către iconomul casei sale: „Adu-i pe oamenii aceia în casă, și-njunghie din vite și gătește, pentru că oamenii vor prânzi cu mine!”

17: Iar omul a făcut așa cum îi spusese Iosif, și i-a adus pe oameni în casa lui Iosif.

18: Iar oamenii, văzând că sunt aduși în casa lui Iosif, au zis: „Din pricina argintului ce ne-a fost înapoiat în saci data trecută, de-aceea ne duc înlăuntru, ca să ne găsească pricină, să se arunce asupra noastră, să ne facă robi și să ne ia asinii”.

19: Și apropiindu-se ei de iconomul casei lui Iosif, i-au vorbit în ușa casei și i-au zis:

¹²¹⁷ SEP 1, p. 153

¹²¹⁸ SEP 1, p. 153

20: „Rugămu-ne, domnule..., a mai fost odată când noi ne-am coborât aici să cumpărăm bucate;

21: dar a fost că dac-am ajuns la locul de popas și ne-am dezlegat sacii, iată că argintul fiecăruia era-n gura sacului său, argintul nostru-n chiar greutatea lui; așa că l-am adus acum îndărăt, noi cu mâinile noastre;

22: iar pentru cumpărat bucate am adus alți bani; nu știm cine ne-a pus nouă argintul în sacii noștri”.

Cuvintele fraților lui Iosif arată că „nenorocirile le-au împlânzit gândul și i-a făcut mai buni”¹²¹⁹.

23: Iar acela le-a zis: „Fiți pe pace, nu vă temeți: Dumnezeu vostru și Dumnezeuul părinților voștri este Cel ce-n sacii voștri v-a pus vouă comoară. Cât despre argintul vostru, e la mine-n toată rânduiala”. Și le-a adus pe Simeon.

24: Și le-a adus apă să-și spele picioarele, iar pentru asinii lor a dat nutreț.

25: Iar ei și-au pregătit darurile pentru când avea să vină Iosif la amiază, căci aflaseră că vor prânzi acolo.

„Origen vorbește despre semnificația sacră a ceasului de amiază (*Com. in Cant. II*). Amiaza (*μεσημβρία*) este ceasul deschiderii cerurilor și al coborârii îngerilor, buni sau răi, pe pământ. Călugării egipteni numesc acedia, unul din cele opt gânduri rele, *demonul de amiază*, întrucât la ora prânzului acedia devine extrem de chinuitoare”¹²²⁰.

„Fii cu luare-aminte la textele unde citești: *amiază*. La amiază iau frații prânzul lor, îngerii tot la amiază se învrednicesc de ospitalitatea lui Avraam și altele asemenea”¹²²¹. Moment al strălucirii maxime, amiaza e timpul apropierei lui Dumnezeu și al descoperirilor. Cum s-a văzut mai sus, astfel de momente cunosc și ispite pe măsură.

26: Când Iosif a venit acasă, ei în casă i-au înfățișat darurile pe care le aveau în mâini și i s-au închinat cu fața pân-la pământ.

27: Iar el i-a întrebat: „Cum vă aflați?” Apoi a zis: „Dar bătrânul vostru tată, de care mi-ați vorbit deunăzi, e sănătos? mai trăiește?”

„Această a doua întrebare indică faptul că de la prima călătorie a fraților lui Iosif trecuse un oarecare timp”¹²²².

28: Ei au zis: „Robul tău, tatăl nostru, e sănătos, încă trăiește”. Și Iosif a zis: „Binecuvântat de Dumnezeu este omul acela!” Iar ei s-au plecat și i s-au închinat.

29: Dar dacă Iosif și-a ridicat ochii, l-a văzut pe Veniamin, fratele său de-o mamă, și a zis: „El e fratele vostru cel mai mic, pe care mi-ați spus că-l veți aduce la mine?”... Și a adăugat: „Dumnezeu să aibă milă de tine, fiule!”

„Apelativul *fiule* se explică prin diferența de vârstă, dar și prin ascendența rangului social al lui Iosif”¹²²³.

„Vezi câtă răbdare are Iosif, că încă se preface că nu-i cunoaște, ca să poată afla din desfășurarea faptelor ce simțăminte au frații lui pentru Veniamin”¹²²⁴.

30: Dar Iosif era atât de tulburat încât de dragul fratelui său i se zbătea inima și-l podidea plânsul. Și a fugit în odaie și a plâns acolo.

31: Apoi, spălându-și fața, a ieșit; și, stăpânindu-se, a zis: „Aduceți bucatele!”

32: Și lui i s-a pus de-o parte, lor de-o parte, și tot de-o parte Egiptenilor care mâncau cu el, din pricină că Egiptenii nu pot să mănânce la un loc cu Evreii, aceasta fiind pentru Egipteni o nelegiuire.

¹²¹⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 5

¹²²⁰ SEP 1, p. 154

¹²²¹ Origen, *Omilii la Cântarea Cântărilor*, I, 8

¹²²² BBVA, p. 70

¹²²³ BBVA, p. 71

¹²²⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 5

De presupus că, aici, prin *Evrei* se înțelege *nomazi* sau *Canaaniți*, căci nu era încă vorba despre un popor evreiesc, față de care să fi avut Egiptenii opreliști de vreun oarecare fel. Sau: „în acest caz termenul nu desemnează o entitate etnică, ci un strat social, modul de viață nomad, considerat inferior”¹²²⁵.

Nelegiuire: SEP 1 traduce prin *spurcăciune* „(βδέλυγμα): prima dată când acest substantiv apare în Septuaginta (ca verb este menționat în 26, 29); în Levitic și Deuteronom termenul se specializează, marcând interdicțiile culturale sau culinare (cf. Levitic 11). Va reveni la Profeți și mai cu seamă la Daniel. Tot ce încalcă flagrant tradiția monoteistă iudaică (sacrificii aduse zeilor străini; trădarea lui Iahve; nerespectarea regimului alimentar) este *spurcăciune*. Aici însă termenul exprimă reacția egiptenilor față de ceea ce este legat de tradițiile neegiptene. Philon suprimă remarcă din comentariul său, considerând-o probabil jignitoare pentru evrei (Ios. 202)”¹²²⁶.

33: Ei s-au așezat în fața lui, cel întâi-născut după dreptul vârstei sale și cel mai tânăr după tinerețea lui; și oamenii aceștia se uitau cu mirare unul la altul.

„*Se uitau cu mirare*: pentru că, după Philon, văd că un *egiptean*, precum Iosif, cunoaște regulile tradiției iudaice conform cărora frații stau la masă după vârstă (Ios. 203-204)”¹²²⁷.

34: El le-a dat porții din bucatele de la masa lui, dar porția lui Veniamin era de cinci ori mai mare decât a fiecăruia din ceilalți. Și au băut și s-au veselit cu el.

„După Philon, Iosif îi pune fratelui mai mic o porție de cinci ori mai mare pentru a verifica dacă frații mai au în ei vreun strop de invidie (Ios. 234). ♦ εμεθύσθησαν, *s-au îmbătat*¹²²⁸. Philon suprimă mențiunea, compromițătoare, despre beție. Origen însă vede aici un exemplu de *beție divină* (Com. Io. I, 206)”¹²²⁹. „*Băură și se îmbătară* este traducerea literală a textului original, folosindu-se aceleași verbe ca și în 9, 21. Spre deosebire de 9, 21, în cazul de față se consideră că ospățul a avut loc în limitele decenței, intenția autorului fiind de a sublinia atmosfera destinsă, în contrast cu scenele tensionate care vor urma”¹²³⁰.

Din nou, ca și în alte locuri ale Scripturii, e indicată o ascendență a mezinului asupra fraților mai mari.

CAPITOLUL 44 – *Veniamin osândit să rămână în Egipt.*

1: Iosif i-a dat poruncă iconomului casei sale, zicându-i: „Umple sacii acestor oameni cu bucate cât vor putea duce, iar argintul fiecăruia să i-l pui în gura sacului.

2: Iar cupa mea, cupa de argint, s-o pui în sacul celui mai tânăr; laolaltă cu banii lui pentru grâu”. Și a făcut acela după cuvântul lui Iosif, după cum îi spusese el.

3: Iar dimineața, în revărsatul zorilor, le-au dat drumul oamenilor și asinilor lor.

4: Dar după ce-au ieșit ei din cetate, iată că nu erau departe când Iosif a zis către iconomul casei sale: „Scoală și fugi după oamenii aceia și, când îi ajungi, să le zici: De ce mi-ați răsplătit voi binele cu răul?

5: de ce mi-ați furat cupa de argint? nu este ea aceea din care bea stăpânul meu și-n care ghicește? Rău ați făcut ce-ați făcut!”

„Înzestrat cu darul de a tălmăci visele, Iosif era și practician al unui tip de magie asiatică, interpretând formele pe care le poate lua o picătură de ulei turnată într-o cupă cu apă”¹²³¹. „Prezicerea viitorului, divinațiunea prin mijloace artificiale, era o practică larg

¹²²⁵ GEN, p. 361

¹²²⁶ SEP 1, pp. 154-155

¹²²⁷ SEP 1, p. 155

¹²²⁸ În SEP 1 finalul versetului e: *Au băut și s-au îmbătat cu el.*

¹²²⁹ SEP 1, p. 155

¹²³⁰ GEN, p. 361

¹²³¹ BBVA, p. 71

răspândită la popoarele din Orientul antic, în contrast cu profeția de inspirație divină a evreilor. Între ustensilele folosite pentru [preziceri] se numărau și vasele recipiente (pahare, cupe etc.) în care se turna un lichid, de exemplu ulei în apă: forma pe care o luau pata sau stropii de ulei era edificatoare pentru prezicători¹²³². „Philon omite această frază, incompatibilă cu interzicerea divinației de către Lege (Levitic 19, 26; Numerii 23, 23; Deuteronom 18, 10)”¹²³³.

6: **Și dacă i-a ajuns, le-a spus cuvintele acestea.**

7: **Iar ei au răspuns: „De ce grăiește domnul meu astfel de cuvinte? Departe de robii tăi să fi făcut o astfel de faptă.**

8: **De vreme ce și argintul pe care l-am găsit în gura sacilor noștri ți l-am adus îndărăt tocmai din țara Canaanului, cum era să furăm din casa stăpânului tău argint sau aur?**

9: **Acela dintre robii tăi la care se va găsi cupa, acela să moară!, iar noi vom fi robii domnului nostru”.**

10: **El a zis: „Începând din această clipă, așa să fie cum ați spus: acela la care se va găsi cupa, acela va fi robul meu; iar voi, voi veți fi fără vină”.**

11: **Atunci ei s-au grăbit, fiecare, să-și dea sacul jos, și fiecare și-a dezlegat sacul.**

12: **Iar acela a căutat, începând cu cel mai vârstnic și isprăvind cu cel mai tânăr; și cupa a fost găsită în sacul lui Veniamin.**

13: **Atunci ei și-au sfâșiat hainele, și-a pus fiecare sacul pe asin și s-au întors în cetate.**

„Sfâșierea hainelor face parte din ritualul obișnuit în cazul unui deces. De data aceasta toți frații se solidarizează cu Veniamin și se întorc în cetate, deși, nefiind declarați vinovați, l-ar fi putut părăsi, așa cum au procedat odinioară cu Iosif”¹²³⁴.

14: **Iuda și frații săi au intrat la Iosif, care era încă acolo, și i-au căzut cu fața la pământ;**

15: **iar Iosif le-a zis: „De ce-ați făcut voi o faptă ca aceasta? Oare n-ați știut că un om ca mine poate ghici?”**

„S-ar putea ca insistența cu care Iosif își etalează calitățile mantice să facă parte din strategia de ascundere a adevăratei identități, iudaice, în fața fraților săi. Dar ele trebuie să fi fost reale, întrucât sunt confirmate de episoadele oniroantice din capitolele precedente. Theodoret încearcă să-l salveze pe Iosif, propunând înțelegerea frazei fără cuvintele *ca mine*. Prin urmare, după Theodoret, Iosif ar vorbi despre altcineva, nu despre el însuși, lectură nesustenută, firește, de text (QG 107-108)”¹²³⁵.

16: **A zis Iuda: „Ce să-i răspundem noi domnului nostru? ce să zicem? Cu ce să ne dezvinovățim?... Dumnezeu este cel ce a descoperit greșeala robilor tăi... Iată, acum suntem robii domnului nostru, atât noi cât și acela la care s-a găsit cupa”.**

„Este posibil ca, prin această invocare a lui Dumnezeu, Iuda să recunoască nelegiuirea comisă odinioară față de Iosif și să realizeze că Dumnezeu a scos la lumină comportarea inumană a fraților cu acel prilej. De aceea el declară că frații sunt gata să accepte sclavia”¹²³⁶. *Greșeala*: „literal: *nedreptatea*. Nu greșeala de a fi furat cupa (vină inexistentă), ci o alta (poate vânzarea însăși a lui Iosif!) pentru care Dumnezeu îi pedepsește acum”¹²³⁷.

17: **Iosif însă le-a zis: „Nu, departe de mine să fac așa ceva! Rob îmi va fi acela la care s-a găsit cupa; cât despre voi, duceți-vă cu pace la tatăl vostru”.**

¹²³² GEN, p. 361

¹²³³ SEP 1, p. 155

¹²³⁴ GEN, p. 361

¹²³⁵ SEP 1, p. 156

¹²³⁶ GEN, pp. 361-362

¹²³⁷ BBVA, p. 71

Urmează (versetele 18-34) „cuvântarea lui Iuda, una dintre cele mai frumoase pagini ale Vechiului Testament”¹²³⁸.

18: **Atunci Iuda s-a apropiat de el și i-a zis: „Rogu-mă, doamne!, îngăduie-i robului tău să spună o vorbă-nainte-ți fără ca mânia ta să se-aprindă-mpotriva robului tău, căci tu ești ca și Faraon.**

19: **Doamne, tu i-ai întrebat pe robii tăi, zicându-le: - Aveți voi tată sau frate?**

20: **Iar noi i-am răspuns domnului nostru: - Avem tată bătrân, cu un fiu mai mic, copilul bătrânețelor sale; fratele acestuia a murit și numai el a rămas de la mama sa, și tatăl său îl iubește.**

21: **Iar tu ai zis către robii tăi: - Aduceți-l pe acela la mine, ca să-l învăluie ochii mei!**

Să-l învăluie: „Verbul original sugerează nu atât nevoia de încredințare asupra unui fapt îndoielnic, cât pe aceea de a-și astâmpăra un dor și de a-l ocroti pe cel dorit, de a-i purta de grijă”¹²³⁹.

22: **Atunci noi i-am spus domnului nostru: - Băiatul nu-și poate părăsi tatăl; dacă și-ar părăsi el pe tatăl său, acesta ar muri.**

23: **Tu însă ai zis către robii tăi: - Dacă nu va veni cu voi fratele vostru cel mai mic, la mine nu veți mai ajunge!...**

24: **Și a fost că dacă ne-am întors noi la robul tău, tatăl nostru, i-am povestit vorbele domnului meu.**

25: **Iar când tatăl nostru ne-a zis: - Duceți-vă încă o dată de mai cumpărați ceva bucate!,**

26: **noi i-am răspuns: - Nu ne mai putem duce; dacă însă fratele nostru cel mai mic e cu noi, atunci ne ducem, fiindcă nu mai putem să vedem fața acelui om dacă nu va veni cu noi și fratele nostru cel mai mic.**

27: **Atunci robul tău, tatăl nostru, ne-a zis: - Voi știți că femeia mea mi-a născut doi fii;**

28: **unul s-a dus de la mine, și eu am zis: De bună seamă, a fost sfâșiat!... Și nu l-am mai văzut până-n ziua de azi.**

29: **Așadar, dacă și pe acesta-l veți lua de dinaintea feței mele și i se va întâmpla lui ceva rău pe drum, atunci cu întristare îmi veți pogorî căruntețile în locașul morților...**

30: **Și acum, dacă eu mă voi întoarce la robul tău, tatăl nostru, fără să fie cu noi băiatul de al cărui suflet e legat sufletul său,**

31: **atunci, de-ndată ce va vedea că băiatul nu-i cu noi, el va muri, iar robii tăi cu-ntristare vor pogorî căruntețile robului tău, părintele nostru, în locașul morților.**

32: **Or, tocmai eu, robul tău, eu l-am luat pe băiat de la părintele nostru și am zis: - Dacă nu ți-l voi aduce și nu-l voi pune în fața ochilor tăi, vinovat să fiu eu față de părintele meu în toate zilele vieții mele...**

33: **Acum, așadar, să rămână robul tău, în locul băiatului, rob la domnul meu, iar băiatul să se ducă împreună cu frații săi.**

34: **Fiindcă eu, cum mă voi duce eu la părintele nostru fără ca băiatul să fie cu noi? Nu, nu vreau să văd nefericirea ce s-ar năpusti asupra părintelui meu!”**

„Iuda se oferă, așa cum a făgăduit tatălui său, drept garant pentru Veniamin și este gata să devină sclav în locul acestuia. Conform concepției nomazilor asupra justiției, el va câștiga în felul acesta libertatea pentru frații săi. De asemenea, el crede că Dumnezeu va înceta să-i urmărească pe frații săi pentru nelegiuirea comisă împotriva lui Iosif. Aici apare pentru prima oară în Vechiul Testament ideea ispășirii în locul altcuiva, consemnată cu claritate în Isaia 53,

¹²³⁸ BBVA, p. 71

¹²³⁹ BBVA, p. 72

unde Noul Testament este anticipat: Iisus Hristos moare pe cruce pentru ispășirea păcatelor altora¹²⁴⁰.

CAPITOLUL 45 – Iosif li se descoperă fraților săi.

1: Atunci Iosif nu s-a mai putut stăpâni față de toți cei ce erau acolo și a strigat: „Afară de la mine toată lumea!” Așa că nimeni nu rămăsese cu Iosif când el li s-a descoperit fraților săi.

„Scena recunoașterii. Tradițional este cunoscută sub numele de *scena iertării* (*αμνηστία*) sau *împăcării*. Celsus și-a bătut joc în lucrarea sa polemică de caracterul prea teatral și artificial al scenei (Origen, *C. Cels.* IV, 47)¹²⁴¹.

2: Plângând, și-a ridicat el glasul, și toți Egiptenii au auzit, și s-a auzit și-n casa lui Faraon.

„L-au mișcat pe Iosif cuvintele (lui Iuda) și i-au dat îndestulătoare dovadă și de cinstea ce i-o dădeau tatălui și de dragostea pentru fratele său¹²⁴².

3: Și a zis Iosif către frații săi: „Eu sunt Iosif!... Tata mai trăiește?” Frații lui însă nu i-au putut răspunde, căci deodată-ncremeniseră-nainte-i.

Tata mai trăiește?: „întrebare consemnată dintr-o altă tradiție redacțională. Răspunsul ei se află în cuvântarea lui Iuda (vv. 31-34, capitolul anterior)¹²⁴³.

4: Și Iosif a zis către frații săi: „Apropiați-vă de mine!” Și ei s-au apropiat. Iar el a zis: „Eu sunt Iosif, fratele vostru, pe care voi l-ați vândut pentru Egipt.

Apropiați-vă sau nu vă depărtați: „Nu vă depărtați! Să nu credeți, le spune el, că ați făcut de capul vostru cele ce mi-ați făcut. N-a fost răutatea voastră atât de mare față de mine, cât de mare a fost înțelepciunea lui Dumnezeu și nespusa lui iubire de oameni, ca, venind aici, să pot da hrană acum la vreme și vouă și întregii țări¹²⁴⁴. Aici nu-i o interpretare, ci chiar înțelesul cuvintelor lui Iosif de mai jos:

5: Acum însă să nu vă întristați, nici să vă pară rău că m-ați vândut aici, fiindcă spre păstrarea vieții m-a trimis pe mine Dumnezeu înaintea voastră.

Și aici putem vedea în Iosif un tip al lui Hristos. Vândut spre (o posibilă) moarte de către frații săi, acesta se face salvatorul vieții lor, așa cum moartea lui Hristos (urmată de Înviere) se face tuturor izvor de viață. „Iosif dă singur o explicație pozitivă, din punct de vedere teologic, nenorocirilor prin care a trecut. Dacă frații nu-l vindeau, toată familia ar fi murit acum de foame, iar poporul lui Iahve ar fi dispărut de pe fața pământului. Dumnezeu însuși a rânduit astfel lucrurile, lăsându-i pe frați să acționeze. Dacă Iosif nu ar fi suferit, poporul ales n-ar fi ajuns să moștenească pământul făgăduit, așadar făgăduința însăși a lui Dumnezeu ar fi rămas literă moartă. Răul circumstanțial n-a făcut decât să favorizeze înfăptuirea binelui divin. Cum o va spune în 45, 7, Iosif a fost doar *trimis înainte* de Dumnezeu, cu o misiune al cărei sens a rămas la început ascunsă celor profani. Nu modalitatea (violentă și crudă) a acestei delegări contează, ci sensul misiunii, care este salvarea fiilor lui Israel și perpetuarea neamului lor¹²⁴⁵.

6: Că iată, doi ani sunt de când foamea bântuie pe pământ, și încă cinci ani mai sunt în care nici arătură nu va fi, nici seceriș.

7: Căci Dumnezeu m-a trimis înaintea voastră ca să vă păstreze vouă o rămășiță pe pământ și viața să v-o păzească spre marea urmare.

¹²⁴⁰ GEN, p. 362

¹²⁴¹ SEP 1, p. 157

¹²⁴² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 6

¹²⁴³ BBVA, p. 72

¹²⁴⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 6

¹²⁴⁵ SEP 1, pp. 157-158

O rămășiță: „un grup restrâns, din care poporul se va reface-n timp”¹²⁴⁶. *Spre marea urmare:* „anticipare aluzivă a profeției din 50, 24 (eliberarea din Egipt și întoarcerea în Țara Făgăduinței)”¹²⁴⁷.

8: Așadar, nu voi m-ați trimis aici, ci Dumnezeu; și El m-a făcut ca un tată lui Faraon, domn peste toată casa lui și stăpânitor peste toată țara Egiptului.

„*Ca un tată:* titlu în nomenclatura curții lui Faraon (primul loc după rege)”¹²⁴⁸. „Atât în Egipt, cât și în alte părți ale Orientului antic, exista obiceiul să se acorde unui înalt demnitar cu merite deosebite titlul de *părinte* al regelui”¹²⁴⁹.

„Robia aceasta, spune el, m-a făcut mai marele Egiptului; vânzarea aceea mi-a adus această strălucire; necazul acela a ajuns temeiul numelui meu bun; pizma aceea a dat naștere acestei slave!”¹²⁵⁰.

9: Grăbiți-vă dar să vă duceți la tatăl meu și să-i spuneți: - Așa zice fiul tău, Iosif: Dumnezeu m-a făcut domn peste tot Egiptul; coboară-te la mine, nu zăbovi.

10: Vei locui în ținutul Goșen și vei fi aproape de mine, tu, feciorii tăi și fiii fiilor tăi, oile tale, vitele tale și toate câte sunt ale tale;

Ținutul Goșen: „textual: *Ghesemul Arabiei*. **Goșen**, regiune situată, după toate probabilitățile, în colțul de nord-est al Deltei Nilului. În 47, 11 identificată cu *pământul lui Ramses*”¹²⁵¹.

11: acolo te voi hrăni – căci vor mai fi încă cinci ani de foamete -, ca să nu pieri tu, nici feciorii tăi, nici toate ale tale...

12: Iată, ochii voștri văd, ca și ochii fratelui meu Veniamin, că gura mea este cea care vă grăiește.

13: Povestiți-i deci părintelui meu toată slava mea cea din Egipt și tot ce-ați văzut, și grăbiți-vă să-l aduceți pe părintele meu aici!”

Iosif trimite după Iacov, făgăduind să-l așeze în pământul *Gosen* (= alipire), ținut în Delta Nilului, potrivit pentru creșterea vitelor și oarecum izolat de băștinași. Cum s-a văzut mai sus, nu-i întru totul limpede unde se afla acest ținut.

14: Și căzând el apoi pe grumazul lui Veniamin, fratele său, a plâns; iar Veniamin a plâns și el pe grumazul lui.

15: Și i-a sărutat pe toți frații săi și a plâns asupra-le; după care și frații săi au grăit cu el.

16: Iar vestea a pătruns în casa lui Faraon: „Au venit – se spunea – frații lui Iosif!” Iar Faraon și curtenii săi s-au bucurat.

17: Și a zis Faraon către Iosif: „Spune-le fraților tăi: - Iată ce să faceți: Încărcați-vă animalele și duceți-vă în țara Canaanului.

18: Luați-l pe tatăl vostru, luați-vă familiile, veniți la mine și vă voi da tot ce e mai bun din țara Egiptului și vă veți hrăni cu grăsimea pământului.

19: Iar tu, tu dă-le această poruncă: - Iată ce să faceți: Luați-vă din țara Egiptului căruțe pentru copiii voștri și pentru femeile voastre, luați-l pe părintele vostru și veniți.

20: Să nu vi se scurgă ochii după bunurile voastre, fiindcă tot ce-i mai bun în țara Egiptului al vostru va fi”.

Cuvintele lui Faraon sunt pline de bunăvoință, dar ele pot ascunde și o cursă, privind din perspectiva evenimentelor ulterioare morții lui Iosif. „Deci stăpânul Egiptenilor le-a făgăduit odihnă și îngrașare în desfătări, ba le-a dăruit și care, ușurându-le coborârea celor leneși. Iar aceia au coborât îndată cu toată casa, preferând gustarea vremelnică a mâncărilor pământului,

¹²⁴⁶ BBVA, p. 72

¹²⁴⁷ BBVA, p. 72

¹²⁴⁸ SEP 1, p. 158

¹²⁴⁹ GEN, p. 362

¹²⁵⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 7

¹²⁵¹ BBVA, p. 72

țării date lor de Dumnezeu. Le-ar fi fost cu mult mai de folos și mai bine să o lucreze pe aceea, deși lucrul se făcea cu osteneală”¹²⁵².

21: Și fiii lui Israel au făcut așa. Iar Iosif le-a dat căruțe după porunca regelui Faraon; datu-le-a și merinde pentru drum.

22: Apoi fiecăruia din ei i-a mai dat haine de schimb, iar lui Veniamin i-a dat și trei sute de arginți, precum și cinci rânduri de haine.

„Pentru Philon, [numărul] 5 trimite la numărul simțurilor. El interpretează depreciativ darul oferit de Iosif care confirmă, o dată în plus, că Iosif este un om atașat de lumea materială, un *politician*”¹²⁵³.

23: Iar tatălui său i-a trimis în același fel: zece asini încărcăți din toate bunătățile Egiptului și zece asine încărcate cu grâu, cu pâine și cu merinde pentru călătoria tatălui său.

24: Apoi el le-a dat drumul fraților săi, care au plecat; iar el le-a zis: „Să nu vă sfădiți pe cale!”

„Iată suflet de filosof! Nu numai că a uitat toată mânia și i-a iertat de vina lor, dar îi și sfătuiește să nu se mânia pe cale, nici să se învinuiască unii pe alții de cele întâmplare”¹²⁵⁴.

„Cine ar putea admira după vrednicie virtutea dreptului acestuia, care a împlinit din belșug filosofia Noului Testament? Și ceea ce a poruncit Hristos apostolilor, zicând: *Iubiți pe vrăjmașii voștri, rugați-vă pentru cei ce vă supără* (Matei 5, 44), Iosif a împlinit-o cu prisosință. Nu numai că a iubit atât de mult pe cei care l-au ucis – că frații lui, cu gândul, îl uciseseră – ci a făcut totul ca să le dovedească că nici n-au păcătuit față de el. Ce covârșitoare filosofie! Ce suflet mare și ce belșug de dragoste de Dumnezeu”¹²⁵⁵. Îndemnul lui Iosif, însă, nu e adresat doar fraților săi: „Pe noi ne-a sfătuit prin aceasta, de bună seamă, ca nu cumva, fiind pe drumul rugăciunii (numit și *cale*), să mergem cu mânie la Tatăl”¹²⁵⁶.

25: Și dac-au plecat din Egipt, ei au sosit în țara Canaanului, la Iacob, tatăl lor,

26: și i-au adus vestea: „Fiul tău Iosif trăiește, și el e mai mare peste toată țara Egiptului”. Dar inima lui Iacob n-a tresărit, fiindcă el nu-i credea.

27: Când însă ei i-au spus toate cuvintele pe care Iosif le grăise către ei și când a văzut el căruțele pe care Iosif le trimisese ca să-l aducă, atunci duhul lui Iacob, tatăl lor, s-a reînsuflețit:

28: „Ajunge! – a zis Israel –; Iosif, fiul meu, încă trăiește! Mă duc să-l văd până nu mor!”

„După cum flacăra unei candelă, care e pe cale să se stingă, când se termină untdelemnul în ea, dacă îi picuri puțin untdelemn, lumina, care avea să se stingă, ajunge mai strălucitoare, tot așa și bătrânul acesta, care era să se stingă aproape de tristețe [...], când a aflat că Iosif trăiește și stăpânește Egiptul, când a văzut carele, *s-a încălzit cu viață* [Biblia 1914]; din bătrân a ajuns tânăr, a alungat norul tristeții, a îndepărtat tulburarea gândurilor și s-a liniștit”¹²⁵⁷.

CAPITOLUL 46 – Iacob pleacă în Egipt. Familia lui Iacob. El sosește în Egipt și-l întâlnește pe Iosif.

1: Astfel a pornit Israel la drum, cu tot ce avea. Sosit la Beer-Șeba, a adus jertfă Dumnezeului tatălui său Isaac.

¹²⁵² Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, I

¹²⁵³ SEP 1, p. 159

¹²⁵⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 7

¹²⁵⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXIV, 7

¹²⁵⁶ Tertulian, *Despre rugăciune*, XI

¹²⁵⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXV, 1

2: **Atunci a zis Dumnezeu către Israel noaptea-n vedenie: „Iacobe, Iacobe!” Iar el a răspuns: „Iată-mă!”**

3: **Și [Dumnezeu] a zis: „Eu sunt Dumnezeul părinților tăi; nu te teme să te cobori în Egipt, căci acolo voi face Eu din tine popor mare.**

Nu te teme: „Mulți comentatori evrei sau creștini justifică teama lui Iacob interpretând negativ Egiptul. În imaginarul grec, de la Herodot până la Platon și chiar mult mai încoace, Egiptul reprezintă leagănul civilizației omenești, model deopotrivă religios, politic și cultural; în imaginarul iudaic, mai ales după exod, lucrurile stau complet diferit. Chiar și pentru autori îmbibați de cultură greacă, precum Philon, Egiptul simbolizează trei lucruri principale: oprirea; zoolatria (cultul animalelor); materialismul”¹²⁵⁸.

4: **Eu Însuși Mă voi pogori cu tine în Egipt și tot Eu te voi înălța, iar Iosif își va pune mâinile pe ochii tăi”.**

„Verbul *a (se) înălța*, *a (se) sui*, *a (se) urca*, în opoziție cu *a (se) pogori*, este folosit nu numai pentru rațiuni geografice (nivelul muntos al Canaanului față de șesul Egiptului), ci și în virtutea unor sensuri simbolice, duhovnicești: (în Noul Testament *a se sui la Ierusalim* e o expresie frecventă). E același verb folosit la 50, 5-7 (Iosif *se suie* în Canaan să-și îngroape tatăl), dar și cu trimitere (mai explicită în Textul Ebraic) la eliberarea lui Israel din robia Egiptului (cu ample rezonanțe în teologia creștină: eliberarea, - *înălțarea* – omului, prin Iisus Hristos, din robia păcatului și a morții)¹²⁵⁹. „*Voi pogori*: Origen interpretează eshatologic acest pasaj. Cuvintele *voi cobori* prevestesc Întruparea, iar *te voi înălța la sfârșit*, readucerea omului în rai (*Hom. Gen. XV, 5*)”¹²⁶⁰. *Iosif își va pune mâinile pe ochii tăi*: „în sensul de a-i închide ochii, dar și în semn de binecuvântare. Dimensiunea duhovnicească a lui Iosif devine pregnantă”¹²⁶¹. „Sensul este, bineînțeles, *îi va închide ochii cu mâna lui*, atunci când își va da sufletul. Origen însă dă un sens hristologic frazei ca atare: Iosif este figura lui Hristos care pune mâna peste ochii orbului redându-i vederea (cf. Matei 20, 34) (*Hom. Gen. XV, 7*)”¹²⁶².

„Vezi cum Pedagogul se ține după drept, cum îl îndeamnă la luptă pe atlet, învățându-l să calce în picioare pe dușman?”¹²⁶³.

5: **Iacob și-a ridicat apoi tabăra de la Beer-Șeba, iar fiii lui Israel l-au urcat pe Iacob, tatăl lor, și pe pruncii și femeile lor, în căruțele pe care le trimisese Iosif ca să-l aducă.**

6: **Luându-și ei averile și toate vitele pe care le agoniseră în țara Canaanului, au venit în Egipt, Iacob și tot neamul său împreună cu el:**

7: **feciorii săi cu el, și fiii feciorilor săi, fiicele lui și fetele feciorilor săi; pe tot neamul său l-a adus cu sine în Egipt.**

8: **Iată acum numele fiilor lui Israel care au venit în Egipt: Iacob și fiii săi. Întâiul-născut al lui Iacob: Ruben.**

9: **Fiii lui Ruben: Enoh, Falu, Hețron și Carmi.**

Fiii lui Ruben: *Enoh* (= dăruire), *Falu* (= cel distins), *Hețron* (= cel ce înflorește) și *Carmi* (= plin de roade).

10: **Fiii lui Simeon: Iemuel și Iamin, Ohad și Iachin, Țohar și Saul, fiii canaaneencei.**

Fiii lui Simeon: *Iemuel* (= ziua lui Dumnezeu), *Iamin* (= mâna dreaptă), *Ohad* (= cel puternic), *Iachin* (= Dumnezeu întemeiază), *Țohar* (= culoare deschisă) și *Saul* (= cel cerut).

11: **Fiii lui Levi: Gherșon, Cahat și Merari.**

Fiii lui Levi: *Gherșon* (= izgonire), *Cahat* (= aliat) și *Merari* (= trist; cel iubit).

¹²⁵⁸ SEP 1, p. 159

¹²⁵⁹ BBVA, p. 73

¹²⁶⁰ SEP 1, p. 159

¹²⁶¹ BBVA, p. 73

¹²⁶² SEP 1, p. 159

¹²⁶³ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 57, 3

12: **Fiii lui Iuda: Ir, Onan, Şela, Fares şi Zara (dar Ir şi Onan au murit în ţara Canaanului). Fiii lui Fares au fost Heţron şi Hamul.**

Fiii lui Fares: *Heţron* (= şanţ de apărare) şi *Hamul* (= cruţat).

13: **Fiii lui Isahar: Tola şi Fuva, Iaşub şi Şimron.**

Fiii lui Isahar: *Tola* (= întins), *Fua* (= gură), *Iaşub* (= întors) şi *Şimron* (= păzitor).

14: **Fiii lui Zabulon: Sered, Elon şi Iahleel.**

15: **Aceştia sunt fiii Liei, pe care ea i-a născut lui Iacob în Mesopotamia, ca şi pe Dina, fata lui: de toţi – băieţi şi fete – treizeci şi trei de suflete.**

Fiii lui Zabulon: *Sered* (= scăpare), *Elon* (= stejar) şi *Iahleel* (= Dumnezeu aşteaptă).

16: **Fiii lui Gad: Țifion, Haghi, Şuni, Eţbon, Eri, Arodi şi Areli.**

Fiii lui Gad: *Țifion* (= recunoaştere), *Haghi* (= sărbătorit), *Şuni* (= norocos), *Eţbon* (= splendoare), *Eri* (= paznicul meu), *Arodi* (= putere) şi *Areli* (= lumina lui Dumnezeu).

17: **Fiii lui Aşer: Imna şi Işva, Işvi, Beria şi Serah, sora lor. Iar fiii lui Beria: Heber şi Malkiel.**

18: **Aceştia sunt fiii Zilpei, cea pe care Laban i-a dat-o Liei, fiica sa; pe aceştia i-a născut ea lui Iacob: şaisprezece suflete.**

Fiii lui Aşer: *Imna* (= norocos), *Işva* (= mântuire), *Işvi* (= Dumnezeu e folositor), *Bria* (= distins) şi fiica *Serah* (= prinţesă). Fiii lui Bria: *Heber* (= ținut sub stăpânire) şi *Malkiel* (= Dumnezeu este rege). Fiii Zilpei au fost Gad şi Aşer. Lista Septuagintei cuprinde 17 nume, nu 16.

19: **Fiii Rahelei, soţia lui Iacob: Iosif şi Veniamin.**

20: **Lui Iosif i s-au născut în ţara Egiptului Manase şi Efraim, pe care i-a născut Asineta, fiica lui Poti-Fera, preotul cel mare din Iliopolis. Fiul lui Manase, pe care i l-a născut Țiitoarea sa Sira, este Machir; iar lui Machir i s-a născut Galaad. Fiii lui Efraim, fratele lui Manase: Sutalaam şi Taam. Iar fiii lui Sutalaam: Edom.**

Deşi Edom e singur, se foloseşte pluralul: „Pluralul indică faptul că unicul fiu a avut, totuşi, mai mulţi urmaşi. Vezi şi versetul 23”¹²⁶⁴.

Urmaşii lui Efraim şi Manase apar doar în Septuaginta. „Cei cinci urmaşi ai lui Manase şi Efraim vor determina un total de 75 de suflete, tradiţie preluată în Faptele Apostolilor 7, 14”¹²⁶⁵.

21: **Fiii lui Veniamin: Bela, Becher şi Aşbel; fiii lui Bela: Ghera şi Naaman, Ehi, Roş, Mupim, Hupim şi Ard.**

22: **Aceştia sunt fiii Rahelei, pe care ea i-a născut lui Iacob: de toţi, paisprezece suflete.**

Fiii lui Veniamin: *Bela* (= gătlej), *Becher* (= flăcău) şi *Aşbel* (= Dumnezeu dojeneşte). Fiii lui Bela: *Ghera* (= oaspete), *Naaman* (= frumos), *Ehi* (= fratele meu), *Roş* (= cap), *Mupim* (= întuneric), *Hupim* (= acoperire) şi *Ard* (= mlădiţă). Aici, Septuaginta are 19 nume, dar indică a fi 18 suflete. Anania face acordul cu Textul Masoretic, unde sunt 14 suflete.

23: **Fiii lui Dan: Huşim.**

Fiul lui Dan: *Huşim* (= grabă).

24: **Fiii lui Neftali: Iaşteel, Guni, Ieţer şi Şilem.**

Fiii lui Neftali: *Iaşteel* (= Dumnezeu i-a făcut parte), *Guni* (= grădina mea), *Ieţer* (= făcător) şi *Şilem* (= paşnic).

25: **Aceştia sunt fiii Bilhăi, pe care Laban i-a dat-o roabă fiicei sale Rahela. Ea i-a născut lui Iacob, de toţi, şapte suflete.**

26: **Iar sufletele care au intrat cu Iacob în Egipt, odrăslite din coapsele lui, fără a le socoti pe femeile fiilor lui Iacob, au fost de toate şaiszeci şi şase.**

¹²⁶⁴ BBVA, p. 74

¹²⁶⁵ BBVA, p. 74

27: Fiii lui Iosif, care i s-au născut în Egipt: nouă suflete. Așadar, de toate, sufletele casei lui Iacob, care au venit cu el în Egipt, șaptezeci și cinci.

Aici se spune că din Iosif sau născut *nouă* suflete, față de *două*, în Textul Masoretic. Scriptura nu amintește decât pe Efraim și Manase. Cu tot cu urmașii acestora de la versetul 20 ar fi șapte suflete, opt dacă-l adăugăm și pe Iosif. Socotind și pe Iacov însuși, am ajunge la numărul de 75, câte suflete susține tradiția Septuagintei că s-ar fi aflat în Egipt, din neamul lui Israel. Numărul lor oricum va fi fost mai mare, dacă socotim slujitorii, soțiile și copiii nenumiți aici. „Tradiția patristică variază: Irineu, *Dem.* 25 are șaptezeci și cinci; Origen (*De princ.* IV, 3, II), șaptezeci”¹²⁶⁶.

28: [Iacob] l-a trimis pe Iuda înaintea sa, la Iosif, pentru ca acesta să-l întâmpine la Ieroonpolis, în pământul lui Ramses.

Ieroonpolis (= orașul eroilor) apare doar în Septuaginta. În ebraică, orașul se numește *Goșen*.

29: Iar Iosif și-a înhămat caii la caretă și a ieșit în întâmpinarea lui Israel, tatăl său, la Ieroonpolis. Și dac-a dat cu ochii de el, i-a căzut pe grumaz și mult a plâns pe grumazul său.

„Plecând de la expresia *i s-a aruncat de gât* (care sună destul de stângaci în românește, dar acesta e sensul exact) Chiril al Ierusalimului face o apropiere între această scenă și scena evanghelică a reîntâlnirii dintre tată și fiul risipitor (Luca 15, 20), unde apare aceeași expresie (*Cat.* XVI, 30)”¹²⁶⁷.

30: Și a zis Israel către Iosif: „De-acum pot să mor, că ți-am văzut fața și că mai trăiești”.

31: Iar Iosif a zis către frații săi și către familia tatălui său: „Mă duc să-l vestesc pe Faraon și să-i zic: - Frații mei și casa tatălui meu, care erau în țara Canaanului, au venit la mine.

32: Acești oameni sunt păstori – oameni care trăiesc din creșterea vitelor – și și-au adus cu ei turmele și cirezile și toate câte au...

33: Așadar, dacă Faraon vă va chema și vă va zice: - Cu ce vă îndeletniciți?,

34: voi să răspundeți: - Noi, robii tăi, din tinerețile noastre și pân-acum suntem crescători de vite, ca și părinții noștri..., în felul acesta veți putea să vă așezați în ținutul Goșen”. Căci Egiptenilor urâciune le este tot păstorul de oi.

„Cuvântul [*vite*] înglobează atât oile cât și vitele mari, deci este vorba despre păstori nomazi care își câștigă viața cu ajutorul animalelor, o categorie socială desconsiderată de egipteni, cf. 40, 15. Ținutul Goșen, așezat la est de delta Nilului, era prielnic creșterii vitelor. În același timp, păstorii puteau fi feriți de contactul cu egiptenii”¹²⁶⁸. „Repulsia Egiptenilor față de oierit e atestată numai în acest document. Oricum, Israeliții urmează să trăiască într-o arie circumscrișă, fără amestec cu băștinașii”¹²⁶⁹.

„Uită-te la priceperea lui Iosif! Ce bun sfat le dă! Nu fără rost, nici la întâmplare le spune cuvintele acestea, ci pentru că voia să le dea mai multă liniște și să nu le îngăduie să se amestece cu egiptenii. Pentru că egiptenii disprețuiau și nesocoteau pe cei care se îndeletniceau cu păstoritul, ca unii ce se ocupau cu înțelepciunea egipteană, Iosif îi sfătuiește, deci, să spună că au această îndeletnicire, pentru a le fi îndeletnicirea o pricină binecuvântată, spre a le da un pământ roditor, în care să trăiască în toată liniștea”¹²⁷⁰. Egiptul, mai cu seamă în Cartea Ieșirii, simbolizează tirania diavolului; iar slugile răutății nu rabdă îndeletnicirea Păstorului. „Păstor de vite spiritual este cel ce se îndeletnicește cu făptuirea, căci isprăvile morale au înțelesul de vite. Iar păstor de oi este cel ce se îndeletnicește cu cunoașterea. Căci cugetările au înțelesul de oi,

¹²⁶⁶ SEP 1, p. 161

¹²⁶⁷ SEP 1, p. 161

¹²⁶⁸ GEN, p. 362

¹²⁶⁹ BBVA, p. 74

¹²⁷⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXV, 3

fiind păstorite pe munții vederilor de către minte. De aceea orice păstor de oi este urâciune Egiptenilor, adică puterilor vrăjmașe¹²⁷¹.

CAPITOLUL 47 – Iacob în fața lui Faraon. Așezarea Israelitilor în Egipt.

1: Iosif s-a dus de l-a vestit pe Faraon, zicând: „Tatăl meu și frații mei, cu turmele, cu cirezile și cu toate ale lor, au venit din țara Canaanului și iată-i în ținutul Goșen”.

2: Dintre frații săi el luase cinci și i-a înfățișat lui Faraon.

3: Iar Faraon a zis către frații lui Iosif: „Cu ce vă îndeletniciți voi?” Și ei i-au răspuns lui Faraon: „Robii tăi sunt păstori de oi, cum au fost și părinții noștri”.

4: Și i-au mai zis lui Faraon: „Am venit să ne adăpostim în țară pentru că nu se mai găsește pășune pentru vitele robilor tăi, căci foamete mare bântuie-n țara Canaanului. Fie-le acum robilor tăi să se așeze în ținutul Goșen”.

Să ne adăpostim: „verbul original exprimă ideea așezării cuiva undeva ca străin; a locui ca rezident¹²⁷².”

„Următoarele două versete (5 și 6) reproduc exact versiunea Septuagintei (ediția Alfred Rahlfs), care prezintă o redactare mai corectă față de Textul Ebraic. Începând cu 5b, narațiunea preia o altă tradiție¹²⁷³.”

5a: Iar Faraon a zis către Iosif: „Să se așeze-n ținutul Goșen! Iar dacă tu știi că printre ei se află oameni destoinici, pune-i în fruntea turmelor mele”.

5b: Iacob și fiii săi au venit la Iosif în Egipt. Iar Faraon, regele Egiptului, a aflat. Și a zis Faraon către Iosif: „Tatăl tău și frații tăi au venit la tine.

6: Iată, pământul Egiptului îți stă-nainte: așează-i pe tatăl tău și pe frații tăi în cel mai bun loc din țară!”

Israelitiții obțin cele dorite, după cum prevăzuse Iosif.

7: Iosif l-a dus înlăuntru pe Iacob, tatăl său, și i l-a înfățișat lui Faraon. Iar Iacob l-a binecuvântat pe Faraon.

„Iacob, ca un adevărat patriarh, nu se consideră rob și nu se prosternează în fața Faraonului, ci îl binecuvântează doar¹²⁷⁴. Dar, mai exact, el „l-a salutat, adresându-i și cuvinte de binecuvântare¹²⁷⁵.”

8: A zis Faraon către Iacob: „Câte sunt zilele anilor vieții tale?”

9: Iacob i-a zis lui Faraon: „Zilele anilor vieții mele de pribegie sunt o sută treizeci de ani. Scurte și rele, zilele anilor vieții mele n-au ajuns zilele anilor de viață ai părinților mei în zilele lor de pribegie”.

10: Și dacă l-a binecuvântat Iacob pe Faraon, a ieșit de la el.

„Vezi că fiecare drept se simțea în viața aceasta ca și cum ar trăi într-o țară străină¹²⁷⁶. Iar de vreme ce zilele ne sunt puține și grele și doar pribegim pe pământ, „acum noi nu suntem în viață, ci în moarte¹²⁷⁷”, așteptând trecerea la viața cea adevărată a fericirii veșnice.

11: Iosif dar i-a așezat pe tatăl său și pe frații săi și le-a dat moșie în țara Egiptului, în cea mai bună parte a țării, în pământul lui Ramses, așa cum îi poruncise Faraon.

Le-a dat moșie: „le-a dat stăpânire; i-a pus în posesie¹²⁷⁸.”

¹²⁷¹ Sf. Maxim Mărturisitorul, *400 de capete despre dragoste*, 155

¹²⁷² BBVA, p. 74

¹²⁷³ BBVA, p. 74

¹²⁷⁴ GEN, p. 362

¹²⁷⁵ BBVA, p. 74

¹²⁷⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXV, 3

¹²⁷⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, VIII, 9

¹²⁷⁸ BBVA, p. 75

12: **Și Iosif îi hrănea pe tatăl său și pe frații săi și toată casa tatălui său, dându-le tuturor după numărul celor ce țineau de ei.**

13: **În toată țara însă nu mai era pâine, căci tare mult se-ntețise foametea. Țara Egiptului și țara Canaanului se istoviseră de foame.**

14: **Tot argintul ce se afla în țara Egiptului și-n țara Canaanului l-a adunat Iosif pentru grâul pe care-l cumpărau; și a adus Iosif tot argintul în casa lui Faraon.**

15: **Când cei din țara Egiptului și din țara Canaanului și-au cheltuit toți banii, Egiptenii au venit toți la Iosif și au zis: „Dă-ne pâine! De ce trebuie să murim noi sub ochii tăi pentru că nu mai avem bani?”**

16: **Iar Iosif le-a zis: „Dacă vi s-au isprăvit banii, aduceți-mi vitele, și vă voi da pâine în schimbul vitelor voastre”.**

17: **Și ei și-au adus vitele la Iosif, iar Iosif le-a dat pâine pe cai și pe turme și pe cirezi și pe asini; în anul acela i-a hrănit cu pâine în schimbul tuturor vitelor lor.**

18: **Iar dacă anul acela a trecut, au venit la el în anul următor și i-au zis: „Nu vom ascunde de domnul nostru că, de vreme ce banii ni s-au sfârșit iar vitele noastre sunt ale domnului nostru, sub ochii domnului nostru n-au mai rămas decât trupurile și pământurile noastre.**

Trupurile: „Origen interpretează literal cuvântul, deducând de aici că egiptenii nu sunt decât carne, trupuri”¹²⁷⁹.

19: **De ce trebuie să murim noi sub ochii tăi, și noi și pământurile noastre? Cumpără-ne pentru pâine, pe noi și pământurile noastre, iar noi și pământurile noastre îi vom fi robi lui Faraon. Tu dă-ne sămânță să semănăm și să trăim și să nu murim și pentru ca ogoarele să nu se păraginească”.**

20: **Astfel a cumpărat Iosif pentru Faraon tot pământul Egiptenilor, întrucât Egiptenii și-au vândut fiecare pământul său lui Faraon, că-i îmboldea foametea; și toată țara a devenit a lui Faraon.**

„După Origen, foametea este o năpastă doar pentru cei răi, în speță, egiptenii, nu și pentru cei buni, în speță, neamul lui Israel (*Hom. Gen. XVI, 3*)”¹²⁸⁰.

21: **Cât despre popor, și l-a făcut luiși rob de la un capăt al Egiptului până la celălalt.**

22: **Numai pământurile preoților nu le-a cumpărat Iosif, căci preoții își aveau mertic rânduie de Faraon și se hrăneau din merticul pe care li-l dădea Faraon; iată de ce ei nu și-au vândut pământul.**

Mertic: „rație de alimente; subvenție în natură, rânduie prin decret regal”¹²⁸¹. „Ținutul preoților este cunoscut de Herodot (*Hist. II, 168*)”¹²⁸².

23: **Zis-a Iosif către toți Egiptenii: „Iată, eu v-am cumpărat astăzi pentru Faraon, pe voi și pământul vostru. Luați-vă sămânță și semănați pământul.**

24: **Iar la seceriș să dați a cincea parte lui Faraon, iar patru părți să vă rămână vouă pentru semănatul ogoarelor, pentru hrana voastră și a celor ce sunt în casele voastre și pentru hrana copiilor voștri”.**

25: **Iar ei au zis: „Tu ne-ai ținut în viață: Să aflăm noi milă-n ochii domnului nostru și să-i fim robi lui Faraon!”**

„Conform acestor măsuri, Iosif a fost considerat de unii critici drept instrument al aservirii poporului, al transformării țăranilor în sclavi. Critica modernă relevă însă folosirea generalizată a termenului *rob* pentru toți supușii Faraonului, inclusiv înalții săi demnitari. Faraonul, considerat drept zeu, dispune, în calitatea sa de stăpânitor absolut, de la bun început, de toate bunurile

¹²⁷⁹ SEP 1, p. 162

¹²⁸⁰ SEP 1, p. 163

¹²⁸¹ BBVA, p. 75

¹²⁸² SEP 1, p. 163

materiale din regat, ca și de toți supușii săi. Critica subliniază caracterul moderat al măsurilor adoptate de Iosif, țărani fiind obligați să cedeze statului doar o cincime din produsele lor¹²⁸³. „A cincea parte trimite iarăși la simbolistica simțurilor carnale. Philon (*Migr.*, 204) și Origen (*Hom. Gen. XVI*, 6) interpretează peiorativ: egiptenii sunt ființe carnale¹²⁸⁴.

26: Și din aceasta a făcut Iosif o rânduială care dăinuie până astăzi în țara Egiptului: a cincea parte să i se dea lui Faraon; scutit era doar pământul preoților, care nu era al lui Faraon.

„Să [se] audă ce grijă aveau cei din vechime de preoții idolilor! Să se învețe să dea măcar o cinste asemănătoare celor ce li s-a încredințat săvârșirea liturghiei Dumnezeului universului. Dacă aceia, niște rătăciți și niște închinători de idoli, cinsteau atâta pe preoții lor, pentru că socoteau că prin asta idolii îi vor răsplăti, de ce osândă nu sunt vrednici cei care nu dau preoților cinstea cuvenită? Sau nu știți că cinstea trece la stăpânul universului? Nu te uita la preotul care primește cinstea! Nu din pricina preotului trebuie să cinștiți pe preot, ci din pricina Aceluia Căruia preotul Îi slujește, pentru ca și de la Acela să primești răsplată cu îmbelșugare¹²⁸⁵.

27: Astfel s-a așezat Israel în țara Egiptului, în ținutul Goșen; și s-au înstăpânit în el și-au tot crescut și foarte s-au înmulțit.

28: Iacob a trăit în țara Egiptului șaptesprezece ani; așa că zilele lui Iacob, anii vieții sale au fost o sută patruzeci și șapte.

„De aceea Dumnezeu i-a prelungit cu atâția ani timpul vieții lui Iacov, ca să-și sfârșească viața după ce a primit îndestulătoare mângâieri pentru necazurile ce le-a suferit tot timpul vieții lui¹²⁸⁶.

29: Și dacă i s-a apropiat lui Israel vremea să moară, l-a chemat pe fiul său Iosif și i-a zis: „De-am aflat eu har în ochii tăi, pune-ți mâna sub coapsa mea spre mărturie de-ndurare și credincioșie față de mine: să nu mă-ngropi în Egipt,

30: ci fă-mă să dorm împreună cu părinții mei; scoate-mă din Egipt și-ngroapă-mă în Mormântul lor!” Iar el a zis: „Voi face după cum ai spus!”

31: Dar [Iacob] a zis: „Jură-mi!” Și i s-a jurat. Și Israel s-a închinat rezemându-se pe vârful toiagului.

Israel s-a închinat toiagului lui Iosif; traducerea ce urmează textului ebraic spun, însă, că el s-a întins în pat. Posibil ca alcătuitoarea *Septuagintei* să fi confundat ebraicul **matteh** (= toiag) cu **mittah** (= pat). Credem că e o confuzie fericită: închinarea la toiag vestește venerarea Sfintei Cruci. „Oricum, din versiunea greacă rezultă că Iacob era bătrân, dar încă pe picioare¹²⁸⁷. „După Septuaginta, toiagul poate fi al lui Iacob sau al lui Iosif. Pentru Origen, toiagul este al lui Iosif înaintea căruia se pleacă Iacob (*Hom. Gen. XV*, 4). La fel, Theodoret vede în această scenă împlinirea visului avut de Iosif în copilărie (37, 9) (*QG 109*)¹²⁸⁸.

Creștinilor le poate părea ciudată grija patriarhului pentru viitorul osemintelor sale. Însă erau alte timpuri. „Nimeni să nu socotească porunca dată de Iacov drept micime sufletească, ci s-o pună pe seama vremurilor de atunci și pe seama proorociei lui despre întoarcerea fiilor lui în Canaan¹²⁸⁹.

CAPITOLUL 48 – Iacob îi binecuvintează pe fiii lui Iosif.

¹²⁸³ GEN, p. 363

¹²⁸⁴ SEP 1, p. 163

¹²⁸⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXV, 4

¹²⁸⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXV, 5

¹²⁸⁷ BBVA, p. 75

¹²⁸⁸ SEP 1, p. 164

¹²⁸⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVI, 1

1: **Și a fost că la o vreme după aceasta i s-a spus lui Iosif: „Tatăl tău e bolnav”. Atunci el i-a luat cu sine pe cei doi fii ai săi, pe Manase și pe Efraim, și a venit la Iacob.**

2: **Lui Iacob i s-a dat de veste spunându-i-se: „Iată că Iosif, fiul tău, vine la tine”. Și Israel, adunându-și puterile, s-a așezat pe marginea patului.**

3: **Și a zis Iacob către Iosif: „Dumnezeu Atotputernicul mi s-a arătat în Luz, în țara Canaanului, și m-a binecuvântat.**

4: **El mi-a zis: Iată, te voi face rodnic și te voi înmulți și voi face din tine adunare de popoare, iar pământul acesta îl voi da urmașilor tăi de după tine în stăpânire veșnică.**

5: **Iar acum, cei doi fii ai tăi, care ți s-au născut în țara Egiptului înainte ca eu să fi venit la tine în Egipt, vor fi ai mei: Efraim și Manase vor fi ai mei așa cum sunt Ruben și Simeon.**

„Prin adoptarea celor doi fii ai lui Iosif, născuți în Egipt din mamă egipteană și nu în Canaan, Iacob urmărește să le asigure dreptul de descendenți care să se bucure de aceleași privilegii ca și fiii săi mai vârstnici, Ruben și Simeon”¹²⁹⁰. „Philon interpretează alegoric numele celor două perechi de frați: natura și studiul (învățătura) corespund lui Simeon și Ruben; amintirea și memoria, lui Manase și Efraim (*Mut.* 97-102)”¹²⁹¹.

6: **Iar copiii născuți din tine după ei, să fie ai tăi; cu numele fraților lor vor fi chemați la partea lor de moștenire.**

„Nu există nici o mențiune privind nașterea unor alți copii ai lui Iosif. În cazul în care aceștia ar fi existat, ei ar fi trebuit să fie înglobați în cele două familii ale fraților mai vârstnici, Efraim și Manase, reclamând dreptul lor de moștenire”¹²⁹². „Ei vor purta numele triburilor Manase și Efraim atunci când li se va trage la sorți partea cuvenită din Țara Făgăduinței (Iosua 16 – 17). Despre ei însă nu știm nimic”¹²⁹³.

7: **În timp ce eu veneam din Mesopotamia, pe drum mi-a murit Rahela, mama ta, în țara Canaanului, cu puțin înainte de a ajunge la Efrata, și am îngropat-o acolo, lângă drumul spre Efrata – adică Betleem”.**

Septuaginta vorbește aici despre *Drumul Cailor*, un hipodrom fiind semnalat, în perioada elenistică, lângă mormântul Rahelei. Anania simplifică problema, preferând să urmeze textului ebraic în cazul de față.

8: **Când Israel i-a zărit pe fiii lui Iosif, a zis: „Cine sunt aceștia?”**

9: **Răspuns-a Iosif tatălui său: „Aceștia sunt fiii mei, pe care mi i-a dat Dumnezeu aici!” Iar Iacob a zis: „Adu-i la mine ca să-i binecuvintez!”**

10: **Ochii lui Israel însă erau slăbiți de bătrânețe și nu mai puteau să vadă. Și [Iosif] i-a apropiat pe fiii săi de el, iar el i-a sărutat și i-a îmbrățișat.**

11: **Și a zis Israel către Iosif: „Nu credeam c-o să-ți mai văd fața, și iată că Dumnezeu mi i-a arătat și pe urmașii tăi”.**

12: **Atunci Iosif i-a luat de la genunchii tatălui său și i s-a închinat cu fața la pământ.**

„A ține un copil pe genunchi – sau între genunchi – făcea parte din ritualul adopțiunii (vezi 30, 3 și 50, 23)”¹²⁹⁴.

13: **Iosif i-a luat apoi pe cei doi fii ai săi, pe Efraim cu mâna dreaptă [așa ca el să fie] în stânga lui Israel, iar pe Manase cu mâna stângă [așa ca el să fie] în dreapta lui Israel, și i-a apropiat de dânsul.**

14: **Israel însă și-a întins mâna cea dreaptă și a pus-o pe capul lui Efraim – deși acesta era mai mic -, iar pe cea stângă [și-a pus-o pe capul lui Manase, încrucișându-și mâinile.**

¹²⁹⁰ GEN, p. 363

¹²⁹¹ SEP 1, p. 164

¹²⁹² GEN, p. 363

¹²⁹³ BBVA, p. 76

¹²⁹⁴ BBVA, p. 76

„Textul Ebraic adaugă: *pentru că Manase era cel mai mare*. De asemenea, verbul sugerează nuanța: *întinzându-și într-adins mâinile*. Ca și în relațiile Cain-Abel, Ismael-Isaac, Esau-Iacob, nu dreptul natural (de întâi-născut) este acela care hotărăște, ci dreptul divin, voința ascunsă a lui Dumnezeu. În cazul de față, tribul lui Efraim va juca un rol decisiv în evenimentele viitoare și va constitui nucleul primului stat israelit”¹²⁹⁵. „Philon explică gestul lui Iacob prin faptul că bătrânul cunoaște superioritatea memoriei (simbolizată de Efraim) față de amintire (simbolizată de Manase) (*Leg. III, 90-93*). Pentru autorul *Epistolei lui Barnaba* (13, 5), fratele mai mic binecuvântat în locul celui mai mare prefigurează poporul creștin, întrevăzut de Iacob în chip profetic și spiritual”¹²⁹⁶.

15: Și i-a binecuvântat, zicând: „Dumnezeu în fața Căruia au umblat părinții mei Avraam și Isaac, Dumnezeu Care m-a păstorit pe mine de când mă știu până-n ziua de azi,

M-a păstorit: „verbul implică nuanțele: m-a hrănit, m-a întărit, m-a îndrumat”¹²⁹⁷. „*Ziua:* Philon interpretează alegoric ziua, spunând că Dumnezeu l-a crescut pe Iacob călăuzindu-l până la lumina desăvârșită. Iacob îi dă o lecție spirituală fiului său Iosif, *omul politic* veșnic imatur (*Leg. III, 179*)”¹²⁹⁸.

16: Îngerul care m-a izbăvit pe mine de tot răul să-i binecuvinteze pe copiii aceștia, și-ntru ei să dăinuiește numele meu și numele părinților mei Avraam și Isaac, și să crească ei întru mulțime mare pe pământ!”

„De reținut întreita evocare a lui Dumnezeu”¹²⁹⁹. „Dumnezeu e invocat de Iacob sub numele de *înger*, poate prin referire la scena luptei din 32, 23-33, unde *omul* de la 25 și 26 e interpretat tradițional ca *înger*”¹³⁰⁰.

17: Când Iosif însă a văzut că tatăl său și-a pus mâna cea dreaptă pe capul lui Efraim, i-a părut rău și a luat mâna tatălui său ca s-o mute de pe capul lui Efraim pe capul lui Manase.

18: Și a zis Iosif către tatăl său: „Nu așa, tată, că cestălalt este întâiul-născut; pe capul său pune-ți mâna ta cea dreaptă!”

19: Tatăl său însă n-a vrut, ci a zis: „Știu, fiul meu, știu; și el va deveni un popor, și el va fi mare; dar fratele său cel mic va fi mai mare decât el, iar seminția acestuia va fi mulțime de popoare”.

20: Și-n ziua aceea i-a binecuvântat cu aceste cuvinte: „Întru voi se va binecuvânta Israel, zicându-se: - Facă-te Dumnezeu pe tine ca pe Efraim și ca pe Manase!” (I-a pus pe Efraim înaintea lui Manase).

Sunt vestite taina Crucii, superioritatea lui Adam cel Nou și trecerea Bisericii înaintea Sinagogii. „Iacov cel dintâi a închipuit crucea când s-a închinat vârfului toiagului lui Iosif, iar când a binecuvântat pe fiii lui Iosif cu mâinile încrucișate este foarte lămurit că a descris semnul crucii”¹³⁰¹. Cu vederea trupului slăbită, Iacov e văzător în duh. „Așa a fost Iacov Patriarhul, care, schimbând de multe ori locul, a rămas apoi într-un unic loc, dar a văzut acolo multe cu ochiul pătrunderii și a spus lucruri minunate despre fiii săi”¹³⁰².

21: Apoi a zis Israel către Iosif: „Iată, eu mor; dar Dumnezeu va fi cu voi și vă va întoarce în țara părinților voștri;

22: eu însă îți dau ție mai mult decât fraților tăi: îți dau Sichemul, pe care eu cu sabia mea și cu arcul meu l-am luat din mâinile Amoreilor”.

¹²⁹⁵ BBVA, p. 76

¹²⁹⁶ SEP 1, p. 165

¹²⁹⁷ BBVA, p. 76

¹²⁹⁸ SEP 1, p. 165

¹²⁹⁹ BBVA, p. 76

¹³⁰⁰ SEP 1, p. 165

¹³⁰¹ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 11

¹³⁰² Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, 62

„Loc obscur în originalul ebraic, datorat unui joc de cuvinte: ca substantiv comun, **sekem** înseamnă *umăr*, considerându-se a fi vorba de un versant din Muntele Garizim. Dar, în același timp, Sichem este numele unui oraș aflat la poalele acestui munte”¹³⁰³. Textul Masoretic s-ar citi: „*Îți dau cu un umăr mai presus de frații tăi*”¹³⁰⁴.

Comentariul ce urmează înțelege a fi vorba despre cetate: „Sichemul, însă, a fost pustiit de către Simeon și Levi. Da, spune Iacov, ei au luat-o; dar acum este în stăpânirea mea! Deci dacă tatăl este stăpânul copiilor, apoi cu atât mai mult este stăpânul averilor lor; iar dacă e stăpân, poate să le împartă cum vrea”¹³⁰⁵. Osemintele lui Iosif, mort în Egipt, au fost așezate în Sichem pe vremea lui Iosua.

CAPITOLUL 49 – *Binecuvântările lui Iacob. Moartea sa.*

„Capitol celebru în exegeza antică, deopotrivă iudaică și creștină, cunoscut sub numele de *Binecuvântările lui Iacob* (cf. Philon, *Mut.* 200). Comentarii ample și sistematice: Hipolit, *Binecuvântările lui Iacob*, și Rufinus, *Binecuvântările patriarhilor*. Despre figurile patriarhilor, cf. *Testamentul celor XII patriarhi*, scriere intertestamentară ♦ Este deopotrivă o *vestire* și o *profeție* citită de creștini în cheie eshatologică și hristologică. Hipolit vede în fiecare dintre fiii lui Iacob o figură/imagie a lui Hristos, a apostolilor sau a evreilor ostili. Rufinus interpretează capitolul după trei sensuri: istoric, mistic/anagoric și moral”¹³⁰⁶.

1: Iacob i-a chemat pe fiii săi și le-a zis: „Adunați-vă ca să vă spun ce o să vi se întâmple-n zilele ce vor veni.

„Este vorba de proorocii, patriarhul dezvăluie și determină prin cuvintele sale destinul fiilor săi, adică al triburilor care le poartă numele”¹³⁰⁷. *Zilele ce vor veni*: SEP 1 are *la sfârșitul zilelor*: „expresia a fost înțeleasă în sens istoric (la sfârșitul vieții fiecărui patriarh) sau eshatologic (la sfârșitul istoriei). După Origen, aceste cuvinte confirmă faptul că lumea se va sfârși (*De princ.* III, 5, 1). Pentru Eusebiu, ele au sens mesianic (*DE VIII*, 1, 1-81): Iacob anunță venirea Mesiei”¹³⁰⁸.

2: Strângeți-vă și ascultați, o, fii ai lui Iacob, ascultați-l pe Israel, tatăl vostru!

Nu e o simplă chemare, ci începutul solemn al profețiilor privind viitorul triburilor lui Israel.

3: Ruben, tu ești întâi-născutul meu, tăria mea și pârga seminției mele, culme de mândrie și culme de putere,

„Ruben are dreptul întâiului-născut, dar în binecuvântările lui Moise acest drept va reveni lui Iosif, întâiul-născut al Rahelei (Deuteronom 33, 17)”¹³⁰⁹. Într-un fel, mutația e anticipată de pe acum, chiar dacă se începe cu Ruben. SEP 1 redă finalul versetului prin: *greu de răbdat, crunt, semeț*. „exact, *dur de răbdat, dur, semeț*. Hipolit vorbește, plecând de la adj. *dur* despre *încăpățânarea* primului-născut, adică al poporului Legii (evreii), care n-a vrut să primească Evanghelia. Pune versetul în corespondență cu Ieșirea 33, 5. Textul Masoretic are altceva: *culme de semeție, culme de putere*”¹³¹⁰.

4: clocotitor ca apa: tu nu vei fi întâiul; că te-ai suit în patul tatălui tău și-atunci l-ai pângărit... s-a urcat în așternutul meu!...

¹³⁰³ GEN, p. 363

¹³⁰⁴ SEP 1, p. 166

¹³⁰⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 1

¹³⁰⁶ SEP 1, p. 166

¹³⁰⁷ GEN, p. 363

¹³⁰⁸ SEP 1, p. 166

¹³⁰⁹ SEP 1, p. 166

¹³¹⁰ SEP 1, p. 166

„*Patul*: pentru Hipolit, *patul* simbolizează *trupul lui Hristos pe care sfinții stau ca pe un pat*. Acest trup a fost pângărit de cei care l-au biciuit și scuipat, ori i-au dat să bea oțet (*Ben. Iac. 13*)¹³¹¹.

Din pricina incestului cu Bilha, Ruben își va pierde dreptul de întâi născut. „Duhul cel Sfânt a rânduit ca această vină să rămână scrisă, pentru ca generațiile viitoare să nu mai săvârșească păcatul acesta și pentru ca toți cei ce aud cuvintele lui Iacov spuse lui Ruben să se învețe și să știe lămurit că nu le sunt de nici un folos însușirile firii, dacă nu sunt însoțite de fapte de voință, de fapte de virtute”¹³¹². „În Ruben e zugrăvit Israil, întâiul născut după vreme, dar aspru, îndărătnic și ocărător”¹³¹³.

5: Simeon și Levi sunt frați; unelte-ale cruzimii sunt săbiile lor.

„Pedepsiți pentru atacul mișelesc împotriva lui Sichem, tribul lui Simeon se va stinge curând, absorbit de Iuda, cel al lui Levi dispăre ca trib profan”¹³¹⁴. „Amintirea masacrării sichemiților, din pricina Dinei. Hipolit amintește acest sens istoric, dar oferă apoi interpretarea sa tipologică: preoții descind din Levi, iar scribii din Simeon. Prin urmare, ei îi simbolizează, profetic, pe cei care l-au persecutat pe Iisus”¹³¹⁵.

6: În sfatul lor să nu intre sufletul meu, inima mea să nu ia parte-n adunarea lor, căci ei întru mânia lor au omorât oameni și-ntru pornirea lor au schilodit tauri.

Inima mea: „textual: *ficatul meu* (considerat drept sediu al afectelor). În Textul Ebraic: *slava mea*”¹³¹⁶. *Au schilodit tauri*: „i-au ologit prin tăierea tendoanelor de dinapoia genunchiului; practică menționată în II Regi 8, 4”¹³¹⁷. Credem că aici mai degrabă se potrivește comentariul de mai jos:

„Vorbește aici de fiul lui Emor, Sichem, pe care l-a numit taur din pricina vârstei lui înfloritoare”¹³¹⁸. „După Hipolit acest *taur* este simbolul lui Hristos crucificat (*Ben. Iac. 14*). În Deuteronom 33, 17, Iosif este numit *întâiul-născut al taurului*”¹³¹⁹.

7: Blestemată fie-le mânia, căci silnică a fost; blestemată fie-le furia, pentru cruzimea ei. În Iacob îi voi împărți și-n Israel îi voi risipi.

„Cele două nuanțe desemnează națiunea și, respectiv, teritoriul. Tribul lui Simeon va fi absorbit de acela al lui Iuda, iar tribul Levi nu va avea un teritoriu al său”¹³²⁰. „Descendenții lui Simeon și ai lui Levi nu vor avea teritorii proprii. Hipolit interpretează versetul ca o imagine a dispersării evreilor”¹³²¹.

Simeon avea să dispară curând ca trib, iar Levi devine trib sacerdotal, trăind în întregul Israel. Dacă Simeon poate închipui poporul evreu, Levi indică preoția Vechiului Testament. „Nu numai poporul Iudeilor e văzut cutezând acele crime împotriva sfinților și a lui Hristos, ci la ele a conlucrat și Levi, adică neamul sfințit al celor ce stăteau lângă altar”¹³²².

8: Iudo, pe tine te vor lăuda frații tăi. Mâinile tale-n gâtul vrăjmașilor tăi. Închină-se-vor ție feciorii tatălui tău.

¹³¹¹ SEP 1, p. 166

¹³¹² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 2

¹³¹³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, IX

¹³¹⁴ GEN, p. 363

¹³¹⁵ SEP 1, p. 167

¹³¹⁶ BBVA, p. 76

¹³¹⁷ BBVA, p. 77

¹³¹⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 2

¹³¹⁹ SEP 1, p. 167

¹³²⁰ BBVA, p. 77

¹³²¹ SEP 1, p. 167

¹³²² Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, IX

Iudo, pe tine te vor lăuda: „joc de cuvinte între numele Iuda și ebraicul **yodu** = a lăuda, a mărturisi, a celebra”¹³²³. „Regatul lui Iuda va birui regatul lui Israel. ♦ *mâinile tale...*: după Hipolit, este vorba de mâinile lui Iisus întinse pe cruce, care i-au biruit pe dușmani”¹³²⁴.

„Binecuvântarea dată lui Iuda este tainică, pentru că ne prezice toate cele cu privire la Hristos; [...] din această seminție avea să Se nască Hristos, potrivit rânduiei întrupării; de aceea Iacov, mișcat atunci de Duhul cel Sfânt, prezice prin cele spuse lui Iuda nu numai pogorârea la oameni a Stăpânului, ci și taina și crucea și îngroparea și învierea; cu un cuvânt, pe toate”¹³²⁵.

9: Iuda-mi este pui de leu: de pe pradă, fiul meu, te-ai ridicat. Iată, s-a lăsat pe labe, ca un leu mi s-a culcat, ca o leoaică... Cine va îndrăzni să-l scoale?

„*Pui de leu:* simbol mesianic, la Părinți, dar și în iudaismul anterior erei creștine. [...] După Hipolit, avem de-a face aici cu o profecie pozitivă, întrucât din tribul lui Iuda se va naște David, iar din David se va naște Hristos. Prin urmare, spune Hipolit, Iacob îl binecuvântează aici, în mod spiritual, pe David”¹³²⁶.

„Iacov prezice împărăția lui Dumnezeu. Totdeauna Scriptura are obiceiul să închipuiască puterea împărătească prin chipul acestui animal”¹³²⁷. „De fapt, Hristos Cel din Iuda este *pui de leu*, fiind Fiul lui Dumnezeu, Care toate le poate, Care biruiește fără luptă și singur are puterea să surpe prin cuvânt pecei ce I se împotrivesc”¹³²⁸.

10: Domnitor nu va lipsi din Iuda, și nici cârmuitor din coapsele lui până va veni ceea ce i-a fost hărăzit: Cel pe Care neamurile Îl așteaptă.

„Text și sens foarte discutat. Se vorbește de o referință la David, descălecătorul unui imperiu, un David în sens mesianic”¹³²⁹. Desigur, referirea la David s-a putut face abia ulterior suirii acestuia pe tronul regatului. Deocamdată, textul e mesianic pur și simplu. „Text mesianic, atât în redactarea metaforică a Versiunii Ebraice, cât și în aceea, mai transparentă, a Septuagintei. *Ceea ce i-a fost hărăzit:* ceea ce îi aparține, dar i-a fost pus deoparte, ca rezervă. Mesia este însă un bun universal: prezent în așteptarea (nădejdea) neamurilor, El rămâne o virtualitate istorică până în momentul întrupării (*plinirea vremii*, Galateni 4, 4). Textul Masoretic: *Sceptru nu va lipsi din Iuda, nici toiag de cârmuitor din coapsele sale, până ce va veni Împăciuitorul, Căruia popoarele I se vor supune*”¹³³⁰. „*Până când va veni:* lecțiune controversată încă de la începuturile creștinismului. Iustin (*Dialogul cu Trifon* 120, 3-4) susține că versetul trebuie înțeles în felul următor: *până când va veni cel pentru care acest lucru a fost hărăzit*, scoțând în evidență sensul mesianic. După Origen, *ceea ce este hărăzit* este funcția împărătească a lui Hristos”¹³³¹.

Împăciuitorul e Hristos, iar din Iuda e orice suflet ce-I urmează: „iudeul care este lăuntric stă el însuși mai presus de ceilalți. El este de la Iuda, a cărui mână s-a ridicat asupra grumazului dușmanilor săi, care culcându-se s-a odihnit ca un leu și ca puiul de leu, pe care-l laudă frații lui. Acestui Iuda nu-i va lipsi sceptrul, fiindcă vorba lui face principii ai lui, care să nu se supună ispitelor veacului, să nu fie robiți de plăcerile acestei lumi”¹³³². În plan istoric, profetia capătă alt înțeles: „Religia iudaică și regii dintre iudei, spune Iacov, vor fi până va veni Acela”¹³³³. Iacov „a dat ca semn al venirii lui Hristos încetarea principatului Iudeilor”¹³³⁴.

¹³²³ BBVA, p. 77

¹³²⁴ SEP 1, p. 167

¹³²⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 2

¹³²⁶ SEP 1, p. 167

¹³²⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 2

¹³²⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III

¹³²⁹ GEN, p. 363

¹³³⁰ BBVA, p. 77

¹³³¹ SEP 1, p. 167

¹³³² Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LXXII, 22

¹³³³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 2

¹³³⁴ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XII, 17

„Odată ce Sfântul Sfinților e de față, pe drept cuvânt s-a pecetluit proorocia, iar împărăția Ierusalimului a încetat.”¹³³⁵ Mântuitorul a „venit ca un leu puternic din seminția lui Iuda, ca să mântuie pe cei credincioși, iar pe vrăjmaș să-l calce în picioare”¹³³⁶.

11: Acela-și va lega de viță asinul și de coardă mânzul asinei. În vin își va spăla veșmântul, și-n sânge de strugure mantaua.

„Creștinii văd în acest verset realizarea profeției *primei veniri* a lui Iisus (Matei 21, 2-11) (Iustin, *Apologia* 32, 5-6; *Dialogul cu Trifon* 53, 1-2). ♦ *haina spălată în sânge* este pusă în legătură cu Isaia 65, 1-3 și interpretată ca o vestire mesianică. Pentru Hipolit, aceste cuvinte fac aluzie la botezul lui Iisus (*Ben. Iac.* 18)”¹³³⁷.

Sfântul Chiril al Ierusalimului vede aici mânzul vestit de Zaharia (9,9), mânz pe care va intra Mântuitorul în Ierusalim¹³³⁸. „Prin mânz prezice iarăși venirea neamurilor la Hristos. Asinul este un animal necurat. De aceea Iacov spune: Va aduce la el acele neamuri necurate tot așa de ușor pe cât de ușor legi un mânz de o mlădiță de vie. Prin aceste cuvinte, Iacov face aluzie și la covârșitoarea putere a lui Hristos și la marea supunere a neamurilor. Că tare îmblânzit trebuie să fie asinul, ca să sufere să fie legat de mlădița de vie. Hristos a asemănat învățătura Sa cu vița de vie: *Eu sunt vița cea adevărată, iar Tatăl meu este lucrătorul* (Ioan 15, 1). Iar Iacov a numit mlădițe poruncile și legile lui Hristos, pentru că ele sunt ușoare. De pe atunci a prezis că neamurile vor fi mai ascultătoare decât iudeii”¹³³⁹. „Prin *haină* socot că a vorbit de trupul pe care a binevoit să-l poarte pentru taina întrupării. Iar ca să cunoști mai bine ce a vrut să spună prin cuvântul *vin*, a adăugat: *și în sânge de strugure veșmântul Lui*. Iată că prin cuvântul *sânge* ne-a dezvăluit junghierea lui Hristos și crucea și toată iconomia tainelor”¹³⁴⁰. „Cuvintele *spălând în sânge de strugure îmbrăcămintea Sa* au fost vestitoare de mai înainte ale pătimirii pe care avea să o sufere, curățind prin sânge pe cei ce aveau să creadă în El. Cuvintele *sânge de strugure* vor însemna că Cel Ce avea să vină va avea sânge, dar nu din sămânță omenească, ci din puterea dumnezeiască”¹³⁴¹.

12: Ochii-i scapără de vin, dinții săi sunt albi de lapte.

„*Ochii*: după Hipolit, Iacob vorbește despre *ochii lui Iisus*, profeții și apostolii. *Vinul* îl simbolizează pe Duhul Sfânt. *Scânteierea ochilor* este generată de *beția spirituală, sobria ebrietas*, una din formulele consacrate de Philon. ♦ *dinții*, tot după Hipolit (*Ben. Iac.* 19), sunt apostolii, *înălbiți* de Logos”¹³⁴².

„Prin metafora vinului și a ochilor a vrut să ne arate strălucirea Lui; iar prin cuvintele: *și dinții Lui mai albi decât laptele*, a arătat dreptatea și strălucirea Judecătorului. Că n-a vrut să arate altceva prin cuvintele *dinți* și *lapte*, decât că scaunul de judecată va fi alb și luminos, așa cum sunt dinții și laptele”¹³⁴³.

„Verselele 11 și 12 sunt un fragment dintr-un vechi poem care celebrează viața fericită a tribului lui Iuda, dar și decadența acestuia”¹³⁴⁴. Cum s-a văzut, noi am urmat comentariilor care aplică textul la Hristos, preocupându-ne mai puțin suișurile și coborâșurile tribului Iuda în istorie.

13: Zabulon va locui lângă mare; el va fi liman corăbiilor, iar hotarul său se va-ntinde până la Sidon.

¹³³⁵ Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului*, XL

¹³³⁶ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XII, 17

¹³³⁷ SEP 1, p. 168

¹³³⁸ Cf. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XII, 17

¹³³⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 2

¹³⁴⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 3

¹³⁴¹ Sf. Iustin Martirul, *Apologia întâia*, XXXII

¹³⁴² SEP 1, p. 168

¹³⁴³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 3

¹³⁴⁴ BBVA, p. 77

„Profeția despre Zabulon anunță extinderea harului lui Hristos la neamurile păgâne, care locuiesc deocamdată lângă *marea ispitelor*, dar care își vor găsi la un moment dat liniștea în porturile Bisericii (Hipolit, *Ben. Iac.* 20)”¹³⁴⁵.

„Deci cei din Israel care au cinstit credința în Hristos sunt binecuvântați și puși și conduși pe drumul cel bun. De aceea s-a dat asigurarea clară că ei, sau Zabulon, vor locui *ținutul vecin cu marea*. Parcă ar spune că Israel se va amesteca cu neamurile și cele două popoare vor fi adunate într-o unică turmă, ajunsă sub mâna arhipăstorului cel bun prin fire, adică a lui Hristos”¹³⁴⁶.

14: Isahar nu mai poate de bine și s-a culcat în mijlocul țarinilor;

15: văzând el că odihna-i bună și că pământul este gras, și-a pus umărul la muncă și s-a făcut lucrător de pământ.

„*Testamentul celor XII patriarhi* îl prezintă pe Isahar ca pe un personaj consacrat în întregime studiului (*Issachar* 4, 5). Philon îl admiră (*Leg.* I, 80; *Ebr.* 94). Textul Masoretic îl numește *asin ciolănos* (sens pozitiv, indicând robustețea). Plecând de la *odihna în mijlocul moștenirilor sale* (de fapt, părților sale de moștenire), Hipolit spune că patriarhul este o figură a lui Iisus care stă pe Muntele Tabor între Ilie și Moise (*Ben. Iac.* 21). Rufin îl vede odihnindu-se în mijlocul apostolilor (*Ben.* II, 12-14). ♦ *lucrător al pământului*: după Hipolit, lucrarea în sânul și întru sporirea Bisericii, *pământul mănos* fiind trupul lui Hristos”¹³⁴⁷.

Tribul Isahar se va instala în roditoarea câmpie Esdrelon și va fi supus de canaaniți, al căror jug îl primește. Dar e și un altfel de jug, la care e posibil să se refere profeția. „Isahar se tălmăcește *plată*. Din înțelesul numelui se arată ca un chip al celor așezați de Hristos în ceata celor ce au plata de la Dumnezeu și Tatăl”¹³⁴⁸.

16: Dan își judecă poporul ca pe una din semințiile lui Israel.

17: Dan va fi șarpe la drum, viperă la potecă; înveninează glezna calului ca să cadă călărețul.

„În ochii lui Philon, Dan este un personaj pozitiv, întrucât șarpele din drum nu este neapărat ispititorul Evei, ci mai degrabă șarpele ridicat de Moise în pustiu (Numerii 21, 9), care simbolizează *stăpânirea de sine* (cf. *Agr.* 94-110; *Leg.* II, 97-101). Origen merge pe aceeași idee (*Hom. Ez.* XI, 3), în vreme ce Hipolit vede în Dan una din figurile/typurile Antihristului, care se va naște din acest trib, înaintea sfârșitului lumii (*Ben. Iac.* 22 și *De Christo et Antichristo*)”¹³⁴⁹.

„Istoria urmează iarăși etimologiei numelui. Căci Dan înseamnă *judecător* sau *judecată*. Și el arată în sine ceata slăvită și vestită a Sfinților Apostoli, care au fost puși ca început al celor ce au crezut și au dreptul de-a judeca, dându-le lor acest drept Hristos”¹³⁵⁰.

18: Mântuirea Ta o aștept, Doamne!

„Exclamație psalmică, marcând mijlocul recitării”¹³⁵¹.

19: Gad: de hoarde va fi hărțuit, dar și el le va hărțui din urmă.

„După Hipolit (*Ben. Iac.* 23), versetul anunță (și rezumă) controversa dintre Iisus și scribi și farisei (Matei 21, 23-27). Într-un prim moment aceștia (*jefuitorii*)¹³⁵² îl *jefuiesc*, punându-i întrebări încuietoare, dar în al doilea moment Iisus îi pune la punct”¹³⁵³.

¹³⁴⁵ SEP 1, p. 168

¹³⁴⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, VII

¹³⁴⁷ SEP 1, p. 168

¹³⁴⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, VII

¹³⁴⁹ SEP 1, p. 169

¹³⁵⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, VII

¹³⁵¹ GEN, p. 363

¹³⁵² La Anania: *hoardele*.

¹³⁵³ SEP 1, p. 169

„Iarăși a tâlcuit ce vrea să spună Gad, căci înseamnă [și] *ispită*. De aceea socotesc că și prin acesta trebuie să se înțeleagă ceata dușmană lui Dumnezeu și îngâmfată a cărturarilor și fariseilor care resping propovăduirea dumnezeiască”¹³⁵⁴.

20: Așer: grasă este pâinea lui, el pe boieri îi va hrăni.

„Așer: prefigurare a lui Iisus și a apostolilor, în același timp, după Hipolit (*Ben. Iac.* 24). Aceștia îi hrănesc cu pâine, atât materială, cât și spirituală, pe credincioși. După Hipolit, numele Așer înseamnă *bogăție*”¹³⁵⁵.

„Așer e [și] *bogăție*. Aceasta arată înțelesul numelui. Din aceasta socotesc că trebuie înțeles [...] Hristos, *comoara ascunsă în țarină* (Matei 13, 44)”¹³⁵⁶.

21: Neftali: tulpină crescută-n văzduh, în juru-i roind frumusețe.

„*Tulpină crescută liber*: după Hipolit, tulpina – Biserica păgânilor crește liber prin trupul lui Hristos. Textul Masoretic are cu totul altă metaforă: *Este o ciută în libertate care naște pui de căprioară*”¹³⁵⁷.

„Socotesc că ar fi potrivit și nu în afara scopului să-l vadă și pe acesta drept chip al lui Hristos, dar, dacă ar voi, și al celor îndreptați prin credință și sfințiți în Duh”¹³⁵⁸.

22: Iosif, fiu al mândriei mele, fiu dorit al mândriei mele, fiul meu din urmă, întoarce-te la mine!

„Acest *întoarce-te spre mine* este interpretat de Hipolit ca prevestind întoarcerea lui Iisus la Tatăl, după moarte (*Ben. Iac.* 26)”¹³⁵⁹.

23: Arcașii mi l-au hăituit, împreună-au tras asupra-i și mi l-au silit la luptă.

24: Dar arcul lor s-a frânt întru tărie și brațele li s-au slăbit în vine prin brațul Celui-Tare al lui Iacob, Tăria și Scutul lui Israel.

„*Stăpânitorii de săgeți* etc., după Hipolit, sunt calomniatorii și cei care l-au ucis pe Iisus. Dar ei au fost până la urmă învinși de puterea Logosului”¹³⁶⁰.

25: De la Dumnezeu tatălui tău – El să te-ajute! – și de la Cel Atotputernic – El să te binecuvinteze! -, de la El să vină binecuvântările cerului înalt și binecuvântările adâncului de jos, binecuvântările sânelui și ale pântecelui.

„Hipolit înțelege și scrie: *De la Dumnezeu, Tatăl tău* în loc de *Dumnezeu tatălui tău*, dând imediat o interpretare hristologică versetului. ♦ *sânii*: după Hipolit: 1) cele două Testamente, care l-au anunțat pe Hristos și care-i hrănesc pe credincioși ducându-i spre Dumnezeu; 2) *sânii Mariei* care l-au hrănit pe Iisus prefigurat de Iosif”¹³⁶¹.

26: Binecuvântările tatălui tău și ale mamei tale sunt mai puternice decât binecuvântările munților celor din veac și decât binecuvântările dealurilor celor veșnice. Fi-vor ele pe capul lui Iosif, pe creștetul celui osebit între frații săi.

„Cuvântul proorociei se îndreaptă iarăși spre Emanuil Însuși”¹³⁶². Sau „dreptul Iacov face aici aluzie la slava, la strălucirea și la domnia lui (Iosif) peste Egipt; prin cuvintele *munți* și *coline* arată înălțimea și puterea lui Iosif, anume că s-a urcat până la cea mai înaltă culme a conducerii”¹³⁶³.

27: Veniamin: lup răpitor, dimineața-și va mânca prada, pradă va-mpărți seara”.

„Aspectul feroce al lui Veniamin corespunde istoriei ulterioare a tribului (cf. Judecători 3, 15 ss.; 5, 14)”¹³⁶⁴. „*Lup răpitor (care sfâșie)*: după Hipolit, Iacob îl numește astfel pe

¹³⁵⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, VII

¹³⁵⁵ SEP 1, p. 169

¹³⁵⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, VII

¹³⁵⁷ SEP 1, p. 169

¹³⁵⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, VII

¹³⁵⁹ SEP 1, p. 169

¹³⁶⁰ SEP 1, p. 170

¹³⁶¹ SEP 1, p. 170

¹³⁶² Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, VII

¹³⁶³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Facere*, LXVII, 3

¹³⁶⁴ GEN, p. 363

apostolul Pavel, născut, crede el, din tribul lui Veniamin, care, l-a început, i-a persecutat pe ucenicii lui Iisus (*dimineața mânca*) pentru ca în a doua parte a vieții să devină unul din cei mai zeloși propovăduitori ai Evangheliei (*seara va împărți hrana*). Cf. elogiul făcut de Moise tribului lui Veniamin (Deuteronom 33, 12)¹³⁶⁵.

„Prevestește aici Iacov cele ce se vor întâmpla după puțină vreme; că Veniamin, ca un lup, se va rezezi să răpească, ucigând și făcând nenumărate rele¹³⁶⁶. Acestea se potrivesc tribului Veniamin; dar poate fi și un alt înțeles: „Veniamin e fiul cel mai tânăr. De aceea, trebuie înțeles ca o icoană și ca un chip al poporului celui mai tânăr, care a și fost chemat prin sfinții ucenici, după ce a înviat Hristos din morți și S-a dus la Tatăl Său și Dumnezeu din ceruri. Și e asemănat, socotesc, cu un lup răpitor, pentru că era foarte fierbinte în dorința de-a învăța și de-a sări pururea cu mare pornire, asemenea unor fiare, spre tot ce era bun de mâncat pentru întreținerea tăriei duhovnicești¹³⁶⁷”.

28: Toți aceștia sunt cei doisprezece fii ai lui Iacob și pe acestea le-a spus tatăl lor și i-a binecuvântat: pe fiecare cu binecuvântarea sa, așa i-a binecuvântat.

29: Și le-a zis: „Eu mă voi adăuga la poporul meu. Să mă îngropați lângă părinții mei, în peștera din țarina lui Efron Heteul,

30: în peștera din țarina Macpela, în fața lui Mamvri, în pământul Canaanului, pe care a cumpărat-o Avraam de la Efron Heteul ca loc de veci;

31: acolo i-au îngropat pe Avraam și pe Sarra, femeia sa; și tot acolo am îngropat-o eu pe Lia;

32: țarina și peștera din ea au fost cumpărate de la feciorii lui Het”.

33: Și dacă Iacob a sfârșit a le da porunci fiilor săi, și-a-ntins picioarele în pat, și-a dat suflarea cea din urmă și s-a adăugat la poporul său.

„Scenă tipică de trecere în moarte. Patriarhul care a trăit o viață virtuoasă și plină (*sătul de zile*) se stinge în patul său, înconjurat de toți fiii, după ce le-a spus un ultim cuvânt esențial (testamentul oral). Scena morții lui Iacob va deveni model pentru toate *sfârșiturile* sfinților creștini nemartirizați¹³⁶⁸”.

„Iată că și moartea dreptului Iacov este plină de mare minune. După ce a dat acele porunci fiilor săi, spune Scriptura, Iacov și-a întins picioarele pe pat, ca și cum aștepta cu bucurie moartea¹³⁶⁹”.

CAPITOLUL 50 – În mormântarea lui Iacob. Moartea lui Iosif.

1: Atunci Iosif, căzând pe fața tatălui său, l-a plâns și l-a sărutat.

2: Iosif le-a poruncit apoi doctorilor care erau în slujba lui să-l îmbălsămeze pe tatăl său; și doctorii l-au îmbălsămat pe Israel.

„Îmbălsămarea – prin care un cadavru devenea mumie – era o veche practică a Egiptenilor¹³⁷⁰. Iacov a fost îmbălsămat după metoda egipteană. „Trupul lui Iacob trebuie să fi fost îmbălsămat, după tradiția iudaică, ale cărei rituri funerare sunt asemănătoare cu ale tradiției egiptene (cf. Herodot, *Hist.* II, 85-89). Îmbălsămarea sau mumificarea presupunea extragerea organelor din trup, pentru a fi păstrate separat, uscarea trupului, apoi umplerea lui cu sare. După aceea trupul era învelit într-o pânză special preparată, apoi într-o altă pânză, curată. Ritualul dura până la șaptezeci de zile, uneori mai puțin, ca în cazul lui Iacob¹³⁷¹”.

¹³⁶⁵ SEP 1, p. 170

¹³⁶⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 3

¹³⁶⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea în duh și adevăr*, VII

¹³⁶⁸ SEP 1, p. 171

¹³⁶⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 4

¹³⁷⁰ BBVA, p. 77

¹³⁷¹ SEP 1, p. 171

3: După ce s-au împlinit patruzeci de zile – că atâtea zile trebuie pentru îmbălsămare – l-au plâns Egiptenii șaptezeci de zile.

„Despre doliul de șaptezeci de zile vorbește și Herodot (*Hist.* II, 86)¹³⁷².”

4: Iar dacă au trecut zilele plângerii, le-a zis Iosif curtenilor lui Faraon: „Dac-am aflat eu har în ochii voștri, spuneți-i din partea mea lui Faraon:

„Iosif nu s-a dus el însuși la Faraon din cauza impurității pe care o implica starea de doliu”¹³⁷³.

5: - Înainte de a muri, tatăl meu m-a pus să-i jur, zicându-mi: În mormântul pe care mi l-am săpat eu în țara Canaanului, acolo să mă-ngropi... Așadar, lasă-mă acum să mă sui ca să-l îngrop pe tatăl meu, și mă voi întoarce”.

6: Iar Faraon a răspuns: „Suie-te și-l îngroapă pe tatăl tău, așa cum te-a jurat el”.

7: Și s-a suit Iosif să-l îngroape pe tatăl său; și-mpreună cu el s-au suit toți slujitorii lui Faraon și bătrânii casei sale și toți bătrânii din țara Egiptului

8: și toată familia lui Iosif, frații săi și toată familia tatălui său și neamul lui. Nu și-au lăsat în ținutul Goșen decât copiii, oile și vitele.

9: Cu el au plecat, de asemenea, căruțe și călăreți: caravana devenise uriașă.

10: Și ajungând ei la aria lui Atad, de dincolo de Iordan, au plâns acolo cu mare plângere tânguitoare; și l-a jelit Iosif pe tatăl său timp de șapte zile.

„Lovirea puternică cu pumnii în piept este expresia durerii resimțite la moartea unei rude foarte apropiate. În Palestina mileniilor I și II î. Hr., ritualul doliului (al jelierii) cuprindea: raderea capului și tăierea bărbii; crestături pe trup (interzise de Moise, în Deuteronom); sfâșierea hainelor și îmbrăcare în sac; presărarea de praf pe cap și tăvălirea prin cenușă; bocetul”¹³⁷⁴.

11: Văzând plângerea de la aria lui Atad, Canaaneenii, locuitorii aceluia ținut, au zis: „Amarnică e plângerea aceasta la Egipteni”. De aceea i s-a dat locului aceluia numele Abel-Mițraim, adică Plângerea-Egiptenilor; care loc e dincolo de Iordan.

Atad înseamnă *aria ciulinului* sau *spin*, fiind situat la est de Iordan. Tot aici, „este un joc de cuvinte [între] ebr. *abel luncă, râu* și *ebel doliu*”¹³⁷⁵.

„Când auzi acestea, nu trece peste ele cu nepăsare, ci gândește-te la timpul în care s-au întâmplat și scapă pe Iosif de orice vină. Nu erau încă sfărâmate porțile iadului, nici nu erau încă rupte legăturile morții și nici moartea nu se numea adormire. Cei vechi făceau asta [jeleau îndelung – n.n.] pentru că se temeau de moarte. Dar acum, datorită harului lui Dumnezeu, ne bucurăm și ne veselim, pentru că moartea este somn, sfârșitul vieții – adormire, pentru că suntem încredințați pe deplin de înviere, pentru că ne mutăm de la viață la viață. Dar pentru ce spun eu de la viață la viață? De la o viață mai rea la una mai bună, de la o viață trecătoare la una veșnică, de la o viață pământească la una cerească”¹³⁷⁶.

12: Așa au făcut fiii lui [Iacob] cu el, după cum le poruncise:

13: l-au dus cu fiii săi în țara Canaanului și l-au îngropat în peștera din țarina Macpela, cea de lângă Mamvri, pe care Avraam o cumpăraseră, cu țarina cu tot, de la Efron Heteul, ca loc de veci.

14: Iosif s-a întors apoi în Egipt, el și frații lui și toți cei ce se suiseră cu el să-și îngroape tatăl.

15: Când însă frații lui Iosif au văzut că tatăl lor e mort, au zis: „S-ar putea ca Iosif să-și aducă aminte de nelegiuirea noastră și să-și răzbune răul pe care noi i l-am făcut...”.

16: Și i-au trimis vorbă lui Iosif, zicându-i: „Înainte de a muri, tatăl tău a dat o strașnică poruncă:

¹³⁷² SEP 1, p. 171

¹³⁷³ BBVA, p. 78

¹³⁷⁴ SEP 1, p. 172

¹³⁷⁵ GEN, p. 363

¹³⁷⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 4

17: - **Așa să-i spuneți lui Iosif: Iartă-le [fraților tăi] greșala și păcatul, că rău ți-au făcut ei ție... Iartă deci greșala celor ce sunt robii Dumnezeului tatălui tău!”** Și a plâns Iosif când i s-au spus acestea.

18: **Și venind ei înșiși la el, au zis: „Noi suntem, iată, robii tăi”.**

19: **Dar Iosif le-a zis: „Nu vă temeți, fiindcă și eu sunt al lui Dumnezeu.**

„*Eu sunt al lui Dumnezeu.* în Textul Masoretic este o interogație: *Oare sunt eu în locul lui Dumnezeu?* Pentru Textul Masoretic, Iosif refuză să-și judece frații și să-i pedepsească, întrucât nu este Dumnezeu. Septuaginta schimbă sensul: Iosif iartă, întrucât este om al lui Dumnezeu, ca și frații săi”¹³⁷⁷.

20: **Voi mi-ați vrut mie răul, dar Dumnezeu mi-a vrut binele, așa ca El să plinească ceea ce se-ntâmplă acum: să țină-n viață un popor numeros”.**

21: **Și le-a mai zis: „Nu vă temeți! Eu vă voi hrăni pân-la capăt, pe voi și pe copiii voștri”. Și i-a mângâiat și le-a vorbit pe inima lor.**

„Iată cât de mare este virtutea, cât de puternică, cât de biruitoare și cât de slab este păcatul! Iată, omul care a suferit atâtea împărățește, iar cei care au făcut rău fratelui lor roagă pe cel vândut de ei rob să fie robi!”¹³⁷⁸.

22: **Iosif a locuit în Egipt, el și frații săi și toată casa tatălui său. Și a trăit Iosif o sută zece ani.**

23: **Și i-a văzut Iosif pe urmașii lui Efraim până la al treilea neam; iar copiii lui Machir, fiul lui Manase, s-au născut pe genunchii lui Iosif.**

Cu alte cuvinte, ca și la 48, 12, Iosif i-a adoptat pe copiii lui Machir.

24: **Iosif le-a vorbit așa fraților săi: „Eu mor, dar pe voi vă va cerceta Dumnezeu și vă va strămuta din pământul acesta în pământul pe care cu jurământ l-a făgăduit Dumnezeu părinților noștri, lui Avraam și lui Isaac și lui Iacob”.**

25: **Și i-a jurat Iosif pe fiii lui Israel zicând: „Atunci, când vă va cerceta Dumnezeu, amintiți-vă de osemintele mele și duceți-le cu voi!”**

„Iată că și el poruncește, la fel ca și tatăl său, să-i ducă oasele lui. Și iată că iarăși vrea să le întărească cugetul ca să aibă bune nădejdi că se vor întoarce. [...] Nu în zadar, nici fără rost a spus acestea, ci pentru că s-a gândit la două lucruri. Unul, ca nu cumva egiptenii, înnebuniți din pricina atâtor binefaceri primite de la Iosif, să înceapă să se închine trupului lui, pentru că ei ușor făceau din oameni dumnezei; al doilea, ca frații lui să fie deplin încredințați că se vor întoarce în Canaan”¹³⁷⁹.

26: **Și a murit Iosif, în vârstă de o sută zece ani. L-au îmbălsămat și l-au pus într-un sicriu, în Egipt.**

„Facerea se termină cu testamentul și îngroparea lui Iosif. ♦ [...] Philon, de obicei critic față de Iosif, *om politic*, interpretează scena testamentului foarte pozitiv (*Migr.* 17-24). Sirah îl numește pe Iosif *căpetenia fraților săi* (49, 15)”¹³⁸⁰.

„Pentru ce Scriptura a însemnat anii vieții lui? Ca să afli câți ani i-a fost încredințată conducerea Egiptului. [...] Optzeci de ani a condus Egiptul”¹³⁸¹. Osemintele lui Iosif au fost scoase din Egipt abia în vremea Exodului, în jurul anului 1250 î. Hr.

Israeliții au intrat în Egipt pe timpul lui Iosif, fiind bine primiți de către Faraon. Curând, va începe o nouă perioadă pentru Israel, cunoscută ca *robia egipteană*.

¹³⁷⁷ SEP 1, p. 172

¹³⁷⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 4

¹³⁷⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 5

¹³⁸⁰ SEP 1, p. 173

¹³⁸¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LXVII, 5

Listă de abrevieri

- AB - Dumitru Abrudan și Emilian Cornișescu, *Arheologie biblică*
Abr. – *De Abrahamo*
Ad Aut. – *Ad Autolyicum*
Ador. – *De adoratione et cultu in spiritu et veritate*
Adv. Eun. – *Adversus Eunomium*
Adv. haer. – *Adversus haereses*
Adv. Marc. – *Adversus Marcionem*
Adv. Prax. – *Adversus Praxean*
Agr. - *De agricultura*
AI – *Antiquitates Iudaicae*
Apol. – *Apologia*
AS – *Analecta sacra* (ed. J. B. Pitra)
Bapt. – *De baptismo*
BBVA - *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania
Ben. - *De benedictionibus patriarcharum*
Ben. Iac. – *De benedictionibus Isaaci et Iacobi*
BHH – *Biblich-historisches Handwörterbuch*, ediția B. Reicke/L. Rost, Göttingen, 1962-1979
BJ – *La Bible de Jerusalem*
BOB – *Biblia de la Blaj 1795*
CA – *De Cain et Abel*
C. Cels. – *Contra Celsum*
Cant. – *In Canticum Canticonum*
Cat. – *Catechesis ad illuminandos*
Cat. Myst. – *Catecheses Mystagogiae*
Cf. – confruntă cu
Cher. – *De cherubim*
Civ. Dei - *De civitate Dei*
Com. Dan. - *Commentarium in Daniele*

Com. Gen. – *Commentarii in Genesim*
Com. in Cant. - *Commentarii in Canticum Canticorum*
Com. Io. – *Commentarii in evangelium Ioannis*
Com. Mt. - *Commentarii in evangelium Matthaei*
Com. Rom. - *Commentarii in epistula ad Romanos*
Confus. – *De confusione linguarum*
Congr. – *De congressu*
DE – *Demonstratio evangelica*
De princ. – *De principiis*
Decal. – *De decalogo*
Dem. – *Demonstratio apostolica*
Deter. – *Quod deterius potiori insidiari soleat*
Deus - *Quod Deus sit immutabilis*
DEUT - *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars V, Deuteronomium*
Dial. – *Dialogus cum Tryphone*
Dialogus Her. – *Dialogus cum Heraclide*
Ebr. – ebraică
Ebr. – *De ebrietate*
EIB – Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
Encom. St. – *Encomium in sanctum Stephanum*
Enoh – *Cartea lui Enoh*
Ep. – *Epistulae*
Ep. Greg. – *Epistula ad Gregorium Thaumaturgum*
Ep. Serap. – *Epistula ad Serapionem*
Ex. – *De Exodo*
Exh. Mart. – *Exhortatio ad martyrium*
F – Filocalia
Fuga – *De fuga et inventione*
GALA – Biblia de la București 1938
GCS – Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, Berlin
Gen. Litt. – *De Genesi ad Litteram*
Gig. – *De gigantibus*
GNO – Gregorii Nysseni Opera, Leyde
Gr. - greacă
Her. – *Quis rerum divinarum heres sit*
Hex. - *Hexaemeron*
Hist. - *Historiae*
Hom. – *Homiliae spirituales*
Hom. I Rg. – *Quaestiones in Rege set Paralipomena*
Hom. Col. – *In epistulam ad Collossenses (homiliae)*
Hom. Ex. – *Homiliae in Exodum*
Hom. Ez. – *Homiliae in Ezechielem*
Hom. Gen. – *In Genesim (homiliae)*
Hom. Hex. – *Homiliae in hexaemeron*
Hom. Ier. - *Homiliae in Ieremiam*
Hom. Ies. – *Homiliae in Iesu Nave*
Hom. in Mt. – *In Matthaeum (homiliae)*
Hom. Lev. – *Homiliae in Leviticum*
Hom. Luc. – *Homiliae in Lucam*
Hom. Num. – *Homiliae in Numeros*

In Mt. ser. – *Sermones in Matthaei*
 KJV – King James Version
LA – *Legum allegoriarum*
Leg. – *Legatio ad Gaium*
 LThK – *Lexikon für Theologie und Kirche*, ediția J. Höfer/K. Rahner, Freiburg, 1986
Lum. – *In diem luminum*
Migr. – *De migratione Abrahami*
Mos. – *De vita Mosis*
Mut. – *De mutatione nominum*
Opif. – *De opificio mundi*
 OSTY – La Bible trad. Osty
PE – *Preparatio evangelica*
 PG – Patrologia greacă (ed. Migne)
 PL – Patrologia latină (ed. Migne)
Plant. – *De plantatione*
Post. – *De posteritate Caini*
Pract. - *Practicus*
Praem. – *De praemis et poenis*
 PSB – Părinți și Scriitori bisericești
Q – *Manuscrisele de la Qumran*
Q I Rg. – *Quaestiones in Rege set Paralipomena*
QE – *Quaestionem Evangeliorum* (Augustin)
QE – *Quaestiones evangelicae* (Eusebiu)
QE – *Quaestiones in Exodum* (Philon)
QG – *Hebraicae Quaestiones in libro Genesos*
Q Id. – *Quaestiones in Iudicum*
Q Ios. – *Quaestiones in Iosua*
Q Th – *Quaestiones ad Thalassium*
Qu. – *Quaestiones et dubia*
Quaest. in Hept.
Res. – *De resurrectione mortuorum*
 RSV – Revised Standard Version
Sacrif. – *De sacrificiis Abelis et Caini*
 SC – Sources chretiennes
Sel. In Ex. – *Selecta in Exodum*
 SEP 1 - *Septuaginta 1, Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*
 SINOD – Biblia de la București 1914
Sobr. – *De sobrietate*
Somn. – *De somniis*
Spec. – *De specialibus legibus*
Symp. - *Symposion*
 ȘAGUNA – Biblia de la Sibiu 1858
 ȘERBAN – Biblia de la București 1688
 Targum Io. – *Targumul Ionathan*
 ThWNT – *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, ediția G. Kittel/G. Friedrich, Stuttgart, 1933-1979
 TOB – Traduction Oecumenique de la Bible
Trad. – *Traditio apostolica*
Virt. – *De virtutibus*
VM – *De vita Mosis*

BIBLIOGRAFIE

A. Sfânta Scriptură

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, EIB, București, 2001
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, EIB, București 1995
- *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură*, Ediția Sfântului Sinod, București, 1914
- *Biblia Hebraica*, Editio quarta emendata opera H. P. Rüger, Stuttgart, 1979
- *Biblia Sacra Vulgata*, Editionem quartam emendatam cum sociis B. Fischer, H. I. Frede. H. F. D. Sparks, W. Thiele, praeparavit Roger Gryson, Stuttgart, 1994
- *Cântarea Cântărilor*, traducere din limba ebraică, note și comentarii de Ioan Alexandru, în colecția **Bibliotheca Orientalis**, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars I, Genesis*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1988
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars II, Exodus*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1991
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars III, Leviticus*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1993
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars IV, Numeri*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1994
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars V, Deuteronomium*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1997
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars VI, Iosue, Iudicum, Ruth*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2004
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars XI, Liber Psalmorum*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003
- *Septuaginta*, Edidit Alfred Rahlfs, Stuttgart, 1979

- *Septuaginta 1, Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slușanschi, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu; traduceri de: Cristian Bădiliță, Ion Pătrulescu, Eugen Munteanu, Mihai Moraru, Ioana Costa, Colegiul Noua Europă/Polrom, București/Iași, 2004
- *Septuaginta 2, Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slușanschi, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu; traduceri de: Florica Bechet, Ioana Costa, Alexandra Moraru, Ion Pătrulescu, Cristina Costena Rogobete, Colegiul Noua Europă/Polrom, București/Iași, 2004
- *Septuaginta 3, 1-2 Paralipomene, 1-2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1-4 Macabei*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu, traduceri de: Francisca Băltăceanu, Gheorghe Ceașescu, Ștefan Colceriu, Vichi Dumitru, Ștefania Ferchedău, Theodor Georgescu, Octavian Gordon, Lia Lupaș, Colegiul Noua Europă/Polrom, București/Iași, 2005
- *Septuaginta 4/I, Psalmii, Odele, Proverbele, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu, traduceri de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Florica Bechet, Monica Broșteanu, Ioana Costa, Marius David Cruțeru, Cristian Gașpar, Eugen Munteanu, Ion Pătrulescu, Colegiul Noua Europă/Polrom, București/Iași, 2006

B. Scrieri patristice

- *Actele martirice*, trad. Ioan Rămureanu, în colecția „**Părinți și scriitori bisericești**” (în continuare, abreviat PSB), nr. 11, EIB, București, 1982
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Împotriva bogaților răi*, trad. Vasile Goraș, în vol. *Antologie din scrierile Părinților latini*, Editura Anastasia, 2000
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Despre Sfintele Taine, Scrieri II*, trad. David Popescu, PSB 53, EIB, București, 1994
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Scrisori, Scrieri II*, trad. David Popescu, PSB 53, EIB, București, 1994
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Cuvânt împotriva Elinilor, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Despre principii, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Epistola despre Sinoade, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Epistolele către Serapion, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Tratat despre întruparea Cuvântului, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1987
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Trei Cuvinte împotriva arienilor, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1987
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie, Scrieri II*, trad. Dumitru Stăniloae, PSB 16, EIB, București, 1988
- Augustin (Fer.), *Mărturisiri, Scrieri alese I*, trad. Ioan Rămureanu, PSB 64, EIB, București, 1985

- Barnaba, *Epistola*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, București, 1979
- Boethius, *Scurtă expunere a credinței creștine*, trad. D. Popescu, în Boethius și Salvianus, *Scrieri*, P.S.B. 72, EIB, București, 1992
- Calist Catafygiotul, *Despre viața contemplativă*, trad. D. Stăniloae, în colecția „**Filocalia**” (F), nr. 8, EIB, București, 1979
- Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, București, 1979
- Calist și Ignatie Xanthopol, *Cele 100 de Capete*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, București, 1979
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, *Scrieri IV*, trad. D. Stăniloae, PSB 41, EIB, București, 2000
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Despre închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 38, EIB, București, 1991
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Despre Sfânta Treime*, *Scrieri III*, trad. D. Stăniloae, PSB 40, EIB, București, 1994
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Glafire*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 39, EIB, București, 1992
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Zece Cărți împotriva lui Iulian Apostatul*, trad. Constantin Daniel revăzută de Î.P.S. Nicolae Corneanu, Editura Anastasia, 2000
- Chiril al Ierusalimului (Sf.), *Catehezele*, trad. D. Fecioru, EIB, București, vol. I – 1943; vol. II – 1945
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre gelozie și invidie*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, București, 1981
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre rugăciunea domnească*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, București, 1981
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, București, 1981
- Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către Elini*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 4, EIB, București, 1982
- Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 4, EIB, București, 1982
- Clement Alexandrinul, *Stromate*, *Scrieri II*, trad. D. Fecioru, PSB 5, EIB, București, 1982
- Clement Romanul (Sf.), *Epistola către Corinteni*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, București, 1979
- Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic în 100 de capete*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Didim din Alexandria, *Despre Duhul Sfânt*, trad. Vasile Răducă, Editura Sofia, București, 2001
- Dionisie Areopagitul (Sf.), *Despre Ierarhia cerească, Opere complete*, trad. D. Stăniloae, Ed. Paideia, București, 1996
- Dorotei (Ava), *Învățăături de suflet folositoare*, trad. D. Stăniloae, F 9, EIB, București, 1980
- Efreem Sirul (Sf.), *Cuvânt despre preoție*, trad. D. Fecioru, în Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Efreem Sirul, *Despre preoție*, EIB, București, 1987
- Efreem Sirul (Sf.), *Imne I, Imnele Păresimilor; Azimelor; Răstignirii și Învierii*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1999
- Efreem Sirul (Sf.), *Imne II, Imnele Nașterii și Arătării Domnului*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2000
- Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, *Scrieri I*, trad. Teodor Bodogae, PSB 13, EIB, București, 1987
- Evagrie Ponticul, *Cuvânt despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946

- Evagrie Ponticul, *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Evagrie Ponticul, *Schiță monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim și să ne liniștim*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Filotei Sinaitul, *Capete despre trezvie*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Grigorie al Salonicului (Sf.), *Că toți creștinii îndeobște trebuie să se roage neîncetat*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie de Nazianz (Sf.), *Cele cinci cuvântări teologice*, trad. D. Stăniloae, Ed. Anastasia, București, 1993
- Grigorie de Nazianz (Sf.), *Despre preoție*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efreem Sirul, *Despre preoție*, EIB, București, 1987
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Cuvânt apologetic la Hexaimeron, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre facerea omului, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre fericiri, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre înțelesul numelui de creștin, către Armoniu, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre nevoie, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre pruncii morți prematur, către Hierios, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre rugăciunea domnească, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre viața lui Moise, Scrieri I*, trad. Ioan Buga, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Dialogul despre suflet și înviere, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *La titlurile Psalmilor, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Marele cuvânt catehetic, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, P.S.B. 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Omilii la Ecclesiast, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie Palama (Sf.), *Capete despre cunoștința naturală*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre împărtășirea dumnezeiască*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre sfânta lumină*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Omilii I*, traducere Constantin Daniel, revăzută de Laura Pătrașcu și stilizată de Răzvan Codrescu, Editura Anastasia, București, 2000
- Grigorie Palama (Sf.), *150 Capete despre cunoștința naturală*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977

- Grigorie Sinaitul (Sf.), *Capete foarte folositoare în acrostih*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Sinaitul (Sf.), *Învățătură despre liniștire și rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Ignatie Teoforul (Sf.), *Epistola către Efeseni*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, București, 1979
- Ilie Ecdicul, *Culegere din sentințele înțelepților*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Carpatiul, *Cuvânt ascetic și foarte mângâietor*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Carpatiul, *Una sută capete de mângâiere*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Casian (Sf.), *Așezămintele mănăstirești, Scrieri alese*, trad. Vasile Cojocaru, PSB 57, EIB, București, 1990
- Ioan Casian (Sf.), *Convorbiri duhovnicești, Scrieri alese*, trad. David Popescu, PSB 57, EIB, București, 1990
- Ioan Casian (Sf.), *Despre cele opt gânduri ale răutății*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Ioan Casian (Sf.), *Despre întruparea Domnului, Scrieri alese*, trad. D. Popescu, PSB 57, EIB, București, 1990
- Ioan Damaschin (Sf.), *Cele trei tratate contra iconoclaștilor*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 1998
- Ioan Damaschin (Sf.), *Dogmatica*, trad. D. Fecioru, ediția a II-a, EIB, București, 1943
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Cuvânt de sfătuire către Teodor cel căzut*, în vol. *Despre feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 2001
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Despre feciorie*, în vol. *Despre feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 2001
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Despre mărginita putere a diavolului, Despre căință, Despre necazuri și biruirea tristeții*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 2002
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omiliile despre pocăință*, în Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile despre pocăință și Sf. Sofronie al Ierusalimului, Viața Cuvioasei Maria Egipteanca*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 1998
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omiliile la Epistola către Romani*, trad. P. S. Teodosie Atanasiu, revizuită și îngrijită de Cezar Păvălașcu și Cristian Untea, Ed. Christiana, București, 2005
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omiliile la Facere*, trad. D. Fecioru, PSB 21-22, EIB, București, vol. I-1987; vol. II-1989
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omiliile la Matei*, trad. D. Fecioru, PSB 23, EIB, București, 1994
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilia rostită când a fost hirotonit preot*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efreem Sirul, *Despre preoție*, EIB, București, 1987
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Predici la Sărbători Împărătești și Cuvântări de laudă la Sfinți*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 2002
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Tratatul despre preoție*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efreem Sirul, *Despre preoție*, EIB, București, 1987
- Ioan Scărarul (Sf.), *Scara duhovnicescului urcuș*, trad. D. Stăniloae, F 9, EIB, București, 1980
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte către singuratici*, partea II, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2003
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte către singuratici*, partea III, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2005
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte despre sfințele nevoițe*, trad. D. Stăniloae, F 10, EIB, București, 1981

- Isaia Pustnicul, *Douăzeci și nouă de cuvinte*, trad. D. Stăniloae, F 12, Ed. Harisma, București, 1991
- Isaia Pustnicul, *Fragmente*, trad. D. Stăniloae, F 12, Ed. Harisma, București, 1991
- Isichie Sinaitul (Sf.), *Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor despre trezvie și virtute*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Iustin Martirul și Filosoful (Sf.), *Dialogul cu iudeul Trifon*, trad. Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, EIB, București, 1980
- Iustin Martirul și Filosoful (Sf.), *Apologia întâia*, trad. Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, EIB, București, 1980
- Macarie Egipteanul (Sf.), *Omilii duhovnicești*, trad. Constantin Cornițescu, PSB 34, EIB, București, 1992
- Macarie Egipteanul (Sf.), *21 de Cuvântări despre mântuire*, trad. Ioasaf Popa, Editura Anastasia, București, 2001
- Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptează din fapte*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Epistolă către Nicolae Monahul*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Răspuns acelora care se îndoiesc de Dumnezeu*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Ambigua, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 80, EIB, București, 1983
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele despre cunoștința de Dumnezeu*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele despre dragoste*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele gnostice*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele teologice*, F 2, ediția a II-a, Ed. Harisma, București, 1993
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Epistolele, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 82, EIB, București, 1990
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Întrebări, nedumeriri și răspunsuri*, trad. D. Stăniloae, F 2, ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1993
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Răspunsuri către Talasie*, trad. D. Stăniloae, F 3, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Scrieri despre cele două nevoințe în Hristos, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 82, EIB, București, 1990
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru*,
- Metodi de Olimp, *Banchetul sau Despre castitate*, trad. C. Cornițescu, în Sf. Grigorie Taumaturgul și Metodi de Olimp, *Scrieri*, PSB 10, EIB, București, 1984
- Metodi de Olimp, *Aglaofon sau despre înviere*, trad. C. Cornițescu, în Sf. Grigorie Taumaturgul și Metodi de Olimp, *Scrieri*, PSB 10, EIB, București, 1984
- Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, București, 1977
- Nichita Stithatul, *Vederea duhovnicească a raiului*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, București, 1977
- Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946

- Origen, *Comentariu la Evanghelia după Ioan, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Origen, *Comentariu la Evanghelia după Matei, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Origen, *Contra lui Celsus, Scrieri alese IV*, trad. T. Bodogae, PSB 9, EIB, București, 1984
- Origen, *Convorbirile cu Heraclide, Scrieri alese III*, trad. T. Bodogae, PSB 8, EIB, București, 1982
- Origen, *Despre principii, Scrieri alese III*, trad. T. Bodogae, PSB 8, EIB, București, 1982
- Origen, *Despre rugăciune, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și Nicolae Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Origen, *Exortație la martiriu, Scrieri alese III*, trad. Constantin Galeriu, PSB 8, EIB, București, 1982
- Origen, *Filocalia, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și Nicolae Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor, Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 6, EIB, București, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii, Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 6, EIB, București, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Iosua, Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 6, EIB, București, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia, Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 6, EIB, București, 1981
- Origen, *Omilii la Evanghelia după Luca, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Paulin de Nola (Sf.), *Harul și mântuirea (Scrisoare către Amandus)*, trad. Vasile Goraș, în vol. *Antologie din scrierile Părinților latini*, Editura Anastasia, 2000
- Petru Damaschin, *Învățăturii duhovnicești*, trad. D. Stăniloae, F 5, EIB, București, 1976
- Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu, Scrieri*, trad. D. Popescu, PSB 72, EIB, București, 1992
- Simeon Metafrastul (Sf.), *Parafrază la Sfântul Macarie Egipteanul*, trad. D. Stăniloae, F 5, EIB, București, 1976
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cateheze, Scrieri II*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1999
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cele 225 de capete teologice și practice*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, București, 1977
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cuvântările morale*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, București, 1977
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Discursuri teologice și etice, Scrieri I*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1998
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Imne, Epistole și Capitole, Scrieri III*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2001
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Metoda sfintei rugăciuni și atențiuni*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, București, 1979
- Talasie Libianul, *Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Teodoret al Cirului, *Istoria bisericească, Scrieri II*, trad. Vasile Sibiescu, PSB 44, EIB, București, 1995
- Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, trad. D. Fecioru, în *Apologeti de limbă greacă*, PSB 2, EIB, București, 1980
- Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte către filadelfieni*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte duhovnicești, Imne și Scrisori*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2000

- Teolipt al Filadelfiei, *Despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Teolipt al Filadelfiei, *Despre ostenele vieții călugărești*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, București, 1981
- Tertulian, *Despre răbdare*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, București, 1981
- Tertulian, *Despre rugăciune*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, București, 1981
- Tertulian, *Tratate dogmatice și apologetice (Către martiri, Către Scapula, Despre trupul lui Hristos, Împotriva lui Hermoghene, Împotriva lui Praxeas)*, trad. Dionisie Pîrvuloiu, Editura Polirom, Iași, 2007
- Toma de Kempis, *Urmarea lui Hristos*, trad. Dumitru C. Vișan, ediția a II-a, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1991
- Vasile cel Mare (Sf.), *Constituțiile ascetice, Scrieri II*, trad. Iorgu Ivan, PSB 18, EIB, București, 1989
- Vasile cel Mare (Sf.), *Despre Sfântul Duh, Scrieri III*, trad. C. Cornițescu și T. Bodogae, PSB 12, EIB, București, 1988
- Vasile cel Mare (Sf.), *Epistole, Scrieri III*, trad. C. Cornițescu și T. Bodogae, PSB 12, EIB, București, 1988
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii la Hexaimeron*, Scrieri I, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, București, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii la Psalmi, Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, București, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii și cuvântări, Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, București, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Regulile mari, Scrieri II*, trad. I. Ivan, PSB 18, EIB, București, 1989
- Vasile cel Mare (Sf.), *Regulile mici, Scrieri II*, trad. I. Ivan, PSB 18, EIB, București, 1989
- Varsanufie (Sf.), *Scrisori duhovnicești*, trad. D. Stăniloae, F 11, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990

C. Lucrări și studii teologice

- Abrudan, Dumitru, Emilian Cornițescu, *Arheologie biblică*, EIB, București, 1994
- Abrudan, Dumitru, *Cărțile didactico-poetice*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2001
- Braniște, Ene, *Liturgica generală*, EIB, București, 1985
- Chevalier, Jean, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, vol. I – 1994; vol. II și vol. III – 1995
- Coman, I. G., *Patrologie*, EIB, București, vol. I – 1984; vol. II – 1985
- Daniel, Constantin, *Pe urmele vechilor civilizații*, Ed. Sport-Turism, București, 1987
- *Dicționar biblic*, trad. Constantin Moisa (titlul original: *Nouveau dictionnaire biblique revise*), Editura Stephanus, București, vol. I – 1995, vol. II – 1996, vol. III – 1997
- *Dicționar enciclopedic de Iudaism*, trad. Viviane Prager, C. Litman și Țicu Goldstein, Editura Hasefer, București, 2000
- Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1985

- Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, ediția a II-a, Ed. Științifică, București, 1992
- Flavius, Josephus, *Antichități iudaice*, vol. I, trad. Ion Acsan, Editura Hasefer, București, 1999
- Matei, Horia C., *Enciclopedia Antichității*, Ed. Meronia, București, 1995
- Moldoveanu, Nicolae, *Dicționar biblic de nume proprii și cuvinte rare*, Editura Casa Școalelor, București, 1995
- Negoită, Athanase, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, Ed. Credința noastră, București, 1992
- Prelipcean, Vladimir, Nicolae Neaga, Gh. Barna, Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament* (pentru Institutele teologice), ediția a II-a, EIB, București, 1985
- Stăniloae, Dumitru, *Teologia morală ortodoxă*, vol. III, EIB, București, 1981
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, I, *Facerea*, Ed. Christiana, București, 2002
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, II, *Ieșirea*, Ed. Christiana, București, 2002
- Usca, Ioan Sorin, Ana Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, III, *Leviticul*, Ed. Christiana, București, 2003
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, IV, *Numerii*, Ed. Christiana, București, 2003
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, V, *Deuteronomul*, Ed. Christiana, București, 2004
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, VI, *Iosua*, Ed. Christiana, București, 2004
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, VII, *Judecătorii. Rut*, Ed. Christiana, București, 2005
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, VIII, *1-2 Regi*, Ed. Christiana, București, 2005
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, IX, *3-4 Regi*, Ed. Christiana, București, 2006
- Usca, Ioan Sorin, Ioan Traia, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, X, *1-2 Paralipomena*, Ed. Christiana, București, 2007